

DOKUMENTI
ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG
POKRETA

BROJ 1

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG CENTRA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 1. SIJEČNJA 1943. O BORAVKU ČETNIČKOG VOJVODE JEVĐEVIĆA NA KORČULI¹

Š T A B
IV. Operativne Zone
Obavještajni Centar

DOBROSLAV JEVĐEVIĆ² U KORČULI

Na Staru Godinu 1942, na svome putu za Rijeku, zadržao se je u Korčuli, poznati izdajnik i eksponent Draže Mihajlovića. U intimnom društvu, u kome se je zadržao, izjavio je u nevezanom razgovoru sljedeće:

»Po aranžmanu koji je učinjen između Sovjetskog Saveza i Engleske Balkan ispada iz interesnih sfera Sovjetskog Saveza. Sovjetski Savez se ograđuje od svega što se tiče Balkana. Šta više, Sovjetski Savez ne odobrava partizanski pokret i ustanak koji je digao, smatrajući da partizani vode borbu na svoju ruku što ne ide u korist ni Sovjetskog Saveza ni saveznika.

Četnici žele da spase ugroženo Srpstvo. Oni se podjednakom žestinom bore protiv Njemaca, ustaša i partizana. Naročito ističe borbu i sukobe sa Njemcima i ustašama. Posljednji susret imao je sa Njemcima kod Foče, gdje je zarobio 120 Njemaca. Zahvaljujući tome, uspio je da spasi svoju majku i još jednu gospođu, koje su bile od Njemaca odvedene u Beograd.

U sukobu su dve velike ideje, dve nepomirljive stvarnosti: Srpstvo, ugroženo od partizana, koje želi da se obrazuje u državu, i partizani čiji je cilj da unište Srpstvo.

Partizani i četnici drže u svojim rukama zone čija je prostorna veličina 35.000 km četvornih (i broj stanovnika 800.000) otprilike jednak, i ako se njihovi osvojeni krajevi nalaze u stalnom pomeranju. U svojoj

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1-5, k. 1491.

² Dobrosav Jevđević, delegat Vrhovne komande Jugoslavenske vojske u otadžbini kod talijanskih okupacionih snaga.

zoni partizani raspolažu sa vojnom akademijom, univerzitetom, velikim brojem štamparija. Izdaju dva dnevna lista, dva tjednika i četiri mješnička.

Smatra Bosnu i Hercegovinu svojom »interesnom sferom«. Zato uskoro sprema ofanzivu velikih razmera koja ima za cilj da prebaci partizane preko Save i da ih potisne prema Zagrebu gdje se mogu do mile volje obračunavati s Pavelićem.

Po njemu zamišljena ofanziva treba da počne sa četiri strane. Dve formacije sa levog i dve sa desnog boka i jedna formacija kao udarna snaga, koja treba da prođe do Sane i da spreči odstupanje partizana. Veličina raznih formacija iznosi šest do osam hiljada ljudi. Da li će tu ofanzivu, koju je on zamislio odobriti talijanski generalštab, to će se rešiti na Rijeci, gde je pošao da se savetuje sa tal. generalštabom.

Na pitanje kada će završiti rat: svetski rat za tri godine, evropski za jednu, a komešanje na Balkanu za šest meseci obrazovanjem srpske države.

Hrvatski predstavnici istupili su iz jugoslovenske vlade u Londonu. Tražili su da se partizani i četnici ujedine i da zajednički vode borbu protiv okupatora. Dobroslav Jevđević je odbio taj zahtev u ime svoje zone.

Engleski oficiri padobrancima, koji su se spustili u njegove krajeve, s oduševljenjem hvale savršenu organizaciju u sovjetskoj vojsci. — Pokazivao je zlatne funte šterlinge, za koje tvrdi da ih je dobio od engleskih oficira na Zelenoj Gori. Na Zelenoj Gori se nalazi Štab Draže Mihajlovića, a također se tu nalazi štab D. Jevđevića i specijalni engleski stručnjaci.

Talijanski generalštab ima već izrađene planove protiv njemačkih pozicija na Balkanu. Po tim planovima bi se Talijani borili skupa sa četnicima protiv Njemaca u momentu rascjepa između Njemačke i Italije. Zamera bosanskim Jevrejima što su izdali Srpstvo koje je uvek bilo tolerantno prema njima. Oko 80% bosanskih Jevreja ušlo je u partizanske redove. O tome će se voditi računa iza rata.

S besom govori o velikim viđenijim sarajevskim Srbima, koji su se u tolikoj meri podvorili Paveliću, da su nagrađeni raznim visokim državnim položajima. Ima nameru, da ih prve pokolje, kada vojnički uzme Sarajevo, što treba da uslijedi u najskorije vrijeme (januar 1943.).

Smatra da je sigurno da će Njemci skoro prodreti na Balkan. Prva brana otpora na koju će naići Njemci biće on sa svojom vojskom.

Priznaje da partizani nigde ne pljačkaju, hvale Titovu vojničku spremu i organizaciju partizana. — Naveo je nekoliko primjera hrabrosti partizana (40 njih da su na jednom mjestu skočili u ponor da se ne bi predali), postojanost partizanki itd.«.

IZVJEŠTAJ ŠEFA RADIONICE ZA IZRADU I POPRAVAK ORUŽJA OD 2. SIJEČNJA 1943. DRAGI GIZDIĆU O RADU U RADIONICI¹

Prekaja 2/I — 1943.

Druže Marko²

Već kako sam ti pričao o radu u našoj radionici³ a koji smo sada skoro i udvostručili sa radom u tri smjene zato nam je potrebno mnogo više i materijala. Što se tiče alata toga imamo za sada dovoljno, ali ovih malih kapsula i svih većih još imamo za nekoliko stotina bombi zato te molimo ako je moguće da nam nabaviš i da pošalješ što prije, ali gledaj da budu ovaki kao ovi što ti šaljemo za uzorak, a i nekoliko komada električnih kapsula za nagazne mine.

Što se tiče Vjeke on je zadovoljan i pravo udarnički radi za dobro naše zajedničke borbe. Malo mu je neobično posle kaštradine da se napije bjeloga Pesanskog vina. Reko mi je da pozdraviš Staroga i sve ostale, sa moje strane također sve pozdravljam.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Mile Rački v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP-27/263.

² Drago Gizdić.

³ Odnosi se na radionicu Četvrtе operative zone. Prva mehaničarska radionica formirana je u svibnju 1942. godine u selu Grčeniku na Biokovu, koja je u prvo vrijeme služila za manje opravke pušaka i punjenje akumulatora za radio-aparate. Od prikupljenih neeksplozivnih avionskih bombi, težine 15 kg. i topovskih granata koje su Talijani bacali na partizane već u kolovozu 1942. otpočela je izrada nagaznih mina tipa »Biokovo«, dok je proizvodnja ručnih bombi »Biokovki« otpočela u listopadu 1942. godine u centralnoj radionici koja je u rujnu mjesecu bila prebačena u Šošiće. U siječnju 1943. godine, u oslobođenoj Podgori je formirana pomoćna radionica koja je izrađivala polufabrikate za ručne bombe. U kolovozu 1943. formirana je još jedna pomoćna radionica na otoku Hvaru. Zbog učestalih akcija neprijatelja na Biokovu centralna radionica je povremeno obustavljala rad, preseljavala se, ali je nikada neprijatelj nije otkrio.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 3. SIJEČNJA
1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NAPADU TALIJANSKE
VOJSKE NA DRVENIK I IGRANE I POČINJENIM ZLOČINIMA¹**

Š T A B

IV. Operativne Zone

Broj Op. 6/43

Dne, 3. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Operativni Otek

U posljednje vrijeme počeli su Talijani da se iz manjih ratnih brodova iskrcavaju na našem primorju između Makarske i Gradca, pljačkaju i pale sela, ruše kuće paljbom iz brodskih topova, odvlače stanovništvo — većinom djecu i starce, koji ne uspjevaju da pobjegnu — u konclogore. Sve količine ulja i vina, koje ne mogu pronijeti, prolivaju.

Najveći i najteži problem Makarskog Primorja jest pitanje ishrane naroda. Ovaj i ovako pasivan kraj, već godinu dana izdržava partizane, a više od godinu dana kako ga pljačka i uništava okupator. Danas je 80% stanovništva u Makarskom kotaru bez hrane. Sve što taj narod ima jest nešto vina, ulja, rakije i smokava u primorju, a duhana u Vrgorskoj krajini, za koji treba tržište.

22. XII. došao je okupator sa 5 manjih i većih ratnih brodova u selo Drvenik u namjeri da opljačka i popali ovo selo. Kako su pri iskrcavanju naišli na oružani otpor četvorice naših drugova, otvorili su na njih topovsku i mitraljesku paljbu. Borba je vođena 2,30 sata. Talijani su imali nekoliko mrtvih i ranjenih, koje su prekrkali na jedan brod, i prebacili ih u Ploče. Tek kada su se Talijani iskrcali u jednoj obližnjoj uvali i zašli našima u leđa, naši borci su se povukli. Okupatori su opljačkali 30 kuća, zapalili 9 kuća, topovima srušili 20 kuća. Izgorelo 8 velikih mreža plivarica. Zapaljeno 3 motora i 8 manjih ribarskih brodova, internirao 8 djece i 7 staraca.²

Tog istog dana tukli su brodskom artiljerijom i selo Igrane, srušili 15 kuća, opljačkali čitavo selo, školu i uljarsku zadrugu, odnijeli vino, ulje, rakiju, vunu i drugo. Što nisu mogli ponijeti, prolili su. Zaplijenili su veće brodove, a male razbili i potopili. Odveli su 13 osoba u internaciju, među njima 5 djece od 8—10 godina.

Vidi se, koliko naš narod u Makarskom Primorju stoji na udaru fašističkim pljačkašima.

Da bi se u buduće spriječili ovakvi pljačkaški upadi okupatora na naše oslobođeno Primorje, trebalo bi svakako našoj IV. Dalmatinskoj

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9—2, k. 7A.

² Vidi knj. 4.

brigadi, koja je sada u formiranju,³ dodijeliti nešto od teškog naoružanja i to po mogućnosti 1 vod brdskih topova, ili 1 vod teških bacača. Za zaštitu obale dobro bi poslužio i jedan protukolski top.

Ovo naoružanje korisno bi poslužilo i pri oslobodenju Imotskog,⁴ koji predstavlja nepodnošljivu pregradu između južne Dalmacije i Hercegovine.

Da bi se bar donekle spriječilo umiranje od gladi našeg primorskog stanovništva u toku ove zime, bilo bi hitno potrebno povezati južnu Dalmaciju sa Bosnom i na taj način omogućiti razmjenu duhana, vina, ulja, rakije, soli, smokava i ostalog za žito, meso, krompir i slično. Da bi se to postiglo, potrebno je izmjeniti pravac borbi prema Južnoj Dalmaciji, t. j. **osloboditi Imotski**. Isto što prije tim bolje. Nadamo se i vjerujemo da će te sve ovo uzeti kao vrlo ozbiljno i nužno potrebno.

Drugarski Vas pozdravljamo sa našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

*Jordan*⁵ v. r.

Načelnik:

*Skorpik*⁶ v. r.

Komandant:

Vicko Krstulović v. r.

P.S. Šaljemo Vam izvještaje našeg bataljona sa Biokova. Pak Vas molimo da nam ih naknadno povratite.⁷

BROJ 4

**IZVJEŠTAJ ŠTABA BIOKOVSKOG BATALJONA »VID MIHALJEVIĆ«
OD 3. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ
O ZAPLJENI TALIJANSKIH BRODOVA SA HRANOM¹**

ŠTAB BIOKOVSKOG BATALJONA

»VID MIHALJEVIĆ«

3. I. 1943.

VRHOVNOM KOMANDANTU N.O.D.V.J.

Partizani Biokova u posljednje vrijeme aktivno učestvuju na moru u borbi sa okupatorima i ustašama. 31. XII. zapljениli smo 6 brodova sa hranom, koja je išla za ustašku vojsku u Omiš i Makarsku.² Zapljeno

³ Formiranje Četvrtе dalmatinske brigade je otpočelo 6. siječnja 1943. a završeno je sredinom siječnja. Vidi dok. br. 17, 33 i 36.

⁴ Imotski je oslobođen 10. veljače (vidi dok. br. 59, napomena 2 i dok. br. 307.

⁵ Ivica Kukoč.

⁶ Josip.

⁷ Ovaj dio teksta je dopisan rukom.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 39—1, k. 8.

² Vidi dok. br. 7, 8, 14, 18, 27, 125 i 311.

je oko 10 vagona hrane, među kojom smo zapljениli 60.000 cigara. Šaljemo na poklon Vrhovnom komandantu drugu Titu 400 kom. cigara »Ljubuški« i obećajemo da ćemo i dalje voditi aktivnu borbu na moru i kopnu sve dok i posljednjeg okupatora istjeramo iz naše zemlje.

Drugarski te pozdravlja

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Za Štab Biokovskog bataljona

Polit komesar:

Jozo Tomašević v. r.

BROJ 5

IZVJEŠTAJ TURKA OD 3. SIJEČNJA 1943. KOTARSKOM KOMITETU KPH ŠIBENIK O STANJU PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA U MJESTIMA: KRAPANJ, JADRTOVAC, VRPOLJE, DONJE POLJE, ŽABORIĆI, DANILO, SLIVNO, KONJEVRATE, LOZOVAC I BILICE¹

1) Na ovom terenu radi na organizacionom polju 10 Partijaca to su sljedeći drugovi Vaska,² Jure,³ Miloš,⁴ Mustafa,⁵ Vlade,⁶ Blaž,⁷ Oskar,⁸ ja i drugarice Dunja⁹ i Elvira¹⁰ (koja je prednedavno došla). Drugovi Miloš i Vlade rukovode radom na terenu Krapanj—Jadrtovac—Vrpolje—Donje Polje i Žaborići. Drugovi Jure, Oskar, Vaska, Dunja i Elvira rade na terenu Dubrava, Pakovo selo, Danilo, Kraljice, Biranj i Slivno. Drug Blaž rukovodi radom na terenu Konjevrate—Bilice—Lozovac. Drug Mustafa je odgovoran za Skoj na čitavoj općini. Prema izvještaju sa strane druga Miloša stanje na njegovom terenu je sljedeće:

Krapanj

4 simpatizerske grupe 1×5, 1×5, 1×6, 1×6, grupe se po izvještaju sa strane sekretara aktiva redovito sastaju, međutim, njihov rad je jalov, mišljenja sam da se ovaj aktiv ukine i da se formira jedna zaista jaka i čvrsta simpatizerska grupa bar od 4—5 članova.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Gradskom muzeju Šibenik.

² Bumber Josip-Vasko.

³ Despot Davor-Jure.

⁴ Milutin Marko p. Ive-Miloš.

⁵ Pender Petar-Mustafa.

⁶ Curović Vlado p. Nikole.

⁷ Gojanović Blaž.

⁸ Belamarić Pere p. Nike-Oskar.

⁹ Barbača Diljka-Dunja.

¹⁰ Job Mila-Elvira.

Kandidatska grupa broji 4 člana, jedan član privatni činovnik ostali seljaci i ribari.

N.O. Odbor broji također 4 člana, postoji također akcioni odbor H.S. Sovaca od 6 članova, stanje u njihovom mjestu odgovaralo bi potrebama sadašnjice ukoliko bi se uspjelo likvidirati sa špijunima od kojih strahuju seljaci.

Stanje Skoja:

U samome mjestu postoje 3 Skojevca i aktiv, postoji sektorsko rukovodstvo za mjesto i ostala sela, omladinki nema obuhvaćenih.

Mobilizacija: odziv ljudi za mobilizaciju ostao je na istoj tački, aktiv simp., Skoja i N.O.O. obećavaju da će se odazvati nekoliko omladinaca.

Brojno stanje oružja: 14 pušaka koje su prebačene na teren Jadrtovački, 1.000 metaka, nekoliko lovačkih pušaka, 26 ofanzivnih bombi. Raspoloženje naroda naprama današnjoj borbi je zadovoljavajuće.

Nije održan ni jedan zbor.

J-drtovac:

1 simp. grupa 1×12, postojale su 3 grupe. Zbog pasivnog rada aktivaca bili smo prisiljeni da ga ukinemo i da formiramo 1 jaku čvrstu simp. grupu.

N.O. Odbor postoji od 4 člana, jedna je studentica, ostali muškarci seljaci. N.O.O. vrši funkciju N.O.F.

A.F.Ž. 6 drugarica obuhvaćenih u odboru.

Za mobilizaciju se nije nitko odazvao.

Održan zbor, na kome je govorio: Vaska, Dunja, Miloš.

Oružje:

Vrpolje:

Postoji 1 simp. grupa, pošto se ovdje poslije odlaska drugova u Partizane nije radilo, formirana je samo jedna zaista dobra grupa od 5 članova.

N.O.O. ne postoji, također ne postoji N.O.F., ostale organizacije su u formiranju kao A.F.Ž. oko kojih će raditi drugarica Elvira. Stanje Skoja, ovdje postoji aktiv od 4 člana, koji se redovito sastaje.

S.M.G.¹¹ broji 33 člana. Pionira nema. Održavani su masovni omladinski zborovi na kojima je bio drug Mustafa i Vlado.

Donje Polje

1 simp. grupa 1×5, koja se redovito sastaje. N.O. Fond postoji od 2 člana. A.F.Ž. nema. Skoj: 11 skojevaca muških, 2 ženske, 1 aktiv; 25 članova S.M.G. 1 odbor. Pionira nema.

¹¹ Savez mlade generacije.

Zablaće:

Ovdje se počelo s radom među simp. kojih ima 10—12, postoji aktiv od 3 člana, njihov rad je nezadovoljavajući i prema tome ovdje mislim reorganizirati rad i uspostaviti jednu čvrstu grupu. Skoj je počeo prodirati broji 2 člana i 15 članova S.M.G.

Stanje nije zadovoljavajuće. Stavio sam za dužnost drugu Milošu da se pomoću zbora upozna ljude sa današnjom borbom.

Dubrava, Danilo Biranj, Danilo Gornje, Danilo Kraljice i Danilo Slivno:

Žaborići:

Stanje simpatizerskih grupa:

Dubrava 12 simp. grupa u 7 zaselaka.

Pupići 1 grupa, **Pakovo selo** 2 grupe, **Vukorepa** 1 grupa, **Belamarić** 1 grupa, **Škugor** 4 grupe, **Pauk** 2 grupe, i **Protega** jedna grupa. U Dubravi postoji N.O.O. formiran od predstavnika pojedinih zaseljaka. N.O.O. vrši funkciju N.O.F. A.F.Ž. u formiranju. Pioniri također. Svake sedmice održavaju se politički zborovi na kojima govore drug Vajska, Stevo, Jure, Oskar, Dunja.

Danilo: 6 grupa 1×4, 1×5, 1×3, 1×6, 1×6, 1×2. Grupe se redovito sastaju obrađivajući list Borbu i ostale korisne stvari za simp. A.F.Ž. ne postoji kao ni Pioniri. N.O.O. postoji i vrši funkciju N.O.F.

Danilo Gornje: 2 grupe 1×5, 1×6, grupe se sastaju. Ovdje je stanje zadovoljavajuće, češće se održavaju zborovi, narod je oduševljen za Partizane. N.O.O. postoji. Nekoliko rukovodilaca je spremno otići u partizane.

Danilo Kraljice: 1 grupa od 7 članova N.O.O. i Fond postoje. A.F.Ž. ne postoji, stanje se popravlja održavanjem masovnih zborova, kojima seljaci sa radošću prisustvuju.

Danilo Slivno: 1 grupa, koja se redovito sastaje 1 put sedmično. Selo ima svoj N.O.O. koji vrši ulogu i N.O.F. A.F.Ž. u formiranju, radi se na tome da bi se prikupilo Pionire.

Stanje Skoja na čitavom gore navedenom terenu:

Pupići: 1 skojevac, 1 aktiv, 15 članova S.M.G. 1 odbor.

Pakovo Selo: 2 skojevca, 12 članova S.M.G. 1 odbor.

Vukorepa: 2 skojevca, 13 članova S.M.G. 1 odbor.

Belamarić: 1 skojevac

Škugor: 3 skojevca, 30 članova S.M.G. 1 odbor.

Bukvica: 1 skojevac, 16 članova S.M.G. 1 odbor.

Pauk: 1 skojevac i 1 skojevka, 15 članova S.M.G. 1 odbor.

Protega: 2 skojevca, 18 članova S.M.G. 1 odbor.

Danilo: Postoji Skojev aktiv za sve dolje navedene zaseljke:

Biranj: 1 skojevac
Slivno: 5 skojevaca
Gornje: 1 skojevac
Kraljice: 1 skojevac

Proradilo se za S.M.G. ali
još nije formiran.

Za teritorij Dubrava, Danilo, Slivno postoji sektorsko rukovodstvo pod drugaricom Dunjom.

Konjevrate: 1 kandidatska grupa s kojom rukovodi drug Blaž, grupa se sastaje 1—2 put nedeljno, obrađuje 1 glavu Historije Boljševika, 3 aktiva sa 15 obuhvaćenih grupa. Aktivi i grupe sastaju se jednom sedmično. N.O.O. ima šest članova vrši ulogu N.O.F. A.F.Ž. postoji sa svojim odborom od 4 drugarice.

Skoj broji 5 članova sa svojim aktivom. Odaziv Skojevaca za bilo kakve akcije nije najbolji, S.M.G. broji 57 članova, održavaju se zborovi kojima rukovodi drug Blaž.

Lozovac: 3 aktiva sa 16 grupa, grupe se redovito sastaju. N.O.O. ima 6 članova 2 fabrička radnika, ostalo seljaci, N.O.O. vrši funkciju N.O.F. sastaje se 1 put sedmično. A.F.Ž. ne postoji kao što ne postoje Pioniri. Skojevci i S.M.G. sastaju se masovno, rad se proširio i na selo Brnjicu, tu ima 4 aktiva ukupno obuhvaćenih 22 seljaka. Skoja i A.F.Ž. nema. Formiran je N.O.O. rad je zadovoljavajući.

Bilice. Ovdje postoje 17 grupa, 3 aktiva, raspoređeni sljedeće: 1×6, 1×5, 1×6. Grupe i aktivi se sastaju svaki osam dana 1 put. Sa jednim aktivom rukovodi drug Jastre. N.O.O. postoji na čitavom terenu formiran od odbornika pojedinih zaseljaka, u vidu je formiranje N.O.F. i proširenje N.O.O.

A.F.Ž. na ovom terenu ne postoji, drug Jastre je sam pokušavao sa ženama, ispoljilo se to da žene vole imati dodir sa nepoznatim drugaricama.

Skoj: 7 članova, radi se na tom da se organizacija proširi. S.M.G. 3 odbora 63 člana.

Na terenu Konjevrate—Bilice nalaze se 22 puške sa oko 3.000 metaka i 60 bombi. U Bilicama se redovito po pojedinim zaseocima održavaju 1 put sedmično masovni zborovi.

Odziv naroda za mobilizaciju pasivan.

Sa ovim bi završio izvještaj u koliko nešto je izostalo javi.

Javi mi da li si dobio od mene pismo koje je u vezi sa onim bolesnikom. Novac koji sam tražio to je onaj što redovito mjesečno primam.

Drugarski te pozdravlja

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3/1—43

Turko¹²

¹² Ožegović Vjeko p. Nike-Turko.

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE
OD 4. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NEKIM
AKCIJAMA PODREĐENIH JEDINICA IZVRŠENIM KRAJEM
PROSINCA 1942. I POČETKOM SIJEČNJA 1943. GODINE¹**

VRHOVNI ŠTAB²
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

Br. 26
6. I. 1943. g.

GLAVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA

HRVATSKE
Op. br. 19/43
Dne 4. I. 1943.

Operativni izvještaj broj: 1

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

[...]³

4. IV Operativna zona:

a) III Dalmatinska udarna brigada (XI Brigada Hrvatske):⁴

4. XII postavljena je zasjeda na cesti Omiš—Split.⁵ Ubijeno je 40 crnokošuljaša i 2 oficira. Nakon toga su Talijani zapalili u selu Podstrani 30 kuća i ubili 27 osoba.

Između 4. i 5. razoružana su sela u Petrovom Polju⁶ i zaplijenjeno je 40 pušaka.

5. XII. Izvršen je demonstrativni napad na Sinj i Hrvace. Neprijatelj je odgovorio jakom artiljerijskom i mitraljeskom vatrom iz svih utvrđenja.⁷

6. XII. jedna naša patrola sukobila se sa neprijateljem kod Drniša.⁸ Neprijatelju je došlo pojačanje, a našima su došle u pomoć nepune dvije čete. Borba je trajala 7 sati. Četnici su pokušali iz Kosovske doline da zađu našima iza leđa, ali su odbijeni. U borbi su imali Talijani što mrtvih što ranjenih oko 100, četnici 1 mrtvog i 6 ranjenih. Na našoj strani poginuo je zamjenik komandanta bataljona drug Jakov Čerina, a 4 druga su lakše ranjena.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 7A.

² Pečat prijema izvještaja u Vrhovnom štabu NOV i POJ.

³ Izostavljen je dio teksta koji se odnosi na druge pokrajine Hrvatske.

⁴ Ova brigada bila je treća po redu formiranja na području Četvrtе operativne zone, a jedanaesta na području Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Vidi knj. 4 dok. br. 88.

⁵ Vidi knj. 4, dok. br. 172.

15. XII. napadnut je blindirani voz na pruzi Split—Knin.⁹ Lokomotiva je potpuno uništena, a pruga je onesposobljena za dulje vrijeme. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i veći broj ranjenih. Mi nijesmo imali gubitaka. Neprijatelj je upotrijebio avijaciju i artiljeriju u borbi.

17. XII postavljen je eksploziv na pruzi Sinj—Split¹⁰ i nagazna mina na cesti između ova dva mjesta. U blizini je postavljena zasjeda. Talijani su iz Splita naišli sa tenkovima i kod mjesta gdje je postavljena mina razvili su se u strijelce i počeli pretraživati teren. Naši borci pustili su ih na blisko otstojanje i otvorili na njih vatru. Poslije dvočasovne borbe naši su uslijed nadmoćnosti neprijatelja otstupili. Voz iz Splita naišao je na eksploziv, te je tom prilikom uništena lokomotiva. U borbi je neprijatelj imao oko 40 mrtvih i veći broj ranjenih. Na našoj strani jedan drug je od rana umro.

20. XII. naišao je na našu nagaznu minu kod Sinja 1 neprijateljski tenk koji je uništen.¹¹

21. XII. 400—500 ustaša u domobranskim uniformama predvođeni milicijom, opkolilo je naš III bataljon u selima Donje i Gornje Zelovo.¹² Naš bataljon uspio je da se probije iz obruča i zauzme povoljne položaje iznad sela. Nakon našeg juriša neprijatelj je u neredu otstupio u Hrvace. Nađen je 1 mrtav neprijateljski vojnik, dok su ostali izneseni. Na našoj strani bilo je 4 lakše ranjena druga.

b) Biokovski bataljon:

28. XI. dignut je u zrak nagaznom minom talijanski kamion na cesti između Dubaca i Omiša.¹³ Bilo je 9 mrtvih i 7 teško ranjenih neprijateljskih vojnika, od kojih su petorica umrli na putu za bolnicu.

1. XII. Talijani su sa brodom došli u Zaostrog¹⁴ u namjeri da hapse i pljačkaju stanovništvo. Naši su se privukli u momentu kada je neprijatelj sprovodio uhapšeničke u brod. Od vatre naših strijelaca ubijen je 1 fašist a 5 ih je ranjeno. Svi uhapšenički su oslobođeni. Poslije dva dana neprijatelj je sa istoga broda tukao topovskom vatrom Zaostrog i oštetio nekoliko kuća.

2. XII. U selu Slivnu¹⁵ u borbi sa milicijom poginuo je 1 milicioner.

6. XII. Jedna naša patrola napala je konjanički vod pri izlasku iz Makarske.¹⁶ Ranjeni su 2 oficira i 5 konjanika. Jedan oficir je podlegao ranama.

Razoružana je milicija u Studencima.¹⁷ Zaplijenjeno je 9 pušaka i 500 metaka.

Jedan vod je sačekao neprijateljski ratni brod minopolagač u selu Podgori i otvorio na njega vatru.¹⁸ Poginuo je 1 neprijateljski vojnik, a ranjena su četvorica.

U selu Živogošću¹⁹ naši borci pokušali su puščanom paljbom da zaustave jedan jedrenjak. Kad im to nije pošlo za rukom sjeli su na motorni čamac i stigli brod. Pretražili ga i kako je ovaj vozio drva, koja su bila privatna, pušten je. Na ovaj način naši borci kontrolišu i pomorski saobraćaj.

^{13—23} Vidi knj. 4. dok. br. 159.

c) **Trogirska četa:**

3. XII. na cesti Trogir—Šibenik²⁰ srušeno je 130 telefonskih stubova.

5. XII. prekinuta je telefonska žica između Segeta i Marine.²¹ Kamion talijanskih vojnika, koji je pošao da popravi vezu, dočekan je u zasjedi. Ubijeno je 14 vojnika, među kojima je bilo i fašista. Teže su ranjena trojica. Zaplijenjeno je 16 pušaka, preko 2.000 metaka, 29 ručnih bombi, 10 bluza i ostale spreme.

7. XII. porušen je most na cesti Seget—Prapatnica.²² Srušio se je talijanski kamion, koji je išao da uspostavlja vezu. Poginula su 4 neprijateljska vojnika, a ranjeno ih je 8. Kamion je zapaljen.

Sem ovih akcija četa je isjekla telefonske veze Šibenik—Trogir, Seget—Prapatnica i Trogir—Marina.²³

d) **Primorski bataljon** imao je 8. XII velike borbe sa jačim neprijateljskim snagama.²⁴ Borbe su se vodile preko cijelog dana, u njima je neprijatelj imao oko 200 mrtvih i ranjenih. Kako je neprijatelj raspolagao sa daleko nadmoćnijim snagama, bataljon se povukao na sektor Muća.

e) **Mosorska četa** izvela je nekoliko akcija na rušenju t.t. linija i električnih vodova i zarobila 3 domobrana i 2 ustaše.

Početakom decembra ušla je u Blato na Cetini, koje su Talijani napustili.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

V.²⁵ Bakarić v. r.

Komandant:

Ivo Rukavina v. r.

(M. P.)

BROJ 7

**IZVJEŠTAJ TREĆE ČETE BOKOVSKOG BATALJONA
OD 4. SIJEČNJA 1943. O ZAPLJENI BRODOVA S TERETOM¹**

Svršetak 1942 neprijatelj je osjetio i u primorju.

Naša četa Biokovskog Bataljona po naređenju Štaba dobila je zadatak da vrši vojničku službu na sektoru Zaostrog, Igrane, a tu bi najviše spadalo da kontroliramo more te da neprijateljske brodove sa hranom pljenimo i s brodovima po uvidavnosti da likvidiramo.² Prvi dan smo

²⁴ Vidi knj. 4, dok. br. 172.

²⁵ Vladimir.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOV—35/50.

² Vidi dok. br. 4, 8, 18, 27, 125 i 311.

zaustavili jedan brod koji je imao u sebi vagon sode te smo je i zapljениli. Treći dan smo zaustavili jedan brod u kojem je bio ugljen i pustili smo ga jer je to bilo za potrebu uljara u Podgoru. Još da spomenem da je u prvome brodu uhvaćen jedan bandit koji je pljačkao seljake na račun partizana.

Ljutili smo se zašto nemožemo doći do hrane a hrane nam puno treba jer će naša vojska biti puno brojčanija. Baš na samu staru godinu neprijatelj kao da je znao naše potrebe sproveo velike količine hrane našim morem. Mismo već imali pripravljeni motorni čamac makar i ne zaštićen i drugovi III vod sa vodnikom Marinkom Matijaševićem išli su na brod koji je plovio i opalili nanj nekoliko metaka dok se je zaustavio. Tom prilikom bilo je oko njih plovilo još nekoliko brodova a između njih jedan parobrod putnički i četiri parobroda teretna koji su svi oboružani sa topovima težeg kalibra. Naši hrabri drugovi su pratili zapljениjeni brod sa pet vagona hrane i prošli tačno između svih njih tako da se na njih niko nije ni osvrćao te sretno ga dopratili u pristanište Živogošća, gdje je narod tog sela agilno se prihvatilo posla i u kratko vrijeme sve istovario. Tu su bili drugovi koji su se svi herojski držali to su Marinko Matijašević Vodnik, Ive Anđelo, Mate Miočević, Štambuk Petar, Krasna Nola sekret. Bat. Biroa SKOJ-a, Ivan Tomašević desetar, Matković Ivan (mitraljezac) i Mirko Petričević (desetar).

Tek se je počeo iskrcavati taj brod a na moru se je opazilo već druga dva broda gdje plovu. Drugovi su zahtjevali da se ide i njih zaustaviti i povrh toga što im je komandir reko nemojte imamo dosta kočice i ovo sve da uredi, naši se borci nisu mogli tim zadovoljiti već su i na njih išli i doveli ih u potpunom redu u pristanište Podgore i Drašnice gdje ih je narod rado dočekao i brzo sve istovario. I tu je bilo četiri vagona hrane. Tu su se s velikom inicijativom pokazali drugovi, Ivo Anđelo i Štambuk Petar, Mate Miočević i Petričević Mirko, koji su to izvršili.

U toku toga iskrcavanja opazio se je još jedan brod koji je išao kao da je potpuno siguran, ali naši borci nisu ni njega mogli gledati mirno već su sa dva druga iz IV. čete išli da i njega dovedu da i njega otmu neprijatelju jer su znali da je to neprijatelj porobio od našeg naroda. Tako su i ovoga sretno doveli kao i ostale. To su bili drugovi iz III čete, Ive Anđelo, Mate Miočević, Štambuk Petar i Mirko Petričević. Tog istog dana su drugovi iz IV čete zapljениnili još jedan brod sa 80 kvintala kukuruza. U ovom prvom brodu je bilo dva vagona hrane.

Sutra dan naši su drugovi opazili jedan brod gdje plovi morem i htjeli su da nanj idu ali nisu mogli zato što im motor nije ispravno funkcionirao i nije mogao da krene. Isto nije se spasio jer su drugovi iz IV čete revno kontrolisali more i zaustavili ga i doveli u Podgorsku luku. Tu je bilo oko dva vagona hrane. Hrana se sastoji najviše iz kukuruza i kukuruznog brašna te fažola, manistre, duvana, bakalara, krompira i šećer.

Tako je neprijatelj osjetio svršetak 1942. i početak 1943. god. Sad neprijatelj vreba morem i iz topova puca na seoske kuće. Pokušao se je

iskrcati u Podgoru ali drugovi su ga iz IV čete spremno dočekali i odbacivši ga silnom vatrom dali mu jednog mrtvog i dva ranjena vojnika da se sjeti kako se dolazi u tuđu zemlju. Neprijatelj još uvijek [...] i puca topovima mi ga čekamo pa nek dođe.

Naš narod treba da da još više boraca koji će ga braniti i biti spremni dočekati i najjaču neprijateljsku najezdu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

4. I 1943. god.

Polkom. III čete
Zamj. Ante Veža v. r.

BROJ 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA RATNU MORNARICU) OD 6. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O PRVIM USPJESIMA JEDINICA RATNE MORNARICE¹

VRHOVNI ŠTAB²
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 52
19. I. 1943. g.

ŠTAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Pov. br. 20
Dne 6. I 43. g.

Prvi uspjesi naše
Ratne mornarice

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

»31. decembra 1942. g. i 1. januara ove godine naše jedinice Ratne mornarice su poduzele pomorske akcije u vodama južne Dalmacije.³ Na pučini je zaplijenjeno u toku ta dva dana šest brodova (trabakula) punih raznovrsne hrane. Svega oko 15 vagona. Hrana je bila namijenjena ustaškim familijama. Brodovi su zaplijenjeni i odvedeni u našu ratnu luku Podgoru.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/2, k. 7A.

² Pečat prijema izvještaja u Vrhovnom štabu NOV i POJ.

³ Vidi dok. br. 4, 7, 14, 18, 27, 125 i 311.

Prvog januara je jedan talijanski ratni brod bombardirao našu ratnu luku Podgoru, ispalivši svega oko 60 granata. Pod zaštitom artiljerijske i mitraljeske vatre pokušao je da iskrca čamcem jedan dio posade, koja je imala zadatak da povрати zaplijenjene brodove i hranu. Naši hrabri borci su pustili čamac da se približi obali na 40 metara, a otvorivši vatru iz pušaka odbili ga, nanijevši mu gubitke od dva mrtva i više ranjenih.

Sa naše strane nije bilo gubitaka, osim što je jedan od osvojenih brodova oštećen.

Prednje se dostavlja radi znanja i radi objavljivanja.

Ujedno se ovim ponovo podvlači potreba barem dva protutenkovska topa sa potrebnom količinom municije i izvježbanim ljudstvom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef sekcije:
Škorpik⁴ v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

BROJ 9

**PRIJEDLOG ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU) OD 6. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU
NOV I POJ O UVOĐENJU ZASTAVE RATNE MORNARICE¹**

VRHOVNI ŠTAB²
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE

Br. 54
8. I 1943. g.

ŠTAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU

Broj: 21
Dne 6. I 43.

Zastava Ratne mornarice

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Ratne mornarice svih zemalja imaju svoju posebnu zastavu, koja se po nečemu uvijek razlikuje od ostalih zastava te zemlje.

⁴ Velimir.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 7A.

² Pečat prijema.

Pošto već dolazi do sporadičnih akcija naših nadvodnih jedinica, djelovalo bi vrlo jako u propagandnom pogledu kad bi ti prvi naši brodići vijali zastavu naše Ratne mornarice.

Uostalom, i stara časna pomorska tradicija zahtijeva da se za vrijeme samog čina akcije mora na brodu istaknuti ratna zastava.

Zato predlažemo da se uspostavi zastava naše Ratne mornarice.

Pošto se Jadranskim morem ponose svi narodi jugoslavije, smatramo da bi ta zastava morala biti zajednička za sve narode Jugoslavije, a to su jugoslavenke boje — plavo, bijelo i crveno, koju bi krasila crvena zvijezda sa sidrom, znakom naše Ratne mornarice. Smatramo da bi ta zastava bila najpogodnija da, vijučći se na našim brodovima koji će poslije pobjede ploviti čitavim svijetom, prikazuje zajednički simbol hrabrih naroda Jugoslavije.

Ukoliko bi Vrhovni štab imao manjih ili većih izmjena u tom pogledu, molimo da to učini, i da donese rješenje, kako bi ih ova sekcija mogla izraditi i otposlati pojedinim mornaričkim postajama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prilog: skica

Šef sekcije:
*Škorpik*³ v. r.

Komandant:

Vicko Krstulović v. r.

(M. P.)

BROJ 10

**PISMO ŠTABA TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE
OD 6. SIJEČNJA 1943. SEKTORSKOM RUKOVODSTVU ZA SREDNJU
DALMACIJU U VEZI POVLAČENJA DRUGOG BATALJONA
S TOG SEKTORA¹**

Štab III Dalm.
N.O.U. Brigade
Broj: 125 — 6. I 1943.

SEKTORSKOM RUKOVODSTVU ZA SRED. DALMACIJU

Danas smo izdali naređenje II bataljona, koji se nalazi na vašem terenu da dođe u sastav svoje brigade. Prema tome, oni će još odmah da se upute ovamo, prema naređenju. Ovo naređenje došlo je kao posljedica opšte vojne situacije i ofenzive koju neprijatelj vodi protiv našeg oslobođenog teritorija. Ta situacija, prema naređenju Štaba zone,

³ Velimir.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, fotokopija u Arhivu VII, fond CK KPH, film 5/369.

nametnula je skupljanje raštrkanih snaga naše brigade radi lakšeg i uspješnijeg komandovanja.

Znamo da će vam biti neprijatno povlačenje naših snaga sa toga sektora, u prvom redu zbog političkog efekta te mjere. Ali drugačije ne može da bude jer brigada mora biti sposobna za izvršenje zadataka koje razvitak situacije može da nametne. Mi ne znamo kako će se dalje razvijati događaji. Neprijatelj je uspio da napravi izvjesne jače prodore, zauzeo je Bihać i ide prema Petrovcu. Kakve on kombinacije ima ne znamo, ali nam to nameće držanje brigade na okupu, za svaku eventualnost — u koliko bi morali napustiti ovu teritoriju. I mi znamo samo opšti položaj i potrebu da se brigada, ljudstvo drži u cjelini, zato nam nećete zamjeriti što vam ne znamo ništa konkretnije reći. Svakako, situacija je takva da nisu isključene razne mogućnosti.

Što se tiče daljnega osiguranja vašeg sektora, izdato je najmoćnije naredenje Komandi područja.² Takođe i po pitanju evakuacije materijala i ostalih stvari.

Potrebno je sačuvati potpunu tajnost vojničkih pokreta, namjera, itd. da se ne bi izazvala, za nas sada naročito štetna, panika.

Razumije se da se situacija može okrenuti u našu korist. To ćemo vidjeti. Za sada je potrebno da vi zajedno sa komandom područja održavate neprekidnu i sigurnu vezu. Obavještavaćemo vas o svim važnim promjenama.

Što se tiče vašega mjesta u slučaju evakuacije — u tom smislu vam ne možemo dati nikakve sugestije. To vi treba da odredite prema interesima part. organizacije. Svakako držite čvrstu vezu sa nama i radite prema svom najboljem uvjerenju.

Preko Otišića održavajte sa nama stalnu vezu i bićete na vrijeme o svemu obaviješteni. S drugarskim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Poltkomesara,
Roje Ante v. r.

Komandant,
Branko Dude v. r.

(M. P.)

Druže Đorđe,³

Šaljemo Vam dosta letaka koje preko veze treba ubaciti u Sinj, naročito među vojsku, a rasturite ga i po mučkom sektoru. Važno je da što prije dođe do vojnika!!!

Drugarski pozdrav

Baja⁴ v. r.

² Odnosi se na Komandu splitskog vojnog područja.

³ Ovaj dio teksta je dopisan rukom.

⁴ Ante Jurjević-Baja.

**DOPIS ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 6. SIJEČNJA 1943.
OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU SJEVERNE DALMACIJE ZA USPO-
STAVLJANJE VEZE S ODBJEGLIM TALIJANSKIM MORNARIMA¹**

Štab IV Operat. Zone
Sekcija za
RATNU MORNARICU
Str. pov. br. 15
Dne, 6-I-43

Talijanski mornari

OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU — SJEVERNA DALMACIJA

Tamošnjim dopisom od 31-XII-42 g. izvješteni smo da su odbjegli još dvanaest talijanskih mornara. Nastojati odmah uhvatiti vezu sa tim mornarima, i hitno ih uputiti ovom Štabu.

Isto tako uhvatiti vezu sa ona tri mornara na brodu MAS Saba, koji žele pobjeći.

Ispitati, dali postoji mogućnost opremanja tog borbenog čamca sa našim mornarima. Naime, u koliko je posada solidarna, mogla bi isplivati iz Šibenika i pristati u Podgoru (kraj Makarske). U tom slučaju bi naši mornari mogli opremiti brod, dok bi se talijanska posada sklonila na slobodan teritorij.

U tom smislu ispitati situaciju i u Rogoznici, gdje se nalazi isto tako jedan borbeni čamac.

Odbjegli talijanski mornari bi mogli tu poslužiti na taj način, da pišu svojim drugovima i da ih nagovore da pobjegnu sa brodom na mjesto gdje će biti organiziran prihvata sa strane naših mornara.

O svemu najhitnije obavještavati ovu Sekciju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef sekcije:
*Škorpik*² v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. Ob. sl. — 62/237.

² Velimir.

**PISMO ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 7. SIJEČNJA 1943.
ŠTABU TREĆE NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE DIVIZIJE NOV
I PO JUGOSLAVIJE O POTREBI ZA VOJNO-POLITIČKIM KADRO-
VIMA ZA NOVOFORMIRANE JEDINICE I USTANOVE NA PODRUČJU
DALMACIJE¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj: službeno
Dne, 7. I 1943.

ŠTABU III DIVIZIJE

Položaj

Vrhovni štab N.O.V. i P.O. postavio je pred nas mnogobrojne zadatke, od kojih su najvažniji i najhitniji: Formiranje IV² i V³ brigade, kao i formiranje manjih jedinica u Sjevernoj Dalmaciji. Zaštita pravca Sinj—Knin i Knin—Grahovo, gdje se u posljednje vrijeme prikuplja veliki broj četnika iz Hercegovine, kao i pravca Sinj—Livno.⁴ Zatim formiranje Sekcije Ratne mornarice⁵ i zaštita oslobođenog dijela morske obale.

Ispunjenje ovih zadataka otežano je neimanjem dovoljnog broja sposobnih kadrova, kao i time što su naše jedinice tek u formiranju.

Zbog toga smo bili prisiljeni da svršene slušaoce nižeg oficirskog kursa iz vaših jedinica zadržimo i rasporedimo u našu III i IV brigadu, a jednog, koji je iz Duvna, u II dalmatinsku brigadu.

Radi izloženoga, a u vezi ranijeg našega traženja, molimo vas ponovno da nam što prije uputite slijedeće drugove:

- 1) Kutleša Mirka, iz V crnogorske brigade.
- 2) Barić Jozu iz X hercegovačke brigade.
- 3) Jurkić Živka iz V crnogorske brigade.
- 4) Komo Krezu iz X hercegovačke brigade.
- 5) Krezo Vladu iz X hercegovačke brigade.
- 6) Konta Vinka iz X hercegovačke brigade.
- 7) Mrđalo Tomu iz X hercegovačke brigade.
- 8) Jozić Tomu iz X hercegovačke brigade.
- 9) Dronjić Ivića iz X hercegovačke brigade.
- 10) Popović Jozu iz X hercegovačke brigade.
- 11) Latifić Ibrahima iz X hercegovačke brigade.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/3, k. 1491.

² Vidi dok. br. 3 i 17.

³ Štab Pete dalmatinske NO brigade je formiran krajem siječnja 1943. godine. Potpuno oformljenje brigade izvršeno je početkom veljače iste godine. U njen sastav usle su slijedeće jedinice: Dinarski, Kninski i Primorski bataljon. Vidi dok. br. 33, 45, 62, 63 i 66.

⁴ Odnosi se na četnike koje je talijanska Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« prebacila sredinom prosinca 1942. godine iz Hercegovine na područje Kninske krajine. Vidi dok. br. 278, 284, 287 i knj. 4, dok. br. 148, 391 i 409.

⁵ Vidi knj. 4, dok. br. 149, 162, 167 i 173.

Kutleša Mirko predviđen je za komandanta mjesta u Glamoču, Lati-
fić Ibrahim za njegovog zamjenika, a Konta Vinko za Komandu podru-
čja, pa nam ovu trojicu u svakom slučaju uputite.

Ostali drugovi predviđeni su za politički rad na terenu, jer se i tu
osjeća pomanjkanje sposobnih drugova, pa nastojte da nam ih također
uputite. Vjerujemo da ćete lako uočiti opravdanost razloga ovog našeg
traženja, kao i to da ćete istom spremno udovoljiti.

Ovom zgodom moramo vam saopćiti žalosnu vijest da je naš drug
Senčić,⁶ nakon kraćeg bolovanja od trbušnog tifusa, i kasnije upale
pluća, pred kratko vrijeme umro.

Drug Latifić (ranije u artiljeriskom odjeljenju) sada je komandant
mjesta u Livnu. Za komandanta naše IV brigade određen je drug Sava
Drljević.

Pored gore navedenih drugova, molimo vas da nam iz X hercego-
vačke brigade uputite drugarice učiteljice i profesorice, jer su nam neop-
hodno potrebne. U Glamoču smo otvorili osnovnu školu u kojoj se
održavaju i analfabetski tečajevi. U Livnu namjeravamo u najkraće
otvoriti školu, a za par dana otvara se dječiji dom u Livnu. Za sve
ovo treba nam drugarica sa odgovarajućom spremom, pa vjerujemo da
ćete nam, obzirom da ih se u vašim jedinicama nalazi, izaći u susret.

Drugarski vas pozdravljamo sa našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:

Komandant:

BROJ 13

**ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE
PROMINSKO-BUKOVIČKE ČETE SJEVERNODALMATINSKOG
BATALJONA ODRŽANOG 7. SIJEČNJA 1943. GODINE¹**

Z A P I S N I K

Partijske jedinice Prominsko-Bukovačke² čete i Sjev. Dalm. bataljona³
održan dana 7. 1. 1943. godine

DNEVNI RED:

- 1) Diskusija po izvršenim akcijama:
- 2) Raspoloženje boraca u četi.
- 3) Kritika i samokritika.

⁶ Albin.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3-19/I,
k. 1603A.

² i ³ Odlukom Staba Četvrtе operativne zone 28. prosinca 1942. godine reorganiziran
je Primorski partizanski bataljon, čija je glavnina ušla u sastav Treće dalmatinske
NOU brigade. Na sastanku predstavnika štabova Četvrtе operativne zone i Treće dal-

- 4) Budući rad.
- 5) Dosadašnji rad.
- 6) Eventualije.

1) Diskusija po izvršenim akcijama. Akcija izvršena u Ključu (Miljevcima) je izvršena sa uspjehom, jer neprijatelj u opšte nije davao

Z a p i s i k i

Partijske jedinice Prominsko-Bukovčak: četa Sjv. Dalm. bataljona održan dan x 7-1-1943 godin.

Dnevni rad.

- 1) Diskusija po izvršenim akcijama.
- 2) Raspoloženje boraca u četi.
- 3) Kritika i samokritika.
- 4) Budući rad.
- 5) Dosadašnji rad.
- 6) Eventualije.

NOVO-ROTOPACKI MIŠKITI JAK
 Akcija izgradnje boraca u četi
 Sp. Part. 19/1
 K 1603A 10

- 1) Diskusija po izvršenim akcijama. Akcija izvršena u Ključu (Miljevcima) je izvršena sa uspjehom, jer neprijatelj u opšte nije davao otpora. Akcija izvršena u Rupama nije bila uspješna zbog slabih vodiča i nepoznavanje mjesta. Kuću koju smo napadali bila je toliko utvrđena da je nismo mogli osvojiti. Držanje boraca bilo je loše, kao i samo komandnog osoblja, što pridonijelo nije borcima samopštine šta ima da radi. Akcija razoružanja sela Puljani bila je uspješna, pošto je ranije bila politički pripremljena, tako da nije bilo otpora. Akcija u Ljubotiču nije bila uspješna zato što nismo imali obavještajne službe. Zbog loše obavještajne službe mogli smo imati više posljedica. Greška je bila komandnog osoblja, što pridonijelo nije borcima samopštine šta ima da radi.
- 2) Raspoloženje boraca u četi nije na takvoj visini zbog njihove slabe političke izgradnje i neodržavanja sastanaka u četi, a održavanje sastanaka je nemoguće zbog toga što vodinam imamo pokret noću i nalazimo se u selima gdje nemamo mogućnosti za održavanje sastanaka. Prilikom su takvi da se moramo hraniti pojedinačno po kućama, a kako ima boraca koji su naklonjeni piću, istim brci nisu podvrgnuti kontroli komandnog osoblja i to su razlozi koji slabe moral i disciplinu u četi. Protiv toga su poduzete stroge mjere, da bi se brci klenuli ovakovih grešaka.
- 3) Dosadašnji rad partije nije radio kao što bi trebalo. Krivnja toga je što partijski organi nisu dovoljno politički izgrađeni, a i nemaju dovoljno partijskog materijala da se izgrađuju. Na prošlom sastanku primili smo jednog druga u partiju koji je bio trenutno član partije Ilijaševića Iliju.
- 4) Budući rad. Potrebno je da se upute svi dizertari u svoje jedinice, kao i oni koji ne odgovaraju borbi na ovom terenu. Potrebno je da se što više posveti pažnji o izgradnji drugova.
- 5) Kritika i samokritika ispravljana je na dosadašnjim greškama.
- 6) Eventualije. (bez odgevera).

ZAPISNIK
 Kocu Milin

S. K. A. T. A. R.
 Novosj... B...

otpore. Akcija izvršena u Rupama nije bila uspješna zbog slabih vodiča i nepoznavanja mjesta. Kuću koju smo napadali bila je toliko utvrđena da je nismo mogli osvojiti. Držanje boraca bilo je loše, kao i samo komandno osoblje nije imalo inicijativu u svojim rukama.

Akcija razoružanje sela Puljani bila je uspješna, pošto je ranije bila politički pripremljena, tako da nije bilo otpora. Akcija u Ljubotiću nije bila uspješna zato što nismo imali obaveštajne službe! Zbog loše obavještajne službe mogli smo imati više posljedica. Greška je bila komandnog osoblja, što predhodno nije borcima saopšteno šta ima da radi.

2) Raspoloženje boraca u četi nije na takvoj visini zbog njihove slabe političke izgradnje i neodržavanja sastanaka u četi, a održavanje sastanaka je nemoguće zbog toga što većinom imamo pokret noću i nalazimo se u selima gdje nemamo mogućnosti za održavanje sastanaka. Prilike su takve da se moramo hraniti pojedinačno po kućama, a kako ima boraca koji su naklonjeni piću, stime borci nisu podvrgnuti kontroli komandnog osoblja i to su razlozi koji slabe moral i disciplinu u četi. Protiv toga su poduzete stroge mjere, da bi se borci klonuli ovakovih grešaka.

3) Dosadašnji rad partije nije radio kao što bi trebalo. Krivnja toga je što partijci ove čete nisu dovoljno politički izgrađeni, a i nemaju dovoljno partijskog materijala da se izgrađuju. Na prošlom sastanku primili smo jednog druga u partiju koji je bio tromjesečni kandidat Ilijaševića Iliju.

4) Budući rad. Potrebno je da se upute svi dezertteri u svoje jedinice, kao i oni koji ne odgovaraju borbi na ovom terenu. Potrebno je da se što više posveti pažnje o izgradnji drugova.

5) Kritika i samokritika ispravljana je na dosadašnjim greškama.

6) Eventualije. (bez odgovora).

Zapisničar:

Ivan Vulin v. r.

Sekretar:

Mažibrada Petar v. r.

---

matinske NOU brigade 2. siječnja 1943. u selu Gradac kod Drniša riješeno je da se od jednog dijela boraca i rukovodilaca Primorskog bataljona formira Sjevernodalmatinski partizanski bataljon za čijeg je komandanta imenovan Šime Ivas, a za političkog komesara Gojko Jakovčev. Odlučeno je da se iz sastava bataljona izdvoje tri grupe odabranih boraca koji su 3. siječnja 1943. upućeni na određene sektore da tamo nastave oruzanu borbu i da se što prije brojećano i oružano popune do jačine čete.

Primorska grupa (četa), komandir Vitomir Gradiška, komesar Ambroz Živković krenula je na sektor Vodiče.

Prominsko-bukovička grupa (četa), komandir Ivan Vulin, komesar Gnjatije Macura krenula je u Prominu.

Šibensko-drniška grupa (četa), komandir Josip Bumber-Vasko, komesar Ivo Ninić krenula je na šibenski teren.

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU) OD 8. SIJEČNJA 1943, ŠTABU ČETVIRTE
DALMATINSKE NOU BRIGADE O FORMIRANJU POSTAJA RATNE
MORNARICE¹**

ŠTAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Str. pov. br. 24
Dne 8. I 43.

Uspostavljanje postaja
Ratne mornarice

ŠTABU IV DALMATINSKE UDARNE BRIGADE

Uspjesi plovnih jedinica naše Ratne mornarice u vodama Južne Dalmacije su naišli na velik propagandni odjek.

Da bi se pojačala planska djelatnost naše narodne Ratne mornarice, Štab IV Udarne brigade će odmah poduzeti slijedeće:

Izdvojiti će iz svojih jedinica oko 35 boraca, hrabrih drugova, mornara, koji su oduševljeni za gusarske akcije, i od njih formirati tri postaje Ratne mornarice, i to u mjestima: Igrane, Drvenik i Baška Voda.²

U svako mjesto odaslati deset mornara-partizana, koji će sačinjavati posadu dotične postaje Ratne mornarice.

Navedene mornare-partizane poslati kompletno sa oružjem, tako da svaka postaja ima po jedan puškomitraljez ili mitraljez. Za vođu postaje Ratne mornarice Igrane odrediti druga Frankovića (biv. podnar. jugosl. rat. morn.), vođa postaje Ratne mornarice Podgora ostaje drug Muhtić, a za vođe postaje Ratne mornarice Drvenik³ i Baška Voda odrediće taj Štab dvojicu najboljih i najinicijativnijih mornara-partizana.

Posadu postaje Ratne mornarice u Podgori popuniti na brojno stanje — deset.

Tako će, za sada, biti organizirane na oslobođenom dijelu naše obale Južne Dalmacije četiri postaje Ratne mornarice sa posadom po deset mornara-partizana sa jednim automatskim oruđem, i to redom u: Baškoj Vodi, Podgori, Igranima i Drveniku.

Tim formacijama neće IV Dalm. udar. brigada biti oslabljena, jer ona i onako mora da od svoje glavnine odvajja jedan dio svojih efektivna za čuvanje obalnog pojasa. Tu ulogu će, uz ostale, preuzeti posade Rat. mornarice.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/1, k. 7.

² Formirane su samo dvije postaje Ratne mornarice i to: u Podgori i Igranima, dok u Baškoj Vodi nije, jer je tamo još bio neprijatelj.

³ U Drveniku nije formirana postaja Ratne mornarice, nego se u njemu nalazilo jedno odjeljenje iz sastava čete formirane u Igranima.

Isto tako će te posade biti stavljene na raspoloženje tamošnjem Štabu za kooperativne operacije.

Posade navedenih postaja će u administrativnom i odgovornom pogledu biti upućene na ovu sekciju, od koje će dobivati i tačna uputstva.

U opskrbnom i stambenom pogledu će biti upućene na pomoć tamošnjeg Štaba. Svima mornarima-partizanima, po mogućnosti, dodijeliti mornarska tamna odijela, a u nedostatku toga, svakako, mornarsku kapu sa petokrakom zvijezdom i natpisom »Ratna mornarica«.

Kad se prikupi detaljan ob. materijal po liniji mornaričkih pitanja, vođe postaje će dobivati tačna uputstva od ove sekcije, kao i sve pomorske karte i materijal.

Za sada će biti zadaci postaja:

1) Uspostavljanje legalne pomorske vlasti, koliko ratne, toliko i civilne.

2) Kontrola nad svim (našim i neprijateljskim) pomorskim prevoznim sredstvima u vodama Južne Dalmacije.

3) Osiguranje našeg prometa (uz obalu i prema otocima).

4) Obalna odbrana.

i 5) Pomorske akcije gusarskog stila, po kanalu i otocima.

Za akcije su već od Vrhovnog štaba NOV i POJ zatražena dva protukolna topa sa posadom, koji će se upotrebljavati za obalnu odbranu, kao i za pomorske akcije.⁴

Ujedno se skreće pažnja na našu pomorsku terminologiju: mjesto desetina ili grupa mornara kazati — posada.

„ borac kazati — mornar-partizan

„ vodnik — vođa

„ selo Podgora — ratna luka Podgora

„ naš brod — plovna jedinica naše Ratne mornarice, zatim: uploviti, isploviti, patrolirati — brod je pristao, brod je opremljen itd.

Imenovane postaje sačinjavaju sklop Ratne mornarice Južne Dalmacije. U toku će biti formirani sklopovi Ratne mornarice Srednje i Sjeverne Dalmacije, kao i Hrvatskog Primorja.

Uskoro će biti odobrena i zastava naše Ratne mornarice.⁵

Prednje se dostavlja na tačan i hitan postupak.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik štaba:

*Škorpik*⁶ v. r.

Komandant:

Vicko Krstulović v. r.

Šef sekcije:

*Škorpik*⁷ v. r.

(M. P.)

⁴ Dobičen je samo jedan top i iz tehničkih razloga nije se mogao postaviti na brod, već je upotrijebljen kao prvi top partizanske obalske artiljerije, koji je djelovao sa puta u blizini sela Drašnice.

⁵ Vidi dok. br. 8.

⁶ Josip.

⁷ Velimir.

**IZVJEŠTAJ KOMANDANTA SEKTORA BOSANSKO GRAHOVO OD
11. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
O SITUACIJI NA SEKTORU I O BROJNOM STANJU I RASPOREDU
JEDINICA¹**

KOMANDANT
SEKTORA BOS. GRAHOVO
11-I-1943 god.
Položaj

Izvještaj o radu

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Položaj

I — 2 ovog meseca uveče stigao sam u Grahovo i od Štaba Dinarskog bataljona dobio sledeći izveštaj:

1) da se na položaju Jelino Polje nalazi jedna četa njihovog bataljona jačine 52 borca i zaštitnica komande mesta Bos. Petrovac jačine 26 ljudi;

2) da se na položaju Stožišta nalazi druga njihova četa jačine 62 borca sa jednim teškim mitraljezom;

3) da se u D. Tiškovcu nalazi zaštita komande mesta Drvar sa 21 borcem i oko 60 partizana iz D. Tiškovca koji su tih dana dobili puške i nisu još bili formirani u četu.

Na Jelinom Polju se nalazila i zaštitnica komande mesta Bos. Grahovo.

Istog dana na putu za Grahovo sreo sam kurire Ličkog područnog bataljona i napisao naređenje tom bataljonu da dostavi izveštaj o brojnom stanju i naoružanju bataljona, fizičkom i moralnom stanju ljudstva, podatke o komandnom kadru, gde se nalazi, dosadašnji rad, podatke o neprijatelju, sopstvene i neprijateljske namere, saopštio sam mu da će biti pod mojom komandom i da mi pošalje dva kurira.

II — Sutradan sam obišao položaj Jelino Polje, izvršio izvesne izmene u pogledu službe i smeštaja jedinica i naredio da se četa sa Stožišta prebaci u sastav bataljona. Uveče na sastanku sa Štabom bataljona predložio sam im i obrazložio potrebu formiranja i treće čete, iako je brojno stanje bataljona malo (131). Ovo sam smatrao potrebnim radi lakšeg komandovanja i vršenja službe, jer ne dolazi do cepanja čete; drugo, radi osposobljavanja novih rukovodilaca, kojima je lakše da se snađu sa manjim nego odjednom sa većim jedinicama, a sa perspektivom skore popune bataljona. Drugovi su to primili i pristupili izvođenju. Formirane su tri čete sa po 40 boraca.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 26/2, k. 7A.

Preformirani bataljon je dobio sektor Jelino Polje i kontrolu pravca Suho Polje—Risovac koji se dotle nije kontrolisao.

III — 5 ovog m-ca obišao sam zaštitnice komande mesta Drvar i Bos. Petrovac koje su prebačene na sektor Stožišta, zatim sam u D. Tiškovcu formirao I četvu Drvarskog područnog bataljona od partizana iz Tiškovca i zaštitnice komande mesta Grahovo kojih je bilo oko 20. Četa ima 51 borca. Ostatak od 39 boraca iz Tiškovca i zaštitnice upućen je na Stožišta radi formiranja još dveju četa. Od ovih 39 boraca i 24 iz zaštitnica Drvara i Petrovca, koji su odabrani kao sposobni za jedinicu, formirane su II i III četa područnog bataljona, s tim da se ove čete popune od prve grupe novih boraca koji dođu iz Drvara.

Istoga dana dobio sam izveštaj od novoformiranog I ud.[arnog] bat.[aljona] III ličkog part. odreda da će se on prebaciti u G. Tiškovac i da je sada u formiranju i II ud.[arni] bataljon koji će ostati za zatvaranje pravca prema Srbu.

Bataljonu sam dao direktive za rad — dejstvo u pravcu žel. pruge Gračac—Knin, na prostoru južno od Otrića.

Sutradan sam održao sastanak sa komandantom III ličkog odreda i dao direktive za rad oba bataljona u smislu već izdatih direktiva I ud. bataljonu. Ovoga dana je stiglo iz Drvara 75 novih boraca, od kojih sam 34 dodelio Dinarskom bataljonu, a 41 Drvarskom područnom bataljonu. Posle ovoga Dinarski je brojao 167, a Drvarski 152 borca.

Uveče sam održao sastanak sa Štabom Dinarskog i Primorskog bataljona² koji je u Grahovo stigao 5-og, kada sam ja bio na terenu. Dnevni red sastanka: izveštaj o stanju po bataljonima, zadaci i razno.

Primorski bataljon je došao bez komesara bataljona i zamenika komandanta, koji su upućeni na teren sa gerilskim grupama. Poslate su tri grupe sa ukupno 68 boraca. Na mesto ovih bataljona je dobio 70 novodošlih partizana, tako da sada broji 135 boraca.

Bataljonu sam dao zadatak: izviđanje i zatvaranje pravca Risovac—Suho Polje—Golubić, s tim da se pojača vojnopolitički rad, pošto na zadatak ide svakog dana po jedan vod. Bataljon ima dve čete. Postavio sam pitanje Štabu IV operativne zone za popunu Štaba bataljona, a ukoliko dođe još nešto novih boraca mislim da se i ovde formiraju tri čete. Ovde se zasad pitanje kadra za novu četvu ne može rešiti u samom bataljonu.

IV — Dinarskom bataljonu dao sam zadatak da 7-og uveče posle dnevnog izviđanja izvrši prepad na neprijateljske objavnice kod zaseoka Radoši—Štrmica i kod sela Golubića. Delovi koji su te zadatke dobili nisu izvršili iz proste neodlučnosti. Područnom bataljonu je postavljen zadatak napada na objavnicu iznad utvrđenja Graba. Ukazao sam na štetnost ovakvih pojava i oštro postavio da se ovakvi slučajevi ne ponavljaju.

V — 8-og ujutru krenuo sam za Vrliku. Usput sam obišao Dinarski obaveštajni punkt i pozvao komandanta Kninskog bataljona, koji je

² Od Dinarskog, Primorskog bataljona i Kninskog bataljona oformljena je početkom veljače 1943. godine Peta dalmatinska NO brigada. Vidi dok. br. 12, fusnotu 3.

u formiranju, na sastanku u Vrlici. U obaveštajnom punktu sam doznao da obaveštajac iz Knina ne dobija podatke direktno iz štabova već, preko pojedinih lica, od četničkih vojvoda i oficira, kao i to da je partijski obuhvaćen.

VI — 9-og ujutru održan je zajednički sastanak komandanta³ i komesara⁴ III dalmat. brigade, druga Mirka⁵ iz P. K. za Dalmaciju i druga Milića⁶ iz Štaba IV operativne zone. Na sastanku smo doneli sledeće zaključke:

a) da dva bataljona koja su već bila na prostoriji južno od Knina i dalje ostanu tu sa zadatkom dejstva na žel. pruzi Knin—Drniš i napada na četničke grupe koje su razmeštene po selima oko komunikacije;

b) da treći bataljon ove brigade i dalje ostane za zatvaranje pravca Sinj—Vrlika na prostoru oko Ribarića, s tim da se aktivnije angažuje u napadu na manje ustaške grupe;

v) da se Kninski bataljon, pošto nas je komandant ovog bataljona pri kraju sastanka upoznao sa stanjem u njemu, stavi pod komandu III dalmat. brigade i da sa njena dva bataljona dejstvuje na prostoru južno od Knina. Taj bataljon broji 82 borca, naoružanih puškama i sa nešto bombi, bez automatskih oruđa. Bataljon ima samo komandanta, ali će part. organizacija za koji dan postaviti komesara;

g) da je usled odlaska bataljona III brigade sa prostorije Muća potrebno da se bataljon II proleterske divizije aktivnije angažuje na prostoru severno od Sinja, kako bi vezao veće snage i time otežao jače i dublje ispade na oslobođenu teritoriju Srednje Dalmacije;

d) da je potrebno izdati jedan letak za sela Kninske Krajine, gde četnici vrše jak teror i prisilnu mobilizaciju. Part. organizacija će ovo učiniti;

đ) po pitanju mobilizacije novih snaga part. organizacija je na osnovu naredenja Glavnog štaba za Hrvatsku već preduzela mere za izradu plana za mobilizaciju.

VII — Posle mog dolaska na ovaj sektor je poslato: 1 teški bacač, 1 laki mitraljez i tri puškomitraljeza. Bacač i jedan puškomitraljez dodelio sam Dinarskom bataljonu, laki mitraljez Primorskom, jedan puškomitraljez Drvarskom područnom i jedan puškomitraljez Kninskom bataljonu. U pregledu naoružanja vidi se stanje po jedinicama.

VIII — U svim jedinicama oseća se nedostatak kadrova. Naročito u novoformiranim jedinicama kadrovi su neiskusni i neoprobani, a i borci takođe.

Moral kod jedinica na dosta dobroj visini. Fizičko stanje dobro. Borbenost ne odgovara fizičkom i moralnom stanju. Jedinicama nedostaje vojnička izvežbanost i nemaju potrebne čvrstine.

IX — Za sve jedinice izdao sam mali program za izvođenje obuke (vojničke).

³ Branko Dude.

⁴ Ante Roje.

⁵ Ante Marasović-Mirko.

⁶ Maks Baće, obavještajni oficir.

X — Odmah po dolasku u Grahovo naredio sam komandi mesta da organizuje skidanje žičanih prepreka oko grada i rušenje bunkera, kao i pripremu prostorija za smeštaj jedinica. I na jednom i na drugom poslu se radi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant,
Ljubiša⁷ v. r.

BROJ 16

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DINARSKOG BATALJONA OD 11. SIJEČNJA 1943.
POLITIČKOM KOMESARU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE
O POLITIČKOM RADU U BATALJONU¹**

Š T A B
Dinarskog bataljona
Br. sl.
11/1. 1943. god.
Grahovo

Izveštaj o polit.
radu u bataljonu.

POLITKOMESARU 4. OPERATIVNE ZONE — GRAHOVO

Politički rad u bataljonu od 1/do 10. januara 1943. god.

1/1. 1. četa nije imala nikakvi sastanak pošto je sva vojska bila na položaju, jer je neprijatelj probao da napada.

2 četa održala Skojevski sastanak na kojem se raspravljalo o životu u Sovjetskom Savezu.

2/1. 1 četa omladinski kritični čas na kojem se kritikovalo neke omladince koji su nedovoljno disciplinovani.

2 četa održala četni politički čas na kojem se raspravljalo od okupatoru i njegovim slugama kao ustašama i četnicima.

3/1. 1 četa održala Partijski kritični čas na kojem se raspravljalo razne nedostatke partijaca.

2 četa imala četni kritični čas na kojem se raspravljalo kako se nije mogla izvršiti akcija na Strmicu najviše se napadalo druga Duplančić Mira Skojevca koji je kazao na polazu drugovima da se nemože ići pošto da je previše studen drugovi su svi izgubili moral tako da se akcija nije izvršila, na Skojevskom kritičnom času drug Duplančić je izbačen iz Skoja.

⁷ Ljubiša Jovanović.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 51/2, k. 1602A.

4/1. 1. četa: Svi drugovi bili na položaju radi stroge pripravnosti pošto je iz Strmice nastala jaka pucnjava.

2. četa istog dana svi drugovi bili na položaju.

5/1. 1. četa održala Skojevski čas kako se moraju Skojevci isticati u današnjoj Narodnoj Oslobođilačkoj borbi.

2. četa održala kulturno prosvjetni čas, razna predavanja i pjevanja.

6/1. 1. četa održala partijski čas na kojemu je partijska jedinica iz Skoja primila u partiju druga Ivana Lučina.

2. četa održala Skojevski sastanak na kojem je iznošeno organizaciono pitanje Skoja, te izgrađivanje novih drugova za ulazak u partiju.

7/1. 1. četa imala kritični čas.

2. četa imala je četni politički čas na kome se je raspravljalo o današnjoj jačini Sovjetskog Saveza.

8/1. 1. četa imala je Skojevski politički i kulturno prosvjetni čas, čitanje literature i pjevanje.

2. četa je imala četni kritični čas.

9/1. 1. i 2. četa, sva vojska je bila na položaju i izviđanju terena dok se nikakav čas nije mogao održati.

10/1. Održao se je bataljonski partijski sastanak na kojem se je raspravljalo o formiranju treće čete i popunjavanju kadrova za istu kao i pitanje o radu po jedinicama. Pošto se sada u ovom bataljonu formirala treća četa a nema se dovoljno kadra vojnog kao i političkog, to Vas se moli da nam dostavite ako je moguće komandnog osoblja za popunjavanje ovog bataljona.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politkom:

Šanetić Kolja v. r.

BROJ 17

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 13. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O FORMIRANJU ČETVORTE DALMATINSKE NO BRIGADE I STANJU NA PODRUČJU BOKOVA¹

Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE

Broj: Op. 23/43

Dne 13. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Od političkog komesara ovog Štaba, druga Jordana,² primili smo izvještaj o formiranju IV. Dalmatinske brigade, o političkoj i vojnoj

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 105.

² Ivica Kukoč.

situaciji u Južnoj Dalmaciji (Biokovo), te ekonomskom stanju u tom kraju. Obzirom na osobito informativan karakter toga izvještaja dostavljamo Vam ga u cijelosti radi Vašeg obavještenja.

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

U Biokovo smo stigli nakon dosta lakog putovanja 6. ovog mjeseca oko 12 sati. Odmah smo prišli izvršenju našeg najvažnijeg zadatka, formiranju IV Dalmatinske brigade.

Istoga dana poslije podne održali smo informativni sastanak sa Štabom bataljona,³ na kojem smo pretresli vojno-političku situaciju u ovom kraju, vojno-političko stanje bataljona, naoružanje i t. d. Po primitku naređenja Štaba Zone upućenog Štabu Biokovskog bataljona, oni su odmah prišli širokoj mobilizaciji novih boraca, koja se vrlo uspješno razvija, tako da će bataljon brzo prerasti u brigadu i brojno se podići do broja ostalih naših brigada. Brojno stanje bataljona, zbog stalnog pridolaska novih boraca, svakim danom se mijenja. Današnje brojno stanje brigade⁴ iznaša preko 550 boraca. Oružje sa kojim je raspolagao bataljon, kao i sve ostalo koje smo im mi uputili, sve je podijeljeno, tako da novi borci koji će pridolaziti neće moći biti naoružani. Stoga je potrebno da odmah organizirate karavane, koji će kroz najkraće moguće vrijeme prebaciti oružje za brigadu.⁵ Broj pušaka koji je potreban, zbog brze mobilizacije, kao i zbog potreba komande područja⁶ i komandi mjesta koje su formirane, treba da bude najmanje oko 500 pušaka i potreban broj municije. Pored toga nastojte da prebacite što više automatskog oružja, puškomitraljeza i teških mitraljeza koji se vrlo korisno mogu upotrijebiti pri obrani oslobođenog dijela obale pri pokušajima Talijana da se iskrcaju, vrše pljačku i paljenje oslobođenih sela. Komandant drug Savo⁷ kaže da kod II Divizije⁸ ima nekoliko mitraljeza tipa »Hočkis« koji njima ne trebaju, a koji bi se dali vrlo korisno upotrijebiti, naročito za obranu primorskog pojasa. Pored ovoga treba svakako nastojati da ova brigada dobije što prije jedan bacač, koji bi se vrlo korisno dao upotrijebiti. Pojava bacača bi još više podigla moral naših boraca kao i naroda ovoga kraja, dok kod neprijatelja, osobito kod milicije⁹ koja je vrlo brojna, naročito na imotskom sektoru, izazvala bi strah i demoralizaciju. Pored bacača i pitanje jednog topa, o kojem smo još u Livnu razgovarali, trebalo bi najozbiljnije postaviti pred Vrhovni štab i nastojati da nam ga što prije dodijeli. Najpogodniji bi bio brdski ili protivtenkovski, koji se zbog terena mogu jedino upotrijebiti.

³ Odnosi se na Biokovski ili — kako se još zvao — Južnodalmatinski bataljon »Vid Mihaljević«.

⁴ Četvrte dalmatinske NO brigade. Vidi dok. br. 3.

⁵ Odnosi se na prebacivanje oružja iz Livna, gdje se tada nalazio Štab Četvrte operativne zone.

⁶ Komanda područja Biokovo.

⁷ Drijević.

⁸ Druge proleterske divizije NOV i POJ.

⁹ Ustaške.

Na istom sastanku pretresli smo pitanje formiranja brigade i s tim u vezi pitanje kadrova za štabove bataljona i komande četa. Kroz diskusiju po ovom pitanju pokazalo se da ovaj bataljon ne raspolaže sa potrebnim brojem kadrova koji bi popunili sva mjesta novoformiranih bataljona i četa. Uzeli smo popis svih onih koji dolaze u obzir. Na sutrašnjem sastanku O.K.¹⁰ na kojem je pored mene prisustvovao i drug Stevo¹¹ i komandant brigade drug Savo, donesena je odluka o sastavu štabova bataljona i komandi četa. Za komandanta I bataljona postavljen je drug Galić Jure,¹² raniji komandant III bataljona I D.U.B.¹³ Za politkoma postavljen je drug Aleksić,¹⁴ dosadašnji zamjenik političkog komesara Biokovskog bataljona. Za komandanta II bataljona postavljen je drug Tolić Drinko, dosadašnji komandant Biokovskog bataljona, a za njegovog zamjenika drug Jerković Mijo, njegov raniji zamjenik. Za komesara ovog bataljona postavljen je drug Radojković Miloš, dosadašnji zamjenik politkoma B.P.B¹⁵ Za komandanta III bataljona postavljen je drug Bogunović Petar,¹⁶ ranije komandant III Odreda, a za politkoma drug Rafaneli Ivo, dosadašnji politkom 4. čete. Za komandanta IV bataljona postavljen je drug Viškić Bogdan, dosadašnji operativni oficir Biokovskog bataljona, a za politkoma postavljen je drug Tomašević Jozo, dosadašnji politkom Biokovskog bataljona. Komande četa, koje ne treba da Vam pojedinačno navodim popunjene su komandirima i pol. komesarima. Kako vidite, u štabovima bataljona i u komandama četa fale zamjenici, koji se nikako nisu mogli pronaći među vrlo ograničenim brojem drugova koji su nam za ove položaje stajali na raspoloženju. Naročito pomanjkanje zamjenika pol. komesara negativno će se odraziti na učvršćenje i uzdizanje jedinice, jer je partijski kadar dosta slab, meiskusan i malobrojan. Zbog priliva novih boraca i njihovog vojnog a naročito političkog izdizanja potreban je neumoran rad pol. komesara i njihovih zamjenika, koji u ovakvoj situaciji pada na leđa polit. komesara, koji mi sami nemaju bogzna kakovo iskustvo i znanje da bi do kraja udovoljili svim novonastalim potrebama. Pored ovoga za sam Štab brigade imenovan je samo komandant¹⁷ i polit. komesar.¹⁸ Potrebno je preko Vrhovnog štaba i C.K. K.P.J. poraditi da Štab brigade dobije što prije zamjenika polit. komesara i polit. odjel, koji su od nasušne potrebe za ovu brigadu i koji svakako treba da budu iskusni i provjereni partijski rukovodioci. Što se tiče ostalog kadra sa kojim treba popuniti štabove bataljona i komande četa, mi smo i pred Štab brigade i pred štabove bataljona postavili da to pitanje treba uglavnom da rješavaju sa drugovima iz vlastitih redova. I pored ovoga jasno je da će to ići dosta teško, a naročito zbog pomanjkanja pojedinih članova štabova i koman-

¹⁰ Okružni komitet KPH za Makarsku.

¹¹ Andrija Božanić.

¹² Poginuo u selu Kamenmost prilikom napada na Imotski, veljače 1943. godine u borbi protiv ustaša.

¹³ Prve dalmatinske NOU brigade.

¹⁴ Vlado.

¹⁵ Biokovskog partizanskog bataljona.

¹⁶ Poginuo 1943. godine u Crnoj Gori kao politički komesar bataljona u Četvrtoj dalmatinskoj NO brigadi.

¹⁷ Savo Drljević.

¹⁸ Mate Ujević.

di četa, vojno-političko uzdizanje ljudstva ići će dosta sporo. Potrebno je svakako da u duhu naših ranijih razgovora u Livnu pred Vrhovni štab i C.K. K.P.J. postaviti pitanje onih Dalmatinaca koji se nalaze po raznim proleterskim i udarnim brigadama a koji su se u dosadašnjem životu i borbama izdigli i osposobili za vodnike, komandire, komandante i polit. komesare. Oni su neophodno potrebni ako se želi da se ova brigada popne na stepen ostalih naših brigada i da postane vojno-politička škola koja će da odgoja i izdiže ljudstvo iz ovoga kraja, koje se u ogromnom broju nalazi u njoj.

Na istom sastanku pretresali smo postavljanje komande područja i komandi mjesta. Pokazalo se da potrebe oslobođenog teritorija, koji je dosta velik, i operativne potrebe same vojske neophodno traže da se formiraju ove komande, koje treba da što prije razviju svoj rad a koji je većim dijelom do sada vršio Štab bataljona, koji se na taj način opterećivao raznim pozadinskim dužnostima, uslijed čega nije mogao da se potpuno posveti radu i brizi oko jedinice. U sporazumu sa O.K. formirali smo komandu područja i to: za komandanta druga Toni Jurlina, člana O.K., za njegovog zamjenika Giljević Miju, zemljoradnika, koji je iskusan u zadružnim i ekonomskim stvarima a do sada je bio polit. komesar I čete. Za pomoćnika postavljen je Vojković Ante sa Hvara, za kojeg drug Stevo, koji ga poznaje, kaže da odgovara ovoj dužnosti. Pored komande područja formirali smo komandu mjesta u Živogošću. Sektor komande mjesta Zagvozd bit će zagorski kraj, a sektor komande mjesta u Živogošću bit će primorski kraj koji je oslobođen. Za komandanta mjesta Živogošće postavili smo druga Tona Andrijaševića, kojeg dobro poznajete. Za njegovog zamjenika postavili smo Rafaneli Ivu, brijača iz Makarske, za kojeg tvrde da ima smisla za ekonomske stvari, a za pomoćnika druga Milana Aleksića iz Brista, seljaka. Za komandanta mjesta Zagvozd postavljen je drug Patrnj Jure, dosadašnji predsjednik Kotarskog N.O.O. za Imotski. Za zamjenika postavljen je drug Ivan Vuković, a za pomoćnika drug Marko Turić, učitelj. Drugovi koji su postavljeni u ovim komandama neiskusni su i postepeno će da se uvedu u ovaj posao.

O ovome odmah izvjestite druga Marina,¹⁹ koji neka mi odmah pošalje sve odredbe i upustva o komandi područja i komandi mjesta, kako bi oni svoj rad postavili na svoje noge i osposobili ih za normalno funkcionisanje.

Ekonomska situacija u ovom kraju kod vojske i naroda je dosta teška. Seljaci i narod koji već godinu i pol dana pomažu partizane u Biokovu dosta su iscrpljeni i većim dijelom opljačkani od strane okupatora; zadnja akcija na moru,²⁰ o kojoj vas je izvjestio Štab bataljona, privremeno je riješila ekonomski problem bataljona, odnosno brigade. Količine koje su ovom akcijom zaplijenjene, s obzirom na brojno stanje koje se svakim danom povećava, brzo će se istrošiti. Stoga je potrebno već sada da im se uputi izvjesna količina hrane i to kukuruza a svaka-

¹⁹ Leo Geršković.

²⁰ Vidi dok. br. 4, 125 i 311.

ko i nešto mesa. Onaj vagon kukuruza, za koji smo se sporazumjeli u Livnu, trebalo bi svakako što prije uputiti. Što se tiče ekonomskog stanja u narodu i rješavanja ovog problema, tu će stvar da uzme novoformirana komanda područja.

Narod ovoga kraja raspolaže sa većim količinama ulja, smokava, vina i rakije, koje će naše bolnice i narod na oslobođenom teritoriju, rado da zamijene za svoje proizvode a to je žito i meso, koji su stvarno potrebni ovome narodu. Komanda ovog područja organizirat će prvom prilikom karavane koji će da prebacuju ove proizvode do Livna i preko komande područja za Livanjski okrug u svrhu razmjena. Isto tako komanda područja za ovaj teritorij u sporazumu sa komandom područja u Livnu organizirat će pogodne pazarne dane na pogodnom graničnom mjestu, gdje će seljaci iz Primorja i iz Bosne donositi svoje različite proizvode i tu pod našom kontrolom vršiti razmjenu. To bi bile prve mjere preko kojih bi se po našem mišljenju za sada moglo da pomogne ovom narodu. I sa ovim upoznajte druga Marina, koji neka odmah ovu stvar pretrese sa komandom područja Livanjskog okruga, zainteresira ostale komande područja a naročito ekonomski odsjek Vrhovnog štaba.

Brojnim jačanjem bataljona i pretvaranjem u brigadu sa četiri bataljona nastale su poteškoće u kuhanju. Štab bataljona i do sada je teško izlazio na kraj sa potrebnim sudovima. Mogućnosti njihove nabave u ovom kraju su nikakve, a ono malo sudova što se je nalazilo kod naroda već je iskorišteno. Naredite intendanturi da svakako nabavi 10—12 kazana veličine u koje se može kuhati za 60—70 ljudi. Ovo neka izvrši što prije i što hitnije.

Mi se nalazimo na obilasku dviju četa, odnosno bataljona koji se nalaze u Primorju. Nakon nekoliko mjeseci vrlo radosno našli smo se na kraju mora. Ono o čemu nas je do sada izvještavao Štab bataljona, t.j. svakodnevno bombardovanje sela uz Primorje i to iz aviona i ratnih brodova, kao i skoro svakodnevnim pokušajima okupatorskih bandi da se iskrcaju na oslobođeni dio obale, da bi izvršili pljačku i ostala zvjerstva nad našim narodom, i sami ovih dana to proživljavamo. Nema skoro dana da neprijateljski avioni ili razarač ne bombardiraju primorska sela ili da ne vrše pokušaje iskrcavanja. — 6. ov. mj., na dan našeg dolaska na Biokovo, neprijatelj je pokušao sa 5 ratnih brodova da izvrši iskrcavanje u Podgori.²¹ I pored teškog bombardovanja iz topova i mitraljeza, koje je trajalo cijelo prije podne, uslijed čega su stradale mnoge kuće, naročito uz morskou obalu, neprijatelju nije uspelo da se iskrca. Jedan od 5 neprijateljskih brodova nakon duže vatre pokušao je pod zaštitom vatre sa ostalih brodova da izvrši iskrcavanje svoje posade. Naši borci, koji su uporno ostali na svojim položajima, sačekali su dok se neprijatelj približio samoj obali. Otvorili su puščanu i mitraljesku vatru, uslijed čega se je neprijatelj povukao raspršivši se prema Braču i Hvaru, gdje je izvršio bombardovanje nekih sela. Uslijed svega ovoga narod je napustio skoro sve kuće uz obalu i preselio se

²¹ Vidi dok. br. 27, 133 i 135.

u kuće ispod brda. Djeca i starci već ranim jutrom napuštaju kuću i skrivaju se u razne pećine radi zaštite od ovih bombardovanja. U svakom selu postoje seoske i partizanske izvidnice koje na pojavu aviona ili ratnog broda alarmiraju cijelo selo povicima i zvonjavom zvona. Narod ulazi u naprijed pripravljene zaklone da se zaštiti. Čitavo Primorje izgleda kao ratni logor gdje se u stanju pripravnosti nalazi sve, od partizana do najmanjeg djeteta. I pored svega ovoga visoki moral i odanost naroda sa Primorja N.O.B. nimalo ne popušta, čak šta više čitav narod proživljavajući sve skupa sa svojom vojskom i sam se prekaljuje i postaje još čvršći i odaniji. Brzina kojom se vrši mobilizacija za novu brigadu najbolji je dokaz te odanosti i ljubavi ovoga naroda prema narodno-oslobodilačkoj borbi. Sve one lijepe odlike o kojima ste do sada čuli iz raznih pričanja tačne su i istinite jer smo ih i mi sami proživili. Želimo i Vama da se što prije nadete na ovom terenu pa da sami, a ne iz pričanja nego neposredno upoznate sve ovo. O ovome bi mogli da Vam naširoko pišemo, ali vrijeme je kratko a mi moramo dalje. O svemu ovome razgovarat ćemo i detaljno po našem povratku u Štab.

Primajte svi skupa mnogo srdačnih pozdrava sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Jordan v. r.

Stevo v. r.

Savo v. r.

Dostavljajući Vam prednje, izvještavamo Vas da ćemo nastojati da svim traženjima u ovom izvještaju što prije udovoljimo, ali i naglašavamo da i od Vas očekivamo izdašnu pomoć, specijalno u teškom i automatskom oružju.

Drugarski Vas pozdravljamo sa našim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:

Škorpik²² v. r.

Komandant:

Vicko Krstulović v. r.

Broj i datum isti

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. I P.O. HRVATSKE

U prepisu radi iskorištenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:

Škorpik

(M. P.)

Komandant:

Vicko Krstulović

²² Josip.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU) OD 13. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU
NOV I POJ O USPOSTAVLJANJU POSTAJA RATNE MORNARICE,
ZAROBLJAVANJU NEPRIJATELJSKIH BRODOVA I REAKCIJI
TALIJANSKE VOJSKE¹**

STAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Str. pov. br. 27
Dne 13. I. 43.

Izveštaj Ratne
mornarice.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

U našoj luci Podgori je 28. decembra proš. god. uspostavljena postaja Ratne mornarice, čiju posadu, za sada, sačinjavaju pet mornara-partizana.² Oni su već proputovali čitavu obalu od Podgore do Gradca da, prema uputstvima ove sekcije, organiziraju legalnu pomorsku vlast, koja će voditi kontrolu nad svim pomorskim sredstvima u vodama Južne Dalmacije.

Kod naroda su naišli na veliko razumijevanje i jaku podršku. Već su na staru i novu godinu izvršene naoružanim ribarskim motornim čamcima pomorske akcije uz pomoć partizana Biokovskog bataljona. Zaplijenjeno je šest brodova, na kojima se našlo oko 140.000 kilograma hrane (kukuruza, pasulja, krompira, tjestenine i dr.). Hrana je bila namijenjena ustaškoj vojsci i raznim ustašama švercerima. Te brodove je prihvatila postaja Ratne mornarice u Podgori. Za jedan dan je sva hrana, uz pomoć stanovništva, bila prebačena na sigurno mjesto.³

Četiri broda su poslije dva dana puštena privatnicima sa prijetnjom da više ne smiju raditi za okupatora i njihove sluge. Jedan brod je talijanskom granatom oštećen, a šesti, najbolji, je rekviriran⁴ od postaje Ratne mornarice Podgora za potrebe naše Ratne mornarice. Brzina mu je oko 9 nautičkih milja na sat.

Prvog januara je jedan talijanski ratni brod tri sata bombardirao našu ratnu luku Podgoru. Pod zaštitom art. i mitralj. vatre je pokušao da povrati zaplijenjene brodove, ali je uz gubitke odbijen.

Najjača talijanska reakcija⁵ je bila 5. januara, kad su šest ratnih brodova, pod jakom artiljerijskom i mitraljeskom vatrom, u tri navrata pokušali da se iskrcaju u Podgori i Igranima, da ih opljačkaju, razbiju,

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1491.

² Vidi dok. br. 18.

³ Vidi dok. br. 4, 7, 8, 18, 27, 125 i 311.

⁴ Odnosi se na motorni jedrenjak »Evropa«, koji je dobio ime »Partizan I«.

⁵ O ovoj reakciji vidi dok. br. 17 i 27.

popale, pokolju i odvedu u internaciju. Ali su ih borci Biokovskog bataljona sa mornarima odbili uz gubitke. Brodovi su pušteni blizu, a zatim je otvorena mitraljeska paljba. Čulo se kako meci lupetaju po brodskim limovima i kako talijanski razbojnici padaju na palubu.

Ne prođe nijedan dan a da talijanski ratni brodovi ili avioni, u svom nemoćnom bijesu, ne bombardiraju koje od naših primorskih sela.

Prema nekim izvještajima, na talijanskim ratnim brodovima su ukrcani i četnici, koje oni upotrebljavaju za svoje svrhe.

Iz gornjega se vidi da i najmanja naša akcija izaziva deseterostruku talijansku bijesnu reakciju. Postoji opasnost da će talijanski gadovi i pokušati da na pojedinim mjestima iskrcaju jače odrede četnika. U tom slučaju oni ne bi imali namjeru da tu i ostanu, jer se ne bi mogli održati (iz Makarske su otišli, jer su se u našoj blizini osjećali nesigurnima). Oni bi to uradili: da opljačkaju ono što se još daje opljačkati, i da iz osвете naprave zvjerstva.

U vezi toga će drug Veljko Škorpik preksutra otići za Južnu Dalmaciju da organizira **Odred Ratne mornarice Južne Dalmacije**.⁶ Odred će sačinjavati posade postaja **Ratne mornarice**⁷ koje će biti uspostavljene u svim primorskim mjestima od Baške Vode do Gradca. Odred će biti sastavljen djelomično od izučениh mornara, koji se nalaze u bataljonima IV Dalmatinske brigade, a drugi dijelom od mornara, primoraca i otočana, koji će se u tu svrhu što prije mobilisati. Svaka postaja R. M. će imati svog vođu i svoj sektor djelovanja.

Glavni zadatak Odreda R. M. Juž. Dalmacije će biti obrana obale. Slobodan dio naše obale treba pod svaku cijenu odbraniti. Ne dozvoliti neprijatelju upad i pljačku. Tu ulogu će preuzeti formacije naše Ratne mornarice. U vezi toga će se dati izraditi mornarske kape sa crvenom zvijezdom, tako da će ti mornari-partizani i svojom vanjštinom prikazivati jedan novi rod naše narodne vojske, našu Ratnu mornaricu. Ta formacija treba da bude i propagandnog karaktera. Naime, s time će se isticati da našu obalu brane naši mornari. Taj oslobođeni dio obale treba da bude baza koja će se vremenom sve više širiti.

Drugi zadaci postaje Ratne mornarice bi bili:

Uspostavljanje naše, zakonite, pomorske vlasti na tom dijelu obale, koliko ratne, toliko i civilne. Kontrola nad svim (naših i neprijateljskim)

---

⁶ Odnosi se na Prvi mornarički odred, koji je formiran u Podgori od mornara iz Četvrtе dalmatinske brigade i drugог ljudstva, mobiliziranог na primorju i otocima. Prema raspoloživim dokumentima, nije se mogao utvrditi točan datum formiranja ovog odreda. Najvjerojatnije je da je Prvi mornarički odred formiran u trećој dekadi mjeseca siječnja 1943. godine. Jovan Vasiljević u knjizi „Mornarica NOVJ“, Vojnoizdavački zavod Beograd 1972. 81, navodi kao najvjerojatnije datum formiranja odreda 23. siječanj 1943. godine.

Brojno stanje odreda iznosilo je 150 boraca, koji su, po četama, bili raspoređeni u Tučepima, Podgori i Igranima. Polovicom veljače 1943. godine, tj. po ukidanju Sekcije za Ratnu mornaricu pri Štabu Četvrtе operativne zone, za komandanta odreda postavljen je Velimir Škorpik (vidi dok. br. 66).

Prvi mornarički odred deјstvovao je do 3. ožujka 1943. godine, kada se, zbog voјničke situacije u Makarskom primorju, povukao na Biokovo, gdje je reorganiziran i preimenovan u Biokovski NOP odred (vidi dok. br. 119). Pod komandom Biokovskog odreda nalazio se i jedan mornarički vod u Podgori s komandиром Ljubinkom Voda-novićem i komesarom Nikolom Velom.

⁷ O formiranju postaje Ratne mornarice vidi dok. br. 14.

⁸ Velimir Škorpik.

pomorskim prevoznim sredstvima u vodama Južne Dalmacije. Osiguranje našeg prometa uz obalu i prema otocima, i vršenje pomorskih akcija, gusarskog stila, po kanalu i otocima.

Odred R. M. Juž. Dalm. će biti orijentiran prema moru, tako da će IV Dalmatinska brigada, sa svim svojim dijelovima, moći biti upravljena u drugim pravcima.

Po prikupljanju detaljnog ob. materijala po liniji mornaričkih pitanja, ova sekcija će vođama postaja davati tačna uputstva u pogledu pravca njihovog rada.

Zatim će drug Veljko,⁸ uz pomoć partijskih i vojnih organizacija na tom terenu, organizirati ob. službu po liniji mornaričkih pitanja, organizirati mobilizaciju otočana u Odred Ratne mornarice, i ispitati mogućnost stvaranja postaja Ratne mornarice na otocima i poluotoku Pelješcu.

Obala od Podgore do Zaostroga će se spojiti telefonskom linijom, a po mogućnosti i sa Sućurjem na otoku Hvaru. Time bi izvidnička služba bila vrlo dobro organizirana.

Zatim će se ispitati šta je sa oficirima i podoficirima hrvatske mornarice u Makarskoj, koji su uhapšeni poslije mornarske akcije u Makarskoj 1. decembra pr. god.⁹ Pokušati izmijeniti naše simpatizere.

Na Rogozničkom terenu (anektirani dio obale) predviđeno je formiranje jedne postaje Ratne mornarice sa specijalnim zadacima. Isto tako u Sjevernoj Dalmaciji i Hrvatskom Primorju je u planu da se organizira služba po pitanjima mornarice.

Drugarski vas pozdravljamo našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef sekcije:
Škorpik v. r.

M. P.)

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

⁸ Radi se o bjekstvu Škorpika i njegovih drugova iz Makarske, kojom prilikom je iz vojnih magazina uzeta veća količina pušaka, municije i odječne opreme. Talijani su poslije ove akcije sve oficire i podoficire hrvatske mornarice odveli u Split (vidi knj. 4. dok. br. 385).

**NAREĐENJE ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV
I POJ OD 13. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO ZA
HRVATSKU DA USPOSTAVI VEZE S JEDNOM GRUPOM
DOMOBRANSKIH OFICIRA KOJI ŽELE DA PRISTUPE
NARODNOOSLOBODILAČKOM POKRETU¹**

N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE
VRHOVNI ŠTAB
13. I. 1943.

14. I. 1943.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Štab IV Operativne zone danas nam je dostavio sledeći izveštaj:
»U Split je došao kapetan korvete Ante Gatin,² član stožera hrvatske ratne mornarice u Zagrebu, sa zadatkom da uspostavi vezu između grupe od šezdesetak hrvatskih oficira iz Zagreba i partizana. U Zagrebu nije mogao uhvatiti vezu, jer nije imao povjerenje u svakoga, kao ni naši drugovi u njih. Zato je došao u Split (jer mu je sin od brata s partizanima, a i sam brat pomaže N.O.P.)³ da uspostavi vezu. Ali kako mu je u Splitu bio za petama talijanski špijun Stipanović, nije mogao da u potpunosti uredi stvar sa organizacijom u Splitu, već je rekao da će poslati u Split svoga zamjenika, manje upadnog. On je ostavio i lozinku da ga se u Zagrebu može posjetiti u Gundulićevoj ulici br. 3 (Zapovjedništvo Hrvatske mornarice). Lozinka je: »**Da li su stigli oni spiskovi sa Visa?**«, odgovor je: »**Jest, oni su ovdje**«.

Isti kaže da je njegova grupa voljna preći partizanima. Među njima ima i intendantata, koji raspoložu materijalom, i oni bi mogli da ga prema našim uputstvima nama dostavljaju.⁴

Vrhovni komandant je naredio da omah preduzmete sve mere za uspostavljanje veze sa kapetanom Gatinom i ostalim oficirima koji žele prići nama. U tom cilju vi ćete preko naše organizacije u Zagrebu učiniti sve da se ova veza uspostavi i da se ovi oficiri što pre privedu na našu stranu.

Ovom pitanju poklonite osobitu pažnju i blagovremeno nas obavestite o postignutim rezultatima.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Vrhovni štab,
zamenik načelnika Štaba,

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 107.

² Umro 1951. godine.

³ Odnosi se na Ivu Gatina. Njegov sin zove se Živko.

⁴ Vidi dok. br. 24.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH METKOVIĆ
OD 13. SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA
O STANJU U KOTARU¹**

K.K. K.P.H. ZA
METKOVIĆ
13. I. 1943.

**DRUGARSKOM OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.
ZA MAKARSKU**

U vezi sa dva vaša posljednja pisma i situacije kod nas sastao se K. K. 12-t. mj. i donio ove zaključke:

Situacija kod nas je i sada još vrlo teška radi užasnog pritiska reakcije i okupatora. Metković, Kula, Kriuske, Komin, Podgradina, Podmjenica i Bijeli Vis u kojima su stalno okupatorske snage i prodiranje u ta mjesta je stvarno nemoguće i radi okupatora i radi milicije i špijuna. Glušci, Malj i Kremna su pravoslavna mjesta prilično četnički nastrojena. Nova Sela, Borovci su na cesti i rad je tu u začetku. Jedino Desna i donekle Slivno su mjesta u kojima se rad može da sprovede u djelo. Pored ovakve situacije se radi i može se reći što je u stvari i tačno da je rad za ovo 10 dana mnogo uznapredovao. Konstatovalo se je da je drug Vinko bio prilično mlitav i donekle oportunist ponašao. Nije se dovoljna pažnja posvetila organizaciji i organizovanju. Za ovo par dana drugovi su shvatili važnost organizovanja i već se krenulo u tom pogledu mnogo napred (naročito SKOJ). Mi stojimo na stanovištu da ćemo novim pravilnim tumačenjima direktiva i pravilnom sprovođenju samih na našem od reakcije ugroženom terenu ipak uspjeti da situaciju mnogo u svesnu poboljšamo. Dakle uglavnom gdje se radilo tu je rad krenuo na bolje ali ipak nam treba vremena da se naša situacija poboljša i učvrsti. Rad nam mnogo ometaju špijuni kako i sami znate a pošto do danas nismo dobili odgovor od Vas dali će nam se dostaviti ona desetina koju smo tražili ostali smo na stanovištu da sami poslije 20 t. mj. preduzmemo likvidaciju špijuna. Osim toga ćemo naše veze sa Hercegovinom u najskorije vrijeme a uglavnom do kraja mjeseca da učvrstimo, a gdje ih nema da uspostavimo. Obavještajnu službu organizujemo uporedo sa našim prodiranjem. Drugovi ovdje treba početi radit potpuno iz početka, a to mi i radimo. Nas su prošle greške a naročito legalizovanje rada i ljudi a zatim mlitavo držanje prema špijunima i neprijateljima prisilili na to. Pošto akcije na špijune ne mislimo vršit prije 20 t. mj. čekaćemo odgovor radi one desetine do gore navedenog dana ali i mi sami ćemo moći da izvršimo akciju ali ne sa tolikim uspjehom. Drugovi ovdje su dosadašnje obrazlaganje ima malo kritike na druga [...] i druga Trifuna. Nije red i neophodno je da iznosimo ali to je stvarnost i konstatacija K.K. i zato ovo malo kritike nemojte shvatiti nepravilno.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, fotokopija u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 28/596—598.

U vezi sa našim zadacima glede formiranja novog bataljona stavili ste nas u nezgodan položaj radi izvršenja samih. Mi smo ovaj mjesec uputili i partizanke i 2 partizana Komandi Biokovskog područja. Imamo mogućnosti da pošaljemo još nekoliko partizana ali neki od njih traže da im porodice smjestimo na sigurno mjesto ali sam teren Pline je danas nesiguran, ali poslije pada Imotskog situacija će se promeniti. Ali naročito će nam biti teško poslati one borce u novom pravcu jer oni traže Bosnu ili Biokovo. Mi do danas nemamo nikakve veze sa novo stvorenim bataljonom. Dobili smo jedno pismo od »Slobode« i jedno od »Iskre« ali do danas nismo dobili odgovor od njih. Sada ćemo učvrstiti vezu sa »Iskrom« i »Slobodom« direktno i indirektno preko Čapljine i potražiti vezu sa tim našim bataljonom. Vi nas uputite gdje se oni otprilike nalaze ili nas uputite preko koje veze t.j. dali preko Pelješa ili preko Čapljine da ih tražimo. Ako budu u našoj blizini mislimo da ćemo moći preko Slivna imati sa njima direktnu vezu. Sve smo preduzeli da dođemo u vezu sa njima. Ali od nas se traži da ih mi ishranjujemo a naše je mišljenje da Vi za sada tražite od nas, iako znate naš položaj, mnogo više nego nam je ikako moguće izvršiti. Drugovi na terenu sami se snabdjevaju sa hranom [...] rade i gdje ih uopće i ima nemaju nikakvih rezervi. Mi ćemo i na ovom za sada najtežem polju uraditi sve što bude moguće. Glavno je da stupimo u vezu sa njima. Hrane im za neko vrijeme uopće nećemo moći poslat jer sada nema i kad sakupimo odmah ćemo im dostaviti. Danas ponovo ćemo pisati bataljonu »Sloboda« i »Iskra«.

Glede drugarice Beljиков smo već jednom preduzeli da je izbacimo ali nas je u tom smela akcija u Desnima. Sada smo već poslali čovjeka da je dovede ako ga što ne spriječi jer smo sada dobili vijesti da je reakcija na Plinu.

Nismo dobili neke naročite vjesti u pogledu kretanja neprijatelja. Uglavnom nema nikakve naročite koncentracije na našem kotaru. Kroz Metković prolaze skoro svaki dan manje neprijateljske snage i sa brodovima se prevoze u nepoznatom pravcu. Dovezlo se je [...] u Metković oko 200—250 četnika i odvezli su se sa automobilima u pravcu Vrgorca.

Šaljemo Vam jedan letak četnički i ubuduće mislimo da ćemo Vam slati jer su nam neki drugovi obećali dostavljati ih.

Neznamo dali se na područje Pline produžuje naš rad ili je to samo dodijeljeno SKOJ-u. O tome nas obavjestite.

Drug Cigo će doći na konferenciju SKOJ-a pa ako ima nešto naročito možete mu saopštiti.

Naš drugarski borbeni pozdrav

S. F. — S. N.!

Za K. K. Met.
Srećko

**IZVJEŠTAJ TERENSKOG RADNIKA RICA OD 13. SIJEČNJA 1943.
SEKRETARU OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU
DALMACIJU O ZLOČINIMA OKUPATORA U TROGIRSKOM KRAJU¹**

Druže Marko²

Date izvestim o događaju u trogirskom kraju. Noćas sam stigao u Prgomet. Tu sam naša ogromnu količinu talijanske vojske. Odatle mora sam da se prebacim natrag u Trolokve i u Trolokve sam naša jednog terenskog radnika od trogirskog terena koji me obaveštava približnim podacima. 10/1. ujutro došlo je sa stanice Labina dosta vojske koji su bacili se u selo dok druga vojska došla od Trogira i nastavila teroriziranje sela, reakcija još traje. Evo ti nekoliko događaja vojska je obasjela naokolo brda dok ostali plačkaju i boje se seljaka. Do sada je uhapšeno oko 100 seljaka, opljačkano dosta i popaljeno mnogo kuća i to većinom u Segetu isto tako pronašli su našu sol koja je bila spremljena u vreće koja je količina to tačno neznam ali svakako koliko je bilo praznih vreća to je propalo. Ja se ne mogu probiti preko Prgometa ali moraću danas da pokušam dabi uspio preko donjih Kaštela pa na trogirsko polje za Marinu. Pošto saznajem da se trogirski vod zapuca sa Talijanima i da su Talijani noćas doveli nekoliko tenkova i konjica. Ja sam jutros rano pokuša preko Prapatnice na brdo ali Talijani uhvatili položaj po livadama. Kad stignem doli o svemu ćuti tačno izvestiti.

Što se tiče druga i drugarice koji trebaju doći dole preko Trogira za sjevernu Dalmaciju moje mišljenje da ne idu dokle ja ne javim tačno. Ja ću nastojati slati kurira 16/1. ujutro na Lećevice pak bi drug i drugarica mogli preko Lećevice proći ukoliko bude i dalje takovo stanje ja ću isto poslati da izvesti.

Drugarski pozdrav sa

S. F. — S. N.!

13/I

Rico³

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—27/264.

² Drago Gizdić-Marko.

³ Ante Hrabar-Rico.

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PROMINSKO-BUKOVIČKE ČETE SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA, ODRŽANOG 16. SIJEČNJA 1943. GODINE¹

Z A P I S N I K

Partijske jedinice Prominsko-bukovičke čete Sjev. Dal. bataljona, održan 16—I—1943 godine.

DNEVNI RED.

- 1) Diskusija dosadašnjeg rada.
- 2) Objašnjenje naredbe 4 operativne zone.
- 3) Budući rad.
- 4) Eventualije.

Po prvoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće:

Dosadašnji rad bio je neaktivan u pogledu vojničkom i političkom, uzevši u obzir naše teško stanje u kojemu se nalazimo u pogledu naredbe 4 operativne zone, ali pored toga i svih okolnosti mogli smo više dati u radu.

Po drugoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće:

Potrebno je tražiti hitna objašnjenja od 4 operativne zone o daljem našem opstanku, pošto nam je prelaz u Bukovicu zabranjen, bez prelaza u Bukovicu nemožemo vršiti uspješne akcije, preti nam daljni opstanak na istom terenu a obzirom da se tu više vremena nalazimo.

Po trećoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće:

Skreće se pažnja svim odgovornim drugovima u ovoj jedinici, da u buduće što više i aktivnije poduzmu rad u ovoj četi, po svim pitanjima u interesu partije i narodno oslobodilačke borbe.

Raspodelili smo dužnosti drugova partijaca po pitanju partijskog rada.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zapisničar:
M. Bjelanović v. r.

Sekretar:
M.² Petar v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1—19/I, k. 1603A.

² Mažibrada.

**PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 16.
SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH KNIN U VEZI
RAZMJENE ZATVORENIKA I ZAROBLJENIKA S TALIJANIMA¹**

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

Br. 12/43 od 16. I. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

KNIN

Dragi drugovi!

Dolje k Vama upućujemo sekretara Oblasnog Komiteta SKOJ-a drugaricu Desu i druga Milana instruktora C. K. SKOJ-a pri Oblasnom Komitetu. Oni dolazu sa zadatkom, da organizuju i održu Okružnu konferenciju SKOJ-a. Prema tome budite im svestrano pri ruci i pomozite im da izvrše zadatak, koji pred njima stoji. O općim zadacima koji stoje pred Skojevskom organizacijom u Dalmaciji, oni će Vas informisati kada dođu na teren.

U najskorije vrijeme nameravamo početi sa partijskim kursom. Kroz taj kurs treba da prođu svi članovi Okružnih, Kotarskih i Mjesnih Komiteta. Za prvu grupu Vi ćete trebati poslat 2 člana Okružnog Komiteta. Prema tome na prvoj Vašoj sjednici O.K. dogovorite se koga ćete poslati, pak nas o tome izvijestite. Drugovi koji će doći na kurs treba da nađu sebi zamjenu, da nebi bio osakaćen sektor rada za kojeg su oni odgovorni. Kurs će trajati mjesec dana, a održat će se ovdje kod nas. Na ovaj kurs trebat će da dođe i drug Baja, pak prema tome zajednički raspravite prethodno sva pitanja i zadatke koji pred organizacijom stoje i kako će se riješavati dok oni budu odsutni. Mi ćemo Vas naknadno obavijestiti, kada će kurs početi i kada ćete trebati stići u Livno.

Partijsko savjetovanje za sada smo odgodili. Ono će se održati tokom februara mjeseca. Po primitku ovoga dopisa pošaljite nam predlog za delegate koje namjeravate poslati na savjetovanje. Saopštite nam njihova imena, kakove dužnosti u Partiji vrše i kakovi su na partijskom radu. Poslije primljenog predloga mi ćemo Vam saopštiti koji će od predloženih delegata doći na savjetovanje.

Razmjenu koju budete vršili italijanskih zarobljenika za naše drugove iz fašističkih zatvora, mijenjajte samo za one za koje ćete dobiti listu od nas ili od Štaba Zone, a nikako za druge. Makar se desilo to da oni na mjesto razmjene dovedu koliko mu drago naših zatvorenika, Vi ih slobodno povratite sve natrag i nemojte ih primiti. Tim načinom pokazat ćemo fašističkim okupatorima da neće uspjeti dobiti svoje faši-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 28/969.

stičke vojnike za one rodoljube koji oni hapse i interniraju svakodnevno već ako hoće da ih dobiju dat će ih dobiti samo za one drugove naše koje mi tražimo iz njihovih fašističkih zatvora.

Italijanskog oficira koji je trebao biti zamijenjen za druga Ivu Lučića-Lavčevića² odmah ga pošaljite u Livno pod dobrom i sigurnom stražom. Ako se dogodi da na putu pratioću pobjegne isti će za njega najstrože odgovarati, prema tome priporučujemo da se oficira sprovede vezano.

Od Inicijativnog Odbora AFŽ za Dalmaciju tražili smo da se iz Vašeg kraja odnosno okružja pošalju dvije tri drugarice za epidemiološko-zdravstveni kurs, pak je došla samo jedna i to sa zakašnjenjem. Ako ste vi zato znali, zašto niste nastojali da se te drugarice upute, pošto bi Vam bile od velike koristi po njihovom povratku.

Drugarski Vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
Za Dalmaciju
Bajer³ v. r.

BROJ 24

**OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG
ŠTABA NOV I POJ OD 17. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM
KOMANDANTU DRUGU TITU¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 84
17. I 1943 g.

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Šaljem Vam današnju poštu.

1) Iz ob. izveštaja IV Operativne zone videćete da zaista četnici poklanjaju Dalmaciji osobitu pažnju. Mi ovakve izveštaje dobijamo već mesec dana i oni su u tom pogledu svi istovetni. Glavni četnički šta-

² Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju, bio je obavješten o ubojstvu Ivana Lučića-Lavčevića 23. prosinca 1942. godine zato je naredio da se zarobljeni talijanski oficir predviđen za razmjenu za Lavčevića, sprovede u Livno (vidi knj. 4, dok. br. 168, 343 i 345).

³ Ivan Amulić-Bajer.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 8.

bovi i svi njihovi rukovodioci nalaze se danas u Dalmaciji (sem Draže, koji je, verovatno, još u Hercegovini).

Dakle, može se zaključiti da je težište četničkog vojno-političkog rada danas preneto u Dalmaciju, gde oni nameravaju da sebi obezbede neku vojno-političku bazu za buduće događaje.

Po mom mišljenju i mi treba da poklonimo Dalmaciji osobitu pažnju. Mi smo to i do sada činili, ali moramo još više.

Moramo pripremiti i planski izvesti jednu operaciju na kninske četnike i došljake iz Hercegovine i Crne Gore,² te da ih dobro potučemo i uništimo. Ovo bi trebalo izvesti u što kraćem roku, kako bi presekli u korenu njihove dalje tendencije i likvidirali ih sa dalmatinskog područja. U ovu svrhu mi bi mogli koristiti našu II Diviziju i najveći deo dalmatinskih snaga, možda i jedan deo VI Hrvatske divizije, a verovatno i kompletnu.

2) Ovim ustaškim pregovaračima — parlamentarima,³ po mome mišljenju, trebalo bi staviti do znanja da je bezuslovno potrebno da donesu originalna — zvanična punomoćja od Pavelićeve vlade, a ne cvako od nekih raznih delegata. Ovo je potrebno u cilju da ih što više zadržavamo na pregovorima, odugovlačimo pregovore i zavaravamo, kako bi nam ostalo dovoljno vremena da izvršimo pregrupisanje snaga u cilju razbijanja i uništenja četnika. Zatim, kasnije, pošto bi razbili četnike, mogli bi se baciti celokupnim snagama na ustaške bande. Svakako, po mome mišljenju, trebalo bi držati ustaške vlasti u što dužoj neizvesnosti, odugovlačeći pregovore, a sve u cilju da mi dobijemo u vremenu, bilo u pogledu prethodnog napada i razbijanja četničkih bandi, bilo da se odlučimo da napadnemo i likvidiramo izvesna ustaška uporišta. Smatram, o ovome bi trebalo doneti najcelishodniju odluku, koja je za nas u ovoj situaciji najkorisnija u svakom pogledu.

3) Prema izveštaju druga Radovića,⁴ koji je došao od I i III Divizije, drug Koča⁵ je podelio celokupni plen sa III Divizijom. Izgleda da su obe ove naše divizije za sada najbolje naoružane i najbolje snabdevene od svih naših ostalih jedinica. Drug Koča nam je uputio 1.000 pušaka, tako su me izvestili. Ja mislim da ove puške treba dati Dalmatincima, pošto tamo ima još veliki broj nenaoružanog ljudstva i široke mogućnosti za dalju mobilizaciju.

4) Kuriri iz Slovenije stigli su u Glavni štab Hrvatske. Oni će biti danas upućeni ovamo za Bihać. Ovi kuriri su došli za oruđa, i to kako za teška automatska oruđa tako i za bacače. Mi sada imamo 7 teških mitraljeza sistem »Breda« i dva teška mitraljeza sistem »Švarcloze«. Ja mislim da im dodelimo ovih 7 teških mitraljeza sistem »Breda«, koji su prepravljani na jugoslovensku municiju i vrlo dobro funkcionišu. Samo nemamo municije da im damo, koju oni takođe traže. Svega imamo 20.000 metaka »mauzer« municije, ali to moramo držati kao krajnju

² Odnosi se na četnike majora Bačovića koje su Talijani sredinom prosinca 1942. godine prebacili iz Hercegovine u Kninsku krajinu (vidi dok. br. 12, objašnjenje 4.

³ Vidi dok. br. 19.

⁴ Miloš.

⁵ Popović.

rezervu. Ja ću danas tražiti od Štaba I Bosanskog korpusa jedno 10.000 metaka za Sloveniju, te da ih uputimo zajedno sa ovim mitraljezima, ako se Vi sa time slažete. Za sada nemamo da im uputimo nijedan teški bacač, niti neki top.

5) Šaljem Vam »Uput za zaštitu od bojnih otrova«, koji treba da dostavimo našim jedinicama. Ja sam se trudio da uput izradim što bolje i sažetije, iznoseći samo ono što je neophodno potrebno da znaju naše jedinice. Molim Vas, Vi ga pregledajte, a zatim, posle potpisa, vratite mi, kako bi ga odmah uputio našim trupama.

6) Ovog momenta mi je javio komandant Glavnog štaba Hrvatske sledeće:

a) Broj zarobljenika kod Gračaca povećao se na 170 zarobljenih četnika.

b) Jedinice VII Hrvatske divizije izvršile su napad na jednu neprijateljsku kolonu na cesti Kostajnica—Petrinja. Tom prilikom je zaplenjeno: 2 protivtenkovska topa 37 mm sa municijom, 2 protivtenkovske puške, 8—10 automatskih oruđa, 80 pušaka, radio-stanica, poljski telefoni. Ima više zarobljenika, ali se još ne zna koliko. Ovo je samo prvi izveštaj.

Sada, ovoga momenta, drug Vladić,⁶ je dopunio ovaj izveštaj u sledećem:

Zaplenjeno je još: 1 teški bacač i 2 laka bacača, sa dovoljno mina, jedan »šmajser« sa jednim sandukom municije, 2 »gerc« aparata — za signalizaciju, 80 bicikla i 40 konja. Zarobljeno je: 30 legionara, a 30 je ubijeno. Naši gubici: 6 mrtvih i 15 ranjenih.

v) Jedna brigada VIII Divizije još vodi borbe oko (Ličke) Jesenice u cilju likvidacije talijanske posade koja se nalazi na železničkoj stanici Jesenica.

Drugih naročitih novosti sa naših frontova za sada nema.

Šaljem Vam izvanredno saopštenje SIB-a o sovjetskoj ofanzivi kod Voronježa.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

17-I-1943

U ,30 č.

Terzić⁷ v. r.

⁶ Ivan Rukavina.

⁷ Velimir.

IZVJEŠTAJ POLITODJELA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 17. SIJEČNJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU¹

IZVJEŠTAJ POLITODJELA
PRVE DALMAT. BRIGADE
III. DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Potvrđujemo prijem svih izdanja C.K. Partije i SKOJ-a, AVNOJ-a, AFŽ štampanih do kraja decembra prošle godine.

Sa izvještajem smo sačekali dok se ostvareni planovi koje smo pred sobom postavili za drugi period u životu part. organizacije u brigadi.

Prvi period, to je period upornog rada da se Partija i brigada postave na noge. Taj je zadatak sa uspjehom izvršen.

U drugom periodu postavljao se zadatak podići, razviti i učvrstiti part. organizaciju kao rukovodioca cjelokupnog života brigade. Sa mnogo volje i poleta pristupili smo rješavanju tih zadataka.

I.

RAD U BRIGADI

1) Da su ostvareni postavljeni zadaci za prvi period pokazale su izborne part. konferencije po svim bataljonima ove brigade održane u drugoj polovini oktobra mj. prošle godine. Izborne konferencije konstatujući dotadanje uspjehe u izgradnji Partije i nedostatke u tome radu postavile su kao osnovni zadatak razvijanje rukovodeće uloge Partije. Same konferencije mnogo su pomogle rasvjetljavanju i shvatanju ovog najvažnijeg zadatka, a izbor najboljih drugova u part[ijska] bataljonska rukovodstva garantovao je najveću aktivnost pri ostvarenju tih zadataka.

2) Pad Livna,² dosta veliki gubici, povlačenje u neredu pred daleko nadmoćnijim neprijateljem dovode u tešku krizu čitavu brigadu. Manji dio boraca, pod pritiskom neprijatelja, ostupio je u pravcu Dalmacije. Jedan bataljon koji je prije borbi oko Livna, pošao za Dalmaciju odbio je da se vrati u sastav brigade.³ Moral kod boraca bio je

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Institutu radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5653/V, 2—105 (43).

² Livno je palo u ruke neprijatelju 23. listopada 1942. godine.

³ Odnosi se na 3. bataljon, sastavljen od ljudstva, ranijeg Biokovskog bataljona, koji je bio upućen u južnu Dalmaciju da svojim dejstvima dalje rasplamsava narodni ustanak. Na putu za Biokovo, bataljon je izveo nekoliko uspješnih akcija. Ali je uslijedio prodor neprijatelja ka Livnu. Bataljon se našao u pozadini neprijatelja, na teškoj terenu, s pomanjkanjem hrane. Dobijeni zadatak da izvrši u leđa neprijatelju izvršio je, ali sa slabim uspjehom a kada je dobijen zadatak da bataljon ne ide na Biokovo,

mного opao. Radom part. organizacija brigada se okupila — moral boraca pojačao. Pri savladavanju te krize pomoglo je i vojno-političko savjetovanje Štaba brigade sa štabovima dva bataljona brigade, sa Štabom III. odreda, štabovima dva bataljona toga odreda, koji su također bili u teškoj krizi. Savjetovanju su prisustvovali komesar i zamjenik komandanta IV. operativne zone. Savjetovanje je povuklo iskustva iz grešaka pri odbrani Livna, jasno pokazalo od kolike je važnosti za svaki uspjeh da starešine drže jedinice u svojim rukama i da to dobija još veću važnost pri ostupanju. Savjetovanje je ukazalo na upornost boraca u tim borbama, na pravi značaj gubitka Livna, na padanje morala i gubljenje perspektive kod jednog dijela boraca. Bataljonski zborovi koji su održani nakon toga mnogo su doprinjeli da se ta kriza prebrodi.

3) Sastanak Štaba brigade sa komandantima i komesarima bataljona do kojega dolazi nakon toga bio je konkretizacija zaključaka savjetovanja na kome se konstatovalo da niži komandni kadar — vodnici, komandiri i komesari četa nemaju autoriteta među borcima i da se ne snalaze u svojim dužnostima. Tu se postavio kao najvažniji zadatak podizanje i osposobljavanje nižeg vojno-političkog kadra, u glavnom preko redovnih sastanaka svih starešina u bataljonu. Ukazujući na važnost ovoga problema za brigadu sastanak je obavezao rukovodeće drugove na krajnje zalaganje za uspješno rješavanje ovoga zadatka.

4) Brigada ulazi u sastav Divizije i nalazimo se pred dugim marševima kroz nove krajeve i pred teškim borbama. Pred part. organizacijama postavljali su se novi teški zadaci rukovođenja brigadom. Krupan značaj za učvršćivanje i razvijanje part. organizacija imalo je Partijsko savjetovanje naše brigade u Glamoču. Na njemu su učestvovali svi bataljonski part. komiteti, sekretari svih specijalnih jedinica, Štab brigade, a pored njih prisustvovali su još drugovi Čeća,⁵ komesar zone i komesar Divizije. Savjetovanje je konstatovalo jačanje part. organizacija a shodno tome učvršćenje i jačanje brigade i njene udarne moći. Ali još uvijek bataljonski part. komiteti bili su zbir sekretara ćelija a ne part. centri koji imaju sve niti u svojim rukama, koji sve pokreću na rad, koji podižu i bodre kada se kod svih drugih pokoleba moral. Sektaštvo je bila glavna opasnost. Savjetovanje je uspjelo da uoči i rasvijetli sve važne probleme koji su stajali pred part. organizacijama brigade i postavi kao glavne zadatke: a) omasovljenje Partije; b) podizanje part. rukovodstva i razvijanje osjećaja partijnost kod članova; c) pojedinačno izučavanje i podizanje kadrova; d) rad u SKOJ-u; e) briga za borce; f) pravilniji odnos prema narodu i njegovoj imovini; g) razviti politički rad u narodu kroz krajeve kuda brigada prolazi; h)

---

već se povrati u sastav svoje brigade, jedan dio ljudstva ispoljio je očiglednu kolebljivost. Da ne bi došlo do većeg dezertiranja, Štab bataljona je odlučio da bataljon pođe na Blokovo i, poslije nekoliko dana odmora, krene u sastav svoje brigade. Vršeci manje akcije oko Blokova, Štab bataljona je uspio da sčuva bataljon kao cjelinu i da ga, osim 25 boraca koji su dezertirali i nekoliko bolesnih, povrati u sastav brigade. Kriza je bila uspješno prebrođena, i bataljon je postao monolitnija jedinica.

⁴ Politički komesar Četvrte operativne zone tada je bio Ivica Kukoč-Jordan, a zamjenik komandanta Maks Baće-Milić.

⁵ Svetislav Stefanović. Tada je bio instruktor CK KPJ pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

razvijanje takmičenja među pojedincima i jedinicama na radu u teškim uslovima marševa i borbe.

5) U borbama za Jajce⁶ i u odbrani toga grada imali smo priličan broj gubitaka. Pored jakog i dobro utvrđenog neprijatelja jedan od najvažnijih razloga za te gubitke jeste nedovoljno ratno iskustvo boraca. Usto naša brigada u pogledu obuće i odjeće stajala je vrlo slabo, pa su počeli slučajevi smrzavanja. Po tim pitanjima održano je savjetovanje Štaba brigade sa štabovima bataljona, rukovodioca specijalnih jedinica, brigadne intendanture i brigadnog saniteta. Osnovni problem koji je postavljen na tom savjetovanju jeste čuvanje boraca i briga o njima. Pitanje lične odgovornosti istaknuto je na prvo mjesto. Pred vojne rukovodioce postavljen je zadatak obučavanje boraca u vojnoj vještini koristeći pri tomu u punoj mjeri iskustvo naše brigade. Pred politkomesare, brigadni sanitet, intendanturu postavljeno je da koordiniraju rad, da daju sve od sebe kako bi se što pravilnije i potpunije vršilo snabdijevanje boraca, da borci osjete očinsko staranje rukovodilaca za njih, a narod potrebu i pravilnost našeg rada i snabdijevanja vojske.

6) Najbolja pomoć i kontrola u sprovođenju zadataka koji su postavljeni pred Partijom bile su part. konferencije održane po svim bataljonima ove brigade. One su imale zadatak da pomognu i postaknu part. organizacije na izvršenje zadataka koje je postavilo part. savjetovanje, da ih pripreme za prvu partijsku brigadnu konferenciju. Ove konferencije su pokazale da postavljeni zadatci nijesu ozbiljno uzimani na rješavanje. Ove konferencije postavile su pitanje tako da održanje partijske brigadne konferencije zavisi od toga kada će part. organizacije po bataljonima povesti čvrst kurs na rješavanju zadataka koje je postavilo Savjetovanje. Na toj osnovi proglašena je na tim part. konferencijama utakmica među bataljonskim partijskim organizacijama ove brigade. Ove konferencije mobilisale su Partiju i silno razvile aktivnost organizacija i osjećaj odgovornosti svih članova Partije. Part. organizacije su shvatile značaj tih pitanja i počele da uzimaju stvar u svoje ruke, a to je bila sigurna garancija da će se uspješno rješavati svi postavljeni zadatci.

7) U toku čitavog drugog perioda u razvitku part. organizacija redovno smo obilazili bataljonska partijska rukovodstva, pomagali pri rješavanju postavljenih zadataka, a istodobno kontrolisali da li se radi i koliko se drugovi zalažu za izvršenje partijskih odluka. Ovakva pomoć doprinjela je da se bataljonska part. rukovodstva ojačaju i učvrste kao rukovodeća tijela i da kao takva rukovode. U jednom bataljonu stanje u tom pogledu još ne zadovoljava.

8) Bataljonske part. konferencije sazvane po pojedinim problemima pokazale su se kao moćno sredstvo za brzo podizanje part. organizacije kao cjeline. U zadnje vrijeme uočili smo činjenicu da malobrojne partijske jedinice, čije članstvo stoji na niskom stepenu političke svijesti, nijesu u stanju da među masom boraca pravilno sprovedu partijsku

⁶ Grad je oslobođen 26. studenog 1942. godine.

liniju. Iz toga smo izveli zaključak da bi takve konferencije, koje se sazivaju po pojedinim problemima, bile još moćnije sredstvo za još brže i solidnije razvijanje partijskih organizacija kad bi se na takvim konferencijama pozivali i svi kandidati Partije. Mi držimo da nećemo pogriješiti ako u buduće budemo tako radili. Ovdje ne mislimo na takve konferencije koje se održavaju po isključivo unutar partijskim pitanjima.

9) Jedna od najglavnijih smetnji za svestran razmah partijskog života u Brigadi jeste slaba i nedovoljna marksističko-lenjinistička naobrazba kod članova Partije. Važnost toga pitanja stalno je naglašavana. Mi smo u tom cilju za organizacije umnožili priličan broj dobre literature. Upućivali smo drugove kako treba izučavati taj materijal i materijal koji dobivamo od C.K. i V.Š. Ali partijske organizacije nijesu bile dozrele da to pitanje uzmu u svoje ruke kao pitanje koje Partija mora da riješi. Prvi ozbiljan korak u tome pravcu, u pravcu sistematskog teoretskog podizanja članova Partije, jeste prvi brigadni partijski kurs. On je trajao 16 dana. Na njemu su učestvovali 18 drugova a pro-rađeno 11 tema. Teme su nešto izmijenjene od onoga kako Vam je javljeno. Unijeli smo razvitak društva u dvije teme a izbacili kao posebne teme o teoriji revolucije i o diktaturi proletarijata. Ove smo dvije teme razrađivali u trima drugim temama koje su tijesno povezane sa ovim pitanjima. Za ovaj kurs služili smo se sa ovim materijalom: Istorija V.K.P. (b), Staljin: »Osnovi lenjinizma« i »Nacionalno pitanje«, Lenjin: »Seoskoj sirotinji«, »Imperijalizam«, Kolarov: »Komunistička internacionala«, Engels: »Anti Duhring« i »Porijeklo porodice, privatne svojine i države«, Segal: »Udžbenik političke ekonomije«, člancima druga Tita i izdanjima C.K. i V.Š.

Pored nas dvojice i zamjenika komesara druga Šćekića⁷ učestvovali su sa po jednom temom i komandant i komesar Brigade.⁸ Kurs je popularan u čitavoj Brigadi. Svi borci pričaju o kursu i svi bi htjeli da dođu na kurs i pitaju se dali će doživjeti tu čast da i oni budu kursisti.

Glavni nedostatak kursa je u tome što se nije povelu dovoljno računala pri izboru drugova za kurs, te se zbog toga moglo dogoditi da su dvojica drugova u toku rada morali otpasti, jer nijesu mogli da shvataju. Inače kursisti su pokazali nevjerovatno mnogo volje i truda u radu za čitavo vrijeme. Uspjeli su da shvate sva osnovna pitanja što im omogućuje daljnje produbljavanje tih pitanja i rad na samoizgradnji. Shvatili su značaj teorije marksizma-lenjinizma, što je pobudilo kod njih interes za ovladavanje tom teorijom. Pokazalo se da nemaju pravo oni malodušnici koji kažu da je nemoguće razvijati male i raznovrsne škole i u ovakvim uslovima dugih marševa i teških borbi. Shvatili su značaj planskog sistematskog rada i vrijednost radne discipline koju svjesno izgrađuje sam kolektiv sa predavačima, a što je imalo za rezultat i svakodnevno povećanje radnih časova. To su glavne pouke sa našeg prvog kursa koje će nam poslužiti za uspješniji rad na idućim kursevima sa kojima ćemo nastaviti.

⁷ Vlado.

⁸ Komandant brigade je tada bio Gligo Mandić, a politički komesar Ante Kronja-Cenčo.

10) Već su bili sazreli uslovi i izvršene sve pripreme za saziv brigadne partijske konferencije koja pada na dan poslije završenog brigadnog partijskog kursa. Na konferenciji su učestvovali, pored delegata part. jedinica, svi komandanti bataljona, komesari bataljona i četa i kursisti. Osamdeset učesnika bilo je na konferenciji. Mislili smo da pozovemo delegacije ostalih vojnih jedinica naše Divizije i part. organizacija koje rade u pozadini, ali uslijed vojne situacije i udaljenosti to nije bilo moguće ostvariti. Ovo je umanjilo značaj i uticaj ove konferencije. No njen značaj za Brigadu je veliki. On će ostati jedan krupan datum u životu Partije i čitave Brigade. I njen svečani dio i njen radni dio bili su na visini, izražavali su sav polet i ozbiljnost part. organizacije ove brigade.

Konferencija je konstatovala da je zadaće koje je pred part. organizacijama postavilo Savjetovanje u Glamoču Partija čvrsto uzela u svoje ruke i da najvažnije među njima uspješno rješava. Ne skidajući te zadaće sa dnevnog reda konferencija je ukazala na nedostatke po pitanju političkog i kulturnog rada, na još nedovoljan rad sa drugaricama, na opasnost sektaštva, na nedovoljno nesistematsko izučavanje ratne vještine i stavila u dužnost part. organizacijama da pojačaju rad u tom pravcu kako bi se što prije preodoljele te slabosti.

Konferencija je pokazala da part. organizacije nijesu do sada bile dorasle da shvate ogromnu važnost SKOJ-a, pa se SKOJ nije uspio csjetiti kao borbena omladinska organizacija niti u Brigadi a još manje na terenu. Savjetovanje SKOJ-a održano u Glamoču i pomoć sa naše strane nijesu bili dovoljni da izvrše prelom u shvatanju važnosti toga pitanja, jer part. organizacije nijesu shvatile njegovu važnost, pa ga nijesu postavljale kao goruće pitanje pred Partijom.

Konferencija je kao glavne zadaće postavila pred part. organizacijama: a) izučavanje maksizma-lenjinizma i to tako da se odmah počne sa izučavanjem Istorije V.K.P. (b); b) učvršćenje SKOJ-a kao rukovodeće i borbene omladinske organizacije; c) sistematska organizaciona i politička pomoć part. organizacijama i SKOJ-u na terenu kao i svim antifašističkim organizacijama u pozadini.

Na ostvarenje ovih osnovnih zadaća Konferencija je pozvala na mobilizaciju i utakmicu sve part. članstvo. Konferencija je ostavila silan utisak na učesnike i uvjerenje da nema pitanja koje se ne može riješiti kad ga Partija uzme u svoje ruke.

Zaključak. Brigada je postala sigurna i jaka udarna snaga, porasla je njena manevarska sposobnost i spremnost na izvršavanje i najtežih zadataka ma gdje se oni postavljali, a njena izdržljivost i odnos prema narodu relativno su dobri. Partija je brojno ojačala (200 članova Partije i 137 kandidata) i stekla povjerenje i ljubav boraca.

[...]

RAD NA TERENU

Pitanju aktivne pomoći part. organizacijama na terenu poklonili smo veliku pažnju. Svuda gdje smo dolazili ukazivali smo pomoć kako organizacionu tako i političku.

1) Za vrijeme našeg bavljenja u Livnu išli smo redovno na sve sastanke O.K. i M.K. i pomagali im u radu na rješavanju zadataka koji su se postavljali pred part. organizacijom. Također smo održali, uz pomoć još dvojice drugova sa terena, kurs za radničke aktive grada Livna na kojem je učestvovalo 26 radnika. Uzeli smo učešća u pripremi i sprovođenju seoskih izbora za N.O.O. za kotar livanjski.

2) Kad su djelovi naše Brigade išli za Dalmaciju koristili smo to vrijeme te smo održali sastanke sa K.K., opštinskim biroom Omiša, part. jedinicom Mosorskog bataljona i rukovodiocima u vojsci i na terenu u Moseću. Uspjeli smo da im objasnimo mnoga pitanja, naročito organizaciona, u kojima oni nisu bili najbolje upućeni.

3) Za vrijeme našeg boravka u Glamoču, uslijed njemačke ofanzive iz Jajca, bili su većinom svi politički radnici evakuisani iz Glamoča. Sa onima koji su ostali razgovarali smo i organizovali proslavu Oktobra⁹ za Glamoč i okolne opštine, a dali smo i glavnog govornika na dan proslave Oktobra u Glamoču. Od tada bili su dugi marševi i borbe za Jajce i oko njega, tako da do našeg dolaska do blizu Zenice nijesmo mogli ukazati ozbiljne pomoći part. organizaciji za okrug Jajce.

4) Po dolasku do rijeke Bosne uhvatili smo vezu i pozvali drugove iz Zenice na sastanak. Odgovorni drug nije došao. Drugovi su na sastanku kazali da nemaju partijske veze od proljeća prošle godine, da nijesu dobijali partijski materijal. Iz razgovora se moglo zaključiti da postoji jedna grupica drugova koja se začaurila i tako čeka bolje dane. Mi smo im dali upustva za rad po svim pitanjima partijske djelatnosti, oštro kritikovali njihovu pasivnost. Napisali smo jedan letak za narod Zenice i okoline sa potpisom Štaba naše brigade, kojega Vam u prilogu šaljemo. Dali smo im da razdijele radnicima sto komada proglaša A.V.N.O.J.-a, sto komada našeg letka i oktobarski broj »Borbe«. U Zenici su čekali rezultate naših razgovora drugovi iz Kaknja. Brigada je odmah iza toga imala pokret i više se nijesmo mogli sastati.

5) Pri prolazu Brigade na zadatke za likvidaciju stanica na pruži za Zenicu neka velika muslimanska sela pružila su našoj vojsci, koja je tuda morala da prođe, manji otpor dok su saznali da nijesmo četnici nego partizani, pa su onda položili oružje. Sa predstavnicima svih tih sela mi smo održali jednu dugu konferenciju. Vidjelo se da su ih četnici noću napadali i plijenili im stoku. Pošto smo ih na tom sastanku upoznali sa karakterom i ciljevima naše borbe, izrazili su svoju spremnost da sazovu zborove po svim selima i da izaberu N.O.O. Novoizabranoj narodnoj vlasti vratili smo puške kako bi mogla obrazovati straže radi

⁹ Riječ je o proslavi Oktobarske revolucije.

zaštite od pljačke četnike. Ova mjera bila je s radošću prihvaćena od naroda koji je našoj vojsci tih dana pravio velike usluge. Kad je jedan naš bataljon ostupao pod jakim pritiskom Njemaca, ovi seljaci ne samo da nijesu pucali nego su pomagali da se bataljon izvuče bez gubitaka. Ovo Vam javljamo radi toga što je komesar V. crnogorske brigade III. divizije¹⁰ izjavio da je to politička greška što smo im vratili oružje.

6) Početkom ovoga mjeseca održali smo sastanak sa drugom Pirolićem¹¹ iz Prozora, članom O.K. Mostar, koji sada radi kao zamjenik komesara Prozorskog bataljona (taj bataljon sada broji 60 ljudi). Sastanku je prisustvovao još jedan član Partije iz tog bataljona. Pošto nam je izložio stanje part. organizacije na toj prostoriji: da ima 9 partijaca, od kojih jedan radi na terenu a ostali u bataljonu, da imaju redovne veze sa O.K. Mostar, da postoje SKOJ-evi aktivni u nekim selima, da se simpatije naroda okreću na našu stranu poslije lošeg utiska kojega je ranije ostavilo ostupanje bez borbe V. i X. brigade, složili smo se da on obavijesti O.K. o razgovoru sa nama i da im predloži da na njegovo mjesto zamjenika komesara bataljona dođe neko drugi a on da obrazuje part. rukovodstvo za srez prozorski. Objasnili smo se i o svim ostalim pitanjima part. rada. Drug Pirolić ostavio je na nas dobar utisak.

7) Došli smo u kontakt s drugovima iz Travnika, Bugojna i Kreševa i pozvali smo ih da i sa njima održimo sastanke u koliko to ne omete pokret Brigade.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

17. I. 1943. g.

Položaj

Za politodjel:

*Risto Lekić*¹² v. r.

Zdravko Romac v. r.

¹⁰ Dragiša Ivanović.

¹¹ Meho.

¹² Poginuo lipnja 1943. Sutjesci, Miljevina.

**PISMO ŠTABA SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA OD 20.
SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH KNIN O SITUACIJI
U PROMINI¹**

Š T A B
Sjever. Dalm. Bataljona
Broj službeno
20. januara 1943. god.
Položaj

Drugarskom

Okružnom Komitetu K. P. H
za Kninsku Krajinu

Dragi drugovi!

Dolaskom naših vojnih jedinica na teren Promine odmah smo se povezali sa članom tog foruma drugom Kneževićem, od koga smo dobili punu podršku u našem radu, ali koji je nakon kratkog vremena morao poslom da ide dalje na svoju dužnost. Od toga vremena pa do danas mi nismo od ostalih drugova odgovornih na terenu dobili nikakvu pomoć po pitanju izvršavanja dobijenih, već naprotiv samo ometaju u vršenju zadataka. Svi ovdašnji odgovorni drugovi ne samo da nam ne izlaze na ruku, već nas, naprotiv, izbjegavaju, a da se ne bi valjda, kompromitirali. Jedan slučaj izbjegavanja naše vojske, a i očitog kukavičluka i oportunitizma šaljemo tom forumu u obliku prepisa pisma, kojeg je ovaj Štab primio od odgovornog za obavještajnu službu u Oklaju druga Majkovića.

»Komandantu i politikomesaru — partizanskog odreda — Promina.

1. Ne znam kojim ste zadatkom došli na teren Promine, mislim zbog masovne propagande, ali mislim i držim da je vrlo nepametno previše zadržavanje na ovome bezizlaznom terenu.

2. Žandarmerijska kasarna u Oklaju se **ne smije** razoružavati tim prije što ste imali pregovore sa postojećim vlastima i obećali ste da nećete dirati u kasarne, a k tome još i to da nebi imali nikakove koristi. U prvom redu je zgrada velika i visoka na tri sprata, mislim na kasarnu i vrlo se je zgodno braniti iz nje. Osim toga postavljaju se takove zasjede da se nemoguće približiti samoj zgradi. Ali sa svim tim recimo da se zgrada osvoji onda bi imali nekoliko pušaka, možda desetak i to bi bilo sve, a ostalo bi se razbježalo. A onda želja četnika se ispunja da nađu kakav zgodan način, te jurnu na nevini narod i da nastane pokolj gori možda nego u Dugom Polju ili u Gatima, a za koji bi pokolj vi bili najodgovorniji!!!

¹ Original (tipkan napisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 6/741 —744.

Kakove ste koristi imali što ste razoružali stanicu u Miljevcima?²

Po mome mišljenju, a i mišljenju organizacije Knin i Drniš, više je bilo štete nego koristi. Zarobili ste 7 pušaka i 1 puškomitraljez, a tada su Italijani uhapsili 4 najbolja čovjeka, možda jedine koji nisu ustaše i koji su u Miljevcima najčestitiji ljudi: tome još ovo: još će biti hapšenja u Miljevcima i došla je već vojska i karabinjeri, koji će stalno stati. Dakle korist: 7 pušaka + puškomitraljez. Šteta: 4 čovjeka za sada i osnivanje stanice u Miljevcima karabinjerske.

Bilans: mišljenje

Veća šteta nego korist. Osim toga se ne može po Miljevcima kretati onako kako se moglo do sada, obzirom na Italijane. Nemojte slušati pojedine ljude prominca koji vam govore najljepše i najbolje — naprimjer o razoružanju stanice — da se to može — a pri tome vjerujem vam govore to ljudi koji nemisle svojom glavom.

3. Gola istina da su Italijani imali doći sa tri strane u Prominu, kad ste bili obavješteni pre tri četiri dana.

Imali su doći iz Knina, Drniša i Kistanja, te vas same sklopiti i opkoliti. Dogodilo bi vam se gore nego što se je dogodilo bataljonu »Bude Borjan«, prošle godine. A osim toga su Italijani bili obavješteni da ima 400 partizana u Promini — poslali su odmah pojačanje u Manojlovac i što je još najgore, a to je da su imali doći u sva sela Bogatiće, Nečmen i Ruljane.

Ova sela su imala biti potpuno spaljena, ljudi uhapšeni i poubijani — sve što je živo ubili i opljačkati. Svakako bi sobom povelili četnike. **Ovo nemojte shvatiti, kao neko strašenje vas ili nas odavle strah nego je to samo gola istina.** Zahvaljujući jednom čovjeku iz Promine nije došlo do paleža — ubistava i ostalog terora u Promini. Samo jednom čovjeku koji je istupio pred Italijane i objasnio im stvar drukčije, mi imamo zahvaliti njemu — neću da ga imenujem, danas je mimoišao teror.

4. Zašto se je bacio jedan stup električnog voda za Šibenik. Sva je sreća bila da je stup ostao na jednoj od četiri noge. Da je recimo stup srušen, koje bismo mi imali koristi od toga? Stup bi radnici po nalogu Italijana napravili za jedan dan, a tada bi sami Italijani zapalili ono selo kome je to napravljeno i uhvatili ljude u tom selu. Evo velike koristi.

A kad bi u Promini uhvatili dva čovjeka, tada bi oni mogu vam iskreno reći — odveli sve ljude i čitavu stvar, a i same vas. To je žalosna činjenica — što se tiče samih prominaca — žalosno jest ali je činjenica i mi — odnosno vi morate da s tom činjenicom računate!

Ja mislim da se i vas dva po ovome pitanju samnom slažete a vjerujem da ćete se složiti i sa ostalim pitanjima odnosno tačkama.

Smatram da se stupovi električne centrale ne smiju dirati, kao ni rudnici jer samo s time imali koristi samo narodni neprijatelji: Rekao sam u 4.-toj tački šta bi se imalo od toga kad bi se srušilo jedan električni stup. Ne bi Šibenik imao svjetla za jedan dan, a mi s naše strane imali bi zapaljeno selo i ubijene ljude.

² Vidi dok. br. 13.

Rudnike se ne smije dirati, još i zbog ovoga — na rudnicima rade 500 radnika sve iz Promine. Ruda se uopće — mogu roći ne vadi, a ako se i vadi a ono se ne prevozi. Tako okupator nema koristi od toga. A osim toga 500 manje vojnika odnosno pušaka koji bi se sutra obukli u domobranska ili ustaška odijela i te puške bi bile uperene protiv narodne vojske. Tome još dodajem i to da 500 porodica skoro živi, — sa primljenom aprovizacijom sa rudnika. Eto koju bi korist nanijeli recimo srušeni jedan stup ili razrušeni jedan rudnik. Da li vredi više jedan stup ili jedno selo i nekoliko najboljih ljudi iz tog sela?

6. Italijani su najavili veliku ofanzivu — čišćenje krajeva od partizana — i to počinju 19/I. o.g. t.j. do nekoliko dana. Smatram da bi vam bilo bolje da se neopaženo izvučete odavle i da odete u svoju jedinicu, jer mislim, a kako smo ovdje obavješteni od Knina i Drniša da će svi izlaziti biti zatvoreni. Bolje ranije, nego se kasnije probijati kroz obruč neprijatelja. Još dok ne bude kasno!

7. U Promini je situacija ovakva: Narod ostavljen na milost i nemilost od ustaša priklonio se sada sa simpatijama narodno-oslobodilačkoj vojsci — partizanima. Ali kažem opet samo sa **simpatijama**, jer su **partizani blizu** i jer narod ne voli ustaše. Sama vlast kaže da je narod 80% uz partizane!

Sami prominci su narod — poseban narod, sam za sebe. **Uglavnom nije borben.** I izbijte iz glave ako mislite da ćete iz Promine izvući nekoliko desetina boraca. Ako izvučete pojedince onda je to odličan uspjeh! To vam ja kažem jer sam upoznao promince, a vi ćete se uvjeriti sami. Razlika je između našega seljaka i seljaka Primorja, recimo Vodica ili na primjer susjednih seljaka — pravoslavaca i katolika okolice Knina i Drniša. Naš je seljak veliki vikač — sposoban da viče i da larma — za parade i svečanosti, gostoljubiv je, ali kada se tiče nešto napraviti za opštu stvar naprimjer: boriti se onda je najzadnji — mirne duše mogu reći u čitavoj Jugoslaviji. Karakteristična crta našeg seljaka je ova: **slijepo slijedi vlast koja zadobija njegovo povjerenje.** O ovome malo promislite i uzmite za činjenicu. Nema svoga vlastitoga — ja — nije odlučan, nema inicijative, strašljiv i što je najvažnije vrlo je — **miran** — i može mu po glavi tući luk ko god hoće i mirno snosi sve nepravilike.

8. Niste smjeli u pojedina sela — važi najviše za Razvođe (selo Manojli) da otvoreno prikažete svoju prisutnost. Izgleda mi da je neki žandar sa stanice u Miljevcima rekao da su neki Manojli bili u akciji na stanicu i to vlast zna, kao i to da ste bili kod njih jedan dan. Ne smije se tako otvoreno svoje ljude bacati u propast. Opet ponavljam — Promina ne može dati veći broj boraca, jer znam promince, jedino što ona može dati, a to je materijalna pomoć. **To će te se i vi uvjeriti ako se niste već uvjerili!**

9. Vi govorite ljudima da će te Prominu proglasiti oslobođenim krajem. To je za sada **nemoguće.** I to posve nemoguće. Evo zašto:

a) u Knin i u Drniš se je povratila divizija talijanska »Sasari« oko 20.000 ljudi. U Kosovskoj Dolini ima četnika hercegovaca 3—4.000, a domaćih biće oko 2.000. U Roškom Slapu su Italijani pojačani. U Manoj-

lovcu će biti pojačani, ako već nisu, u Miljevcima će biti odnosno već je došla karabinjerska stanica.

U Bogatiću (Popovići) će doći nabrzo stanica, a u Oklaj također. U Oklaj izgleda da će doći najmanje 3—400 ljudi i da će biti »Komando presidio«, eto tako: Knin, Drniš, Slap, Bogatići, Kistanje, Manojlovac, Miljevci — sve su to mjesta gdje imaju Italijani uporišta i sa ovim mjestima je Promina opkoljena!!!

Italijani će doći brzo u gore spomenuta mjesta! Sa ovim morate i da kako računate. Evo u kakvoj se situaciji Promina nalazi odnosno će se naći, a osim toga njezin isturen — nezgodan geografski položaj. Akcija partizana u Promini je skroz nepotrebna, to ćete i vi uvidjeti kad sve ovo pročitate, a to će vidjeti i veći forum nego što ste vi, a već su neki povodom te stvari obavješteni. **Partizani bi samo izložili ili izlagali svoj, ničiji narod nego svoj, okupatoru sigurnoj smrti.**

10. Od koga se Promina ima osvajati? Nema za sada ni od četnika ni od ustaša ni od Talijana. A ako sami partizani dovedu tu četnike, ustaše i Talijane onda će sigurno imati od koga osvajati. Narod je uz partizane te ga se kao svoj narod ne smije izlagati i ka otakvog se u malo boljim prilikama može na narod prominski; **uvijek kao naš narod uz partizane.** Četnici govore uvijek promincima da su partizani i da drže kod sebe partizane, da će doći jednoga dana, to će ih sve opljačkati, ubijati po svome običaju.

Dakle: Zaključak povodom ove tačke: ne smiju partizani svoj narod na koje uvijek mogu računati, i njegov kraj Prominu, izlagati žednim četnicima i Talijanima naše krvi, jer je Promina možda jedini kraj koje partizani pri potrebi **ne trebaju osvajati**, vojnički jer je Promina već osvojena.

11. Ako se baš hoće narod dirati i izlagati ga sigurnoj opasnosti **onda bi mogu vam sigurno reći — Promina — postala najreakcionarniji kraj uopšte.** Bilo bi ustaša, koji bi klali nevini srpski narod, a obadva jedna naroda koje je zavadio krvavi okupator. Unapred vam govorim ne izlažite **narod svoj** sigurnoj opasnosti, jer nema smisla uopće da se ovdje zadržite, pametan čovjek svaki kad mu se razloži situacija u kojoj se Promina i prominci nalaze rekao bi imaš pravo!

A ako baš hoćete da izlažete što nema smisla i nije potreba onda će te pretvoriti vi sami Prominu u najreakcionarniji kraj!

Već se skoro i ponavlja reakcija samih prominaca. Ali ta reakcija treba da izostane, a da izostane treba komandant i politkomesar ovo sve pregledaju i dobro promisle i razmisle i vjerujem da će kao napredni ljudi i čuvari našeg naroda naći najbolje riješenje.

Sjeti se pjesme: Braniti svoj narod od fašista zlih

To je sveta dužnost partizana svih!

Treba ga braniti, a treba ga i čuvati, ako je taj narod uz partizane. Dakle da završim. Najbolje bi bilo da se zadržite još jedan dan i da taj dan prođete preko Promine, ali samo prođete, i da odete. To je najbolje riješenje, ako se misli imati narod uza se i ako se misli da ne bude u Promini reakcije!!!

Dakle, obraćam se vama drugovi — družite komandante i politički komesare i mislim da će te stvar urediti.

Nadam se u vašu svijest i ljubav koju gajite prema svome napuštenom narodu te da će te postupiti ovako. Neka vam posluži primjer — Bukovica — koja je sada reakcionarna, a prije nije mogla biti bolja.

Sa drugarskim pozdravom vas pozdravlja

Majković

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

P. S. Mislim da će doći do vas onaj čovjek — Visoki — što je bio sa vama na pregovorima«.

Prema ovome konstatujemo da taj dobar čovjek koji nije imenovan, a koga smatra ovaj zaštitnikom naroda u Promini, da je ustaški tabornik koji prema svim izgledima je svijesno povezan sa istima i koji zna potpuno kako se radi i koje odgovoran za partijsku organizaciju na ovom terenu. Svaki pokret i svaki rad pita se savjet u dotičnoga, koliko mi vidimo. Samo stanica Oklaj imala je do sada 2 puta biti razoružana, ali kod prvog pokušaja dobili smo vijest od obavještajnog iz Oklaja da se svi domobrani i žandari nalaze na položaju prema Lukaru i da nema smisla napasti praznu zgradu, a također u isto vrijeme četničke su bande pljačkale po Lukaru i prema tome osujećena nam je tog puta akcija. Drugi put dobili smo obavještenje da se sprema velika racija na prominske partizane i da su se već koncentrirale neprijateljske snage u okolini Promine, te smo radi toga bili prisiljeni da se za izvjesno vrijeme povučemo na sigurnije položaje, nego li je to sama Promina. Svi drugovi na terenu na koje možemo računati da nam mogu dati pomoć, padaju pod uticaj Majkovića, koji je prema našem mišljenju, s obzirom na ovo pismo saboter naše borbe i izdajnik našeg naroda.

Molimo da taj forum hitno pošalje jednog odgovornog druga na teren, a da se istog Majkovića stavi pred partijsku odgovornost u koliko je član Partije, a mi sa naše strane tražimo da ga se stavi pod vojni sud i da se kazni radi svega ovoga zaslužnom kaznom.

Mi nikakve pregovore nismo imali sa prestavnicima današnje vlasti, samo smo imali razgovor sa ustaškim tabornikom, na koji smo došli na njegov poziv.

Svi su izgledi da ovaj tabornik zna, kako za partijsku, tako i za SKOJ-evsku organizaciju u Oklaju odnosno Kninu, a što je sigurno saznao od druga Majkovića, koji je sa istim usko povezan.

Partijska organizacija se jača s time što se čisti. Zato je potrebno da se na ovom sektoru očisti i iz naše Partije izbaci sve ono što ne valja. Samo u tom smislu mi ćemo moći da odgovorimo onome što se pred nas postavlja u ovome kraju.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom,
Gojko Jakovčev v. r.

Komandant,
Šime Ivas v. r.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 22. SIJEČNJA
1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O ZAROBLJAVANJU
TALIJANSKIH BRODOVA U BRAČKOM KANALU I DRUGIM
AKCIJAMA PODREĐENIH JEDINICA¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj ..... Op.
Dne 22. I. 1943.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Šaljemo Vam sljedeći operativni izvještaj:

30. XII. 1942. Postaja naše ratne mornarice u Podgori u saradnji sa dijelovima Biokovskog bataljona zarobila je u Bračkom Kanalu pet brodova, natovarenih hranom namjenjenom ustaškim vlastima u Omišu i Makarskoj.²

1. I. 1943. Postaja naše ratne mornarice u Podgori u saradnji sa dijelovima Biokovskog bataljona zarobila je jedan brod natovaren hranom namjenjenom ustaškim vlastima u Omišu i Makarskoj. U svih 6 (šest) brodova, zarobljenih 30. XII. 1942. i 1. I. 1943, zaplijenjeno je oko 15 vagona hrane, većinom kukuruza i nešto graha, te 60.000 komada cigareta.³

Istoga dana prije podne doplovili su talijanski ratni brodovi, ukupno pet plovnih jedinica, pred našu luku Podgora, bombardovali su 4 sata artiljerijskom paljbom, zatim gađali mitraljezima sa svrhom da se iskrcaju i da odvuku zaplijenjene brodove sa hranom. Naši borci su ih dočekali, pustili ih u neposrednu blizinu i otvorili na njih pušcanu i mitraljesku paljbu i prisilili ih da se povuku. Neprijatelj je imao dva mrtva i više ranjenih, naši nisu imali gubitaka.

5. I. 1943. Neprijateljski avion bombardovao je Livno. Pogođena je jedna kuća, koja je oštećena i u kojoj je ranjeno jedno dijete. Veće štete nije bilo.

6. I. 1943. U noći toga dana patrolirali su talijanski ratni brodovi kanalom između otoka Ivara i Makarskog Primorja i u 4 sata ujutro skoncentrisali se pred lukom Podgora. U 7 sati počeli su Talijani bombardirati mjesta Drašnice, Igrane, Tučepi i Podgoru. Talijani su namjeravali da se iskrcaju na oslobođenom dijelu naše obale, ali su bili odbijeni. Na strani neprijatelja ima nekoliko mrtvih a s naše strane ni kod vojske ni među građanstvom nije bilo žrtava. Istoga dana izvršili su Talijani bombardiranje iz zraka naših primorskih gradova Igrane, Živogošće, Drašnice, Podgora i Tučepi. Bačeno je oko 60 bombi od 25—50

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 1491.

² Vidi dok. br. 8, 14, 18, 125, 139, 198 i 311.

kg težine. Porušeno je dosta kuća i potopljena su naša dva motorna broda u luci Podgora.³

Prominski vod⁴ napao je žandarmerijsku stanicu u Širitovcima (10 km zapadno od Drniša). Zarobljeno 8 žandara, 1 mrtav i (1) ranjen. Naši nisu imali gubitaka. Zaplijenjeno je: 1 puškomitraljez, 9 pušaka, 2.724 metka, 3 pištolja, 1 signalni pištolj, 2 lovačke puške, 7 bombi, 25 šatorskih krila i drugog materijala.

10. I. 1943. Jedna četa Mosorskog bataljona napala je na pruzi Split—Sinj u blizini Mravinaca na vlak koji je transportirao talijanske vojnike.⁵ Napad je izvršen bacanjem bombi u vagone i puščanom paljbom. Talijana ubijenih u vagonima bilo je ali se ne zna broj. Odmah nakon napada na vlak, Talijani su u paničnom strahu počeli bježati iz vagona i tom prilikom 6 vojnika je ubijeno. Istovremeno izvršen i napad na bunkere koji su u blizini i ubijeno je 6—7 Talijana. S naše strane nije bilo gubitaka. Značaj ove akcije je tim veći što je izvršena u neposrednoj blizini Splita i na bunkere koji brane Split. U okolnim selima kao i u samom Splitu nastala je uzbuna a Talijani su otvorili na našu četvu artiljerijsku vatru iz Splita, Klisa i Omiša. Trupama Splitskog garnizona naređena je uzbuna.

18. I 1943. Jedinice IV Dalmatinske udarne brigade uspješno su očistile selo Slivno južno od Imotskog.⁶ U selu je bilo oko 150 ustaša i milicije. Otpor neprijatelja je bio vrlo slab. Zarobljeno je 4 ustaša a zaplijenjeno 11 pušaka, dva ređenika za teški mitraljez sa municijom, te ostalog materijala i spreme. Gubitaka s naše strane nije bilo.

U ovom izvještaju nisu iznesene akcije III Dalmatinske udarne brigade,⁷ pošto od Štaba te brigade još nismo primili operativni izvještaj.

O akcijama naših jedinica na poluotoku Pelješcu izvjestili smo Vas posebno, prepisom njihovog izvještaja dostavljenog P.K. K.P.H.⁸ za Dalmaciju.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:
Škorpik⁹ v. r.

M. P.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

³ Vd. dok. br. 133 i 135.

⁴ Formiran je početkom siječnja 1943. godine. Tokom istog mjeseca prerastao je u četvu koja ulazi u Sjevernodalmatinski bataljon.

⁵ Vidi dok. br. 141, 142 i 290.

⁶ Vidi dok. br. 31, 35 i 158.

⁷ Vidi dok. br. 32, 152 i 295.

⁸ Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

⁹ Josip.

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE DALMATINSKE NOU BRIGADE DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22. SIJEČNJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI¹

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Razvoj partijskih organizacija a uporedo s tim i razvoj brigade kao vojničke jedinice ide, naročito u posljednje vrijeme, u znaku stalnog napredovanja. Postižu se vidni uspjesi u svim pravcima, po svim linijama partijske djelatnosti. Izlazi se polako ali sigurno iz raznih slabosti, otklanjaju se mnogi nedostaci kojima smo obilovali, uspješno se likvidira sve ono što nas je sputavalo u radu. Danas, s pravom postavljaju naše organizacije zadatak — stići ostale brigade naše divizije. Osnovni nedostatak, koji nas je mnogo kočio u radu, jeste vrlo mlad i neiskusni partijski kadar. Takvom kadru podići svijest o ulozi naše Partije u vojsci, naučiti ga vještini rukovođenja, vaspitati ga na odgovornost u radu, uliti mu dovoljno partijnosti, bio je glavni zadatak, koji se pred rukovođeće druge u najvećoj mjeri postavljao. Dugim i svakodnevnim radom to pitanje je ipak u priličnoj mjeri pozitivno riješeno, što se, osjeća na stvarnom uticaju partijskih jedinica na život i rad vojske. Sve dok to pitanje nije uspješno riješeno, ostali niz, isto tako, važnih problema nije rješavan brzo i na vrijeme. Zahvaljujući izrastanju i jačanju partijske organizacije postigli smo da uspješno postavimo i sprovedemo za nas osnovna pravila: da se radi planski i da se organizacije osamostale.

Iako je plan osnovna i svakoj organizaciji poznata stvar, kod nas doskoro plan nije postavljen tako da predvidi sve i da za određeni zadatak angažuje sve partije jedne organizacije. Danas je plan djelo bataljonskog rukovodstva. Po ispunjenju starog plana postavlja se novi. Uspijevamo da za tačno sprovođenje plana zainteresiramo sve partije. Plan je kod nas omogućio da se razgranaju i unaprijede svi sektori rada. Kao rezultat plana uspješno se radi politički (česta bataljonska i četna predavanja i diskusije), kulturno (niz priredaba za seljake i građane, analfabetički tečajevi), vojnički (razne borbene radnje) itd. Ovakav rad zapošljava po raznim linijama velik broj boraca i time se daje mogućnost borcima da se kroz rad podižu.

Doskoro, organizacije su nam mnogo trpjele zbog nesamostalnosti u radu. Uglavnom, svi su očekivali da se običu od odgovornih drugova iz brigade pa da onda sa radom požure. Međutim, u posljednje vrijeme nezavisno od naših obilazaka organizacije rade. U radu donose predloge i odluke sa dovoljno samouvjerenja da su ispravne i što je važno zapaža se da prave vrlo malo pogrešaka. Ovo je za nas od velike važnosti, jer je vrlo čest slučaj da su jedinice i terenski i vremenski udaljene od

¹ Original (tipkan na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu CK SKJ, reg. br. 5644.

štaba brigade pa, uglavnom, tako udaljena jedinica radi na svoju inicijativu. Ovako sređene naše partijske organizacije mogu da se pozabave rješavanjem drugih problema, koji nam se nameću i koji iziskuju što brže i bolje rješenje.

Jedan od takvih važnih zadataka jeste teoretsko izdizanje partijaca. Mi mu danas posvećujemo najveću pažnju, jer zaista naši partijci znaju vrlo malo. Dosad nije bilo dovoljno sistema u tom radu. Postavili smo svim organizacijama kao obavezu proučavanje Istorije V.K.P. (b). Proučavanje mora da bude što temeljitije. Pošto nijesmo imali umnoženu Istoriju, to danas radimo na tome da bar prve glave umnožimo. Već smo umnožili prvu glavu i ona se proučava. Radi se na umnožavanju sljedećih glava. Sva ostala literatura, koje ima prilično, treba da nam posluži kao materijal za bolje razumijevanje i učenje Istorije.

Pored pitanja teorijske izgradnje kao važna pitanja treba istaći nedovoljnu borbenost pojedinih dijelova nekih naših jedinica, zatim potrebu vaspitanja svih ljudi da sa voljom i ljubavlju pođu, ako bude potrebno, i van granica Dalmacije u cilju daljeg vođenja naše borbe. Iako je, i po pitanju borbenosti i odlaska iz svoga kraja, brigada uglavnom daleko odmakla, ipak kod izvjesnih novodosliih elemenata treba još u tom pravcu uporno raditi.

Sva pitanja koja se danas postavljaju i koja će se ubuduće postaviti u ovoj brigadi biće riješena u interesu naše Partije. To garantuje današnje stanje Partije, koja stvarno predstavlja najvažnijeg činioca u raspoloženju naših boraca.

Izuzetak od ovakvog stanja čini donekle organizacija IV-tog bataljona ove brigade. Ljudstvo ovog bataljona sastavljeno je od primoraca i ostrvljana, koje ne raspolaže sa dovoljno borbenih i uopšte vojničkih kvaliteta. To se da objasniti uslovima pod kojima se ono razvijalo i širinom dalmatinskog ustanka, gdje se dižu i najzaostaliye i za borbu najneiskusnije mase. Mi imamo namjeru da koristimo prvu priliku popune novim borcima iz nekog drugog kraja, pa da ovaj bataljon sa njima izmiješamo. To će svakako omogućiti ovom bataljonu da postane bolja jedinica. Na savjetovanju rukovodilaca Partije naše Divizije, predstavnici ove brigade uzeli su vrlo vidno učešće u raspravljanju i postavljanju raznih pitanja. Pokazalo se da stvari dosta pravilno i zrelo postavljaju. Samo savjetovanje predstavlja za partijce ove brigade ogromnu vrednost. Radi prenošenja sadržaja savjetovanja na drugove koji nijesu bili prisutni, mi održavamo plenum bataljonskih organizacija. Na taj način, svi drugovi biće u mogućnosti da se upoznaju sa potrebnim stavovima po političkom i organizacionom pitanju.

Iako smo imali u posljednjim borbama nekoliko poginulih partijaca, ipak je broj članova prilično velik. U brigadi ima 151 član Partije, 62 kandidata, 339 skojevaca. Od svih članova Partije ima 66 radnika, 40 seljaka, 25 intelektualaca, 9 namještenika i 11 koji su imali prije razne vojne funkcije. Prosječni staž partijaca je 11 mjeseci. Ovako visok staž u našoj mladoj organizaciji objašnjava se time što ima u Partiji nekoliko drugova sa od 5—15 godina partijskog staža. Iz ovoga izlazi da je član-

stvo Partije po svom socijalnom sastavu uglavnom proletersko, jer i seljaci koji su u Partiji predstavljaju pravu seosku sirotinju. Najveći broj intelektualaca koji su kod nas došao je iz drugih brigada. Inače ova brigada je sa njima vrlo siromašna. Ovako proleterska masa iziskuje uporan rad, ali s druge strane predstavlja garanciju da će se od njih stvoriti ljudi do kraja odani Partiji.

Iako smo imali u posljednjim borbama nekoliko poginulih partijaca, ipak je broj članstva prilično velik. U brigadi ima 151 član Partije, 62 kandidata, 339 skojevaca. Od svih članova Partije ima 66 radnika, 40 seljaka, 25 intelektualaca, 9 namještenika i 11 koji su imali prije razne vojne funkcije. Prosječni staž partijaca je 11 mjeseci. Ovako visok staž u našoj mladoj organizaciji objašnjava se time što ima u Partiji nekoliko drugova sa od 5—15 godina partijskog staža. Iz ovoga izlazi da je članstvo Partije po svom socijalnom sastavu uglavnom proletersko, jer i seljaci koji su u Partiji predstavljaju pravu seosku sirotinju. Najveći broj intelektualaca koji su kod nas došao je iz drugih brigada. Inače ova brigada je sa njima vrlo siromašna. Ovako proleterska masa iziskuje uporan rad, ali s druge strane predstavlja garanciju da će se od njih stvoriti ljudi do kraja odani Partiji.

Skojevske organizacije u ovoj brigadi pravilno su postavljene, prilično su očvrstnute i uglavnom dobro rade. U svim bataljonima stvoreni su bataljonski komiteti Skoj-a, koji rade prilično samostalno. Daskoro, u bataljonskim biroima nije bilo direktnih predstavnika omladine, jer skojevska rukovodstva još nijesu bila izrasla, već je njima Partija pomagala preko drugova koji katkad i nijesu bili omladinci. Ulaskom predstavnika Skoj-a u partijsko rukovodstvo osigurava se puna pomoć Partije i ima se pregled rada skojevske organizacije. Njihovi sastanci, koji se uredno održavaju, mnogo koriste podizanju omladine, preko raznih referata i diskusija, podjele rada po omladinskim sektorima i kroz međusobnu kritiku i samokritiku. Obrazovan je brigadni komitet Skoj-a, koji rukovodi radom Skoj-a u čitavoj brigadi a podnosi izvještaje C.K.-u Skoj-a. Pravilno postavljanje organizacije Skoj-a i pažnja koju mu ukazuje Partija obećava da će se u tom pravcu dosta učiniti.

Žena u našoj brigadi ima oko 60. Nijesmo uspjeli da u radu sa njima postignemo veće rezultate. Uveli smo u praksu da pored toga što se sa njima radi preko Skoj-a i kroz čete održavamo posebne sastanke u okviru bataljona, gdje će sa njima odgovoran drug raditi praktično, teoriski i vaspitno.

Uporedo sa razvojem i napretkom Partije razvijaju se naši bataljoni. Kroz posljednje borbe koje su bile teške, vojnici su mnogo naučili u pogledu ratne vještine. Ova brigada, koja je sastavljena uglavnom od neiskusnog ljudstva, već je osposobljena i za one zadatke gdje se iziskuje velika hrabrost i vještina. U bataljonima se redovno raspravlja svaka akcija. Politički rad, koji je ovdje mnogo potreban, razvija se, naročito u posljednje vrijeme, pravilno i dobro. Na bataljonskim sastancima raspravlja se najvažniji politički momenti i izvjesne teme iz oblasti teorije marksizma-lenjinizma. Za politički rad vlada kod svih

veliko interesovanje. U posljednje vrijeme učinjen je veliki napredak po pitanju rada u narodu. Kulturni plan predviđa osposobljavanje boraca u izvođenju priredaba. Dosad je naučeno više raznih skečeva, pjesama, horskih recitacija itd. Pored priredaba za vojnike dato je i niz priredaba za narod. Priredbe su davane u više sela kao i u Livnu i Tomislavgradu.² Nivo ovih priredaba nije visok jer tu se sad tek počinje, ali svakako rad u tom pravcu ima kod nas dobru budućnost. Pored toga mi smo održali u više mahova sastanke sa seljacima ili građanima a pokatkad i sa n.o. odborima.

Vašom odlukom, koju nam je prenio komesar naše Divizije,³ izmijenjen je sastav Politodjela ove brigade. Drug Veliša Laković, koji je upućen iz IV crnogorske brigade, već je stigao i odmah je primio svoju dužnost. Još nije stigao drug Milija Sekulović, koji je isto tako određen za naš Politodjel. Sa drugovima iz Politodjela pretresao sam stanje Partije u brigadi i preduzeli smo niz konkretnih mjera u pravcu pojačanja rada. Po svim pitanjima među nama vlada puna saglasnost. Svaki posao zajednički pretresemo, pa zajedno ili pojedinačno posao obavimo. Između Štaba i Politodjela vlada puno drugarstvo i razumijevanje.

Stanje u Štabu brigade je dobro. Održavamo redovno sastanke, gdje pretresamo sva pitanja koja interesuju brigadu. Na sastancima osvrćemo se kritički na sve propuste ili greške, kako pojedinaca tako i svih, te time nećemo dozvoliti pravljenje ma kakvih grešaka. Našem Štabu nedostaje zamjenik komandanta, jer je nedavno umro.⁴ Svi mi nemamo još dovoljno znanja i umještosti ali se osjeća staranje svih da damo od sebe što više možemo.

Na Vaš zahtjev uputili smo Vam druga Novaka.⁵ On se kod nas dobro razvijao i mnogo nam je u radu koristio. Po svojim sposobnostima i po svome karakteru on zaslužuje neku odgovorniju dužnost. Drugovi Fejić⁶ i Vasić⁷ nalaze se u dva naša bataljona. Fejić od dolaska iz bolnice shvatio je napokon kritiku koju je od nas dobio i sad vrlo lijepo radi. Ja mislim da će i on u najskorije vrijeme preoljetiti svoje slabosti pa time primiti odgovorniju dužnost. Drug Vasić ovih dana došao je iz bolnice. Za njegov rad nema prigovora. Ali držanje u akcijama nije bilo najbolje, prema mišljenju partijaca. Mi smo mu na to ukazali i u budućim akcijama pazićemo na njegovo držanje. Obojici smo objasnili razvoj druga Novaka i postavili njima da tim putem pođu.

Naša tehnika radi neprekidno na umnožavanju raznog materijala. Pored nešto kulturnog materijala umnožili smo prvu glavu Istorije i jedan odlomak iz knjige »Džimi Higins«. U toku je umnožavanje druge glave Istorije.

Pred svim part. organizacijama istakli smo⁸ kao naročito važno i potrebno prorađivanje »Proletera«. Ukazali smo na veliku važnost čla-

² Duvno.

³ Mitar Bakić.

⁴ Jovo Martić. Umro početkom 1943. godine.

⁵ Franc Novak.

⁶ Salko Fejić.

⁷ Nenad Vasić.

⁸ Riječi »istakli smo« dopisane rukom.

naka koji objašnjavaju niz aktuelnih političkih problema, kao i na organizacione zadatke koji se postavljaju pred našu Partiju i koje prema tome moramo i mi na svom terenu rješavati.

Kadrovski upitnici ispunjavaju se postepeno. Pri tom ispunjavanju prave se često razne greške. Vodićemo računa da upitnici ubuduće budu bez greške.

Po povratku druga Mirka,⁹ člana Politodjela, sa Kongresa Omladine, održali smo sastanak, na kojem je on iznio nekoliko Vaših primjedaba. Odmah mogu naglasiti da nas je to pogodilo u najvećoj mjeri. Mi smo proanalizirali sve greške koje smo pravili i odnijeli se prema njima do kraja samokritički. Svakom od nas bilo je teško što smo Vas morali zaposliti takvim stvarima, koje smo mogli lako izbjeći. Čelija Štaba složila se je sa izjavom druga Mirka o našim greškama, koju je on dao pred Vama.

U daljem radu uložićemo sve svoje snage da našu Partiju u brigadi podignemo na još veći stepen, i time je potpuno osposobimo da uspješno odgovori sadašnjim i budućim zadacima.

Mnogo drugarskih pozdrava,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

22-I-1943 g.

Zamj. politkoma
II Dalmatinske N.O.U. brigade
II Prolet. divizije
Jovan Kapičić v. r.

(M. P.)

BROJ 29

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 22. SIJEČNJA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA
DALMACIJU¹**

Okružni Komitet
za Srednju Dalmaciju
Br. 4/45 od 22/1—43.

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi, Talijani su opljačkali i zapalili u Klis-Kosi 15 kuća, uhapsili su 10 žena i ubili jednog druga kurira iz Žrnovnice. Talijani su sa jakim snagama, rano iz jutra blokirali selo. Drug kurir (Bartul

⁹ Mirko Milojković.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—25/99.

Amžić) kad je dolazio u selo nije opazio Talijane, već su oni njega prije opazili i zapucali.

On se je skrio i negdje bacio poštu i pištol, te sa lektimacijom se htio predati kao da traži blago. Talijani su ga uhapsili i nakon kratkog saslušanja ubili i ostavili. Naši su pokopali leš. Poštu i pištol nisu još našli.

Ovo su Talijani vjerovatno poduzeli kao represaliju, pošto su neki drugovi iz Kose htjeli likvidirati talijanske špijune i agente Draže Mihailovića, strojare iz Majdana Mornara i Juranovića, koji su išli iz tvornice u Split na motor bicikli. Akcija nije uspjela pošto su se drugovi pre-naglili i samo su Mornara teže ranili, a Jurjanović je utekao. Drugari su oštro kritikovani radi takovog držanja, koje nam nose moralne i materijalne štete.

Talijani su u Zadvarju strijeljali jednog druga na pazarni dan, da bi više zastrašili mase, koje se sve više opredjeljuju u Kraiškoj općini uz našu borbu. Drug je kako me izvještavaju iz Rozine grupe, koji da je izdan u nekoj kući.

Talijani su potajno ubili na badnji dan 4 starca iz Solina, koji su se od ranije nalazili u zatvoru, pošto su jim sinovi u našoj vojsci. Ubijeni su Ninčević Stipe, Sesartić Špiro, Bubić Jozo i Milišić Janko, svi su imali od 50—60 god. Povod za ubistvo je likvidiranje 2 talijanska vojnika koji su plačkali u »Bilom brigu« između Solina i Klisa, a likvidirani na badnji dan. Mislimo za njih likvidirati neke talijanaše u Solin Sv. Kajo i ako će oni vjerovatno vršiti represalije na seljacima.

Čujem da je došlo do nesuglasica između Komande Područja i Muć op. (Ilije) koji je okupja NOO. proti Komande. Izgleda da je to namjerno radio, jer mu brat Duje nije Komandant Brigade. Ovaj incident je ostavio loš utisak u masi. Ja sam Iliju pozvao k sebi da bi ga saslušao i opomenuo radi petokolonaštva.

Zadnje vrijeme u Solinu Rupotini je često blokada i svakodnevno pucanje iz bacača, pak u mnogom nam sprečava rad u Solinskom bazenu.

Udarne grupe na terenu vrše manje akcije kao pilanje stupova, likvidacija špijona, zapljena svercerske stoke itd.

U Dugopolju su ustaše — domobrani ubili jednog druga partijca, kad je ulazio u Muću, u kojem su se oni nalazili. Vjerovatno je bila stupica.

Drug se je zvao Dodoja Dušan, koji je bio previše odvažan, ali naivan, jer je znao da su neki domobrani u kući.

Drugarski vas pozdravljamo sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. Sred. Dalmacije
*Marko*² v. r.

² Drago Gizdić.

**ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV I PO JUGOSLAVIJE OD 23. SIJEČNJA 1943. GOD. PODREĐENIM
JEDINICAMA ZA NAPAD NA STRMICU, PLAVNO I GOLUBIĆ¹**

Dana 23. januara 1943. god.
Časova 24. —

Š T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. 10

Strogo povjerljivo

Z A P O V I J E S T

za napad na četnička uporišta Strmica—Plavno i Golubić
(sekcija razmjera 1:100.000)

Naša divizija, bez jedne brigade, ojačana sa kombinovanom brigadom Grahovskog sektora,² dobila je zadatak da razbije i uništi četničke organizacije u Plavnu, Strmici i Golubiću.³ Sve jedinice ove divizije treba da ulože truda i volje kako bi se ove bande, predstraže okupatora i najamnici izbjegličke vlade u Londonu, potpuno uništile. Izvršenje ovog zadatka zahtjeva od nas kako politička tako i vojnička situacija.

Podatci o neprijatelju:

Plavno: jačina ovog četničkog uporišta kreće se oko 700 četnika od kojih je jedna brigada od 400 sa strane (Rogatička brigada).⁴ Prema najnovijim podacima navodno ova se je brigada prebacila iz Plavna u Strmicu, no ovo još nije provjereno. Štab četničkog odreda nalazi se u školi s. Bursaći, a domaći četnici⁵ su razmješteni po svojim kućama. Naoružanje ovog četničkog odreda kreće se oko 4 teška mitraljeza i 20 puškomitraljeza. Četnici su smješteni po kamenim kućama; drugih utvrđenja nemaju sem običnih zidova.

Strmica: jačina ovog četničkog uporišta kreće se oko 600 četnika od kojih je jedna brigada od 400 sa strane (Hercegovci).⁶ Štab ovog odreda nalazi se u školi kod crkve, a četnici su razmješteni po zaseocima: s. Krneta—s. Dronjak—s. Orašje—s. Grab—s. Vrankovići—s. Radoši i s. Đakovići. Strmica je utvrđena, ima izvjestan broj bunkera koji su djelomično žicom opkoljeni. Naoružanje: 1 teški bacač, 5—6 mitraljeza i izvjestan broj puškomitraljeza. Većim dijelom ove četničke bande su obučene u talijanskim šinjelima.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 731.

² Ovu brigadu sačinjavale su sljedeće jedinice: Dalmatinski, Primorski i Drvarski bataljon i Tiškovačka četa.

³ Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

⁴ i ⁶ Odnosi se na četnike pod komandom majora Petra Baćovića. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

⁵ Odnosi se na četnike Dinarske divizije pod komandom Momčila Đujića.

Golubić: četničke snage ovog sela su većim dijelom seljaci djelomično i silom naoružani. Prema dobivenim podacima u ovom selu se nalazi i slabija talijanska posada od 15 do 20 vojnika. Isto tako prema dobivenim podacima na Veljuvu nema neprijateljskih posada, no ovo treba putem izviđanja utvrditi i ustanoviti da li ima neprijateljskih posada i na mostovima sjeverozapadno i jugozapadno od Veljuva, na putu Knin—Strmica.

U cilju izvršenja gornjeg zadatka

N A R E Đ U J E M O

1. Zapadna grupa:

Komandant drug Ljubo Đurić.

Sastav: II proleterska brigada, dva bataljona III ličkog odreda, Primorski bataljon i baterija bacača.

Svega: 7 bataljona i 3 bacača.

1. Napada opštim pravcem napada: Donji Tiškovac—Crni Potoci—s. Cvijanovići sa linije s. Jarići—s. Jovičići i to sa glavnom kolonom od četiri bataljona pravcem: četnička sela na istočnoj strani Plavna do zaključno sa selom Bursaći, sa zadatkom uništenja svih četničkih snaga na pomenutom pravcu. Jedan bataljon ove grupe uputiti pravcem: Smiljevac—Orlovica—put koji vodi za Strmicu, sa zadatkom sadejstva glavnoj koloni i sprečavanja otpupnice četnicima sa pravca Strmice. Ovaj bataljon uputiti ranije da bi blagovremeno stigao na svoje određeno mjesto.

Po zauzeću s. Bursaći uputiti dva bataljona pravcem: s. Bursać—s. Komaljčići u cilju sadejstva i uništavanja četničkih snaga u Strmici, a sa ostatkom snaga nastaviti gonjenje i uništavanje neprijatelja prema s. Golubiću.

Pomoćnom kolonom od dva bataljona pravcem: četnička sela na zapadnoj strani od Plavna do zaključno sa s. Vunduci. Po izvršenom zadatku sa jednim bataljonom pomoćne kolone li-

kvidirati neprijateljsku posadu na Kiti i postaviti se na pravcu (puta) Plavno—Bender u cilju sprečavanja otkupnice četnika koji bi bježali na ovom pravcu, a drugim bataljonom produžiti čišćenje s. Radljevac.

Vežu održavati desno sa pomoćnom kolonom, a lijevo sa bataljonom na pravcu Smiljevac—Orlovica. Mjesto komandovanja biće na pravcu glavne kolone po nahođenju Štaba.

2. Sjeveroistočna grupa

Komandant drug Radovan Vukanić.

Sastav: IV proleterska brigada bez jednog bataljona, Drvarski bataljon, Dinarski bataljon bez jedne čete, baterija bacača i jedan protivkolski top.

Svega: 5 bataljona, 3 bacača i jedan protivkolski top.

2. Napada opštim pravcem napada: [Bos.] Grahovo—Jelino Polje—Strmica i to: jednim bataljonom Jelino Polje—Tavani—Ševe, likvidirajući prvo četničku posadu oko pravoslavne crkve i Vrankovića pa dalje ka Grabu; sa dva bataljona pravcem: Jelino Polje—Rt—Podtočilo odakle sa jednim bataljonom uništiti neprijateljske posade u selima Đakovići i Radoši, produžujući sjeverno u cilju uništenja neprijatelja u Strmici. Sa drugim bataljonom likvidirati posade u selima Novakovići i Komaljići. Po uništenju neprijatelja na ovom prostoru zadržati se na liniji s. Novakovići—s. Komaljići, postavljajući zasjede na ovom pravcu.

Drvarski bataljon, pridodat ovoj grupi, napadaće pravcem: D. Tiškovo—ciglana likvidirajući četničke posade u s. Matijašu i Krneti, pa potom vršiti vatreni pritisak na Grab. Vežu održavati desno sa bataljonom na pravcu Je-

lino Polje—Ševe a lijevo sa bataljonima na pravcu Tavani—Podtočilo.

Mjesto komandovanja oko k. 834.

3. Jugoistočna grupa

Komandant drug Vako Đurović.⁷

Sastav: dva bataljona III dalmatinske brigade, Kninski bataljon, II bataljon IV proleterske brigade, Pionirski vod i jedan laki bacač.

Svega: 4 bataljona, pionirski vod i jedan laki bacač.

3. Napada sa dva bataljona pravcem: Suho Polje—Đepinovi stanovi—s. Vukovići, sa zadatkom uništenja četničkih bandi u Golubiću. Sa druga dva bataljona postaviće zasjede na prostoru s. Kesići—Bubanj—Jerkovići, sa zadatkom da protivstanu svim neprijateljskim ispadima od Knina.

Prije početka napada pionirski vod će srušiti mostove na putu sjeverozapadno i jugozapadno od Veljuva. Po likvidaciji Golubića postaviti zasjede na pravcima koji izvode od Radljevca ka Golubiću (s. Jerkovići) i od Bursaća ka Golubiću (s. Radinovići).

Mjesto komandovanja: Krug—Čopinovac.

Vežu održavati desno sa bataljonom na pravcu s. Vukovići a lijevo na pravcu s. Kesići.

4. Artiljerija:

Komandant drug Petrović.⁸

Sastav: jedna haubička baterija 100 mm, jedna brdska baterija 75 mm i jedan protivkolski top 37 mm.

⁷ Vasilije Đurović-Vako. Poginuo na Zelengori lipnja 1943. kao komandant Četvrtе NOU proleterske brigade.

⁸ Milorad.

Svega: dvije haubice 100 mm,
dva topa 75 mm i jedan protiv-
kolski top 37 mm.

4. Postaviće se na prostoru: Deralo—
Stožište—Zaselak sa zadatkom da pot-
pomaže napad na Strmicu i rušenje
utvrđenih objekata. Prije početka na-
pada izvidjeti zemljište i izraditi pot-
rebne elemente. Po zauzeću Strmice
promjenu vatrenog položaja naredi-
ćemo.

Vežu sa Štabom divizije održavati
preko osmatračnice na Deralu.

5. Početak napada za zapadnu i sjeveroistočnu kolonu biće 25. ja-
nuara t. god. u 14 časova, a za jugoistočnu kolonu 25. ov. mj. u 17
časova.

6. **Veza:** veza između napadnih kolona (grupa) i Štaba divizije biće
pomoću kurira. Kod artiljerije veza će biti telefonska. Ugovoreni znak
za artiljeriju da je Strmica pala biće jedna zelena raketla ispaljena u
vis, da je zauzeto selo Đakovići — dvije zelene raketle ispaljene u vis.
Ovi će znaci služiti artiljeriji za prenošenje vatre. Znak za pojačanje
vatre na crkvi i školi u Strmici biće tri ispaljene zelene raketle u vis.

7. **Sanitetska služba:** Divizijski sanitet biće u Grahovu. Hirurška
ekipa za zapadnu kolonu biće u s. D. Tiškovac, a za sjeveroistočnu i
jugoistočnu kolonu u Jelinom Polju, gdje teže ranjenike prenositi. Za
prenos ranjenika koristiti novomobilisano i fizički zdravo ljudstvo. Po
padu Strmice prenos ranjenika biće drumom za Grahovo.

8. Zaštitu artiljerije u jačini od jedne čete daće komandant sjevero-
istočne kolone (grupe). Komandanti grupa odrediće potreban dio snaga
za zaštitu svojih hirurških ekipa.

9. Borbeni znaci: **Polje—Pšenica.**

10. Štab divizije nalaziće se na Deralu.

U borbi sa neprijateljem biti nemilosrdan, a u slučaju predaje čet-
nika iste razoružane sprovesti svojim štabovima. Spriječiti svaku eva-
kuaciju četničke imovine, te istu staviti pod nadzor dok ne dođu organi
intendanture.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politički komesar
*Mitar*⁹ v. r.

Načelnik štaba,
*Vukotić*¹⁰ v. r.

Komandant,
*Peko*¹¹ v. r.

⁹ Bakić.

¹⁰ Jovan.

¹¹ Dapčević.

UPUTSTVO POLITODJELA TREĆE DALMATINSKE BRIGADE 4. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 23. SIJEČNJA 1943. BATALJONSKIM PARTIJSKIM BIROIMA O ORGANIZACIJI KULTURNO-PROSVJETNOG RADA

POLIT. ODJEL. III DALMATINSKE
N.O.U. BRIGADE
23/I 1943.

PARTIJSKOM BIROU [...] BATALJONA

Prema izvještajima o dosadašnjem radu na kulturno-prosvjetnom polju, konstatovano je da je taj rad u našoj brigadi bio vrlo slab i da se zapostavljao. Naši odgovorni drugovi nijesu uspjeli da uvide da je taj sektor rada veoma važan i jedan od najglavnijih. Mnogima i do danas to nije jasno, a mnogi i ne znaju kako taj rad treba da organizuju. Sasvim je pogrešno mišljenje da taj rad treba prepustiti Skoju. Tačno da za rad treba najviše angažovati drugove iz Skoja, ali on ostaje i dalje jedan od važnih sektora partijskog rada i partijska organizacija dužna je da pomaže i njime rukovodi. Organizacija Skoja, sa svoje strane, također će voditi računa o unapređenju toga rada, svestrano ga pomažući i angažujući u njemu svoje članove.

Da bi se nedostaci toga rada ubuduće uklonili i da bi postigli da on pravilno funkcioniра, izložićemo u kratko kako taj sektor rada treba organizovati i šta on sve treba da obuhvati.

I

U bataljonskom biuru partije mora se odmah staviti u dužnost jednom njegovom članu, koji najviše tome odgovara, da organizuje kulturno-politički rad u bataljonu. Dužnost ovoga druga je slijedeća:

a) da odmah uz pomoć četnih partijskih jedinica formira kulturno-prosvjetne odbore četa;

b) u ove čete odbore ulaze 3, 4 ili 5 drugova, već prema potrebi. Nije potrebno da budu svi partijci, već naprotiv potrebno je što više nepartijaca uvući u ovaj rad, naročito omladinaca;

c) u kulturno-prosvjetnom odboru čete treba izvršiti raspodjelu rada, tako da za svaki sektor bude odgovoran po jedan drug. Ti sektori bili bi u glavnom slijedeći: hor i horske recitacije, diletantska grupa, predavanja, analfabetski tečajevi, četna biblioteka, dopisi za naše listove i sl. Pojedini od ovih sektora mogu da se spoje ili raščalne, već prema potrebama i mogućnostima dotične čete;

d) četne kulturno-prosvjetne odbore najbolje je formirati na četnim konferencijama, tako da sami borci predlažu drugove koji treba u njih

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5651/IV, 2-31 (43).

da uđu. Prethodno, naravno, kao što je to unaprijed rečeno, partijska jedinica čete treba da to pitanje prodiskutuje i pripremi;

e) četni odbori treba odmah da pristupe organizovanju kulturno-prosvjetnog rada prema uputstvima koja su ovdje izložena, da redovno održavaju sastanke bar jednom sedmično, da nastoje da se taj rad u njihovoj četi pravilno odvija i napreduje.

II

Čim se formiraju četni kulturno-prosvjetni odbori oni će iz svoje sredine delegirati po jednog ili dva druga u bataljonski kulturno-prosvjetni odbor. U ovom odboru također ne moraju da budu sve partiji, ali u njega obavezno mora da uđe drug — član bataljonskog partijskog biroa, koji će u birou biti odgovoran za ovaj sektor rada.

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor izvršiće raspodjelu rada kao i četni odbori, samo što njegova djelatnost ima da se kreće u okviru čitavog bataljona. Pored toga on ima dužnost da kontroliše rad pojedinih četnih odbora i da rukovodi kulturno-prosvjetnim radom u čitavom bataljonu.

III

Kulturno-prosvjetni sektor rada obuhvata:

1) Organizovanje predavanja iz raznih oblasti nauke: istorije, geografije, fizike i drugo, u vodovima, četama i bataljonima. Ova predavanja treba da budu popularna i prosta, jer ona imaju za cilj da se borci u vodu, četi i bataljonu, kojima to nedostaje, upoznaju sa osnovnim pojmovima iz nauke. U tu svrhu predlažemo teme koje bi se mogle koristiti: A. 1. O postanku i razvitku zemlje, 2. o prirodnim pojavama, 3. o okeanima i kontinentima, 4. geografski položaj Evrope i evropskih zemalja, 5. geografski pregled Rusije, 6. geografski pregled Jugoslavije.

B. 1. O postanku živih bića, 2. o postanku i razvitku čovjeka, 3. kako su ljudi naučili pisati, 4. o postanku i razvitku tehnike, 5. o elektricitetu, radiju i drugim modernim pronalascima. C. 1. O Slovenima, 2. o Južnim Slovenima i o njihovom dolasku na Balkansko poluostrvo, 3. Francuska revolucija iz godine 1789, 4. revolucija 1848, 5. seljačka buna pod vodstvom Matije Gubca.

Sva ova predavanja treba da budu popularna i prosto obrađena, tako da od njih ima koristi svaki borac. Za predavanja treba koristiti razne udžbenike fizike, geografije i istorije do kojih se može vrlo lako doći. Kao predavače treba koristiti drugove intelektualce, a naročito nastavnike gimnazija i učitelje. Ovi drugovi treba da u svojim četama održavaju ovakva i slična predavanja na za to specijalno organiziranim sastancima. Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da organizuje i kontroliše taj rad u cilju da se on pravilno obavlja.

2) Organizovanje četnih i bataljonskih diletantskih grupa i horova:

a) Svaka četa treba da ima svoj pjevački i recitativni (govornički) hor, kao i diletantsku grupu. U tu svrhu je potrebno angažovati jednog

druga sposobnog za taj posao koji će voditi hor i jednog koji će voditi diletantsku grupu. I jedan i drugi dobro je da budu članovi četnog kulturno-prosvjetnog odbora. Priredbe koje će davati četa najbolje je da se daju pred četom ili bataljonom, te je u tom smislu potrebno uskladiti program.

b) Priredbe za narod gdje bataljon logoruje najbolje je da daje bataljonski hor i bataljonska diletantska grupa, jer će se time postići da program bude bolji i da se prikazuju i teže stvari, u čemu bi samo snage jedne čete bile nedovoljne. To znači da je potrebno da od najboljih pjevača i diletanata iz četa formirati bataljonski hor i bataljonsku diletantsku grupu. I za jedan i drugi posao treba angažovati po jednog sposobnog druga, od kojih bar jedan treba da uđe u bataljonski kulturno-prosvjetni odbor.

c) Vježbe bataljanskog hora i diletantske grupe, kao i četnih ne smiju da budu od slučaja do slučaja, t.j. ispred neke priredbe, one moraju da budu stalno po unapred utvrđenom planu.

d) Drugovi odgovorni po ovom sektoru kulturno-prosvjetnog rada treba da prikupljaju pjesme za hor i recitovanje, pozorišne komande, skečeve i slično. U tu svrhu i mi ćemo sa svoje strane dostaviti neki materijal. Ali ne treba čekati da od nekuda stigne takav materijal, njega treba stvarati, treba iskoristiti drugove koji imaju smisla da napišu neku pjesmu, da dramatizuju neku priču, da urede neku pjesmu za horsko recitovanje, da napišu skeč i slično. Ovo je naročito potrebno razviti za četne i bataljonske priredbe na kojima će se uglavnom prikazivati putem pjesama, skečeva, »vrabaca« i slično život u četi i bataljonu, koji će na ozbiljan, a i na šaljiv i zabavan način iznositi uspjehe i neuspjehe, nedostatke i mane čete i bataljona kao pojedinaca.

e) Priredbe se ne smiju spremati na brzinu, a naročito ne one za narod. Tačke koje se izvode na tim priredbama treba da budu dobro uvježbane, treba riješiti sva tehnička pitanja: pozornicu, odijelo, maske i dr. Jedino dobro uvježban i tehnički pripremljen program moći će neposrednije i jače da djeluje na gledaoce.

3) Organizovanje analfabetskih tečajeva:

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da odmah pristupi organizovanju ovih tečajeva. Nije ni potrebno naglašavati od kolike je važnosti za našu borbu likvidiranje nepismenosti kod naših boraca. Za ovaj posao treba uzeti drugove intelektualce koji će skupno ili pojedinačno u svojim četama učiti pismenosti nepismene drugove.

Ovaj rad treba shvatiti kao najvažniji sektor kulturno-prosvjetnog rada, te bataljonski, kao i četni kulturno-prosvjetni odbori moraju mu posvetiti svestranu i naročitu pažnju.

4) Organizovanje četnih knjižnica:

Kulturno-prosvjetni odbor svake čete treba da odredi jednog druga koji će se starati oko nabavke knjiga, o njihovom čuvanju i izdavanju borcima na čitanje. Komanda čete treba da omogući da se ove knjige prilikom pokreta nose zajedno sa ostalom komorom.

5) Kolektivno čitanje:

Kulturno-prosvjetni odbori treba da budu inicijatori u ovom poslu. Oni treba da svaki slobodan čas iskoriste za kolektivno (zajedničko) čitanje. Ovakav način čitanja je najbolje sprovesti po vodovima i u tu svrhu uzimati zanimljive knjige. Preporučuju se: »Mati« od Gorkog, »Kako se kalio čelik« od N. Ostrovskeg, »Poraz« i sl.

6) Zidne novine i bataljonske »džepne novine«:

Kulturno-prosvjetni odbori četa treba da pokrenu izdavanje zidnih novina, a bataljonski odbor džepnih novina. I jedne i druge treba da govore o pitanjima, problemima i životu čete, odnosno bataljona. Bataljonske džepne novine treba da budu u stvari bataljonski list koji će se tipkati u pet do šest primjeraka tako da podmiri potrebe bataljona, a jedan primjerak je potrebno dostavljati ovom Politodjelu. Taj bataljonski list treba da obuhvati u glavnom sva ona pitanja o kojima se govori u dopisu povodom pokretanja brigadnog lista, naravno u okviru vašeg bataljona. Pored toga u svakoj četi potrebno je odrediti jednog druga koji će biti odgovoran za prikupljanje i odašiljanje dopisa za zidne novine, bataljonske novine, brigadni list, »Borbu«, »Dalmatinski partizan«² i druge naše listove. U bataljonskom kulturno-prosvjetnom odboru treba također odrediti jednog druga koji će biti odgovoran za ovaj posao.

7) Društvene igre i pjesme:

Četni odbori treba da budu inicijatori raznih društvenih igara, pjevanja i veselja u svojim četama. Treba voditi računa da se pronađu takve igre i pjesme koje će pored zabave omogućiti borcima da preko njih nešto nauče.

IV

Kulturno-prosvjetni rad kao i ostali sektori našeg rada u vojsci, može pravilno i uspješno funkcionisati jedino ako mu partijska organizacija u bataljonu posveti dovoljno pažnje. U tom cilju potrebno je dobro proučiti ova naša uputstva, a naročito to treba da uradi drug koji je odgovoran u bataljonskom birou partije za kulturno-prosvjetni rad, kako bi bio u stanju da ova uputstva prenese i na ostale članove bataljonskog kulturno-prosvjetnog odbora, kao i na četne odbore.

Ovom poslu treba odmah da pristupite i najdalje za deset dana da nas obavijestite što ste uradili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sa drugarskim pozdravom
za Polit. odjel:

² List Četvrtre operativne zone.

**IZVOD IZ OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA ZAMJENIKA NAČELNIKA
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM
KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI NA GLAVNIM OPERA-
TIVNIM PRAVCIMA¹**

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Situacija na našim frontovima ovoga časa je sledeća:

[...]

Imam telefonsku vezu sa svim našim jedinicama, odnosno frontovima.

Danas je Štab IV Operativne zone poslao telefonsku depešu da su jedinice IV Dalmatinske brigade očistile sva ustaška sela oko Imotskog i razoružala tamošnje straže sastavljene većinom od milicionara i raznih ustaških grupa.² U pomenutom izveštaju Štab zone naročito ističe da je moral ustaških jedinica u Imotskom vrlo slab, kao i da su izvesni ustaški glavari već evakuisali se za Mostar. Takođe, u pomenutom izvještaju, Štab IV Operativne zone traži da II Dalmatinska brigada (ova pripada II Proleterskoj diviziji), koja se nalazi na pravcu Duvno—Imotski, preduzme čišćenje sela severno od Imotskog i da na taj način, zajedno sa IV Dalmatinskom brigadom, koja bi dejstvovala od juga, stegne obruč oko Imotskog i blokira Imotski. Zaista opravdano je da II Dalmatinska brigada izvrši jači pritisak u pravcu Imotskog i da likvidira još preostala ustaška sela i izvesna uporišta neposredno severno od Imotskog i na taj način stvori povoljne političke i vojne uslove za naše dejstvo na tome pravcu. U ovom smislu izdao sam kratko naređenje Štabu II Dalmatinske brigade, koja se nalazi oko Duvna. Najzad, ovakav postupak odgovara situaciji na našim ostalim frontovima.

Drugih naročitih promena nije bilo u toku današnjeg dana.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

24. I. 1943. g.
u 20 čas.

Terzić³ v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 27/1. k. 8.

² Vidi dok. br. 35.

³ Velimir.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 24. SIJEČNJA
1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O AKCIJAMA
TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE I SJEVERNODALMATINSKOG
BATALJONA¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj op. 60/43
Dne 24. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

U vezi našeg operativnog izvještaja broj op. 54/43 od 22. o. mj.² dostavljamo naknadno i operativni izvještaj o akcijama jedinica III Dalmatinske udarne brigade i Sjevernodalmatinskog bataljona:

21. XII. 1942. I Bataljon III Dalmatinske udarne brigade potisnuo je četnike iz njihovih uporišta u selima Karanovac, Jovanovići i Grubniće na istočnoj ivici Kosovske doline. Ujutro slijedećeg dana neprijatelj je dobio pojačanje u jačini od 300 boraca iz Kosova i napao naš bataljon, koji se povukao pred nadmoćnijim neprijateljem. U isto vrijeme natjeralo je bočno odjeljenje ovoga bataljona, koje se nalazilo na Pakovu Brdu, u bijeg jednu neprijateljsku kolonu jačine od 200 boraca upućenih iz Knina kao pojačanje. Neprijatelj je toga dana imao dva mrtva i veći broj ranjenih. Naši gubici jedan mrtav i to politkom čete.

22. XII. 1942. II Bataljon III Dalmatinske brigade izvršio je noćni napad na selo Sićane³ (jedan dio Dicma) u cilju da razoruža seosku miliciju. Našim borcima uspjelo je da potisnu neprijatelja u pravcu talijanske vojske, koja nije uopće reagirala na ovaj napad. Zaplijenjene su tri puške i zarobljena dva milicionera. Naši gubici 1 mrtav i 2 lakše ranjena.

27. XII. 1942. 300 četnika i 200 Talijana (bersaljera) uz pomoć brdske artiljerije pokušali su prodor pravcem Knin—Topolje—Mala Polača—Velika Polača—Kijevo, ali su bili odbijeni. Tada je neprijatelj jakom artiljerijskom vatrom gađao naše položaje Pakovo Brdo—Oštra Glavica—podnožje Kozjaka, usljed čega su naši borci bili prisiljeni da se povuku na položaje iznad Velike Polače. Neprijatelj je ušao u zapadni dio sela, zapalio 7 kuća i opljačkao žito i stoku. U ovoj akciji je sudjelovao i pop Đujić. Gubitaka nismo imali. Neprijateljski gubici nisu poznati.

Iste noći jedan vod III Bataljona spustio se u selo Suhač, na putu Sinj—Hrvace, i uhvatio 3 crnolegionara [..]

7. I 1943. I i III Bataljon III Dalm. udarne brigade izvršili su noćni napad na selo Riđane. Napad nije u potpunosti uspio uslijed toga što

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 38/2, k. 1941.

² Vidi dok. br. 27.

³ Vidi dok. br. 277.

jedna četa III Bataljona nije stigla na određeno mjesto gdje je trebala presjeći otstupnicu neprijatelju koji se povlačio u pravcu Kosova. Zapaljeno je nekoliko kuća iz kojih se neprijatelj branio. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. Naši gubici 1 mrtav i 1 ranjen.

11. I. 1943. I Bataljon III Dalmatinske udarne brigade izvršio je noćni napad na školu u selu Satriću⁴ na ustaše koje su se tu utvrdile. manevrom bio odbačen, ostavivši jednog mrtvog i jednog zarobljenog. Naši nisu imali gubitaka. Zapaljena je škola u kojoj su četnici stanovali, kuća Dra qovičića, istaknutog bandita i još pet kuća iz kojih su se četnici branili.

12. I. 1943. III Bataljon III Dalmatinske udarne brigade je izvršio noćni napad na školu u selu Satriću⁴ na ustaše koje su se tu utvrdile. Napad je otpočeo u 22 sata i trajao do pred zoru. I pored svih nastojanja da se to uporište likvidira, nije im to pošlo za rukom, usljed toga što je neprijatelj zgradu jako utvrdio. U toku borbe neprijatelju je stiglo pojačanje od 100 boraca iz Potravlja, ali ih je naša zaseda suzbila i nanijela im gubitke. U toj borbi naši su gubici bili jedan mrtav bombaš i dva nestala, za koje smo saznali da su uhvaćeni i u Sinju strijeljani. Poslije ovog napada neprijatelj je napustio školu i povukao se u Sinj. Škola je zapaljena.

14. I. 1943. I Četa II Bataljona III Dalm. brigade izvršila je upad u selo Maljkovo.⁵ Neprijatelju je stiglo pojačanje iz Sinja, dva kamiona crnolegijaša i domobrana, koje su naši uspjeli da razbiju tako da su se u neredu povukli u Ribarić. Prema jaucima koji su se čuli zaključuje se da je neprijatelj imao gubitaka.

16. I. 1943. Ista ova četa izvršila je ponovni upad u Maljkovo. Borba je trajala nekoliko sati. Neprijatelj je dobio pojačanje iz Ribarića i Sinja ali je odbijen. Gubici neprijatelja nisu nam poznati. Naši gubici bili su: dva puškomitraljesca sa puškomitraljezom nestala a tri ranjena.

17. I. 1943. Izvršen je napad na selo Riđane i Markovac, i to sa I i III Bataljonom III Brigade i Kninskim bataljonom koji je imao zadatak da osigura pravac od Knina i da napada zapadni dio sela Markovci. Neprijatelj u Markovcu uopće nije ni bio i Kninski bataljon je ušao u selo i osigurao taj pravac. U selu Riđanima i u školi kod Sv. Ilije neprijatelj se je ogorčeno branio. Borba je počela u 21 sat i završena je u 3 sata ujutro, kada se neprijatelj u neredu povukao pravcem Kosova. Zaplijenjen je jedan teški mitraljez »Sent Etijen« i postolje od drugog. Zapaljen je zaselak Strinčići odakle su se četnici uporno branili, kao i škola kod crkve Sv. Ilije. Naše snage zadržale su se u selu do 12 sati. Nešto prije povlačenja pokušao je neprijatelj iz Kosova i Knina u širokom streljačkom stroju da se približi selu Riđanima ali je bio odbijen. Naše snage i dalje dominiraju grebenom i selima djela Kosovske doline. U ovoj akciji razbijen je IV Bataljon Kosovačke četničke brigade.

21. I. 1943. I Bataljon III Brigade upućen je u Gradac i Petrovo Polje gdje su ustaše počele da vrše mobilizaciju.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 152 i 295.

Kninski bataljon vrši svakodnevno prepade na četničke snage u samom Kninu i okolici. U tim akcijama porušeni su izgrađeni bunker u selu Krvavice pred Kninom i selo je zapaljeno.

U posljednjem napadu na Ridane poginuo je jedan komandir čete i tri borca su ranjena, od toga jedan zamjenik komandira čete.

Iz prednjeg izvještaja vidi se da III Dalmatinska udarna brigada koja djeluje na ogromnom prostoru sa tri bataljona ne može za sada poduzimati akcije većeg stila u kojima bi učestvovala cijela brigada, jer se uvijek jedan dio mora upotrijebiti za osiguranje važnih neprijateljskih napadnih pravaca.

Jedinice⁶ novoformiranog Sjevernodalmatinskog bataljona vrše uspješne akcije na prostoru između Drniša i Šibenika.

Primorska četa ovog bataljona napravila je na dan 16. I. 1943. zasjednu na putu Zaton—Kovča.⁷ Napala je jedno odjeljenje karabinjera i fašista jačine 80—90 ljudi. Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je razbijen i natjeran u paničan bijeg. Na bojištu je ostalo 18 mrtvih. Naši nisu imali gubitaka. Zaplijenjeno je 18 pušaka, 14 pištolja, 200 pušanih metaka, kao i mnogo drugog materijala i sprema.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
*Jordan*⁸ v. r.

Načelnik:
*Škorpik*⁹ v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

(M. P.)

BROJ 33

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 25. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O STANJU PARTIZANSKIH JEDINICA I NJIHOVIM ZADACIMA¹

Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
NOV. i PO. HRVATSKE

Op. br. 52
Dne 25. januara 1943.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Prema Vašem naređenju Op. Br. 22/43 dostavljamo Vam sledeći izvještaj o stanju na našem teritoriju:

⁶ Vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3.

⁷ Vidi dok. br. 152, 153 i 162.

⁸ Ivica Kukoč.

⁹ Josip.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 1491.

I. — Na teritoriju IV. Operativne zone raspolažemo slijedećim snagama:

a) **III. Dalmatinska NOU brigada** od tri bataljona i jednim pridotim (Kninskim) bataljonom. Jačina oko 800 boraca, bez bacača i bez topova.

Štab brigade nalazi se u Vrlici: dva bataljona i Kninski bataljon raspoređeni su prema Kninu i Kosovskoj dolini od Topolja do Petrovog Polja; jedan bataljon zatvara pravce Sinj—Vrlika, Sinj—Muć, Klis—Muć i Trogir—Muć.

b) **IV. Dalmatinska NOU brigada** od četiri bataljona, sa pridotim mornaričkim odredom. Jačina oko 800 boraca, sa jednim lakim bacačem i jednim protivkolskim topom namjenjenim za odbranu obale.

Brigada je sada po naređenju Vrhovnog štaba ofanzivno angažovana pravcima ka Imotskom, Prološcu i Studencima — izbila je ovih dana sa tri bataljona do linije potoka Jaruge i p-Vrlike južno od Imotskog, očistivši prethodno sva sela na ovoj prostoriji od ustaša i milicije. Jedan bataljon sa mornaričkim odredom ostavljen je za zaštitu obale na dijelu Makarska isključno — Gradac isključno.

c) **Dinarski bataljon i Primorski bataljon**, jačine prvi 173 a drugi 137 boraca, sa jednim teškim bacačem, stavljeni su po naređenju Vrhovnog Štaba na raspoloženje komandantu sektora Grahovo.²

d) **Mosorski bataljon**, jačine oko 150 boraca, bez bacača. Štab bataljona u selu Tugare (3 km s.z. od Omiša). Čete su raspoređene u okuku rijeke Cetine (lijeva obala) na prostoriji: Omiš (isključno)—s. Zvečanje—selo Podgrađe—Blato na Cetini—s. Bisko (isključno)—selo Dicmo (isključno)—selo Dugopolje (iskl.)—Klis (isključno).

Makarska isključno—Gradac isključno.

e) **Sjevernodalmatinski bataljon** (u formiranju) od 3 slabije čete bez teškog pješad. naoružanja. Raspoređen na prostoriji: Planina Promina—lijeva obala rijeke Krke—Skradin—Piramatovci—Gaćezezi—Vodice—Zaton—Šibenik (isključno).

f) **Kamešnička četa** jačine 40 boraca, na ograncima planine Kamešnice istočno i j. istočno od Trilja.

g) **Trogirski vod** — na prostoriji Trogir—Prapatnica—Prgomet.

h) **Partizanska straža na Vještica Gori**, jačina 20 boraca.

Napomena: Od Dinarskog, Primorskog, Kninskog i Sjeverodalmatinskog bataljona namjeravamo formirati V. Dalmatinsku NOU. Brigadu,³ kada to prilike budu dozvoljavale, i uputiti je u Planinu Bukovicu u Sj. Dalmaciju.

II. — Zadaci namjenjeni za napred navedene jedinice sledeći su:

a) **III. Dalmatinska brigada** vrši upade u Kosovsku dolinu i u sela u neposrednoj okolini Knina, ometa koncentraciju četničkih snaga na toj prostoriji, sprečava njihove ofanzivne akcije pravcem Knin—Vrlika—Sinj i pravcem Drniš—Muć—Sinj. Ovaj zadatak vrši većim dijelom

² Vidi dok. br. 15.

³ Vidi dok. br. 12, objašnjenje 3.

svojih snaga, dok je manji dio snaga III. brigade upotrebljen za zatvaranje pravca Sinj—Vrlika, Sinj—Muć, Klis—Muć i Trogir—Lećeveca—Muć, sa akcijama pravcem s. Ribarića, Hrvaca, Sinja i na komunikaciju Sinj—Split.

Upotreba ove brigade kao cjeline u akcijama biti će nemoguća dotle, dok bude brigada vezana za ovoliko prostranu teritoriju i tako mnogobrojne zadatke.

b) IV. Dalmatinska brigada sa mornaričkim odredom odbija uspješno sve češće pokušaje Talijana da se iskrcaju na oslobođeni dio naše obale; vrši prepade na mnogobrojne garnizone Talijana na lijevoj obali rijeke Neretve; očistila je do sada sva uporišta ustaša i milicionera južno od Imotskog; Zatvara pravce: Omiš—Makarska—Gradac—Ploče; Šestanovac—Zagvozd—Vrgorac—Metković; Cista—Lovreć—Imotski; Šestanovac—Cista; Grabovac—Medovdolac; Zagvozd—Imotski i Imotski—Poljica—Slivno. Vršiti prepadne akcije u okolini neprijateljskih garnizona: Šestanovac, Zadvarje, Makarska, Gradac, Bačina—Vrgorac i mnogobrojnih garnizona na desnoj obali Neretve.

c) Dinarski i Primorski bataljon dobijaju zadatke neposredno od komandanta Grahovskog sektora.

d) Mosorski bataljon služi kao veza između III. i IV. Dalmatinske Udarne brigade. Sprečava neprijatelju prelaz na desnu obalu rijeke Cetine na dijelu Omiš—Blato na Cetini. Zatvara pravce Split—Omiš (obalom), Split—Žrnovnica—Gata—Omiš, i Omiš—Gata—Blato na Cetini. Vršiti uspješne prepadne akcije na pomenutim pravcima i na željezničku prugu Split—Sinj.

e) Sjeverodalmatinski bataljon je u fazi formiranja, ali je odmah prvih dana poslije njegovog odašiljanja na teren izvršio nekoliko uspješnih akcija, o kojima smo Vam podnijeli izvještaj. Ovaj bataljon djeluje za sada još po manjim dijelovima i ima zadatak da u vojno-političkom pogledu pripremi teren za odašiljanje u sjevernu Dalmaciju naše V. Dalmatinske udarne brigade, kada se ista bude formirala. Za sada se u svojim akcijama naslanja na III. brigadu, ali će svoje djelovanje uskoro proširiti u sjevernije predjele, sve do u okolinu Benkovca i Zadra.

f) Kamešnička četa zatvara pravce: Trilj—Novasela—Zadvarje; Trilj—Cista—Lovreć; Trilj—Jabuka—Aržano, i Obrovac—Otok—Grab—Trilj. Vršiti prepadne akcije na Trilj, Bisko i Košute.

g) Trogirski vod zatvara pravac Trogir—Prapatnica—Prgomet—Muć i vrši prepade na komunikacije Trogir—Vrpolje—Šibenik. Pokidao je telefonsko telegrafsku vezu između Trogira i Šibenika, kako stalnu tako i vojnu vezu, tako da ova dva talijanska garnizona nemaju sada međusobne telefonske veze.

h) Partizanska straža na Vještića Gori služi kao prihvatna stanica na pravcima: Livno—Vrlika; Sajković—Vrlika i Sajković—Obrovac. Tu se nalazi i skladište municije IV. Oper. Zone.

III. — Mogućnosti mobilizacije i razvijanja jedinica povoljne su kod IV. Dalmatinske brigade i kod Mosorskog bataljona, koji se popunjavaju

dobrovoljcima sa otoka i primorskih sela južne Dalmacije. Ove jedinice brzo se razvijaju i postoji mogućnost, da pretekne veći broj pogodnih boraca za popunu XIII. Brigade »Rade Končar«, za šta smo izdali potrebna naređenja.

Priliv dobrovoljaca u III. Dalmatinsku Udarnu brigadu je slabiji, te za sada još nismo uspjeli formirati i četvrti bataljon kod ove brigade, ali postoji vjerovatnoća da će se i to uskoro postići. I ovoj brigadi smo naredili, da izdvoji od novodošlih dobrovoljaca izvjestan broj ribara i pogodnih boraca za XIII. brigadu.

Najnepovoljnije prilike u pogledu razvoja jedinica vladaju kod Kninskog, Dinarskog i Primorskog bataljona.

Kninski bataljon formiran je poslije oslobođenja Vrlike od okolnih seljaka [...]

Dinarski i Primorski bataljoni izdvojeni su i upućeni u Grahovski sektor, gdje nemaju mogućnosti brzog razvoja. Ovi bataljoni nemaju još jačeg borbenog iskustva.

Sjeverodalmatinski bataljon ima izgleda na brz razvoj. Prije 3 nedelje uputili smo u Sjevernu Dalmaciju tri voda, pod rukovodstvom veoma agilnog druga Šime Ivasa, ranijeg komesara bataljona u III. brigadi. Ova tri voda razvila su se u tri, doduše još slabije čete, koje su izvršili nekoliko uspješnih akcija, te smo uvjereni, da će se od ovih jedinica uskoro u potpunosti formirati bataljon, za koji ćemo odrediti kadar.

IV. — Pregled brojnog stanja i naoružanja dostavit ćemo Vam naknadno. Tražili smo zasebnim aktom da nam pošaljete formular, koji nije bio priložen Vašem naređenju.

V. — U prilogu dostavljamo spisak komandnog kadra od komandanta bataljona na više. (Dostaviće se naknadno).

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit. komesar,
*Jordan*⁴ v. r.

Komandant,
Vicko Krstulović v. r.

Načelnik,
*Skorpik*⁵ v. r.

⁴ Ivica Kukoč.

⁵ Josip.

MJESEČNI IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 25. SIJEČNJA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE I SKOJ-a¹

Okružni Komitet K.P.H. Knin
Broj. službeno
25. januara 1943.

Drugarskom

**POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H.
ZA DALMACIJU**

Predmet: Mjesečni izvještaj od 23. XII. do 15. I.

Uzimajući dužnost sekretara O.K. mogu vas izvjestiti o slijedećim točkama našeg partijskog rada kroz ovaj mjesec dana i to:

Dolaskom druga Čeće,² drugarice Ranke³ na 11. I. u prisustvu i druga Mirka,⁴ održao je Biro O.K. sastanak na kojem se raspravljalo o radu i novim direktivama. I. O stanju kao i o jačanju O.K., II. Organizacioni rad (Partije), b) Skoj, c) N.O.O., d) AFŽ, e) USAOJ, f) Mobilizacija, g) Tehnika, kao i o stvaranju uporišta, o čijim ste rezultatima tog sastanka već dobili izvještaje od samog druga Čeće i druga Mirka.

I. Opšta politička situacija okruga Knin

Odras opšte političke situacije na naš okrug odražen je dosta intenzivno. Kurs je okrenut u našu korist. Iako na oslobođenom dijelu teritorije Hrvati stoje dosta po strani, i ako se po koji seljak mobiliše u Crnu legiju (Maovica 1, Petrovo polje 17) međutim u međuvremenu pravoslavni se donekle odazivaju pozivima u našu vojsku, iako rukovođeni od nekih lica iz same Vrlike koji nastoje otvoriti uporišta u svim pravoslavnim selima, nastoje da nam ometu naš politički rad.

Kninski sektor. Četnici svojim vlastitim snagama nisu bili dovoljna garancija da će se održati u ovim krajevima, jer je narod došao do zaključka ko su oni i veliki dio stoji sa simpatijama na našoj strani. Strahujući pred sutrašnjicom bili su prisiljeni da dovedu izvjestan broj

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 28/971 —974.

² i ¹¹ Svetislav Stefanović-Cećo. Tada Instruktor CK KPJ pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

³ Neda Marović-Ranka.

⁴ i ⁹ Ante Marasović-Mirko.

četnika sa strane (Hercegovce,⁵ Primorce⁶), nacionaliste, Ljotićevce⁷ (iz raznih krajeva naše Dalmacije). To su bile injekcije sa kojima su nastojali oživiti Kninsku Krajinu u svoju korist. Čim su ovi banditi došli iz raznih krajeva počeli su da vrše nemilosrdan teror. Batinanje i ubijanje svih onih ljudi za koje su mislili da stoje bilo sa simpatijama na našoj strani ili da nas pomažu. Tako da su u Orliću streljali 4, Uzdolje 1, Golubić 7. Gdje god prođe četnička kama svuda nemilosrdno udara. Udaraju tako bestijalno, da se u mnogim selima nakon dva tri dana dolaska nalazilo ljude i žene, kako leže i previjaju se od muka. Uveli su čak i Prijeki sud. Zahvaljujući toj njihovoj nečovječnosti ljudi iz Kninske krajine sve više prilaze novoformiranom bataljonu⁸ kojega je sami Đujić nazvao »krvavim kninskim bataljonom«, koji do sada broji oko 150 ljudi. Četnici su mislili na ovaj način da će mobilizirati sva sela, ali se stvar okrenula obratno. Iako narodu prijetite da će strijeljati, narod u većini ne ide u njihovu vojsku. Ma da četnici iz Hercegovine vrše strašan teror ne samo na narod već i na prisilno mobilisane četnike domaće. Iz Golubića na našu stranu prešlo je radi toga 12 ljudi sa cjelokupnom ratnom spremom. Sada se nalaze u Kninskom bataljonu. Opaža se da i sami sastav tih Hercegovačkih četnika nije baš najbolji, jer veliki dio tih ljudi je prisilno mobilisan, a bili su to većinom neki današnji partizani, koji u svakom slučaju traže kako bi se nama priključili, jer kažu da su njih prevarili. Rekli su im da idu da se bore protiv ustaša, a sad ih naveli na partizane. Tom prilikom smo uputili jedan letak kojeg vam šaljemo, a posvećen je Kninskoj krajini i tim Hercegovcima.

Prominski sektor. Narod ovoga sektora stoji na našoj strani, ali je previše oportunistički nastrojen. Također i naši drugovi koji tamo rade po kandidatskim ili simpatizerskim grupama stoje na toj strani. Tako da je jedan naš kandidat otkazao poslušnost vojsci. Napadao je čak našu vojsku i to u ime O.K. Mi smo ga dali uhapsiti i predaćemo ga vojnom sudu, u saglasnosti sa samim Štabom brigade. Ustaše su htjele da iskoriste ovaj oportunizam u svoju korist i došli su dijeliti oružje samim seljacima upozoravajući na to da će ih četnici opljačkati. Međutim to nisu uspjeli, i tek kad su poslali četničke bande da opljačkaju ove seljake kako bi na taj način na ime četnika mogli mobilisati. Narod ove krajine je dosta pošten i stoji sav na našoj strani, samo oko njega treba pažljivo raditi.

Drniški sektor. Neprijatelj je tu najaktivniji. Otsustvo naših vojnih jedinica neprijatelj je to iskoristio. U selima je razvio široku mrežu propagande, pribjegavajući ilegalnim mogućnostima rada. Četnici su u

⁵ Odnosi se na četnike majora Bačovića (vidi dok. br. 12, napomenu 4.

⁶ Odnosi se na grupu jugonacionalista iz Splita.

⁷ Odnosi se na pristaše Dimitrija Ljotića. Ljotić je prije rata, po ugledu na Nacionalističku partiju Njemačke, organizirao fašističku organizaciju ZBOR. Poslije sloma Kraljevine Jugoslavije 1941. godine formirao je dobrovoljačke odrede koji su u siječnju 1943. godine objedinjeni u tzv. Srpski dobrovoljački korpus, sastava prvo pet bataljona, a kasnije pet pukova. Poslije oslobođenja Srbije ovaj je korpus angažiran u Istri i tada mu Nijemci daju status SS jedinica. Povlačeći se iz Istre travnja 1945. godine Ljotić je poginuo u saobraćajnoj nesreći kod Gorice.

⁸ Odnosi se na Kninski bataljon.

tom kraju doživjeli neuspjeh. Ustaše su uspjele da se plasiraju tamo, samo što smo imali tamo veoma slaba partijska uporišta. Iako tamo ima oko [...] rudarskih radnika, koji su više puta vodili ekonomske akcije a da u istim partij. nije učestvovala. Neophodno je potrebno da se ovom terenu naročito posvetimo, jer iz tih krajeva imaćemo i uspješne mobilizacije a ujedno i sprovođenje akcija kako bi se okupatoru onemogućilo iskorištavanje našeg rudnika, a ujedno moramo tamo svim silama raditi na raskrinkavanju H.S.S.

Vrlički sektor. Narod Vrličke krajine prilično prilazi k nama iako među pravoslavnim seljacima se opaža da prilično burgijaju protiv N.O. vojske. I da su usko, povezani sa samim četnicima iz Knina. Obzirom što smo u međuvremenu iz samih ovih sela likvidirali nekoliko bandita, narod ima sve više respekta prema nama. Naročito stoga razloga što se među banditima većinom nalaze sami kulaci, od kojih je do danas uvek strepio.

II. Jedinštveni Narodno-oslobodilački Front

a) **N.O.O.** Pristupajući pravilno radu pri reorganizaciji i formiranju NOO, odbori su pokazali više aktivnosti, ali bez dovoljno samoinicijative. Pored rada na osamostaljivanju NOO postojećih formirani su i novi odbori u svim selima drniškog oslobođenog sektora 17. novih na [oslobođenom], a 3 na neoslobođenom dijelu. U svim ovim selima NOO bili su u većini sastavljeni od najpoštenijih, osim u samom selu Gradac, gdje se uspio da se uvuče jedan ustaša, koji je sa nekolicinom seljaka pobjegao u ustaše. NOO u Vrličkom kraju birani su u svim selima, pa čak i u Kijevu. Odbori su u većini Hrvatskih sela zadovoljavajući, međutim u pravoslavnim selima uspjeli su da se uvuče u odbore neki naš neprijatelj. Iako smo zaprijetili da uvučeli se četnik ili ustaša, da ćemo ga likvidirati. Nakon sprovedenih izbora u svim selima, koji su se održali 17. ov. mj. bili smo raspisali općinsko biranje NOO., ali smo u međuvremenu doznali da četnici nastupaju sa protulistom i to vršeci agitaciju po svim selima. Vidjevši da ćemo izgubiti bitku odustali smo od općinskih izbora na izvjesno vrijeme. Četnička rabota vidi se i po tome da su o samim izborima obavijestili svoje saveznike Talijane, koji su na samo pola sata kasnije nego što se imalo održati bombardovali i mitraljirali kako samo mjesto Vrliku tako i mnoga okolna sela (24. ov. mj.), ali smo ih tamo vješto prevarili iako na to nismo računali. Žrtve bombardovanja su 1 mrtav, 1 ranjen i 2 porušene kuće. Narod je dosta ustrašen i već seli u okolna sela.

b) **USAOJ.** Do sada se sektaški odnosio stav SKOJ-a prema ovoj organizaciji, kao i prema Partiji, isto tako i Partije njima, ali pristupajući pravilno radu, omladina je dala mnogo više. Raspoloženje prema nama kod omladine je sve jače, koja svakim danom sve masovnije pristupa koliko našim omladinskim organizacijama toliko i samoj vojsci. Odnos SKOJ-a prema USAOJ-u postaje mnogo bolji i nakon toga se vide uspjesi ispravnijeg postavljanja rada. Drniški sektor se povećao

za 40 članova, Kninski za 13 a Vrlički za 27. Međutim Prominski se samo učvrstio. Raspoloženje i borbenost omladine svakim danom jača, a naročito u Kninskoj Krajini, koja je do sada dala kroz ovaj mjesec dana u Kninski bataljon 30 omladinaca. Također i drniški sektor je dao 16, prominski 4 i to III. Dalmatinskoj. Samo što omladina Vrlike nije još pravilno shvatila svoju dužnost u Narodno-oslobodilačkoj borbi.

c) **AFŽ.** Teren je bio dosta sirov. Žene su većinom nepismene, a nije bilo ni naših snaga, ni sistematskog ni organizovanog rada. Dolaskom naših drugarica na teren ovoga OK, uspio se probiti led. Muškarci koji su do sada posprdnno gledali na pristupanje njihovih žena u odbore AFŽ, danas se bolje odnose. Naše drugarice shvatile su važnost za organizaciju ovih žena i pristupile su odma radu po toj liniji. Naročito drugarica Juga koja je neumorna i polučila vidljive uspjehe. Formirala 7 odbora i 3 pododborna. Također i druga drugarica, Julka u Vrličkom sektoru 6 odbora. Drugarica Radojka na Prominskom sektoru, radi ilegalnog rada, nije uspjela da formira odbore već grupe od dvije-tri žene koje rukovode. Takovih grupa ima 8 a zahvaćeno je 88 žena. Na Kninskom sektoru drugarice Ljubica B. i Ljubica D. uspjele su da formiraju 5 odbora. Porast i značaj ovih odbora najbolje se vidi po tome što na biranje NOO ušle su i žene i to 7 na Vrličkom sektoru.

III. Partijska organizacija

Rukovodioci ekipe odlazeći na teren nisu dali onoliko koliko su mogli dati, većinom stoga razloga što su se zadržavali u onim mjestima gdje su već bila stvorena partijska uporišta, a osim toga partijske organizacije u svom radu nisu zadovoljile. Partijska organizacija ne samo da se nije proširila, već se drži oportunistički, a naročito u Drniškom sektoru, posebno jedinica u Siveriću, koju treba malo detaljnije ispitati a moguće i pročitati. Radi toga je određena partijska komisija. Inače stav partijskog sektora je dosta neispravan, a vidi se i po tome što tamo ima dosta industrijskog radništva, a nisu uspjeli da prošire organizaciju.

Na Vrličkom sektoru gdje do sada nismo imali nikakova uporišta organizovane su 3 simp. grupe sa 17 čl. Među stare simpatizerske grupe koje su drugovi formirali ulaskom u samu Vrliku, a bile su dosta neispravno postavljene, tako da smo po tome morali neke reorganizirati, a simp. grupu Ježević čak likvidirati, jer se u grupi nalazio jedan bandit i kriminalni tip Žeravica, koji je u međuvremenu izvršio jednu pljačku i kome je već danas izrečena smrtna kazna, od strane Vojnog suda.

Na Kninskom sektoru pored održavanja sastanaka sa starim jedinicama, organizovane su 3 nove simp. grupe. Biskupija 2, Polača 1.

Prominski sektor nema Partije, već nekoliko kandidatskih grupa i simpatizerskih grupa, koji su se držali dosta oportunistički. Uspjelo se formirati 6, simp. gr. sa 26 članova.

Sve partijske organizacije su imale na raspolaganju materijal agitpropa P.K. i umnoženi materijal Tehnike OK. Potrebno bi nam bilo više izdanja »Borbe«, osobito za rudarske brivre u drniškom kraju.

IV. SKOJ

Aktivan je, kao i sami OK. sa sekretarom drugom Krvavicom. Poletni su i dosta postavljaju stvari pravilno, a to se vidi i po svim gramama njihove organizacije. Sem Kotarskog Komiteta u Kninskom Polju, koji kroz ovaj mjesec nije ispunio svoje zadatke, s toga razloga, još je jedan drug iz ovoga KK. bio na Kongresu, a dva su zatvorena od četnika. Ovu organizaciju smo proširili sa 4 nova aktiva sa 22 člana. Partija im posvećuje više pažnje, koliko, po organizacionim pitanjima, toliko sa snabdijevanjem literature.

V. Akcije

Saradnja u vojničkim akcijama naših drugova je dobra. Kroz ovo vrijeme naši terenski radnici likvidirali su 1 špijuna u Siveriću, a jednog su živa doveli iz Golubića. Ovoga smo predali Vojnom sudu i likvidirali i još jednog trećeg kojeg smo pustili. Ostale akcije: uništena su dva mosta (Petrovo polje) kidane su telefonske žice (Petrovo polje), prebacivanje vojske i materijala. Sve to vrše naše organizacije savjesno, dobro i na vrijeme.

VI. Obavještajna služba

Ob. služba je bila mjestimačna i nedovoljna, ali se u posljednje vrijeme popravila, jer su naši drugovi shvatili njezinu važnost.

VII. Članarina i materijalni prilozi

Drugovi iz partijskih jedinica, radi toga što do sada nisu pravilno radili, kao i dokazivali ostalim partijskim članovima na važnost i disciplinu plaćanja partijske članarine, nisu dali povoljne rezultate, osim jedinica koje su pravilno shvatile tu dužnost i to: Knin, Kninsko Polje, Kovačić Din. 1.270. Partijske priloge smo primali od Drniša Din. 300. Golubić Din. 2.110. Vrpolje Din. 250. Polača Din. 450. Od ovoga vam šaljem Din. 3.838.

Opomenuvši se tom nepravilnom radu, drugovi ipak sada pristupaju pravilnije radu, kako po partijskoj članarini tako po priložima i Narodnoj pomoći.

VII. Okružni Komitet

Na sastanku OK. na kojem se raspravljalo o Političkoj situaciji u Okrugu, partijskoj organizaciji, NOF., SKOJ-u, USAOJ, AFŽ, mobilizaciji i vojsci i dr., konstatovano je da broj članova nije dovoljan i da socijalni sastav nije dobar. Ukoliko se pokažu u svom radu, najozbiljnije se smatraju kandidatima drug Milanović Branko, radnik iz Kninskog Polja, sada politički radnik na terenu, član partijske jedinice ekipe i drug Vodogaz Mile iz Biočića, postolar član seoske partijske jedinice. Zatim se za kandidate još uzimaju u obzir drug Ilija Grubić, mehaničar,

politički radnik na terenu, ranije član MK. Knin i drug Tilić Zvonko član OK. SKOJ-a. Za rad unutar OK. određuje se drug Brko, za političkog i organizacionog sekretara, blagajnu, tehniku, NOP, obavještajnu službu i dopise, a drug Pero Krvavica sekretar OK SKOJ-a, USAOJ-a, i AFŽ.

OK. nije imao dovoljno autoriteta. Dosta je mlad. Lična odgovornost nije jaka. Kontrola je bila slaba. Stanje je sada u znaku ozdravljenja, stoga što smo dobili sa drugom Bajom^{8a} mnogo. Njegova čvrstina i znanje odražuje se u velikoj mjeri i na OK. Radi toga je nužna potreba da drug Baja ostane i dalje pri ovom OK., dok ne dobije malo više samostalnosti.

IX. Mobilizacija

Uzimajući kao najvažniju stvar na ovom terenu preko, koje možda polučimo najvidnije uspjehe političke, mi smo mobilizaciji posvetili punu pažnju. Iako odaziv nije zadovoljavajući ipak je bilo uspjeha i to: preko političkih radnika uspjeli smo da od onog Dinarskog punkta koji je brojio 10—15 ljudi, danas je formiran bataljon od 130 ljudi. Ljudi su većinom iz pravoslavnih sela Kninskog kraja. Isto tako mobilizirali smo na Drniškom sektoru oko 30 boraca, 4 u Promini. U Vrličkom kraju se uspjelo mobilizirati oko 30 boraca, koji su dati na raspoloženje III. Dalm. Brig. osim Kninskog bataljona, koji je samostalan. I dalje radimo da mobilišemo još jače, čak i neke ljude koji su zahvaćeni po nekom partijskom radu, gledajući pri tome da sam rad od toga ne trpi štete. Što se tiče mobilizacije za brigadu »Rade Končar«, htjeli smo da to riješimo u sporazumu sa Štabom brigade, jer smo do sada sve ljude dali na raspoloženje brigadi, ali Štab izjavio da su im ti ljudi neophodno potrebni, radi popunjavanja svojih jedinica. Nastojaćemo da od rudara mobilišemo neke ljude za tu brigadu. Dajte svoje mišljenje dali da i dalje šaljemo svoje mobilizirane u III. Brigadu.

X. Vojska

Dolaskom Politodjela III. B. on je preuzeo dužnost pitanje političke izgradnje svojih jedinica, kojima mi nastojimo da budemo pri ruci po svim pitanjima.

Što se tiče Kninskog bataljona, sastav je veoma dobar u borbenom pogledu, ali politički je veoma slab. Čak donekle zadojen i srpskim šovinizmom. Prijašnji politički komesar tog bataljona drug Slavko Jelić, koji na političkom polju nije dao ništa od sebe, i koji je smijenjen u sporazumu druga Mirka⁹ sa drugom Milićem.¹⁰ Mi nastojimo sa naše strane dati punu pomoć, ali je ta nedovoljna. Sastav bataljona je takav da bi mogao lako da zastrani. Zbog toga je nužna potreba da odredite jednog političkog komesara za ovaj bataljon, jer bi mogli imati velikih posljedica u ovoj kninskoj krajini, ukoliko se ne pristupi odmah rješenju ovog problema.

^{8a} Ante Jurjević-Baja

¹⁰ Maks Baće-Milić.

XI. Komande Mjesta

Stanje Komande Mjesta Vrlika do sada nije ništa izmjenjeno iako smo im posvetili punu pažnju. Guina nastoji da se ispravi iako ima dosta nedostataka, međutim drug Komandant apsolutno ne odgovara svom položaju, koliko politički, toliko, organizaciono. Njegovo izbjegavanje iz posla kao i postupak sa ostalim članovima Komande Mjesta i ostalog osoblja, kao i postupak prema strankama, ne daje ni malo lijepu sliku. Sami zamjenik njegov drug Mirko Jadrijević, tipični je malograđanin, koji stalno ide od konobe do konobe. U radu se rijetko nalazi. Njegov čitav odnos kao i rad je veoma slab. Mislim da bi trebalo kroz najkraće vrijeme izvršiti promjenu u Komandi.

Komanda Mjesta u Petrovu polju je veoma mlada, ali, je pozitivna. Komandant je Njeguš Bogdan, partijac, Mi ćemo uskoro posjetiti ovu Komandu.

XII. Tehnika

Prema zadnjem naređenju kojega smo dobili, naša tehnika koju smo mislili proširiti na agitprop, ona i dalje ostaje tehnika, imaće i dalje na dužnost da razvija nov materijal koji je potreban OK. kao i partijskim organizacijama, kao i radio vijestima, uvidili smo da takvim radom možemo da prilično zadovoljavamo partijske potrebe, kao i radio vijestima probudimo još više interes masa, koje se prilično zanimaju za razvoj događaja koliko u svijetu toliko i samoj našoj zemlji.

Obzirom što u Tehnici radi drug Duško Damjanović, čije smo pitanje preko druga Čeće¹¹ poslali, a vaš odgovor preko druga Mirka primili, mi se slažemo sa vašom odlukom, da treba budno paziti. Ali naše je mišljenje s kojim se slaže drug Mirko, da je drug Damjanović prilično komunistički shvatio svoju kaznu i da je njegov stav prema nama dosta ispravljen, a osim toga to je jedan najmarljiviji čovjek. Ovo pitanje on ne postavlja na rješenje Okružnom Komitetu, već ga mi postavljamo.

XIII. Partijski kurs

Što se tiče pitanja da vam dostavimo 2 čl. OK. za kurs, a i samoga druga Bajju, mi smo mišljenja da bi za ovaj put ušao u obzir drug Knežević Petar, a ujedno i dva kandidata s kojim mislimo jačati OK. da bi oni prvi došli u obzir. Pitanje druga Bajje, mi smo mišljenja da bi ga ovaj put prepustili nama, ovom OK. jer nam je jako potreban. Po ovom pitanju javite nam vaše mišljenje.

Okružni Komitet K.P.H. Knin
sekretar
Brko¹²

¹² Jerko Paltrinjeri-Brko.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 26. SIJEČNJA
1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O AKCIJAMA ČETVORTE DAL-
MATINSKE NOU BRIGADE¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE

Broj op. 65/43.
Dne 26. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Dostavljamo Vam izvještaj o uspješnim akcijama naših jedinica.

I) IV Dalmatinska N.O.U. brigada

U vremenu od 17 tek. mj. ova brigada sa tri svoja bataljona izvršila je čišćenje neprijateljskih uporišta: Slivno, Poljica, Šumet, Podosoj, Runović, Podbablje i Kamenmost.² Na ovom prostoru bilo je oko 500 neprijateljskih vojnika, novomobilisanih ustaša i ranije milicije, pod rukovodstvom starih okorjelih ustaša — krvoloka i zločinaca. Naši bataljoni, iako su to bile prve akcije, a dosta teški zadaci, uspješno su izvršili svoje zadatke. Između 17 i 18 tek. mjeseca, očišćeno je selo Slivno, između 19 i 20 t. mj. očišćena su sela: Poljica, Šumet, Vukovići, između 20 i 21 t. mj. očišćeno je selo Runović do sela Zmijavci, a između 22 na 23 t. mj. ponovo je očišćeno selo Vukovići, a zatim Podbablje, Kamenmost i Zmijavci, tako da je neprijatelj protjeran u Imotski, a naše snage ovladali su položajima i selima sa južne, jugo-zapadne i zapadne strane Imotskog Polja. Most na rijeci Vrlici kod Kamenmosta bacili smo u vazduh pomoću jedne avionske bombe od 65 kg. — Jučer ujutro, t. j. 23 tek. mj. neprijatelj je sa znatnim snagama izvršio napad na naše položaje, upotrijebivši dva teška bacača i više automatskih oruđa. Naše snage odbijale su neprijateljski napad, ali pošto je pala magla, neprijatelju je uspelo da pregazi preko vode i da zagospodari položajima između sela Podbablje i Zmijavci. Naknadno mu je stiglo još veće pojačanje, tako da su se naše snage, uz neravnu borbu morale povući prema selu Poljica i Podosoju. Tako je stanje zamrklilo 23 tek. mj. Iako su naši bataljoni dosta zamoreni, velikim dijelom ostali bez municije, ipak vjerujemo da neprijatelju neće uspjeti da prodre dalje prema našim položajima.

U navedenim akcijama nanoseno je neprijatelju dosta gubitaka. Zarobljeno je 40 novomobilisanih ustaša — mještana, od kojih 6 još nije pušteno iz pritvora, ubijeno je 13 ustaša u borbi, za koliko se pouzdano zna, a svakako da ih ima i više, a ranjeno ih je preko 20 (dvadeset.) — Naši gubici iznose: 2 mrtva i to: Barbir Mirko, borac III bataljona,

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 1491.

² Vidi dok. br. 27, 31 i 158.

koji je prije desetak dana pristupio u N.O.V., i naši hrabri komandant I bataljona drug Jure Galić, koji je pao herojskom smrću, na čelu svoga bataljona, 20 metara pred neprijateljskim šančevima, kada ih je htio protjerati sa položaja kod sela Perića. Gubitak druga Galića za našu brigadu je vrlo težak i tako reći nenadoknadiv. Imali smo 4 ranjena, i to jednog teže, od vlastite bombe, koja je odmah eksplodirala prije nego što je uspio da je baci na neprijatelja, te 3 lakše ranjena druga. Dva druga su nestala od kojih za jednog znamo da je pao u neprijateljske ruke.

U toku ovih akcija došlo se do prilično ratnog plijena. Zaplijenjeno je 75 vojničkih i 4 civilne puške, 4047 metaka, 16 bombi, 6 pištolja, dva redenika za teški mitraljez, dva postolja za teške mitraljeze, jedan radio-aparat, jedan motocikl, jedan bicikl, jedna zaprežna kola, 35 komada čebadi, 10 šinjela, 15 pari cokula, kao razne spremne, ranaca, porcija itd. Osim toga skinuli smo svu spremu sa zarobljenih ustaša (njih 40). Pored ovog ratnog plijena zaplijenjene su izvjesne količine hrane, kukuruza, pasulja, mesa, jedan sanduk šećera, masti, itd., što je nađeno u ustaškim kasarnama, a neprijatelju nije uspjelo da to izvuče uslijed snažnog pritiska i obuhvatnog napada.

Moral kod neprijateljskih vojnika — ustaša mještana je vrlo slab, a poslije svake akcije bio je još gori. Kod njih se osjeća opće rasulo, tako da nije par ustaških razbojnika koji sile na borbu, svi bi se mještani predali. Za našu posljednju akciju neprijatelj je upotrijebio nove snage i ustaše sa drugih terena. I u samom Imotskom vlada veliki strah i panika kod neprijatelja. Ustaške glavešine Marijanović i Rako već su pobjegli u pravcu Mostara bojeći se da će Imotski pasti u naše ruke.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

*Jordan*³ v. r.

Načelnik:

(M. P.)

Komandant:

Vicko Krstulović v. r.

³ Ivica Kukoč.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 27. SIJEČNJA
1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O ORGANIZACIO-
NOM I KADROVSKOM STANJU U JEDINICAMA¹**

Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. i P.O. HRVATSKE
Op. br. 52
Dne 27-I-1943. g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Organizacioni izvještaj:

Do mjeseca novembra 1942. god. u ovoj Zoni bile su formirane I. i II. Dalm. N.O.V. Brigada i III. Dalm. Odred. Svaka od ovih jedinica imala je 1000 boraca. U sastav I. Brigade ušla su 2 bat. dotadašnjeg Srednje Dalm. Odreda, 1 bataljon (Bude Borjan) Odreda za Sjevernu Dalmaciju i 1 bat. Južne Dalmacije. Time je ova Brigada formirana od naših starijih, najboljih, zapravo jedinih bataljona. II. Brigadu formirali smo od jednog već formiranog 2. bat. Odreda za Sjev. Dalm. (Branko Vladušić), i tri bat. koja smo u kratkom roku formirali od pojedinih malih partizanskih jedinica i u glavnom potpuno novomobilisali. U sastav III. Odreda ušao je bat. »Vojin Zirojević«, 2 bat. »Josip Jurčević« iz Južne Dalmacije, u glavnom novomobilisani i 3. duvanjski bat. također uglavnom novomobilisani u okolici Duvna—Livna. Ovaj odred koji je brojčano narastao na preko 1.000 boraca nismo mogli formirati u Brigadu naprosto iz razloga što za Štab Brigade nismo imali ni jednog odgovarajućeg druga.

Sredinom novembra obe naše Brigade i III. Odred ulaze u sastav II. Prolet. i III. Udarne Divizije. I to u III. Udarnu Diviziju naša I. Brig. kao cjelina i III. Odred transformiran u 2 cijela bat. u 10. Herceg. Brig. a ostatak ljudstva u V. Crnog. Brigadu. U tom periodu, a za vrijeme njihovog boravka ovdje poslali smo u I. II. III. i IV. Proletersku Brigadu oko 1.500 novomobilisanih boraca. Sa našim Brigadama i III. Odredom u sastav Divizije otišli su doslovno svi vojno-politički rukovodioci koji su se odgojili u našim partizanskim redovima. S njima su otišli svi oni koje nam je V. Š. poslao kao pomoć u kadru. Sa borcima otišlo je i svo oružje, pa i ono koje nam je V. Š. dao kao pomoć u naoružanju.

Na taj način sredinom novembra u ovoj Zoni nije više bilo ni jedne jače partizanske jedinice. U Sjev. Dalmaciji postojao je samo mali partizanski vod u okolici Šibenika. U Južnoj Dalmaciji na Biokovu bilo je oko 100 boraca koji se nikako nisu razvijali ni vršili akcije. U Srednjoj Dalmaciji postojale su veće čete na Mosoru i oko Trogira, i jedan jači bat. na oslobođenom području Muć—Lećeveica.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 1491.

U ovakvoj situaciji odmah smo prišli formiranju III. Dalm. Brigade u području Srednje Dalmacije. Formirana su tri manja bataljona koja su vremenom rasla i sada Brigada ima 3 bat. sa oko 700 boraca.

Štab Brigade sačinjavaju: Knđt Branko Dude, dobar i izrastao u našim redovima od prvih dana partiz. borbe. Komesar Miro Višić, Dalmatinac, dobar, izrastao u Bos. Krajini. Zamjenik Komandanta Stanko Parmač, tvrd i grub prema borcima i stanovništvu. Zamjenika Političkog komesara nemaju još uvijek. Pred nekoliko dana V. Š. je imenovao i Politički Odjel za ovu Brigadu.

Osnovna poteškoća za razvitak ove Brigade jeste u pomanjkanju vojno-političkog kadra za bataljone.

Brigada djeluje na prostoru Sinj—Split—Trogir—Drniš—Šibenik. Radi ogromnog prostora, zaokruženosti od neprijatelja, i pomanjkanja mjesnih stražarskih jedinica Brigada je skoro uvijek raštrkana. Ne djeluje jedinstveno, i ne razvija se u višem operativnom smislu. Time uprkos brigadnoj organizaciji radi samih zadataka Brigada još ne izrasta iz odredskog karaktera. Naša je težnja uperena u rješavanje nedostataka.

Upornim nastojanjem ponovo se probudio partizanski pokret u Južnoj Dalmaciji. Malene jedinice privukle su veći broj dobrovoljaca čiji je broj uskoro narastao da je bio dovoljan za formiranje IV. Brigade.² Brigada je formirana sredinom ovoga mjeseca. Sastavljena je od 4 bat. a ima oko 700 boraca. Djeluje na prostoriji: Makarska—Metković—Imotski—Zadvarje. I ona ima poteškoća sa čuvanjem oslobođenoga teritorija, naročito oslobođene obale.

U Štabu Brigade postoje samo Komandant i Komesar. Komandant je drug Savo Drljević, Crnogorac iz IV. Crnogorske Brigade, njega nam je u tom smislu uputio V. Š. Komesar je drug Mate Ujević Imočanin, izrastao u Proleterskim Brigadama. U Brigadi nema političkog ostsjeka.

Još više na jugu poluotoka Pelješca razvila se dosta dobra i jaka partizanska četa koja je počela širiti svoju djelatnost na prostoriju Metković—Dubrovnik gdje nastoji uhvatiti vezu i operativno se pomagati sa novim partizanskim snagama u Hercegovini.

U Primorju Sjeverne Dalmacije, koja je dala najviše dobrovoljaca oko malene jedinice brzo se je okupilo stotinjak boraca koji su skupa sa Bukovačkom jedinicom formirale Sjevero-Dalmatinski bataljon, oko 150 ljudi. Novo formirani bataljon je svakodnevno doživljavao teške udare sa svih strana bio je prisiljen da se raspušta u malene grupice, na koncu je krajem mjeseca decembra napustio Sjevernu Dalmaciju i sav se preselio na oslobođeni teren Mučkog područja. Početkom ov. mj. od tog ljudstva izabравši najbolje, poslali smo tri manje grupe, jednu na prostoriju Šibenik—Drniš, drugu na Sjeverno Dalmatinsko primorje—Šibenik—Biograd n/m, i treću na Prominu. Druga i treća grupa ubrzo su narasle u dobre čete i pretstavljaju bazu za novi bataljon. Ostatku Sjev. Dalm. bataljona pridali smo nešto novomobilisanih tako sad postoji i drugi bataljon Sjev. Dalm. Od pozadinske jedinice u Glamoču formirali smo treći, a u kninskoj krajini, uglavnom od srpskog elementa iz

² Vidi dok. br. 17.

okoline Knina četvrti bataljon. Ova četiri bataljona ući će u sastav V. Dalm. Brigade koju upravo sada formiramo. Poteškoće za formiranje ove Brigade su u slijedećem. Dinarski i Primorski bataljon nalaze se oko Grahova sa zadatkom obrane pravca Grahovo—Drvar, udaljeni od ostalih jedinica određeni za tu Brigadu, i ne nalaze se u sredini gdje bi mogli regrutovati nove dobrovoljce, Kninski bataljon je na prostoriji Vrlika—Knin, a novoformirani bataljon djeluje po četama i manjim jedinicama od Drniša do Šibenika—Biograda n/m. Postavlja se hitni zadatak i čim prilike dopuste izvršićemo negdje oko Vrlike koncentraciju sviju bataljona u svrhu organizacije Brigade. Druga se poteškoća sastoji i u pomanjkanju kadra za Štab Brigade. Od V. Š. poslan nam je u tu svrhu drug Šator iz X. Hercegovačke Brigade. Osim njega za sada nemamo više nikoga u vidu za taj Štab. Usprkos tome mi ćemo požuriti sa njenim formiranjem. Brigadu mislimo orijentisati uz pravac Knin—Drniš—Šibenik time da se sistematski, ali u početku manjim jedinicama prebacuje preko Krke, u Sjev. Dalmatinsko primorje i Bukovicu. Za stvaranje mogućnosti boravka naših snaga u Bukovici trebaće jače snage i pripreme, jer već danas Bukovica pretstavlja jedno ozbiljno uporište i mobilizacioni izvor velikosrpske reakcije. Baš s toga gledišta postavlja se pitanje hitnog formiranja V. Brigade kao i eventualna operativna saradnja V. Brigade i jedne od ličkih jedinica koje bi spuštajući se sa Velebita, u mnogome mogle koristiti i pomoći pozitivnom razvitku Bukovice.

U Srednjoj Dalmaciji između Splita i Omiša formira se novi Mosorski bataljon, koji bi sa četom koja se razvija sjeverno od Mosora na Kamešnici mogao uskoro formirati Polubrigadu.

Formiranjem triju brigada postavlja se pitanje formiranja jednog Staba koji bi na samom terenu, neposredno i jedinstveno rukovodio s njim. Budući da Štab Zone još uvijek rukovodi i organizaciono i politički sa čitavom Dalmacijom njegovo posvećivanjem tim 3 brigadama imalo bi loših posljedica i upravo je nesprovodivo. A da bi te Brigade dobile rukovodstvo koje bi se isključivo bavilo operativnim, organizacionim, političkim i ekonomskim njihovim pitanjima, potrebno je formirati Diviziju, sa kojom bi se, usprkos geografski teških uslova, nastojala dobiti jača jedinstvena udarna snaga. Štab bi se Divizije na taj način mogao potpuno posvetiti tim Brigadama, a rukovodstvo nad njima i svim ostalim novim jedinicama koje se stvaraju, kao i sa svim vojno-političkim pitanjima koji se pojavljuju u čitavoj Dalmaciji trebalo bi da ostane na Štabu Zone. Ovo pitanje mi upravo raspravljamo.

Uz ovaj organizacioni izvještaj, šaljemo Vam i pregled momentalnih naših snaga kao i njihov raspored.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar:
*Jordan*³ v. r.

Načelnik:
*Škorpik*⁴ v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

³ Ivica Kukoč.

⁴ Josip.

OBAVJEŠTENJE ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA VOJNE VLASTI U POZADINI OD 28. SIJEČNJA 1943. PRIVREDNO-FINANCIJSKOM ODSJEKU IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a O FORMIRANJU MAKARSKOG PODRUČJA I MOGUĆNOSTIMA NATURALNE RAZMJENE ŽIVOTNIH NAMIRNICA S NJIM¹

OTSEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI

Broj služb.
28-I-1943. g.

PRIVREDNO-FINANSIJSKOM OTSEKU IO AVNOJ²

Otsjek Štaba IV Operativne zone za vojne vlasti u pozadini izvještava nas da je oslobođen jedan dio Omiškog kotara, koji sada potpada pod komandu Splitskog područja, koja i da je od oslobođenih dijelova Makarskog i Imotskog kotara obrazovano Makarsko područje.

Ekonomska situacija naroda i vojske u tome kraju dosta je teška. Narod raspolaže većim količinama **ulja, vina i rakije**, te se postavlja pitanje razmjene tih artikala za **žito i meso**. Ako momentana situacija i ne dopušta razmjenu sa žitorodnim krajevima, držimo da bi se razmjena za meso, odn. stoku, mogla i pod ovim uslovima organizovati, pa vam ovo dostavljamo na proučavanje. Molimo vas da o datoj mogućnosti izvijestite Otsjek IV Op. zone za v. v. u p.³

S. F. — S. N.!

(M. P.)

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/4, k. 6A.

² Izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije.

³ Za vojnu oblast u pozadini.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA TREĆE DALMATINSKE BRIGADE OD 28. SIJEČNJA 1943. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODIRANJU ČETNIKA NA VRŠINU¹

Ko piše: Štab III Dalm. brigade
 Kome: Štabu II Proleterske divizije
 O. Br. — datum: 28. jun. 1943. god.,
 Karta razmere 1: sekcija Knin, Drvar

Odakle: Mirkovići
 Gde: Grahovo
 čas: 20,30 min.

Danas oko 14 sati neprijatelj² snagom 300—400 nadirao je na Vršinu s namjerom da se spusti kroz suhi potok preko Vučkovića staja za Dinaru. Jednom kolonom neprijatelj se počeo kretati u pravcu Mirkovića ali kad je primijetio da mi zauzimaljemo položaje krenuo je sa svim snagama na vrh Vršine.³ U 16 sati neprijatelj je izvjesnim snagama — oko 50 četnika — prešao vrh Vršine i spustio se do 200 m istočnim padinama Vršine. Neopreznim otvaranjem mitraljeske vatre sa naše strane od Krivajice, u sunčev zalazak neprijatelj se povukao na vrh odakle sve do sada otvara slabu vatru prema Dinari i često baca bombe.

Naš raspored:

Od Krčića do donjih Vučkovića III bat.

Od Vučkovića do Vukovića staja Primorski bataljon na istočnoj strani suhog potoka. I bataljon zanoćiće u Krivajicama da bi ujutro prešao na lijevo krilo. Primorskom [dati da osigurava i sprečava neprijatelju prolaz kroz dragu između Debele Kose i Vučkovića. Kninski bat. ide na Pitomi Vrh da spriječi nadiranje od Suhog Polja i Brezovca. Stavlja se u zadatak Kninskom bat. da se u Strmici poveže sa vašim snagama.

Neprijatelj se jučer pred noć povukao iz Vrlike, Kijeva, Maovice i Otišića. Palež, pljačku, silovanje i klanje vršio je po svim mjestima. U Vrlici poklano 12, u Kijevu 8. Popaljeno je više nego što je ostalo. Hrvatski živalj bježi u Ribarić ustašama. Očekuje se ispad ustaša iz Ribarića.

Sutra, ako sve naše snage ne budu vezane na ovom položaju, poslaćemo izvjesne snage u Vrliku i Otišić.

Hitno nas izvijestite hoćete li vi intervenisati, i kako, u pravcu Vršine da bi u svakom slučaju mogli odvojiti snage za Vrliku.

S. F. — S. N.!

Politkom:
 Miro Višić⁴ v. r.

Komandant:
 Branko Dude v. r.

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 845.

² Hercegovački četnici. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

³ Vidi dok. br. 43 i 326.

⁴ Poginuo na Ozrenu 1943. godine.

IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠIBENSKO-DRNIŠKE ČETE OD 28. SIJEČNJA 1943. O AKCIJAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU DRNIŠA¹

Operativnom oficiru
IV Op. zone

Drugu Miliću²

Primili smo vaš dopis, što ste nam pisali da vas odmah izvijestimo u pogledu naših akcija i raspoloženju masa u drniškim krajevima, o kretanju neprijatelja i svega ostalog što je bilo navedeno u vašem dopisu.

Drugovi koji su bili dodijeljeni ovome terenu, stigli su 5. januara, njih 12 na broju.³ Od tih 12, 8 smo poslali na teren Vodice—Zaton, drugu Živkoviću,⁴ a mi smo ustavili 8 novomobilisanih boraca. Tako sada naš vod⁵ broji 28 boraca sa 27 pušaka i 1 puškomitraljezom.

Izvršena je akcija na rušenje telefonske veze Šibenik—Drniš. Uništeno je 350 pala, na kojima je bilo po 10 redi žica. Akcija je izvršena 15 ov. mj.⁶

Uspostavljena je veza sa Sjevernodalmatinskim bataljonom⁷ i sa komandom Primorske čete.⁸

Što se tiče držanja seljaka u okolici Drniša, mi prodiremo pomoću vojske i zborova u tim krajevima, i ima uslova da će se tu uspjeti kako vojnički, tako i politički.

Iz Žitnića četnici i dalje vrše pljačku. Baš pred par dana u selu Strugašice⁹ uhapšena su 4 četnika sa strane hrvatskih žandara sa Unešića. U selu Pokrovnik, gdje smo održali zbor, i sami seljaci izjavili su da će se s nama boriti protiv četnika. A takođe i ostala sela misle isto kao i selo Pokrovnik. Pokrovnik, Pakovo Selo i Strugašice naoružani su, samo ne znamo koliko imaju oružja i koju vrst oružja.

Što se tiče mobilizacije novih boraca o tome vam ne mogu tačno da javim stoga, što je ovaj teren, gdje smo do sada boravili, iscrpljen. A na terenu gdje se sada probijamo, on je dosta sirov i ustaški prilično nastrojen.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 1491.

² Maks Bace.

³ Bungar Jakov, Ninić Ive i još deset boraca iz sastava bivšeg Primorskog bataljona.

⁴ Drago Živković, komandir Primorske čete koja je djelovala na području Biograd—Stankovci—Zaton.

^{5, 7 i 8} Radi se o šibensko-drniškoj četi. Vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3. O formiranju Sjevernodalmatinskog bataljona vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3.

⁶ Vidi dok. br. 154.

⁹ Vjerojatno Ostrogašica.

Što se tiče kretanja neprijatelja, učestaju racije po ovim krajevima. Neprijatelj dolazi sa tenkovima, konjicom i kamionima, u većem broju. O svemu ovome u buduće ćemo vas obavještavati redovito.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Ninić Ive v. r.
28. januara

Komandir
Vaska¹⁰ v. r.

BROJ 40

**ZAPISNIK S PRVE SJEDNICE NARODNOOSLOBODILAČKOG
ODBORA DALMACIJE ODRŽANE U LIVNU 28. i 29. SIJEČNJA 1943.
GODINE¹**

Z A P I S N I K

**SA PRVE SJEDNICE NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA
DALMACIJE KOJA SE ODRŽAVA U LIVNU, DANA 28. JANUARA
1943. GODINE**

U 16 sati i 15 minuta član narodno-oslobodilačkog Odbora Dalmacije PAVAO KRCE, težak iz Sinja, bivši narodni zastupnik HSS, vijećnik Antifašističkog Vijeća Narodnog oslobođenja Jugoslavije, poglasuje otvorenom PRVU SJEDNICU NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE i u ime sazivača, vijećnika Antifašističkog Vijeća Narodnog oslobođenja Jugoslavije iz Dalmacije, pozdravlja prisutne.

U svojoj pozdravnoj riječi on ističe odluku naroda Dalmacije da rame uz rame sa ostalim narodima Jugoslavije ustraju u borbi protiv mrskih okupatora i svih njihovih podlih slugu i plaćenika, ustaša i četnika, do potpunog izagmanja okupatora iz naše zemlje i do potpunog uništenja ovih njihovih plaćenika i najamnika. Ovom prilikom on ističe sramnu ulogu koju u ovim presudnim časovima po naš narod igra izdajničko izbjeglička vlada u Londonu i njen ministar Draža Mihajlović, a naročito on kao bivši poslanik HSS za kotar sinjski, obara na protunarodni rad službenog vodstva HSS; na čijem se čelu nalazi dr. Maček sa svojim pomagačima u Londonu dr. Krnjevićem, dr. Šutejem, dr. Jukićem i ostalima. Vjerom ideologiji braće Radića on izražava zahvalnost Komunističkoj Partiji Jugoslavije, koja je u najsudbonosnijim časovima znala narodu da pokaže pravi put, koji vodi k istinskoj i pravoj slobodi i jedina od sviju stranaka smjelo se stavlja na čelo narodno-oslobodilačke borbe u kojoj je jedino sadržana garancija ljepše i bolje budućnosti svih naroda Jugoslavije.

¹⁰ Jakov Bumber.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Muzeju NO Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNO Zagreb, film 9/324—330.

Za vrijeme cijelog govora govornik je u više navrata bio prekidan burnim aplauzima, kojima je skupština pratila i odobravalala njegova izlaganja.

Pošto je skupštini izrazio želje za srećan i koristan rad on predlaže da se bira počasno i radno predsjedništvo skupštine Narodno Oslobođilačkog Odbora Dalmacije.

U počasno pretsjedništvo predlaže:

IZVRŠNI ODBOR ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBODIENJA JUGOSLAVIJE;

VRHOVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE NA ČELU SA VRHOVNIM KOMANDANTOM DRUGOM TITOM;

GLAVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE;

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE;
ŠTAB IV. OPERATIVNE ZONE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE ZA DALMACIJU;

POKRAJINSKI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU:

Skupština je oduševljeno primila ovaj predlog i burno pozdravila izbor počasnog pretsjedništva.

Poslije toga PAVAO KRCE je predložio ovo radno predsjedništvo:

STANKO ŠKARE, seljački pjesnik iz Biorina, potpredsjednik kotarske organizacije HSS za Kotar Imotski.

VICE BULJAN, Komandant Livanjskog područja,

Dr MILOŠ ŽANKO, advokatski pripravnik iz Splita,

GRUBIŠIĆ MARTIN, seljak iz Solina, bivši pretsjednik solinske organizacije HSS, pretsjednik općinskog N.O.-a u Solinu,

MIODRAGOVIĆ JOVO, pravoslavni svećenik iz Žagrovića kod Knina,

MARIJA NOVAK, studentica medicine iz Šibenika, pretsjednica Inicijativnog odbora A.F.Ž. za Dalmaciju, i

PERO KNEŽEVIĆ, radnik iz Vrbnika kod Knina.

Pošto je skupština oduševljeno primila ovaj predlog, izabrano predsjedništvo zauzelo je svoja mjesta.

Pretsjednik STANKO ŠKARE preuzimajući rukovođenje ovom svečanom sjednicom uputio je svoju prvu riječ onim hrabrim herojima, koji su junački pali u narodno-oslobodilačkoj borbi od početka pa sve do danas i pozvao skupštinu da im oda dužnu počast. Svi prisutni ustaju i kliču »SLAVA IM!«

Pretsjednik STANKO ŠKARE objavljuje da je delegat za skupštinu N.O.O. Dalmacije JURE GALIĆ² radnik iz Metkovića, Komandant bataljona IV. Južno-dalmatinske udarne brigade slavno pao od ustaške ruke na bojnou polju u borbama oko Imotskog, a delegat za skupštinu N.O.O.

² Jure Galić, komandant Prvog bataljona Četvrte dalmatinske NOU brigade poginuo oko 20. siječnja 1943. godine u borbi protiv ustaša kod sela Perića (Imotski). Vidi dok. br. 35.

Dalmacije NIKICA POPOVIĆ,³ radnik iz Kninske krajine mučki ubijen od četnika, pa poziva prisutne da ovim žrtvama narodno-oslobodilačke borbe odadu dužnu poštu, što ovi prihvataju i ustaju te gromko kliču: »SLAVA IM!«

Pošto je skupština odala, dužnu počast palim herojima i svim žrtvama fašističkog terora, predsjednik ŠKARE STANKO je za zapisničara predložio a skupština primila: MATA JAKŠIĆ advokata iz Dubrovnika i MARIJANA ŽUVIĆA, pomorca iz Velikog Iža.

Predsjednik STANKO ŠKARE zatim kratkim govorom pozdravlja skupštinu i najavljuje da će se danas održati svečani dio skupštine, a radni dio da će se održati sutra. Kao **Dnevni red** za sutrašnju radnu sjednicu predlaže:

- 1) Izvještaj verifikacionog odbora.
- 2) Politički referat o Narodno-oslobodilačkoj borbi i osnivanju N.O.O. Dalmacije — po referentu dr. Milošu Žanku, advokatskom pripravniku iz Splita.
- 3) Referat o osnivanju AVNOJ-a i rezultatu njegovog dosadašnjeg rada — po referentu Ivanu Milutinoviću, članu Izvršnog odbora AVNOJ-a.
- 4) Referat o organizaciji N.O.O. Dalmacije i njegovim zadacima — po referentu Dragu Gizdiću, radniku iz Solina.
- 5) Izbor komisije za izradu predloga rezolucije i proglašenja.
- 6) Izbor komisije za izbor predsjedništva N.O.O. Dalmacije.
- 7) Razno.

Pošto je skupština jednoglasno primila predloženi dnevni red za sutrašnju radnu sjednicu, predsjednik najavljuje da će sada skupštinu N.O.O. Dalmacije u ime Izvršnog odbora AVNOJ-a pozdraviti dr. MLADEN IVEKOVIĆ, član Izvršnog odbora AVNOJ-a i daje mu riječ.

MLADEN IVEKOVIĆ, član Izvršnog odbora AVNOJ-a, burno pozdravljen, održao je govor, kojim je u ime AVNOJ-a pozdravio N.O.O. Dalmacije i u kratkom prikazu istakao značaj narodno-oslobodilačke borbe svih naroda Evrope napose naroda Jugoslavije u borbi protivu fašizma kao i značaj osnivanja N.O.O.-a, kao nosioca te borbe i organizatora slobodne narodne vlasti koja osigurava narod od svih onih opasnosti koje bi mogle da se pojave u bilo kojem obliku. Njegov govor bio je nekoliko puta prekidano burnim odobravanjem i aplauzom te gromkim poklicima, naročito kad je on spominjao Sovjetski Savez, Crvenu Armiju, druga Staljina, NOV i POJ, druga Tita, borbeno jedinstvo Srpskog, Hrvatskog i ostalih naroda Dalmacije, K.P.J. (vidi stenografske bilješke).

Poslije govora Mladena Ivekovića, predsjednik STANKO ŠKARE podjeljuje riječ VICKU KRSTULOVIĆU, radniku iz Splita, komandantu IV. operativne zone NOV i POH za Dalmaciju, koji će skupštinu pozdraviti u ime Štaba IV. Operativne Zone NOV i POH za Dalmaciju.

³ Nikica Popović, poginuo 13. siječnja 1943. godine u sukobu sa antikomunističkom milicijom i vojnicima divizije »Zara« kod sela Drenovače (Benkovac). Vidi dok. br. 145, 155 i 156.

VICKO KRSTULOVIĆ burno pozdravljen stupa na tribinu i u ime Štaba IV. Operativne Zone NOV i POH za Dalmaciju kao i u ime Brigada Dalmacije — koje se rame uz rame bore sa ostalim brigadama i odredima NOV i POJ za oslobođenje naših naroda — upućuje vatreni i borbeni pozdrav skupštini, koja burnim poklicima pozdravlja pretstavnike heroja Dalmacije i gromkim poklicima »SLAVA IM!« odaje počast palim borcima za slobodu.

On izlaže kako je došlo do stvaranja prvih partizanskih odreda u Dalmaciji iz kojih je sada narasla velika i moćna vojska heroja, koja je svakog dana sve veća i snažnija, u kojoj se dobrovoljno bore najbolji sinovi hrvatskog i srpskog naroda Dalmacije, koji rame uz rame sa ostalim hrabrim borcima širom Jugoslavije biju boj za oslobođenje i slobodu svih naših naroda i svih naših zemalja, pa i naše Dalmacije »koja je ostala i ostaće naša«. Govor Vicka Krstulovića je stalno bio prekidan burnim aplauzom i izrazima jednodušnog i gromkog odobravanja (vidi stenografske bilješke).

Uz burne ovacije završio je svoj pozdravni govor Komandant IV. Operativne zone Vicko Krstulović i pretsjednik STANKO ŠKARE je dao riječ IVANU AMULIĆU, radnik iz Kostanja (Poljica) koji će skupštinu pozdraviti u ime Pokrajinskog Komiteta Komunističke Partije Hrvatske za Dalmaciju.

IVAN AMULIĆ prilazi na govornicu burno pozdravljen uz poklike »ŽIVELA KOMUNISTIČKA PARTIJA« i u ime P.K. K.P.H. za Dalmaciju pozdravlja u ovoj skupštini prave pretstavnike naroda koji su se okupili da po prvi put stvore pravo narodno predstavništvo Dalmacije.

On ističe ulogu Komunističke Partije u narodno-oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije i specijalno u Dalmaciji. Izlaže što je sve učinila K.P. koja se od prvog časa stavila na čelo naroda u njegovoj borbi za narodno-oslobođenje. On izlaže na koje je sve poteškoće K.P. nailazila u toj borbi i kako je žrtvama i samoprijedorom svojih najboljih sinova uspjela da u Dalmaciji ostvari borbeno jedinstvo naroda usprkos svih onih saboterskih i izdajničkih stavova vodstva građanskih stranaka, koje su izdajnički kočile pravednu narodnu borbu. Tako je borbom svih iskrenih rodoljuba Dalmacije danas omogućeno da se osnuje i N.O.O. Dalmacije, koji kao najveće političko tijelo danas povjerenjem naroda učvršćava pravu narodnu vlast u Dalmaciji i treba na viši stepen da podiže slavom ovjenčanu narodnu borbu do punog ostvarenja slobode.

Skupština je u nekoliko navrata prekidala govornika i burnim poklicima i aplauzom izražavala je svoje odobravanje. (Vidi stenografske bilješke.)

Pretsjednik STANKO ŠKARE zatim podjeljuje riječ MARIJI NOVAK, studentici medicine iz Šibenika, koja u ime Inicijativnog odbora Antifašističkog Fronta Žena za Dalmaciju pozdravlja skupštinu.

MARIJA NOVAK burno pozdravljena uzima riječ i ispred Inicijativnog odbora A.F.Ž. za Dalmaciju i u ime žena Dalmacije pozdravlja skupštinu. Ona ističe svu nevolju kroz koju su prošle žene Dalmacije u ovoj svetoj borbi ali i sve žešću mržnju kojom su se one oružale da u zajedničkoj borbi sa svojim drugovima i borcima zađu što više

udara mrskom neprijatelju i ističe da će žene Dalmacije sve dati da se Dalmacija što prije oslobodi od okupatora.

Nekoliko puta prekidana aplauzom završila je Marija Novak svoj govor uz burno odobravanje skupštine, a pretsjednik STANKO ŠKARE je riječ podijelio omladincu ČEDU CVRLJE, studentu medicine iz Splita, da ovaj pozdravi skupštinu u ime Ujedinjenog Saveza Antifašističke Omladine Jugoslavije.

ČEDO CVRLJE pozdravlja skupštinu u ime U.S.A.O.J. U početku svog govora on ističe velike žrtve koje je omladina pridonijela u svetoj narodno-oslobodilačkoj borbi a napose omladina Dalmacije koja je od prvog momenta borbe neštedimice stupila u prve redove. On pominje prve omladinske žrtve, pale i strijeljane drugove ANTU JONIĆA, MATU GOLEMA, RADANOVIĆ ANTE, ORLIĆA i bezbroj drugih. Burnim poklicima »SLAVA IM!« skupština odaje počast omladincima palim u narodno-oslobodilačkoj borbi.

Govornik nadalje ističe riješenost omladine Dalmacije da ništi i uništava okupatore i njihove pomagače »ma gdje oni bili i ma gdje oni sjedili« (Buran aplauz — vidi stenografske bilješke).

Poslije pozdravne riječi predstavnika omladine koji je za vrijeme svog govora bio prekidan aplauzom i odobravanjem cijele skupštine, pretsjednik STANKO ŠKARE predlaže skupštini da se upute pozdravnim telegrami:

JOSIPU VISARIONOVIĆU STALJINU PRETSJEDNIKU DRŽAVNOG KOMITETA ODBRANE I VRHOVNOM KOMANDANTU CRVENE ARMIJE — MOSKVA;

VRHOVNOM ŠTABU I VRHOVNOM KOMANDANTU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE — DRUGU TITU;

IZVRŠNOM ODBORU ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE;

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE;

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE;

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE;

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE ZA DALMACIJU;

POKRAJINSKOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU; — što skupština burnim odobravanjem prihvaća.

Pretsjednik STANKO ŠKARE poziva dr. MILOŠA ŽANKA da pročita tekst pozdravnih telegrama.

Dr. MILOŠ ŽANKO čita pozdravne telegramе (tekst pozdravnih telegrama sadržan je u prilogima 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. i 9 uz ovaj zapisnik).

Skupština je burnim odobravanjem i aplauzom pozdravila slanje ovih telegrama.

Pretsjednik STANKO ŠKARE podjeljuje zatim riječ LOVRU SUČIĆU, pretsjedniku N.O.O. za kotar livanjski i članu AVNOJ-a koji u ime

N.O.O. za kotar livanjski i u ime građana Livna, izrazujući zadovoljstvo i čast koja se ukazala njegovom mjestu da u njemu zasijeda Prva Skupština N.O.O. za Dalmaciju to želi skupštini srećan i koristan rad za dobro naroda. Govornik je završio svoj govor uz burne poklike i aplauz članova skupštine.

Pretsjednik STANKO ŠKARE predlaže da se izabere Verifikacioni odbor i da u isti budu birani članovi: ANDRIJA BOŽANIĆ, ribar iz Komiže na Visu, ANTE HRABAR, seljak iz Trogira i ŠTAMPALIJA DANILO, seljak iz Biograda n/m, to skupština jednoglasno prihvaća.

Poslije izbora Verifikacionog odbora, objavljuje u 18 sati i 17 minuta da je svečani dio skupštine završen a da će sa radnom sjednicom nastaviti sutra, 29. januara 1943. g. u 9 sati, što prisutni primaju na znanje i ustaju te uz pjevanje »HEJ SLAVENI« završena je svečana sjednica N.O.O. Dalmacije.

Spisak priloga:

pod 1) Stenografske bilješke Svečane Sjednice.

pod 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8 i 9) pozdravni telegrami.

Zapisničari:

P. P. P.

PRETSJEDNIŠTVO N.O.O. DALMACIJE.

ZAPISNIK

PRVE REDOVNE SJEDNICE NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE, KOJA SE ODRŽAVA U LIVNU, DANA 29. JANUARA 1943. GODINE.

U 9 sati i 30 minuta otvara sjednicu pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ, pravoslavni svećenik iz Žagrovića kod Knina i najavljuje da se pristupa radu skupštine po prihvaćenom dnevnom redu.

I. IZVJEŠTAJ VERIFIKACIONOG ODBORA

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ daje riječ članu verifikacionog odbora ANDRIJI BOŽANIĆU, da ovaj podnese izvještaj VERIFIKACIONOG ODBORA.

ANDRIJA BOŽANIĆ čita izvještaj Verifikacionog odbora (koji se prilaže zapisniku pod 11), skupština jednoglasno prihvaća.

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ najavljuje prelaz na drugu tačku dnevnog reda.

II. POLITIČKI REFERAT O NARODNO-OSLOBODILAČKOJ BORBI I OSNIVANJU N.O.O DALMACIJE — PO REFERENTU DR. MILOŠU ŽANKU, advokatskom pripravniku iz Splita

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ poziva dr. MILOŠA ŽANKO da izvrši svoj referat.

Dr. MILOŠ ŽANKO uzima riječ i u iscrpnom referatu izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i osnivanje N.O.O. Dalmacije (vidi steno-

grafske bilješke). Za vrijeme svog izlaganja govornik je često bio prekidan aplauzom i burnim odobravanjem skupštine.

Poslije održanog referata po prvoj tački dnevnog reda pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ prekida sjednicu u 12 sati i 52 minuta i nastavak iste određuje za danas poslije podne u 15 sati, što prisutni primaju na znanje.

N A S T A V A K

PRVE REDOVNE SJEDNICE NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE, koja se održava u Livnu, dana 29. januara 1943. godine.

U 15 sati i 10 minuta pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ najavljuje nastavak sjednice i prelaz na treću tačku dnevnog reda:

III. REFERAT O OSNIVANJU AVNOJ-a i REZULTATU NJEGOVOG DOSADAŠNJEG RADA PO REFERENTU IVANU MILUTINOVIĆU ČLANU IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a.

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ poziva referenta IVANA MILUTINOVIĆA da izvrši svoj referat.

IVAN MILUTINOVIĆ, član Izvršnog odbora AVNOJ-a uzima riječ i u iscrpnom referatu izlaže kako je došlo do osnivanja AVNOJ-a kao i o rezultatima dosadašnjeg djelovanja AVNOJ-a (vidi stenografske bilješke). Za vrijeme cijelog svog izlaganja referent je bio često prekidan aplauzom i burnim odobravanjem.

Nakon ovog referata pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ najavljuje prelaz na iduću tačku dnevnog reda:

IV. REFERAT O ORGANIZACIJI N.O.O. DALMACIJE I NJEGOVIH ZADACIMA — PO REFERENTU DRAGU GIZDIĆU, radniku iz Solina.

DRAGO GIZDIĆ uzima riječ i u iscrpnom izlaganju podnosi svoj referat (vidi stenografske bilješke). Govornik biva često prekidan od skupštine izrazima odobravanja i burnim aplauzom.

Nakon ovog referata VICE BULJAN, pretsjednik, najavljuje da se otvara diskusija, ali prethodno predlaže skupštini da se izabere komisija za izradu rezolucije i proglaša (predviđeno tačkom V. dnevnog reda) kao i komisija za izbor pretsjedništva N.O.O. Dalmacije (predviđeno tačkom VI. dnevnog reda) kako bi se po održanoj diskusiji moglo odmah preći na dnevni red, što skupština jednoglasno prihvata.

Pretsjednik VICE BULJAN predlaže da u komisiju za izradu rezolucije i proglaša budu birani članovi N.O.O. Dalmacije KRCE PAVAO, MIODRAGOVIĆ JOVO i DR. MILOŠ ŽANKO, što skupština jednoglasno prihvata.

Pretsjednik Vice Buljan predlaže zatim da u komisiju za izbor pretsjedništva N.O.O. Dalmacije budu izabrani članovi: MORĐIN IVAN, postolarski radnik sa Pelješca, BOJANIĆ ANTON seljak iz Vrisnika na Hvaru i KNEŽEVIĆ PETAR, seljak iz Vrbnika kod Knina, što skupština jednoglasnog prihvaća.

Pretsjednik VICE BULJAN poziva izabrane članove komisije da pristupe radu i u 16 sati i 43 minuta određuje odmor od 10 minuta.

* * *

Poslije odmora predsjednik VICE BULJAN u 17 sati i 13 minuta najavljuje nastavak rada i otvara diskusiju.

Dobija riječ MARIJAN ŽUVIĆ, koji kao delegat sjeverne Dalmacije izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe u njegovom kraju i izvještava o radu narodno-oslobodilačkih odbora u tom kraju.

Riječ dobija JAGOŠ SIMONVIĆ, pravoslavni prota iz Kolašina, član AVNOJ-a, koji pozdravlja N.O.O. Dalmacije u ime Crne Gore i toplim riječima upućuje najbolje želje u radu za dobro naroda do njegovog punog oslobođenja. Njegov govor skupština u više navrata burno pozdravlja i prekida aplauzom i odobravanjem.

Riječ dobija JOVO MIODRAGOVIĆ, pravoslavni svećenik iz Žagrovića kod Knina, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe srpskog naroda u Dalmaciji, naročito u Kninskoj krajini. Govor je održao uz burni aplauz.

Poslije njega dobija riječ MARTIN GRUBIŠIĆ, seljak iz Solina, predsjednik N.O.O Solin, bivši predsjednik Solinske organizacije HSS, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u njegovom kraju.

Dobija zatim riječ ČOLAK PETAR, predsjednik općinskog N.O.O. Ogorje, seljak iz Ogorja, koji izlaže razvitak i tok narodno-oslobodilačke borbe kao i rad N.O.O.-a u okolini Muća.

Zatim dobiva riječ ANTE JURLINA, seljak iz Živogošća, Komandant biokovskog područja, koji iznosi tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u kotarevima Makarska, Imotski i Metković.

Poslije njega dobiva riječ BOJANIĆ ANTON, seljak sa Hvara, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe dalmatinskih otoka Visa, Brača i Hvara kao i rad i djelovanje N.O.O.-a.

Pretsjednik VICE BULJAN javlja da je ovog časa primio od Štaba IV. Operativne Zone saopćenje koje glasi: »Jedinice II Dalmatinske udarne brigade II Proleterske divizije razbile su poznato ustaško uporište Rakitno kao i oslobodile još nekoliko sela. Neprijatelj je u velikoj panici pobjegao prema Mostaru«.

Skupština je oduševljena saslušala ovo saopćenje uz burne poklike »ŽIVJELA NAŠA HRABRA VOJSKA!«.

Zatim dobija riječ PETAR KNEŽEVIĆ, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u Kninskoj krajini.

Za njim dobiva riječ IVAN MORĐIN, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u kotaru dubrovačkom te na Pelješcu i na Korčuli.

Poslije njega dobiva riječ HRABAR ANTUN, seljak iz Trogira, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i o radu N.O.O.-a u srednjoj Dalmaciji.

Pošto se niko više ne javlja za riječ, predsjednik VICE BULJAN zaključuje diskusiju i pošto je rad po ovoj tački dnevnog reda iscrpljen najavljuje prelaz na iduću tačku dnevnog reda:

V. PREDLOG KOMISIJE ZA IZRADU REZOLUCIJE I PROGLASA

Pretsjednik VICE BULJAN poziva DR. MILOŠA ŽANKA da pročita predlog komisije za izradu rezolucije i proglaša.

Uz burno odobravanje i prekidan aplauzom cijele skupštine Dr. MILOŠ ŽANKO čita predlog rezolucije N.O.O. Dalmacije koji skupština uz velike ovacije aklamacijom jednodušno prihvaća (tekst rezolucije sadržan je u prilogu pod 12/ uz ovaj zapisnik).

Isto tako jednodušno i uz ovacije aklamacijom je prihvaćen i predlog proglaša N.O.O. Dalmacije upućen narodu Dalmacije (tekst proglaša sadržan je u prilogu pod 13 uz ovaj zapisnik).

Na poziv pretsjednika VICE BULJANA svi članovi N.O.O. Dalmacije potpisuju rezoluciju i proglaša (prilog 14 uz ovaj zapisnik).

Pretsjednik zatim objavljuje da se pristupa radu po daljnjoj tački dnevnog reda.

VI. PREDLOG KOMISIJE ZA IZBOR PREDSJEDNIŠTVA N.O.O. DALMACIJE

Ispred komisije istupa član IVAN MORĐIN, koji predlaže da u Pretsjedništvo N.O.O. Dalmacije budu birani ovi članovi N.O.O. Dalmacije:

Za pretsjednika: STANKO ŠKARE, seljački pjesnik iz Biorine, potpretsjednik Kotarske organizacije HSS za Kotar Imotski;

Za sekretara: Dr. MILOŠ ŽANKO, advokatski pripravnik iz Splita.
Za članove:

JOVO MIODRAGOVIĆ, pravoslavni svećenik iz Žagrovića kod Knina.

MARTIN SUČIĆ, seljak iz Otavice, tajnik Kotarske organizacije HSS za kotar Drmiš—Knin, pretsjednik Otavice i povjerenik Gospodarske Sloge;

VICE BULJAN iz Sinja;

MATO JAKŠIĆ, advokat iz Dubrovnika;

Dr. JERKO RADMILOVIĆ, advokatski pripravnik iz Supetra na Braču, sekretar S.B.O.T.I.Ć.-a u Zagrebu.

Pretsjednik VICE BULJAN stavlja ovaj predlog komisije za izbor pretsjedništva na glasanje i skupština ga jednoglasno aklamacijom prihvaća.

Pretsjednik VICE BULJAN proglašuje novo pretsjedništvo izabranim, zahvaljuje se ispred radnog pretsjedništva skupštini na povjerenju i poziva novo izabrano pretsjedništvo da zauzme svoja mjesta.

Pošto je novoizabrano pretsjedništvo zauzelo svoja mjesta, pretsjednik STANKO ŠKARE, burno pozdravljen uzima riječ i zahvaljuje se skupštini na povjerenju te u ime novoizabranog pretsjedništva izražava čvrstu odlučnost i želju da pretsjedništvo svojim radom opravda povjerenje koje mu ovim izborom skupština iskazuje.

VII. RAZNO

Pošto se po ovoj tački dnevnog reda niko ne javlja za riječ pretsjednik STANKO ŠKARE, poziva članove N.O.O. Dalmacije da i unapri-

jed porade što čvršće oko zbijanja narodnih redova u borbi za konačno oslobođenje naroda i zaključuje Prvu redovnu sjednicu N.O.O. Dalmacije.

Članovi skupštine ustaju i složno pjevaju »HEJ SLAVENI!«

Završeno u 20 sati i 35 minuta.

Spisak priloga:

pod 10) Stenografske bilješke Prve redovne sjednice

pod 11) Izvještaj Verifikacionog odbora

pod 12) Tekst rezolucije N.O.O. Dalmacije

pod 13) Tekst proglasa N.O.O. Dalmacije narodu Dalmacije

pod 14) Rezolucija i proglas N.O.O. Dalmacije potpisani po vijećnicima N.O.O. Dalmacije.

P.P.P.

PREDSJEDNIŠTVO N.O.O. DALMACIJE

U Livnu, dana 29. januara 1943. godine.

Pretsjednik,

Sekretar,

BROJ 41

PROGLAS NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE NARODU DALMACIJE S OSNIVAČKE SJEDNICE ODRŽANE 28. i 29. SIJEČNJA 1943. GODINE

Priepis

NARODU DALMACIJE!

Neustrašiva borba porobljene, ali nikad pokorene Dalmacije, pod vodstvom komunističke partije i ostalih rodoljubivih snaga, u zajednici sa herojskom borbom Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije omogućila je nama, predstavnicima hrvatskog i srbskog naroda u Dalmaciji, da sa oslobođene teritorije objavimo našoj Dalmaciji i svim bratskim narodima Jugoslavije osnivanje prvog narodnog predstavništva u Dalmaciji — Narodno oslobodilačkog odbora Dalmacije. Današnjim danom Narodno-oslobodilački odbor Dalmacije preuzima na sebe svetu dužnost da uz podršku naroda i u smislu narodnih težnja i potreba rješava sva pitanja narodnog života, upravne, privredne, finansijske, socijalne, prosvjetne, propagandističke, zdravstvene i vjerske prirode. Preuzima i svetu dužnost da pruži podršku neustrašivim partizanima Dalmacije i Narodno-oslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 30/7—2, k. 231.

HRVATI I SRBI DALMACIJE!

Uzalud su ustaše, izrodi Hrvatskog naroda predali našu Dalmaciju u ruke fašističkih zvjeri. Uzalud fašističke zvjeri i izrodi srbskog naroda, četnički krvoloci terorom, pljačkom i pokoljima nastoje ugušiti borbu naroda u Dalmaciji. Uzalud im pomoć izdajica i izroda. Sve im je uzalud, jer su se Dalmatinci složno i neustrašivo digli da spasu čast i slobodu, da sačuvaju kolijevku i biser Hrvatske, da sačuvaju za naše potomstvo naše more, žala i otoke, naša sela i gradova, da sačuvaju naš jezik, koji je vjekovima odjekivao na obalama šumnog Jadranskog mora, da sačuvaju našu svjetlu prošlost, koju su vjekovima branili i stvarali naši dični pretci Grgur Ninski, Gundulić, Marulić, Botić, Supilo, Sava Bjelanović, Onisim Popović i bezbroj sinova našeg naroda, za koju se protiv vjekovnih naših neprijatelja borili Hrvati iz doba Hrvatskih kraljeva, iz doba uskoka, iz doba seljačkih puntara hrvatskog pučanina Matije Ivanića. Dalmacija se digla da obrani svijetlu prošlost i izgradi bolju budućnost.

Sve će biti obranjeno, a naša riječ će opet slobodno odjekivati na obalama našeg Jadrana. To nam jamče sinovi Dalmacije, to nam jamče Dalmatinske udarne brigade, koje rame uz rame sa hrvatskom, srbskom i crnogorskom braćom pronose našu slavu širom čitave domovine. Hrvati i Srbi Dalmacije u svakodnevnoj borbi pokazuju da iskovano jedinstvo ne može razbiti ni ustaški nož, ni četnička kama, ni intrige izbjegličke vlade ni reakcionarno vodstvo H.S.S. — sa dr. Mačekom na čelu. I hrvatski i srbski narod Dalmacije pošli su jedinim mogućim putem oružane borbe i borbenog jedinstva i bratstva.

HRVATI DALMACIJE!

Fašistički okupatori, nemoćni da uguše svetu oslobodilačku borbu, bijesno i zvjerski pale našu Dalmaciju. Za svoju krvavu rabotu našli su i krvave razbojнике. Sa četničke kame kaplje nevina krv naše djece, žena i staraca.

Stotine i tisuće streljanih, izmrcvarenih i zaklanih lješeva, zgarišta i opljačkani domovi teška su optužba protiv fašističkih okupatora, ali i protiv njegovih slugu i saradnika. Teška su optužba protiv izbjegličke vlade, koja pod svaku cijenu hoće da hrvatskom narodu i ostalim narodima Jugoslavije nametne velikosrbski jaram i zato preko svog ministra Draže Mihailovića i svoje velikosrbske centrale u Dalmaciji na čelu sa četničkim vođama Momčilom Đujićem — odlikovanim po izbjegličkoj vladi zbog njegovih zločina nad narodom Dalmacije, Karađorđevom zviždskom — Jevđevićem i Birčaninom, saraduje sa okupatorima i pokušava u uguše ustanak naroda u Dalmaciji.

Krvava zvjerstva, zgarišta i lješine hrvatskog naroda u Dalmaciji teška su optužba i protiv izdajničkog vodstva HSS-a sa dr. Mačekom na čelu, koje se nije diglo ni sa riječ protesta, kad su ustaše klali nevini srbski narod, nego je dobar dio svojih funkcionera poslao u ustaški tabor. Teška su optužba protiv izdajničkog HSS-a s dr. Mačekom na čelu, koje je napustilo svoj narod u najtežim trenucima, kad je prijetila opasnost

istrebljenja hrvatskog imena, jezika i naroda u kolijevci Hrvata — Dalmaciji.

Mi predstavnici naroda Dalmacije optužujemo vodstvo HSS-a, koje nad lješinama naše djece, žena i staraca, sklapa sporazume i pruža punu podršku komandantu četničkih bandi Draži Mihailoviću u čijoj velikosrbskoj vladi sjede i njihovi predstavnici dr. Krnjević glavni tajnik HSS-a, dr. Šutej i dr. Ilija Jukić.

Hrvatski narod Dalmacije neće ići putem izdajničkog vodstva HSS-a, koje se je zbililo oko krvničke velikosrbske vlade Slobodana Jovanovića, Draže Mihailovića kao i njezine centrale u Splitu. Hrvatski narod Dalmacije na sve izdaje, zločine i spletke odgovorit će još jačim zbijanjem u jedinstvenom Narodno-oslobodilačkom frontu, još odlučnijim stupanjem u redove Narodno-oslobodilačke vojske i kovanjem još čvršćeg bratstva sa srbskim narodom Dalmacije.

SRBI DALMACIJE!

Danas kao izrodi srpskog naroda četnici surađuju sa ustašama, krvnicima nevinog srpskog naroda, kad primaju oružje od fašističkog okupatora, koji su u svojim jazbinama odgajali i vaše krvnike ustaše, i za srpski narod u Dalmaciji postoji još samo jedan put: put još jače stapanja u redove Narodno-oslobodilačke vojske, koja je ostvarila bratstvo hrvatskog, srpskog i ostalih naroda Jugoslavije.

Vas na koje je pala sva težina posljedica velikosrbske ugnjetačke politike, vas koji ste teško osjetili fašističku politiku bratoubilačkog klanja i istrebljivanja pozivamo da složno sa hrvatskim narodom udarite protiv fašističkih, ustaških i četničkih zvjeri i da ne dopustite da grobari vaše slobode i izrodi hrvatskog i srbskog naroda u zajednici sa fašističkim okupatorima istrijebe narod Dalmacije.

HRVATSKI I SRBSKI NARODE DALMACIJE!

Dan oslobođenja se približava. Pod udarcima velike herojske Crvene armije lomi se fašizam, a naši saveznici izbacuju osovinu iz Afrike. Dan oslobođenja dočekujemo složni i jedinstveni, okupljeni oko naše Narodno-oslobodilačke vojske, Narodno-oslobodilačkih dora Dalmacije i Anti-fašističkog vijeća. Ne dozvolimo da plodove naše borbe poberu naši ugnjetači. Naša borba najbolje je jemstvo da ćemo biti sami gospodari na svom, da ćemo ostvariti pravo, koje su naši saveznici Engleska, Sovjetski Savez i Sjedinjene Države Amerike priznali i obavezali se prema svim narodima: da će poštovati pravo da biramo poredak, koji odgovara našim željama i potrebama.

NARODE DALMACIJE!

Vi ste time što ste povelili oružanu borbu, time što ste se za tu borbu okupili oko svoje komunističke partije i svojih Narodno-oslobodilačkih odbora kao jedinih organa borbe, a na oslobođenom teritoriju Dalmacije i organa vlasti, pokazali da nećete više da vam se nametne stari državni

aparata žandara, policije, izdajničkih oficira, sreskih načelnika, koji nas je dvadeset i tri godine ugnjetavao, a zatim se stavio u službu okupatora. Vi ste pokazali da hoćete uništenje fašističkih okupatora i teške velikosrpske prošlosti. I zato pozivamo čitav hrvatski i srbski narod Dalmacije, da se okupi oko svog Narodno-oslobodilačkog odbora Dalmacije, da mobilizira sve svoje snage kako bi pod rukovodstvom Narodno-oslobodilačkog odbora Dalmacije i u zajednici sa Zemaljskim Antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Hrvatske, Antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Jugoslavije, Glavnim štabom Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske i Vrhovnim štabom Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije dokončali veliko djelo narodnog oslobođenja.

Izrazimo našu zahvalnost i poštovanje svim borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima naših Dalmatinskih brigada i partizanskih jedinica, a u prvom redu štabu IV operativne zone za Dalmaciju i njegovom komandantu Vicku Krstuloviću, koji su neustrašivo rukovodili borbom partizana u Dalmaciji, svim borcima po gradovima i selima i naših otoka, primorja i zagorja od Bukovice do Biokova, koji su položili svoje živote u nadčovječanskim borbama za slobodu. Slavom ovjenčana njihova imena ostati će svjetli primjer potomstvu, kako se voli i bori za slobodu svoga kraja, za opstanak, jezik, svijetle tradicije i vjekovnu kulturu Dalmacije.

Zakunimo se da nećemo prestati mrziti neprijatelja i domaće izdajice, da nećemo ispustiti oružje iz ruku, dok ne osvetimo zgarišta, opljačkane domove i nevino prolivenu krv naše braće, žena, majki i sestara, da nećemo prestati borbom dok ne istjeramo iz našeg svetog tla, sa naših otoka, mora, obala, sela i gradova pogane fašističke zvijeri i domaće izrode.

Izrazimo svoju zahvalnost i priznanje Vrhovnom Štabu Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije — Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije — Glavnom Štabu Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske i Štabu IV operativne zone Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda za Dalmaciju, koji neumorno i neustrašivo rukovode našom borbom za slobodu i sretniju budućnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

ŽIVILA NEPOBJEDIVA CRVENA ARMIIJA! ŽIVILA NARODNO OSLOBODILAČKA VOJSKA I VRHOVNI KOMANDANT TITO! ŽIVILO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE! ŽIVIO GLAVNI ŠTAB NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE! ŽIVIO ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE! ŽIVIO BRATSTVO HRVATA I SRBA DALMACIJE! ŽIVILI NAŠI SAVEZNICI SOVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I AMERIKA!

PREDSJEDNIŠTVO NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE

Predsjednik: Škare Stanko, seljački pjesnik iz Biorina, potpredsjednik kotarske organizacije Hrvatske seljačke stranke za kotar Imotski, prosvjetni povjerenik, odbornik Seljačke sloge — Središnjice u Zagrebu i kotarski odbornik.

Sekretar: dr. Miloš Žanko, advokatski pripravnik iz Splita.

Članovi: Miodragović Jovo, pravoslavni pop iz Žagrovića kod Knina, Sučić Martin, tajnik kotarske organizacije Hrvatske seljačke stranke za kotar Drniš—Knin, predsjednik hrvatske seljačke stranke za Otavice i povjerenik Gospodarske sloge, Vice Buljan iz Sinja, komandant Livanjskog područja, Jakšić Mato advokat iz Dubrovnika.

ČLANOVI NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE

Ante Andrijašević, radnik iz Makarske, komandant mjesta Živogošće, Ante Bego, mesarski pomoćnik iz Šibenika, Milka Bogunović, seljanka iz Bačine (Makarska), predsjednica inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za okrug Makarska, Juraj Bilić, omladinac, radnik iz Makarske, član Centralnog odbora Ujedinjenog Saveza antifašističke omladine Jugoslavije, Ante Bojanić seljak iz Vršnjaka na Hvaru, Andrija Božanić, ribar iz Komiže na otoku Visu, Marin Cetinić, postolarski radnik iz Blata na Korčuli, Petar Čolak, radnik iz Ogorja, predsjednik občinskog Narodno-oslobodilačkog odbora Ogorje (Muć). Drago Gizdić radnik iz Solina, Martin Grubišić seljak iz Solina, predsjednik organizacije HSS-a za Solin, predsjednik občinskog Narodno-oslobodilačkog odbora Trogir, Ante Jurlin, seljak iz Živogošća, komandant područja za Makarsku, Vicko Krstulović, radnik iz Splita, komandant IV operativne zone Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske za Dalmaciju, Pavao Krce seljak iz Jabuke, bivši narodni zastupnik HSS za kotar Sinj, Petar Knežević radnik iz Vrbnika kod Knina, Ivica Kukoč, tipografski radnik iz Splita, politički komesar IV operativne zone za Dalmaciju, Martin Klarić radnik, bivši predsjednik URSA iz Dubrovnika, Marija Novak studentica medicine iz Šibenika, predsjednica inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju, Ivo Morčini postolarski radnik iz Janjine na Pelješcu, Dušan Popović, seljak iz Biskupije kod Knina, Neva Paić radnica iz Splita, sekretarica Inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju, Tajka Šperac domaćica iz Omiša, član Inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju, Dušan Tadin seljak iz Kaštela, Danilo Stampalija, seljak iz Biograda na moru, Marijan Žuvić, pomorac iz Iža Velog, Mate Ujević, radnik iz Krivodola Imotski, politički komesar IV Dalmatinske brigade Narodno-oslobodilačke vojske.

LIVNO, 28 i 29 januara 1943.

IZVJEŠTAJ SEKRETARA ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 29. SIJEČNJA 1943. ŠTABU ZONE O NAPADU DRUGE DALMATIN- SKE NOU BRIGADE NA RAKITNO¹

Razgovarao sam sa komandantom² II Dalmatinske brigade u Duvnu i dobio slijedeće usmene obavještenje:

Jedan dio snaga noćas je likvidirao selo Rakitno.

Neprijatelj³ je selo napustio u paničnom bijegu u pravcu Posušja—Širokog Brijega.

Žešćih borba nije bilo. Neprijatelj je pod zaštitom noći uspio da se izvuče, tako da u selu nije niko ostao.

Iz tih razloga na strani neprijatelja nije ni bilo većih žrtava, zapravo gubitci su mali (nisu označeni).

Drugi dio snaga likvidirao je sela Zagorje, Vrsi, Vinjani. Ustaše su iz svih ovih sela pobjegli a da nije ni bilo jače borbe. Neprijatelj je bježao u pravcu Posušja.

Jedinice koje su likvidirale selo Rakitno naišle su na neprijateljsku zasjedu, ali su je razbili.

Inače ustaše su spremali napad na naše položaje i sa ovom našom akcijom u tome su onemogućeni.

S naše strane bilo je tri lakše ranjena.

Detaljan izvještaj poslat će sutra pismeno štab brigade. Inače veoma se slabo čulo pa možda je koja sitnica i izbjegla.

Još i to da je danas primjećena kod neprijatelja osobita uzbuna.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

29. I. 1943.

*Barba*⁴ v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 1491.

² Ljubo Vučković.

³ Seoske ustaše. Vidi dok. br. 417A.

⁴ Slavko Madžar.

PRIJEDLOG ŠTABA TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 29. SIJEČNJA 1943. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE ZA SADEJSTVO U SPRIJEČAVANJU ČETNIČKOG PRODORA U STRMICU¹

Ko piše: Zam. komandanta III Dalm. brig.
 Komu: Štabu II Proleter. divizije
 O. br. datum 29. jan. 1943. god.

Odakle: Vučkovići
 Gde: Grahovo
 19 čas. 30 min.

Karta razmera 1: Knin—Drvar

Jučer u 20 sati poslali smo vam obavještenje o prodiranju četnika na Vršinu.² gdje su zanoćili. Tražili smo od vas mjesto u planu napada na četničke bande smještene na Vršini, Crnoj Glavici i Suhom Polju. Istog dana uputili smo Kninski bataljon na položaje Brezovac i Pitomi Vrh da bi spriječili ulazak bandi u Dinaru. I bat. zatvarao je pravac od Vučkovića do Debele Kose, Primorski bat. imao je položaj od Vučkovića (Nikoletina) do Mirkovića uz suhi potok. III bat. bio je na pravcu Krčić—Crna Glavica, jer je neprijatelj pokušavao spustiti se u Vučkoviće.

Desno krilo Kninskog bat. na Visibabi osmatralo je pokret četnika od Vršine na Pleševicu i kad su neki djelovi počeli navraćati sa Brezovca otvorena je vatra na neprijatelja koji se je vratio na Pleševicu i Bogovu Glavu. Sa ovih položaja neprijatelj je u 15 sati krenuo u pravcu Golubića i Strmice. Topništvo je tuklo položaj Kninskog bataljona. Iz pravca Golubića i Strmice nije se čula nikakova vatra koja se suprotstavljala neprijateljskom nadiranju.

Da bi pomogli odbranu Strmice naš štab je donio odluku da vam stavi na raspoloženje dva bataljona: Kninski i Primorski. Ukupno 200 boraca, 1 teški mitr., 3 puškomitr.³ Potreban je hitan odgovor sa vaše strane da javite jeste li saglasni da uđemo u vaš sastav sprečavanja prodiranja u Strmicu dejstvovanjem preko Marića na Šiljak kroz Risovac šumu.

Molim hitan odgovor da bi znali vaše namjere, jer puno je vjerovatno da ćemo biti pozvani u sastav cjelokupne III Brigade za sadejstvo sa II Srpskom proleterskom brigadom oko Vrlike i Kosova Polja.

Pošaljite nam borbene znakove i dnevne znakove, ako ulazimo u sastav odbrane prodiranja u Strmicu.

S. F. — S. N.!

Zam. komandanta
Parmač Stanko v. r.

¹ Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/2, k. 845.

² Vidi dok. br. 38, 323 i 326.

³ Puškomitraljeza.

**PISMO ŠTABA PETE DALMATINSKE NO BRIGADE OD 30. SIJEČNJA
1943. KOMANDI MJESTA BOSANSKO GRAHOVO O STANJU NA
PODRUČJU STRMICE¹**

Š T A B
V DALMATINSKE BRIGADE
Rivanov Do 30-I-43.
u 9 časova.

KOMANDI MJESTA

GRAHOVO²

Dragi drugovi,

Sinoć sam postupio po onome što sam preko telefona rekao, tj. izvršili smo pokret na Jelino Polje noćas u 2 časa. Neprijatelja³ tamo nije bilo pošto se je povukao u Strmicu odmah kad je pao prvi mrak.

Ovog momenta dobih izvještaj od k-ta Drvarskog bataljona, da su izvidnice koje se nalaze iznad same Strmice primijetile da se neprijatelj u 4 kolone povlači iz Strmice za Knin. Za njime se kreće i komora. Pred sobom stalno bacaju bombe.

Naredio sam odma da se što niže do Strmice u više pravaca spuste patrola koje da ispituju da li još ima neprijatelja u Strmici i u kolikoj jačini.

2 četa Drvarskog bataljona su na odmoru, a Dinarski⁴ je dobio naređenje da se poveže sa Kninskim bataljonom.⁵

U toku današnjeg dana ispitaćemo snage u Strmici, te ako bude povoljna situacija opet ćemo se spustiti u Strmicu u toku noći.⁶

Lički odred još uvijek vodi borbu oko Plavna. Naredio sam Kninskom bataljonu da zatvori pravce Golubić—Risovac i Golubić—Jelino Polje. Primorski bataljon dobio je zadatak da se prebaci za Grahovo, a odatle da dođe ovamo za Stožište, tako da bi bar 2 čete poslali za pojačanje Ličkom odredu. O ovome svemu izvijestite druga Terzića.⁷

Javite da li je došla ona brigada.⁸

Uz drug. pozdrav:

S. F. — S. N.!

Komandant
Šator⁹ v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 1016.

² Bosansko Grahovo.

³ Riječ je o četnicima Momčila Đujića.

⁴ I⁵ Vidi dok. br. 45.

⁶ Vidi dok. br. 173.

⁷ Velimir.

⁸ Misli se na Treću dalmatinsku NOU brigadu. Vidi dok. br. 45.

⁹ Vojo Popović.

**PISMO ŠTABU TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 30. SIJEČ-
NJA 1943. ŠTABU PETE DALMATINSKE NOU BRIGADE O SADEJSTVU
U BORBI PROTIV ČETNIKA NA PODRUČJU STRMICE¹**

Ko piše Zam. kom. III. Dalm. N.O.U. Brigade
Kome Štabu V Brigade
O. Br. datum 30 jam. 1943 god. 12. čas. 40 min.
Karta razmere 1: Knin—Drvar

Odakle Vučkovići
gde Strmica

Kninski bataljon već dva dana nalazi se na položajima Pitomi Vrh—
—Badanj—Brezovac—Suho Polje. Jučer do 15 sata neprijatelj² u jačini
7—800 vršio je pokret od Vršine za Pleševicu i Borovu Glavicu. U 17 sati
promijenjen je pravac neprijateljskog nadiranja od Pleševice—Borove
Glavice k Veljuvu (Golubić). Tokom današnjeg dana sa položaja Knin-
skog bataljona nije se mogao osmotriti neprijatelj. Od Golubića čuju
se rijetke detonacije i pokoji put rafal. puš. mitraljeza. Po odluci osno-
vanoj na jučerašnjoj situaciji poslan sam na ove položaje sa Kninskim
i Primorskim bataljonom da bih spriječio nadiranje neprijatelja u Str-
micu preko Suhog Polja i Jelinog Polja.³ Tražio sam sadejstvo i vezu sa
II Prol. div. Međutim jučerašnjim mijenjanjem pravca neprijateljskog
nadiranja jutros sam uputio samo Kninski bat. na navedene položaje, a
Primorski sam zadržao u Vučkovićima kod Duliba. Kako me izvješćuje
Kninski bat. na njegovom položaju nema promjena a u Polači se otvorila
borba, poslao sam Primorski u pojačanje za Polaču.

Kninskom sam saopćio ulaznje⁴ u V Brigadu i ostaće na ovim
položajima dok bude situacija zahtijevala. Primorskom⁵ ćemo saopćiti
nakon borbe da ulazi u vaš sastav.

Vezu V i III Brigade možemo održavati preko Kninskog bataljona.

Ponijeću u štab Brigade pismo upućeno za druga Ljubišu.⁶ Tu se
jasno razabire da Kninski bataljon a i cijela vaša brigada trebaju se
angažovati oko Knina. Kninski bat. jako je potreban na položaju Pola-
ča—Biskupija.

Naredio sam štabu Kninskog bat. da odmah stupe sa vama u vezu.

Iz Cetinske doline i iz same Vrlike neprijatelj je ostupio nakon
totalnog paleža Kijeva, Maovica i dobrog dijela Vrlike, Otišića i Štikova.⁷

Vršena je pljačka, silovanje i klanje. Poznato mi je da je poklano
oko 30 ljudi.⁸

Hrvatske mase bježe u pravcu Sinja. Naši su zadaci za sada sredi-
vanje prilika i učvršćenje našeg uticaja na hrvatske i srpske mase.

S. F. — S. N.!

Zam. komandanta
Parmač Stanko v. r.

¹ Original (rukopis, crnilom i olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 845.

² Hercegovački četnici.

³ Vidi dok. br. 44 i 173.

⁴ i ⁵ Vidi napomenu 3 uz dok. br. 12.

⁶ Ljubiša Urošević.

⁷ Vidi dok. br. 173.

⁸ Vidi dok. br. 301, 302 i 303.

**PISMO ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 31. SIJEČNJA 1943.
ŠTABU PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE O STANJU NA
PODRUČJU DALMACIJE¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
31. I. 1943.

ŠTABU I DALMATINSKE N.O.U. BRIGADE

Položaj

Primili smo Vaš dopis od 17. ov. mj., isto tako primili smo prepis izvještaja politodjela Vaše brigade upućenog C.K. K.P.J. kao i popis partijskog članstva Vaše brigade, koji nam je uputio drug Vlado.² Zbog kratkoće vremena osvrnut ću se na Vaš dopis od 17. ov. mj., dok će vjerovatno P.K.³ sa svoje strane odgovoriti Vam na ostale dopise.

Veseli nas što je naš odnos bez obzira što se nalazite dosta daleko⁴ ostao i dalje dosta blizak i što nas redovno izvještavate kao o vojničkim akcijama tako i o političkom stanju i životu Vaše brigade. Vaša brigada koje smo kao prvu našu udarnu jedinicu formirali, bez obzira što se ne nalazi pod našim operativnim rukovodstvom, ostala nam je jednako bliska i svaki njen uspjeh kako vojni tako politički izaziva kod nas veselje i zadovoljstvo. Naročito smo ponosni na Vaše junačko držanje prilikom zauzimanja Jajca⁵ a osobito na pohvalu⁶ koju je brigada zbog toga dobila od druga Tita. Pored našeg zadovoljstva taj uspjeh je odjeknuo po cijeloj Dalmaciji a naročito među ostale brigade i jedinice i dao im novog podstreka njihovom radu i borbi. Gubitak druga Marijana⁷ teško nas se dojmio. Pored njegove odanosti i sposobnosti, u njemu gubimo druga koji se digao iz najširih narodnih slojeva i zato nas je njegov gubitak naročito dirnuo. Izgleda da naša Dalmacija nema baš sreće u očuvanju ovakvih ljudi. To je već treći slučaj kroz kratko vrijeme da gubimo borca i rukovodioca izraslog u narodnom ustanku.

U pogledu popune Vaše brigade i eventualnog dodjeljivanja Petog bataljona, mi ostajemo pri svom obećanju danom Vam u Glamoču uoči Vašeg odlaska. Razlozi zbog kojih ni do danas to nismo učinili leže u situaciji u kojoj smo se našli nakon odlaska kako Vaše tako i II Dalmatinske brigade kao i III Odreda. Mi smo tada osim par četa i bataljona ostali skoro bez vojske. Zadaci koji su se kod nas postavljali a u smislu općih direktiva i naređenja Vrhovnog štaba tražili su od nas što

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 49/2, k. 1491.

² Vladimir Bakarić.

³ Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.

⁴ I^o Početkom studenog 1942. godine ušle su Prva i Druga Dalmatinska NOU brigada u sastav Druge, odnosno Treće proleterske divizije NOV i POJ.

⁵ I^o Vidi knj. 4, dok. br. 143.

⁶ Božo Bilić. Poginuo u borbi protiv Nijemaca kod Jajca, prosinca 1942. godine kao komandant Prve dalmatinske brigade.

širu mobilizaciju i stvaranje IV i V Dalmatinske brigade. Mi smo taj zadatak u glavnom riješili. Pored IV Dalmatinske brigade sa čijim ste formiranjem upoznati, mi ćemo kroz par dana formirati i Petu dalmatinsku brigadu i na taj način riješiti ostale zadatke koje je Vrhovni štab pred nas postavio. Iako smo ove brigade relativno lako formirali, u pitanju njihovog vojnopolitičkog učvršćivanja ići će mnogo teže. Pored novomobilisanog ljudstva od kojeg su brigade u glavnom sastavljene, pitanje vojno-političkog rukovodstva naročito je veliko pitanje. U IV Dalmatinskoj brigadi nemamo još zamjenika kako komandanta i komandira tako ni političkog komesara. Pitanje kadra za V Brigadu tek riješavamo i vjerojatno će i on u velikoj mjeri da bude manjkav. Ako nikada a ono bar danas teško osjećam odlazak naših starih jedinica u kojima se nalazi skoro sav naš vojni i politički kadar. Ovih dana Oblasno rukovodstvo SKOJ-a za Dalmaciju sprovodeći odluke Kongresa U.S.A.O.J. mobiliše od 400 do 500 omladinaca koji će nakon desetodnevnog vojnopolitičkog kursa biti raspoređeni u svoje jedinice. Ukoliko ova mobilizacija uspije a što vjerujemo, mi smo odlučili da veći dio ove omladine dodijelimo Vašoj brigadi. Kod ovoga nas je rukovodila ne samo stvarna popuna Vaše brigade već i uvjerenje da Vaša brigada, koja se već do danas i vojnički i politički mnogo podigla, treba da postane sredina iz koje će da izlaze naši glavni vojnički i politički kadrovi.

Borba na Jajcu, i daljnje uspješno razvijanje vojničkih akcija a naročito izvještaji vojni i politički koje ste nam poslali jasno govore da je Vaša brigada doživjela krupan razvoj i mi se potpuno slažemo sa Vašom ocjenom. Mi vjerujemo da su stvoreni ozbiljni preduslovi daljnjem vojno-političkom razvijanju Vaše brigade koja će u buduće sigurno ići krupnijim koracima.

Ovoliko za sada. Nastojat ćemo da Vas i u buduće opširnije i češće izvještavamo o svim događajima i problemima naše Zone i naših jedinica a vama ponovo naglašavamo potrebu i želju da nas i u buduće redovito izvještavate o svim borbama, događajima i partijsko-političkom životu kroz koje bude prolazila Vaša brigada.

Svima drugovima a naročito Štabu brigade i Politodjelu upućujemo naše tople drugarske pozdrave sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

**MJESEČNI IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH IMOTSKI OD
31. SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O
POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE
I SKOJ-a¹**

Kotarski komitet
Imotski
Br. službeno
31. I. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

MAKARSKA

Dragi drugovi!

Dostavljamo Vam slijedeći mjesečni izvještaj.

1) **Politička situacija.** U selima Biokovske kose (osim Slivno) većina naroda simpatizira N.O. borbu, ali stoje po strani, a tek jedan mali dio aktivno sudjeluje u borbi. Ustaške obitelji i ustaški simpatizeri su demoralisani ali još šire alarmantne vijesti i nastoje uniti zabunu među Narod.

U Slivnu čitavo selo sa strahom gleda na partizane. Pokušali smo da tamo održimo nekoliko konferencija i zborova, ali uspjeh je bio vrlo slab. To selo o partizanima misli slabo, a veliki ih je broj izbjegao u Hercegovinu i tamo drže pušku protiv nas.

U Runoviću, Podbablju, Poljicima, Crnogorcima i Krivodolu, tim novo osvojenim mjestima situacija je raznolika. U Runoviću i Podbablju narod je ustrašen te se još boji naše vojske. Stvarno narod osim onih koji su se vezali uz ustaše, odahnuo je protjerom ustaša iz ovih sela, ali se još kod njih opaža strah. Iz ova dva sela ima priličan broj okorjelih razbojnika i pljačkaša, koji se još nisu pokorili. Vojska ovdje nemože mnogo politički učiniti jer narod traži drugove koje poznaje. U Ivanbegovini stanje je prilično. U Poljicima tako, tako. U Crnogorcima, Pobriževcu i Gornjem Krivodolu stanje je vrlo dobro.

U zapadnim selima ustaše su napravile nekoliko ispada, ubili tamo neke a uhapsili dva druga. Njihovim dolaskom ustaški raspoloženi elementi digli su glavu, a oni mali broj naših simpatizera ustrašio je se. Za taj sektor bili smo odredili dva partijca, ali uopće nisu mogli raditi. Bez vojske nema na tome sektoru uspješnog rada.

Jučer je neprijatelj iz Imotskog poduzeo ofenzivu na našu Brigadu. Uspio je da potisne momentalno naše snage iz Krivodola, Poljica, Podbablja i Runovića. Ti banditi počinili su u tim selima nečuvane zločine. U Lokvičićima uspjeli su uhvatiti našeg druga, partijca, Pantu. U Krivodolu streljali su jednu dobru ženu i izvršili pljačku po kućama. Svu hranu su pokupili, iz bačava prolili vino i još pravili koješta. U Crno-

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 28/501—506.

gorcima su bacali bombe u kuće, izvršili generalnu pljačku, uhapsili nekoliko obitelji, a navodno su četiri djevojke gole gonili u Imotski. Ubili su jednog bolesnog druga. Također su uhapsili dva čovjeka iz Lokvičića. Čujemo da nastavljaju s pljačkom i ubijanjem po Podbablju i Runoviću ali još nemamo sigurnih i detaljnih izvještaja. Dan prije napada neprijatelj je bombardirao sela koja su držali partizani. Tako je na Kljenovac bačeno oko 72 bombe. U Crnogorcima je bilo žrtava, a u drugim selima materijalne štete.

Sto se tiče djelovanja građanskih stranaka i njihova uticaja na mase može se reći ovako: kao što čitav Hrvatski narod mrzi četnike i boji ih se tako je i Imotski kotar. Ima nešto HSS t.j. oni bivši funkcionera HSS koji prekriveno rade. Utjecaj na široke narodne mase nemaju.

Uglavnom dvije su struje koje djeluju, koje se bore i koje imaju za sobom mase a to su ustaše i struja N.O. borbe.

2) N.O. front.

a) N.O.O. nefunkcionišu još kako treba. Tako rade neke manje poslove ali uglavnom neće svi da se kompromituju. Mi smo odlučili da u Biokovskoj kosi sprovedemo javne izbore i samo tako uspostavljeni N.O.O. radili bi. Kod nas postoji 19 seoski N.O.O. i kotarski N.O.O.

b) USAOJ. Kod nas je dobar dio omladine otišao u ustaše. Što je ostalo pokušava se obuhvatiti radom. Posao ne ide najbolje. Omladina je kulturno i politički zaostala. Organizovano je 160 omladinaca i kod njih treba uporan politički rad.

c) AFŽ. U našem kotaru naročito su zaostale žene. S njima rad ide prilično teško. Obuhvaćena je 101 drugarica radom. U nekim selima organizacija se je uspostavljala i raspadala. Razlog tome jest vrlo niska svijest. S obzirom na to trebalo bi s ovog terena poslati dvije drugarice na kurs, te pojačati rad po liniji AFŽ.

3) Organizaciono stanje partije.

Kod nas postoji jedna partijska jedinica od osam članova. U tu jedinicu uračunati su partijci iz Komande Mjesta. Juro Gudalj iz Krsttica isključen je iz partije, zbog svog vrlo lošeg i nevaljalog rada i postupaka. U partiju je primljen Ljubo Zec, čovjek mlad koji pruža garanciju za rad i razvitak. Dalje imamo ovaj K.K. koji ima četiri člana. Komitet je vrlo mlad, ali se razvija fino. Imamo jednu kandidatsku grupu od pet (5) članova. S njima se održavaju sastanci, ali s njima treba početi od samog početka.

Uspostavljeno je još nekoliko grupa. Broj simpatizera iznosi 107. Sa simpatizerima se održavaju redovno sastanci. Oni se politički podižu, ali ne u tolikoj mjeri u koliko bi trebalo.

4) SKOJ. U SKOJ-u je obuhvaćeno 53 omladinca. Njihov politički nivo nije na visini na kojoj bi trebao. Ipak se razvijaju prilično. S njima bi trebalo uporno politički i kulturno raditi i tako ih podizati do rukovodstva. Na ovom terenu partija je mlada i nije jaka. Mi partiju moramo ojačati, a ojačati je i osvježiti moramo iz SKOJ-a. Od simpatizerski grupa nemožemo očekivati ništa, jer su to stari oportunisti. Prema tome mi bi trebali nekoliko dobrih drugova koji će raditi s omladinom po liniji SKOJ-a na ovom kotaru.

5) **Obavještajna služba.** Kod nas je svaki partijac obavještajac. Također i u N.O.O. i svim grupama postoje drugovi koji rade po tom sektoru.

6) **Akcije.**

Kod nas na terenu (jedino) su drugovi vodili vojsku u akciju rušili su puteve, pravili barikade, prosipali letake, razoružavali domobrane i t.d.

7) **Finansije.** Drugovi partijci redovno plaćaju članarinu. Dostavit ćemo formular i novac. Također ćemo dostaviti ostale formulare popunjene.

Uz borbeni pozdrav

S. F. — S. N.!

*Ratko v. r.
i Slobodan v. r.*

BROJ 48

IZVJEŠTAJ ŠTABA ODREDA RATNE MORNARICE KRAJEM SIJEČNJA 1943. KOMANDI BLOKOVSKOG PODRUČJA O FORMIRANJU ODREDA¹

ŠTAB ODREDA
RATNE MORNARICE

KOMANDI PODRUČJA

Položaj

Kako vam je poznato formiran je Odred ratne mornarice.² Odred [ima] tri postaje a brojno stanje Odreda je 150 boraca. Poslije polaska II. Bataljona koji u svojim magazinima nije imao ništa a ono malo što je i imao odnio sobom, tako da je ovaj Odred ostao bez životnih sredstava.

Zbog ishrane boraca obratio sam se Komandi Mjesta u Živogošću [gdje] sam dobio naređenje od druga pol. brigade koji mi je naglasio da će Komanda Mjesta u Živogošću snabdjevati Odred Ratne Mornarice sa svim potrebnim stvarima koje nam budu trebale.

Obratio sam se dopisom komandi Mjesta i ako sam metnuo da je stvar veoma hitna do danas od nje nismo primili nikakav odgovor.

Izdajte nalog Komandi Mjesta ili Narodno-oslobodilačkom odboru da iz svojih magazina izda intendantu Štaba odreda R.M. potrebnu količinu duhana, pasulja, pure, ulja i drugih stvari.

Postupite njahitnije po ovom predmetu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar
Ivo Rafaneli v. r.

Komandant
Srzić³ v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 7/88.

² O formiranju Odreda Ratne mornarice, vidi dok. br. 18, 66 i 102.

³ Niko.

**OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ IZ SPLITA KRAJEM SIJEČNJA 1943.
ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O POSJETI BASTIANINIJA
SPLITU I NJEGOVOJ IZJAVI O PREDSTOJEĆOJ OFENZIVI¹**

HITNO

DRUGARSKOM VODSTVU PARTIZANA NA RUKU DRUGA BULJANA

Dragi drugovi

20. ov. mj. ovdašnjem našem vodstvu javio sam glede odluke o paljenju sela povrh Klisa i okolo Šibenika, te o skorom proglasu Londonske vlade na vodstvo četnika, od kojeg će tražiti da se sporazume sa svim narodnim snagama, koje se bore protiv okupatora.

Međutim, izmjenom situacije u Africi, došao je u Split Bastianini² koji je donio nalog ovdašnjem vojnom vodstvu, ispred vlade Italijanske i Njemačke u kojem se doslovce kaže: »Da bi sačuvali prestiž sa jedne i parirali gubitke Afrike sa druge strane, ima se odmah pristupiti čišćenju Dalmacije od partizana, da bi se to postiglo, vojnom vodstvu u Dalmaciji upućeno je brodovima za Split i Šibenik te ostala mjesta dovoljne količine otrovnih plinova, koje vojne komande ima da pored ostaloga oružja upotrebe po metodi koja je oprobana u Abesiniji i Africi.«

U razgovorima između vojnog vodstva i namjesnika utvrđeno je pored gornjega da sela i šume gdje se nalaze partizani imaju biti popaljena i ako to vojno vodstvo nebi provelo snosit će odgovornost svaki komandant koji se ogлуši.

Govoreno je i pretnji druga Buljana³ upućene generalu i četnicima, mjere za sigurnost ličnosti generala su preduzete.

Sprave i gasovi imaju ovih dana stići. Bilo bi potrebno da odmah angažujete podmornice za potapanje istih. Ako i to zakasni ono bar da se u luci brod baci u zrak. Sve ovo vi drugovi hitno naredite ovdašnjem našem vodstvu.

Tražite od Moskve, Londona i Vašingtona, da im odmah zapreti, ako to upotrebe protiv Vas, da će oni odmah odgovoriti nad Italijanskim gradovima.

Izvori ovoga su tačni, za koje jamčim glavom. Poduzmite sve da se protiv toga uzmožete da borite. Četnička fakinaža piše svojim roditeljima da će kroz 20 idućih dana oni biti gospodari Dalmacije.

Daklen u ovim operacijama će prema zaključku razgovora u Splitu učestvovati Njemačke, Talijanske, Četničke i Ustaške divizije, koje treba

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 36/5, k. 1491.

² Giuseppe Bastianini, Guverner Dalmacije.

³ Vice.

da naprave u ovim divljačkim krajevima pustoš. Tako je rekao zloglasni Bastianini.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Akt br. 7.

Da je ovaj prepis vjeran svome originalu tvrdi

5. II. 1943.

M. P.

Sekretar Štaba:
*Barba*⁴ v. r.

BROJ 50

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG NOO-a STARI GRAD O RADU U TOKU SIJEČNJA 1943. GODINE¹

OPĆ. NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR
STARIGRAD

IZVJEŠTAJ ZA MJESEC JANUAR 1943. GOD.

Broj članova odbora ovaj mjesec iznosi ukupno 47, od toga su 11 J.N.S., 1 Haesesa i 31 komunista. U Staromgradu se sastanci nisu redovito održavali nego samo opštinski, a mjesni sa Fondom nisu s razloga što odbornici prestrašeni od terora okupatora, nisu se odazvali na sastanak. Selo Rudine održali su dva redovita sastanka, Dol je također održao dva redovita sastanka, tako isto, i Selca. Politički rad bio je manjkav usljed dolaska kaznenih ekspedicija i njihovim razbojničkim palenjem i ubijanjem ljudi u Dolu i Vrbanju,² zavela strah u narodu, osobito u Dolu i Staromgradu. Tom prilikom izvirili su svoje reakcionarne njuške razni mračni elementi, koji su istupali protiv narodno-oslobodilačke borbe iako su je do tada podupirali i izdavali se za prijatelje naroda. Ove reakcionarne klike podržavane okupatorima kušala je učiniti odgovornim pred narodom partizane za zulumе i ubistva koje je okupator izvršio nad našim selima. U tu svrhu bio je po direktivama okupatora formiran odbor u Dolu koji je imao za svrhu skupljati pomoć za pogorelce u namjeri, da potkopa autoritet N.O.O.-a. N.O.O. pružio je prvu pomoć postradalima, ali osjetila se pomanjkanje i osustvo inicijative od strane

⁴ Slavko Madžar.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/236.

² Vidi dok. br. 127, 128 i 132.

N.O.O. u najkritičnijim časovima. To su neprijatelji narodno-oslobodilačke borbe iskoristili i istupili sa svojim odborom, da bi se u narodu afirmirali. Uvidjevši mračne intocije ove bande i njezino zločinačno protivnarodno djelovanje uložilo se sve sile da se ih u tome suzbije, objašnjavajući im štetnost njihovog rada po narodno-oslobodilačku borbu. Velikim naporima N.O.O. je uspio da ovaj odbor spriječi u svom radu i stavi ga pod svoj uticaj. Po zaključku Kotarskog Narodno-oslobodilačkog Odbora našlo se je za shodno (obzirom na izuzetne prilike) da se obrazuju dvije komisije za prikupljanje pomoći pogorelcima i to: jedna u Dolu, a druga u Staromgradu. Na taj način N.O.O. u Dolu podvrgao je svojoj kontroli ovaj reakcionarni odbor koji sada stoji i djeluje pod rukovodstvom N.O.O. Ova komisija u Dolu sastavljena je od 10 ljudi, od koji su 3 naša simpatizera, 2 popa i 5 Haesesovaca. Ova komisija djeluje pod direktnim rukovodstvom N.O.O-a i tako smo inicijativu za skupljanje pomoći pogorelcima uzeli u svoje ruke. Komisija u Staromgradu sastavljena je od 2 naša simpatizera, 3 Hasesovca među kojima i župnik i 5 nacionalista. Ova komisija isto tako stoji pod kontrolom N.O.O. i radi po našoj direktivi. Formiranje komisije iziskivali su teror i pritisak koji je okupator vršio u našem mjestu, tako da se članovi naših odbora nisu mogli pojaviti bez dozvole okupatora da skupljaju pomoć za pogorelce. Utjecaj N.O.O-a u tim momentima bio je oslabljen ali se iz dana u dan ponovo podiže i jača. Stanje koje je stvoreno u narodu paljenjem naših sela i ubijanjem nevinih ljudi, jer je okupatorski komandant svojim zločinstvima uspio zatjerati strah u narodu tako da su se ljudi bojali jedan s drugim razgovarati. I u Staromgradu kao i u Dolu u tim momentima iskrsli su mračni elementi, koji su htijeli ovu nesreću naroda iskoristiti za svoje reakcionarne ciljeve, kušajući na zgarištima naših sela i žrtvama nevinih ljudi stvoriti sebi političke pozicije. To je onaj isti elemenat ljudi na koji su se svi dosadašnji protunarodni režimi oslanjali, a tako ih je i sam okupator vezao aprovizacijom i drugim mrvicama da mu budu njegovom podrškom. Uskrađujući aprovizaciju mnogim selima okupatori su snjom moralno kupovali, ljude i tako ih upotrebljavali za svoje došnike.

Opaua se grupisanje i djelovanje ustaša, Mačeka i frankovaca u Staromgradu koji imaju svoja uporišta u Dolu i Selcima. Nesumljivo je ova banda organizirana jer se svugdje služe istim riječima i podjednako nastupaju ujedinjeni su spram narodno-oslobodilačke borbe. Rad komisije za pogorelce je zadovoljavajući, jer je pokazala dosta aktivnosti a to se vidi i po rezultatima njenog rada. Potrebno je napomenuti da su se svi mačekovci i frankovci potpuno apstinirali da podupru akciju kojom je rukovodila spomenuta komisija. Posve je razumljivo da je skupljanje priloga za pogorele gotovo isključivo iscrpla mogućnosti skupljanja pomoći za N.O. Fond.

A.F.Ž. Odbor A.F.Ž. sastao se je jedan put. Politički rad A.F.Ž. bio je također skuđen usljed velikog pritiska i reakcije u mjestu. Organizaciono stanje se nije izmijenilo. Unatoč toga što se mogućnosti skupljanja iscrple za pogorelce, A.F.Ž. je provela kampanju za zimsku pomoć, akcija još nije završena.

S.M.G.:³ Organizaciono stanje S.M.G. ostalo je nepromijenjeno. Ukupno članova ima 131. Omladina nije pokazala nikakve naročite aktivnosti, osim što je nešto pomagala u radu obiteljima partizana.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 51

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG NOO-a BOGOMOLJE O RADU NO ODBORA BOGOMOLJE, SELCA, SUĆURAJ I GDINJ U TOKU SIJEČNJA 1943. GODINE¹

OPĆINSKI IZVJEŠTAJ OPĆINE BOGOMOLJE ZA MJESEC JANUAR

U toku ovog mjeseca održali smo jedan sastanak na kojem smo raspravljali o prilikama koje su vrlo potrebite u Bogomolju t. j. snabdijevanju vojske tako dabi svako mjesto po mogućnosti nešto doprinjelo koristi a da nema samo Bogomolje toliki teret. Prema tome smo zaključili da: Sućuraj, Selca i Gdinj mora doprinjeti sve ono što se po mogućnosti zatraži. U Sućuraju se nalazi 8 barila ribe a radi dolaska okupatora je istu nemoguće izvesti pa iz tih razloga smo odlučili da se ista prodaja za novac po postojećim posljednjim cijenama.

BOGOMOLJE:

Organizaciono stanje je bez promjene u toku ovoga mjeseca. Sastanak održavamo redovno po jedan put sedmično i to sa sastavljenim dnevnim redom unapred a po tom na svakom sastanku vodi se zapisnik što se na istom zaključilo slijedeće:

1) Mobiliziranje dobrovoljaca gdje smo svojim nastojanjem uspjeli već 10 drugova spremnih uputiti samo da iste obučemo.

2) Prikupljanje dobrovoljnih doprinosa za pogorelece i vojsku međutim to nismo učinili s razloga dolaska okupatora što je narod posakrivao čitavu imovinu pa radi toga je nemoguće do danas bilo to izvršiti.

3) Zaključili smo globe o šteti koje se dešavaju na našim poljima a također o vanjskim i kućnim krađama.

4) Odredili smo povjerljiva lica da prate rad i kretanje sumnjivih lica da bi se moglo ustanoviti njihova špijunjska djela.

5) U toku ovog mjeseca smo održali dva javna narodna zborna na kojima smo narodu pored mjesnih potreba obrazložili vanjske i unutrašnje prilike. Suvise toga smo dvije večeri održavali zborove po kućama na ovaj način: rasporedili smo se po tri člana odbora u dva komšiluka a tri u druga dva komšiluka. Sazvali bi narod u jednu kuću pa bi po

³ Savez mlade generacije.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/229—230.

sakupljanju naroda diskutirali o položaju i potrebama naše borbe, pri ovom radu smo naišli na najviše zadovoljstvo naroda.

6) Posijali smo i iskopali kolektivnog zemljišta, na koje smo zasijali bob.

7) Rješili smo više mjesnih međusobnih sporova, gdje smo uvijek nastojali da po mogućnosti zadovoljimo obe stranke.

8) Imamo nekoliko pismenih i usmenih molba za potpomaganje [siromašnim, koje nismo uzeli u obzir smatrane da je preka potreba oskrbljivanja vojnih snaga koje nas dnevno terete, a da za stvarno siromašne tražimo informacije od K.N.O. Odbora što da uradimo sa istim koje su stvarno potrebni svakoj potrebi.

SELCA:

Organizaciono stanje od 7 članova je bez promjene. Sastanak održavamo redovno svake sedmice jedan put. Radimo na mobiliziranju dobrovoljaca, što smo uspjeli mobilisati dvojicu, ali smo u neprilikama radi odjeće te nam na nijedan način [ne uspijeva] se snaći za kapute i cipele. N.O. Odbor ne uživa mnogo simpatije kod naroda zbog toga što nije biran na javnom zboru. Pošto su Selca malo mjesto a čitav narod je oduševljen za narodno oslobodilačku borbu. Srdele koje su se nalazile kod nas po zahtjevu K.N.O.O. preveli smo na određeno mjesto 41 baril. A.F.Ž. radi na izradbi vune a sastanke održavaju prema potrebi.

Sakupljanje dobrovoljnih doprinosa za pogorelece nismo sakupljali s razloga što je narod posakrivao materijal radi okupatora t.j. dolaska.

SUĆURAJ:

Narodu je u više mahova prikazana današnja borba. Narod je sa oduševljenjem partio prikaz borbe, osobito veliko priznanje dava narod ovog mjesta našoj narodnoj oslobodilačkoj vojsci kao herojima koji su se pokazali u borbi protiv nečovječnog okupatora kao izdajnika našeg naroda ustaša i četnika. Narod ima u vidu da mu niko ne može donjeti bolju budućnost nego jedini N.O. Vojska. Špijuna ne postoji do danas u ovom mjestu niti nitko ne koleba za okupatorom. Jedino bi se moglo posumljati na dvije tri osobe koje bi možda želile da bi ovde došla Engleska i postavila svoj uređaj po želji Londonske vlade.

Prigodom nesretnog slučaja koji se je desio nad drugom Antom oplakan je od čitavog mjesta kao viđen i dobar drug. Najbolje se vide iz toga što je čitavo mjesto plakalo i do zadnjeg počivališta oprostilo se s drugom Antom.

Talijani su ponovo došli u Sućuraj [u] ponedjeljak 18. I. 1943. te su izvršili ponovno dosta pljačke.² Od 500 što su došli ostalo ih je 100, te 27 t.g. ponovo je došlo u Sućuraj 60 Talijana sa 2 velika topa i opremom raznom i municijom, te ih postavili na vrh otoka kod svijetionika.

Narod u ovom gomilanju Taljana gleda skorou propast fašizma premda svaki dan narodu pljačkaju razno zelje po polju kao i ostale predmete i traže uz jeftinu plaću pod prijetnjom ako im ne dadu da će uzeti sami bez plaće.

² O akciji čišćenja na Hvaru vidi dok. br. 159 i 163.

Duh taljanskih vojnika je pokoleban i nemaju vojnog morala čekaju brzu propast. Italijani, vesele se da će brzo završiti rat i poći svojim kućama [...] istih kažu među sobom pala je Afrika, pa nek pade i Italija nek vidim kuću samo nek ostanem živ.

GDINJ:

Organizaciono stanje je slijedeće: 9 članova, među kojima su dvojica HSS i dvojica JNS a ostalo su komunisti.

Politička situacija: narod Gdinja je shvatio potrebu pomaganja današnje borbe, te u granicama mogućnosti udovoljava zahtjevima narodno oslobodilačke vojske ali u Gdinju ima još jedan mali broj onih koji nisu dovoljno shvatili potrebu današnje borbe, te su ostali pasivni ali njihova pasivnost ne utječe na narod jer većina naroda u našem mjestu je uz današnju borbu.

Politički rad: N.O.O. u toku ovog mjeseca održalo se nekoliko zborova kao i nekoliko puta se održao ples na kojem je bilo prisutno priličan broj starijih ljudi. Ovaj ples nije bio u smislu nikakve zabave već u smislu borbenosti, pošto su drugovi iz mjesta čitali razne referate te su ujedno raskrinkavali izdajničku ulogu jugoslovenske vlade u Londonu, izdajničku ulogu HSS i ostalih građanskih stranaka. Ima slučajeva kada se narod obraća N.O. Odboru radi mjesnih sporova kao jedinoj vlasti u mjestu. Ali N.O.O. dokazuje narodu kako danas nije vrijeme za riješavanje sporova u koliko među ljudima postoju sporovi jače naravi, u tom im se slučaju ipak dolazi u susret.

1) Po traženju Biokovskog Štaba uputilo se 24 kvintala smokava.

2) Budući je Bogomolje jedno od najpasivnijih sela na otoku a najviše je opterećeno za zadržavanje drugova iz raznih mjesta, a često puta se desi da nemaju nikakve hrane već samih smokava, pa smo u tu svrhu dodjelili našim drugovima u Bogomolju 2 q smokava.

3) U pogledu pogorelaca Vrbanj i Dol, N.O.O. uspio je da sakupi za pogorelce 2 kvintala smokava koje su već opremljene isto tako sakupljeno je 140 litara ulja koje će biti opremljeno.

4) Otpremljen je jedan drug iz našeg mjesta sa svom opremom u partizane, ostalih 6 drugova i 2 drugarice čekaju na dan odlaska.

5) U pogledu mobilizacije novih snaga za 5 Dobrovoljačku Udarnu Brigadu³ u svom nastojanju [...] i kod pojedinih drugova s razjašnjivanjem potreba novih boraca, ali u tom nismo uspjeli. Izjava pojedinih drugova je bila da ako idu svi u partizane da će ići ali kad se traži pojedinca naiđemo na isti odgovor. Ovo bi obuhvaćalo od prilike 14 do 15 drugova. U ovu svrhu N.O.O. donio je zaključak da se zatraže drugovi K.N.O.O. te da bi stvari vidili da bi je mogli lakše riješiti.

6) Slana riba koja je ostala za gornji dio otoka za zamjenu ulja i novaca, te nije moguće istu zamjeniti, a pokazalo se je potreba pogorelcima [u] Vrbanju i Dolu po zaključku K.N.O.O. Riba je otpremljena u količini od 34 barila.

Organizaciono stanje S.M.G.⁴

³ Misli se na Petu dalmatinsku NOU brigadu.

Zahvaćena je čitava omladina Gdinja osim vrlo malog broja. Postoji odbor od 5 članova, ukupan broj 70 članova.

Raspoloženje omladine dobro što se tiče u mjestu ali za vani nije zadovoljavajuće.

A.F.Ž.

Organizaciono stanje: odbor od 7 članova, zahvaćeno u radu 98 žena. Rad AFŽ od početka pa do danas doprinjela su za našu vojsku: dempera 5 kom., vunene maje 4, vunenih čarapa 51 par, ručnika, ženske košulje 3, jedan pulover, 2 lancuna, 4 intimete, 3 ženske bluze, 11 zavoja i nešto tefera. Članarina i dobrovoljni doprinos od 3.537 Kuna i 38 lit. ulja. Primile su 62 kg. vune koje je upleteno i poslano Biokovu 22 dempera, 33 para čarapa, 8 šalova, 12 pari rukavica.

Uz borbeni drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 52

LETAK NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA SPLITA IZ SIJEČNJA 1943. RODITELJIMA SPLITSKIH UČENIKA S POZIVOM DA NE SALJU DJECU U TALIJANSKE ŠKOLE¹

RODITELJI!²

Vi dajete svoju djecu u školu, da ih škola moralno i kulturno izobraziti, da ih spremi za budući život u koji će vaša djeca ući opskrbljena znanjem, poštenjem, čeličnim karakterom i ljubavlju prema svome narodu, svome jeziku i prema svim onim tekovima što ih je naš narod teškim radom i borbom kroz vjekove stekao. Roditelji, vi želite, vi hoćete da se ponosite vašom djecom i njihovim radom u skorjoj budućnosti, te da vam vaša djeca u vašim starim danima budu na ponos i utjehu.

Okupator je provalio u našu zemlju, odnio nam sve, opljačkao nas je. Mi gladujemo. Uništio nam je sva naša materijalna i kulturna dobra. Srušio naše spomenike, zabranio naš jezik, zanijekao našu hiljadugodišnju kulturu, a hoće da nam nametne njegovu trihiljadugodišnju kulturu špijuniranja, krađe, podmićivanja, kulturu zatvaranja, batinjanja, srednjovjekovnog sadističkog mučenja, strijeljanja i paleža naših kuća,

¹ Savez mlade generacije.

² Original (tipkan na pisačem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—45/235.

³ Letak je dijeljen po Splitu oko 20. siječnja 1943. godine. Vidi Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/1—1, k. 571.

R O D I T E L J I !

Vi dajete svoju djecu u školu, da ih škole moralno i kulturno izobrazī, da ih spremi za budući život u koji će vaša djeca ući opskrpljena znanjem, poštenjem, čeličnim karakterom i ljubaviju prema svome narodu, svome jeziku i prema svim onim tekovinama što ih je naš narod teškīm radom i borbom kroz vjekove stvorio. Roditelji, vi želite, vi hoćete da se ponosite vašom djecom i njihovim radom u skoroj budućnosti, te da vam vaša djeca u vašim starim danima donesu na ponos i utjehu.

Okupator je provalio u našu zemlju, odnio nam sve, opljačkao nas je. Mi gladujemo. Uništio nam je sva naša materijalna i kulturna dobra. Srušio je sve spomenike, zapalio naš jezik, zaniijekao našu hiljadugodišnju kulturu, a hoće da nam nametne njegovu trihiljadugodišnju kulturu špijuniranja, krađe, podmićivanja, kulturu zavođenja, batinarja, srednjevjekovnog sadističkog mučenja, strijeljenja i paljenja naših kuća, naših domova. Eto tu je kultura pod znakom sjekire i batine fašizam donio u našu zemlju u naše škole. Takovom kulturom fašisti hoće da odgajaju vašu djecu. Oni hoće da vaša djeca zaborave svoj jezik, svoje pjesme i uopće svoju kulturu rada, poštenja i slobode te da postanu špijuni, lopovi, batinaši, podmićljivci, palikuće pa čak i ubice svoje vlastite braće.

Kad ste upisali vašu djecu u školu opljačkali su vas visokim taksama, sa revolverom u ruci silu vašu djecu na fašistički pozdrav, znak te trihiljadugodišnje kulture. Postavijaju policijske agente i špijuna po školskim hodnicima i mjestima, kako spadaju po zahodima, da hađaju, špijuniraju ih pa se vašu djecu. Zatvaraju vašu djecu i drže ih mjesecima po prenatrpanim zatvorima, u samoj školi, što su da u školsku obuku, nazivlju vašu djecu barbarima, lopovima i mnogim drugim pogrđnim imenima.

Za te sve patnje i poniženja, koja podnosite vi a najviše vaša djeca, pitajte vašu djecu, što su naučili kroz godinu i po dana te fašističke škole. A mi i vaša djeca pitamo vas da li želite da vam djeca budu svako odgojca, ukoliko ne bude svako važno, važno, premlaćena, internirana ili protjerana.

Roditelji, i ne želite vašoj djeci takovu školu, takovu izobrazbu. Vi ne želite da vaša dijete bude zatvoreno i premlaćeno pa na šta se dogrdilo u školi, a van nje, pa i bez krivnje vašeg djeteta. Vi ne želite da vaše dijete dužno i tjelesno strada. Vi to ne želite i nećete. Neda to ni vaša djeca, ponosna, vijesna i neukvarena omladina. Ta vaša djeca, ponosna omladina oduprla se je takovoj kulturi, takovoj školi i fašističkoj pokvarenosti, bori se protiv te "trihiljad godišnje kulture" a za svoj narod, svoj jezik, svoju kulturu i slobodu, u kojoj će se moći slobodno da razvija i nastaje ne u lažima, podmićivost, gramzivost i ubijanju, nego u poštenju, iskroj ljubavi i solidarnosti, te u koristi koju će donositi svojoj braći, roditeljima i svome narodu. Omladina se neda zastražiti, ona ponosno vijesvoj barjak za oslobodjenje svoga naroda, svoje kulture a protiv fašističkog okupatora i svega onoga što nam on sobom donosi.

Roditelji, pomozite vašoj vlastitoj djeci u toj borbi, u borbi čitavog našeg naroda.

Ne prisiljujte vašu djecu u škole, ne šalžite djecu u škole, koje im ne sa mo neće ništa koristiti, nego koje će i vama i njima donijeti samo neprilike i patnje i koje se radi svoro štetnog rada neće ni priznati poslije rat.

Izbrišite vašu djecu iz škola, ako vu već upisana, ne dajte djeci da po hađaju školu, koja odnarodjuje, muči, daje hapsiti i premlaćivati vašu djecu.

Roditelji, vi ste odgovorni za vašu djecu i njihov odgoj.

O njihovom odgoju, zdravlju i životu vi ćete polagati račune. Vaša odgovornost je velika, jer djecu ne odgajate samo za sebe, nego i za svoj narod.

Faksimil dokumenta broj 52

naših domova. Eto tu je kultura pod znakom sjekire i batine fašizma donio u našu zemlju u naše škole. Takvom kulturom fašisti hoće da odgajaju vašu djecu. Oni hoće da vaša djeca zaborave svoj jezik, svoje pjesme i uopće svoju kulturu rada, poštenja i slobode te da postanu špijuni, lopovi, batinaši, podmitljivci, palikuće pa čak i ubice svoje vlastite braće.

Kad ste upisali vašu djecu u školu opljačkali su vas visokim taksama, sa revolverom u ruci sile vašu djecu na fašistički pozdrav, znak te trihiljadugodišnje kulture. Postavljaju policijske agente i špijune po školama hodnicima i mjestima kamo spadaju po zahodima, da uhađaju, špijuniraju i hapse vašu djecu. Zatvaraju vašu djecu i drže ih mjesecima po prenatrpanim zatvorima. U samoj školi, što spada u školsku obuku, nazivlju vašu djecu barbarima, lopovima i mnogim drugim pogrđnim imenima.

Za te sve patnje i poniženja, koja podnosite vi a najviše vaša djeca, pitajte vašu djecu, što su naučili kroz godinu i po dana te fašističke škole. A mi i vaša djeca pitamo vas da li želite da vam djeca budu ovako odgojena, ukoliko ne budu s vama zajedno zatvorena, premlaćena, internirana ili protjerana.

Roditelji, vi ne želite vašoj djeci takovu školu, takovu izobrazbu. Vi ne želite da vaše dijete bude zatvoreno i premlaćeno pa ma šta se dogodilo u školi ili van nje, pa i bez krivnje vašeg djeteta. Vi ne želite da vaše dijete duševno i tjelesno strada. Vi to ne želite i nećete. Neće to ni vaša djeca, ponosna, svijesna i neiskvarena omladina. Ta vaša djeca, ponosna omladina oduprla se je takvoj kulturi, takvoj školi i fašističkoj pokvarenosti, bori se protiv te »trihiljadugodišnje kulture« a za svoj narod, svoju kulturu i slobodu, u kojoj će se moći slobodno da razvija i natječe ne u lažima, podmitljivosti, gramzivosti i ubijanju, nego u poštenju, bratskoj ljubavi i solidarnosti, te u koristi koju će donositi svojoj braći, roditeljima i svome narodu. Omladina se neda zastrašiti, ona ponosno vije svoj barjak za oslobođenje svoga naroda, svoje kulture a protiv fašističkog okupatora i svega onoga što nam on sobom donosi.

Roditelji, pomozite vašoj vlastitoj djeci u toj borbi, u borbi čitavog našeg naroda.

Ne upisujte vašu djecu u škole, ne šalžite djecu u škole, koje im ne samo neće ništa koristiti, nego koje će i vama i njima donijeti samo neprilike i patnje i koje se radi svoga štetnog rada neće ni priznati poslije rata.

Izbrišite vašu djecu iz škola, ako su već upisana, ne dajte djeci da pohađaju školu, koja odnarođuje, muči, daje hapsiti i premlaćivati vašu djecu.

Roditelji, vi ste odgovorni za vašu djecu i njihov odgoj.

O njihovom odgoju, zdravlju i životu vi ćete polagati račune. Vaša odgovornost je velika, jer djecu ne odgajate samo za sebe, nego i za svoj narod.

NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR
S P L I T

IZVJEŠTAJ POLITODJELA 3. DALMATINSKE NOU BRIGADE 4. OPERATIVNE ZONE OD 3. VELJAČE 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVJETNOM RADU¹

POLITODJEL III. DALMATINSKE
N. O. U. BRIGADE
3. II — 1943.

Izvjestaj o radu

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Naš Politodjel stigao je u Brigadu 13-og prošlog mjeseca. Dan docnije sastali smo se sa čelijom Štaba Brigade, te su nas drugovi upoznali s organizacionim i političkim stanjem u Brigadi. Istovremeno smo mi upoznali i njih sa zadacima Politodjela, onako kako ste to Vi pred nas postavili.

Štab [do] prije nekoliko dana nije imao političkog komesara,² te je zamjenik komesara³ u stvari vršio njegovu dužnost na štetu partijskog rada. Ova Brigada je skoro formirana, dejstvuje pod specijalnim uslovima, bataljoni su daleko jedan od drugoga, te do našeg dolaska i Štab nije bio na okupu, što se odražavalo i na njihovom partijskom i vojno-političkom radu. Najveći dio brigade bio je posvećen vojničkom sređivanju Brigade a partijska organizacija, u većini od vrlo mladih partijaca, gotovo bez ikakvog organizacionog iskustva, bez dovoljne pomoći zamjenika komesara, vrlo je zaostala, što ćete vidjeti iz ovoga izvještaja.

Odmah smo prišli obilasku partijske organizacije da bi se temeljno upoznali. Ovo vrijeme, od dolaska pa do danas, upotrebili smo u tome smislu, obišli veći dio organizacija, upoznali se sa stanjem, o čemu Vas izvještavamo, kao i o mjerama koje smo preduzeli u sporazumu sa zamjenikom komesara.

Organizaciono stanje.

U cijeloj Brigadi, koja broji oko 640 boraca, ima 90 članova Partije i 53 kandidata; članova Skoja 203, i to:

I. Bataljon čl. Partije 31, kandidata 22, čl. Skoja 76

II. Bataljon čl. Partije 20, kandidata 14, čl. Skoja 63

III. Bataljon čl. Partije 30, kandidata 17, čl. Skoja 64

U svim bataljonima slika organizacionog stanja je uglavnom ista.

a) Bataljonski biro i nisu radili kao rukovodstvo. Rad nije bio podjeljen po sektorima. Članovi biroa bili su u stvari samo delegati svojih partijskih jedinica. Osnovno je da drugovi ne znaju da rade. Oni nisu

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5640/V, 2-99 (43).

² Za političkog komesara postavljen je Miroslav Višić. Poginuo 1943. na Ozrenu.

³ Zamjenik političkog komesara tada je bio Ante Roje.

shvatili da je Partija rukovodilac i organizator cjelokupnog rada i života u bataljonu, tako da se ogroman dio partijskoga posla obavljao na inicijativu i po najboljem uvjerenju pojedinih članova Partije. Ali nije samo stvar u neznanju. Na primjer u III. Bataljonu, pismo »O radu Partije u vojsci« partijske jedinice su dobile 13 dana prije našeg sastanka, ali ga nisu proučile. Sam sekretar drži pismo kod sebe a da ga ni sam nije pročitao. Sekretar bataljonskog biroa zna da je ovaj materijal stigao prije 3 i po mjeseca, ali nije ništa preduzeo da se partijska organizacija sa ovim upozna...

Zaista se pitanje lične odgovornosti članova Partije u ovoj Brigadi često postavlja. Partijska savjest kod jednog dijela rukovodećih drugova, usljed slabe kontrole, uspavala se, te slučajevi nepartijnosti nisu retki.

Partijska rukovodstva u bataljonima ne raspravljaju o tome kako se pojedini član Partije razvija, ne staraju se da našu Partiju ojačaju novim kadrovima. Ogromna većina i onako malog broja kandidata kandidovana je od prije 3—4 mjeseca a da drugovi do danas nisu bili u stanju da ih provjere, da utvrde jesu li za Partiju ili nisu. Razumljiva je stvar da je sasvim slaba briga i o onim boricima koji su bliski našoj Partiji, a kada se uzme u obzir i izvjestan oportunistam u pitanju prijema skojevaca u Partiju, onda tek postaje jasno koliko naši biroji nisu shvatili od kakove je važnosti jačanje naše Partije prilivom novoga borbenog i odanog članstva.

Rad na teoretskom podizanju rukovodioca i ostalog partijskog članstva vrlo je slab te je i to jedan razlog nerazumijevanja rada i organizacione slabosti. Teoretski sastanci ničim se ne razlikuju od radnih. Ovaj rad se također odvija slučajno prema materijalu sa kojim raspoložu, a koji nije podesan za sadašnji nivo članstva.

b) Štabovi bataljona, svi partijci, ne umeju da razlikuju sastanak Štaba od partijskog sastanka. Njihove ćelije ne postavljaju nikakav plan rada. Drugovi svršavaju poslove koji se nametnu svakodnevno. Briga za sopstveno vojničko i političko izdizanje slaba je. Iako se raspolaže sa oskudnim sredstvima za vojničko izdizanje, većina drugova u štabovima ne koristi one mogućnosti kojih ima. Inicijativa u tom pogledu je slaba. Na primjer zamjenik komandanta II. Bataljona ne zna da čita kartu, ne zna da rukuje busolom. To ne bi bilo nikakovo čudo kada on pored sebe ne bi imao komandanta koji je pohađao vojni kurs, koji je sa kursa donio sređene zabilješke, a njegov zamjenik niti jedanput nije tražio da ih bar pregleda, kao što ni sam komandant sa svoje strane nije učinio ništa da bar u svoj štab prenese ono što je naučio. Sami štabovi posvećuju slabu brigu vojničkom izdizanju nižeg komandnog kadra, a nemaju ni kontrolu nad planom vojničkog rada u svojim jedinicama, koji je postavljen od Štaba Brigade. Jedan dio starješina slabo se nalazi među boricima. Ima i slučajeva gruboga odnosa, naročito prema onima koji sada dolaze u partizane, što nikako ne bi smjelo da bude.

Mi ukazujemo na pojave koje se ne mogu općenito uzeti, ali čije postojanje predstavlja dovoljan razlog da o njima partijska organizacija najozbiljnije povede računa.

c) Broj članova u četnim ćelijama mali je. Drugovi bezpotrebno odugovlače prijem kandidata u Partiju iako u većini ispunjavaju uslove da budu odmah primljeni. Rad u jedinicama nije obuhvatao sve sektore. Gotovo svi članovi Partije dobri su, borbeni, imaju sve uslove da se dobro razvijaju. Vrijedni su. Partijske jedinice se vrlo često sastaju. Ali je kod njih osnovno da ne znaju da rade. Drugovi ne umeju da sagledaju sve mogućnosti rada na pojedinim sektorima. Karakteristično je da rijetko koja jedinica u svoj dnevni red unosi tačku — »zadaci«. Sa njihovih sastanaka nisu slijedili konkretni zaključci. Veliki broj sastanaka, na kojima se uglavnom čita, rastrgli su ovim drugovima perspektivu planskoga razvitka svoje partijske ćelije, tako da nas njihovi sastanci često potsjećaju na tačku »razno«. Opasnost familijarnog riješavanja, ovakvim radom, razumljiva je. Kritika i samokritika (za sada) nije sastavni, nužni dio organizacionoga rada i partijskog života naših organizacija uopšte.

Osnovni zadatak koji iz ovakvoga organizacionoga stanja proizlazi jeste: pojačati partijsku organizaciju novim kadrovima; povesti brigu o izdizanju u svakom pogledu članova Partije, svih boraca, a u prvome redu onih koji su našoj Partiji svojim životom, borbenošću i radom u bataljonima, najbliži, podići ličnu odgovornost na potrebnu visinu, likvidirati sa ravnodušnim odnosom prema svome sopstvoenome vojno-političkom izdizanju itd. Na ovo smo drugovima prilikom dosadašnjeg obilaska u svakom konkretnom slučaju i uopšte ukazali. Biti će potrebno svemu ovome posvećivati neprestanu brigu, jer svi uslovi da partijska organizacija u našoj Brigadi očvrstne i dobro radi zaista postoje. U našoj Brigadi ima mnogo radnika, siromašnih ribara i seljaka koji su bliski našoj Partiji.

Vojni rad

Štab Brigade izdao je štabovima bataljona plan vojne obuke. Partijska organizacija u vezi sa tim radom nije shvatila svoj zadatak. Briga za sprovođenje plana, diskusija o načinu (kako da se on najbolje sprovede, da se za njegovo sprovođenje zainteresiraju svi borci, sasvim je slaba. Ovaj rad sprovodi se na inicijativu komandira bez kontrole i neposrednog učestvovanja Partije u tome radu. Štabovi bataljona sa svoje strane shvatili su stvar ovako: »Komandirima smo dali plan, oni sigurno po njemu rade i to je dovoljno.« To, razume se, nije dovoljno. To je osnov na kojemu su oni trebali da postave čitav taj rad i da ga neprestano guraju naprijed i kontrolišu. Tačno je da je Štab Brigade u tome pogledu morao posvetiti najveću pažnju i pružiti potrebnu vojno-teoretsku pomoć nižem starešinskom kadru koji vojnički nije na potrebnoj visini; a partijska organizacija sa svoje strane trebala je da onemogući kaplarsko sprovođenje toga rada i da u njega unese svu živost i širinu koju on ima, jer bi se na taj način razvila još veća inicijativa kod vojnih rukovodioca i pojačala želja kod svih boraca da steknu potrebnu vojničku vještinu.

Mi smo u tome smislu govorili i Štabu Brigade i štabovima bataljona kao i partijskoj čitavoj organizaciji.

Politički rad

Ostusstvo političkog komesara, sve do prije neki dan, i politička slabost Partije uticali su da se politički rad nije razvijao kako treba. Ni u tome pogledu drugovi komesari nisu postavljali nikakav plan niti su sa potrebnom vještinom umeli da izaberu iz postojećeg političkog materijala onaj sadržaj koji bi planski podizao političku svijest boraca. Političke konferencije četa nisu žive. Partijska organizacija nije se tim pitanjem bavila nego je taj rad bio potpuno prepušten političkim komesarima. »Borba« se ne prorađuje na partijskim sastancima nego se široko čita na konferencijama i među borcima. Jasno je iz ovoga da linija naše Partije ne može kako treba biti sprovedena ako partijska organizacija nije sebi postavila zadatak da njome ovlada. Prilikom jedne borbe sa četnicima oko Knina jedan borac, na izazivanja četnika, psovao je mater kralju Petru. Ovaj se slučaj ne može uzeti uopšte, ali je znak da je naš politički rad u Brigadi zastao.

Komesarska linija nije postojala. Vodni delegati ne osjećaju se u svojim vodovima.

Naše uočavanje ovih slabosti a i dolazak političkog komesara Brigade pomoći će da pristupimo poboljšanju političkog rada, a izlazak novoga »Proletara«⁴ dobro nam je došao da u partijskoj organizaciji povedemo borbu za ovladavanje partijskom linijom.

Kulturno-prosvjetni rad

Tek u povelju. Bio je potpuno prebačen na Skoj. Dalmatinci lijepo pjevaju. Svaka četa je hor za sebe. Ima nepismenih koje drugovi uče pisati. Ovaj sektor rada trebati će tek razviti, dati mu punu sadržinu i preko raznih sekcija, kroz pojedine odbore, uvući u organizovan rad većinu boraca. Partijskoj organizaciji i Skoju nastojimo pokazati sve oblike i mogućnosti rada na ovome sektoru koristeći iskustva iz naših brigada kao i ono što je već u tome smislu štampano.

Rad na terenu

Prosto je teško konstatovati, ali je istinito da se prisustvo naših boraca na ovome terenu konkretno ne osjeća. O ovome sektoru nemamo šta više da kažemo nego da ćemo nastojati da to više tako ne bude.

S.K.O.J.

Radom Skoja u Brigadi nije obuhvaćeno gotovo 40% omladinaca, Skoj je slab. Bataljonski komiteti sasvim su neupućeni. Inače aktivni se

---

⁴ Odnosi se na »Proleter« br. 14.

sastaju, čitaju ali bez ikakvog plana i smišljenoga sadržaja. Postojala je opasnost, kada se rad ne bi preorijentisao, da Skoj postane strašilo za omladince. Umjesto da kao rezultat političkoga i vojničkoga izdizanja Skoja, kao pitanje svijesti i odanosti današnjoj borbi, proizađe hrabrost omladinaca, mnogo se više govori o tome kako skojevac treba da bude bombaš, da izvršava najteže zadatke itd.

Potrebno je da se u Skoju u našoj Brigadi počne iz početka. Da se uvrste bataljonski komiteti, da se i njima i aktivima objasni organizaciono pitanje i zadaci na osnovu cirkulara C. K. Skoja i da se rad Skojeve organizacije, pomagan od Partije i našega Politodjela, razvija kako treba. Drugarica Zaga⁵ za ovih 15 dana obišla je Skoj u II. Bataljonu. Udaljenost II. Bataljona, u kome se je duže zadržala, i akcije koje su nastale njenim povratkom omele su je da obiđe druga dva bataljona.

Teoretski rad

Teoretski nivo članstva je nizak. Drugovi su čitali »Seljačko pitanje«, »Seoskoj sirotinji« i »O kadrovima«. Vidi se da nisu umeli da izaberu ono odakle treba da počnu. Štabske ćelije gotovo da nisu ni to radile. Osnovno što treba sada savladati je linija naše Partije, i osnovna znanja o Partiji.

Rad u politodjelu

Uviđajući sve nedostatke i slabosti partijske organizacije u našoj Brigadi, na našem sastanku od 21. I. o. g. odlučili smo u sporazumu sa zamjenikom komesara:

1. — Organizovati takmičenje povodom proslave 25-te godišnjice Crvene armije. U tome smislu napisali smo jedno pismo partijskim organizacijama u kome smo iznijeli značaj proslave, šta treba takmičenje da obuhvati i koje koristi partijska organizacija može iz njega izvući ako ga pravilno organizuje. To pismo prorađivali smo na sastancima bat. biroa i ćelija. To pismo dostavljamo i Vama da biste vidjeli kako smo mi to zamislili.

2. — U cilju pravilnog postavljanja organizacionoga pitanja i unošenja potrebne jasnoće po svim oblicima našega partijskoga rada, mislimo da treba organizovati bataljonska partijska savetovanja, čemu ćemo pristupiti čim nam situacija dozvoli.

3. — U cilju osposobljavanja rukovodećeg partijskog kadra odlučili smo pokrenuti kratki kurs za partijce koji bi trajao od 6—10 dana najviše. Predvideli smo slijedeće 4 teme: Komunistička partija i organizaciono pitanje, Drugi imperijalistički rat i njegovo pretvaranje u oslobodilački, Linija K.P.J. u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi i o SSSR-u. Materijal za kurs smo pripravili i kurs je trebao da počne, u čemu nas je omela posljednja akcija i ulazak četnika u Vrliku. Kurs i partijska savetovanja, pored neprestanog obilaska part. organizacija, osta-

⁵ Zaga Stollović.

je glavni zadatak u ovome mjesecu. Projekt tema i način obrade na kursu poslati ćemo Vam. U tome pogledu smo se poslužili iskustvima i materijalom sa kurseva u Krajini.

4. — U cilju razvijanja kulturno-prosvjetnoga rada, pored konkretne pomoći, napisali smo također o tome jedno pismo koje se proučava na sastancima i po kome se rad organizuje. To pismo Vam također dostavljamo.

5. — Da bi dali poleta opšte političkom podizanju boraca naše Brigade i da bi razvili interesovanje po svim pitanjima borbe i života u našoj Brigadi odlučili smo pokrenuti brigadni list, o čemu smo i mi lično a i preko specijalnoga dopisa obavjestili Partiju i borce naše Brigade. Taj dopis Vam također dostavljamo.

6. — Za teoretsko podizanje Partije sporazumeli smo se sa zamjenikom politkoma da se za naredni period dobro prouči novi broj »Proletera«, a čelija Štaba Brigade da pored toga počne izučavanje Istorije SKP (b) služeći se usporedo »osnovama lenjinizma«.

7. — U cilju razvijanja komesarske linije i radi podizanja opšteg političkog nivoa kod svih boraca pristupili smo sređivanju najvažnijeg političkog materijala iz naše dnevne i partijske štampe da bismo drugovima ukazali na ono što je najvažnije kako bi se taj rad razvijao planski.

8. — Da bi se vodila neprestana brigada i dobro upoznao partijski kadar te da bi se ispravile slabosti u tome pogledu koje su do sada vladale ovom organizacijom, odlučili smo da Vam zatražimo formulare za kadrove koje je izdala Komisija za kadrove CK KPJ, kao i da nam pošaljete potrebna uputstva za kadrovice i popunjavanje ovih formulara.

*
* * *

Organizovali smo proslavu godišnjice smrti Lenjina, Luksemburgove i Libknehta kako vidite i iz pisma o takmičenju.

U posljednjoj akciji,⁶ kojom je komandovao zamjenik komandanta IV. Crnogorske brigade drug Vako Đurović,⁷ uslijed toga što se je jedan bataljon Crnogorske brigade, kao i zvidnica, povukao, a da nije obavjestio druga Đurovića, bio je poslan naš III. Bataljon da uhvati vezu sa crnogorskim bataljonom, ali je na vrlo nepovoljnim položajima upao u obruč četnika te je imao 22 mrtva i 17 ranjenih. Od toga poginula su 2 zamjenika komesara četa, i 1 politički komesar čete i zamjenik komesara bataljona.⁸ Time je partijska organizacija u ovome bataljonu partijskom rukovodstvu i na rukovodeća mjesta doveli najbolje drugove u tome bataljonu. Moral boraca zbog ovih gubitaka popustio je, te ovo-

⁶ Riječ je o napadu na Golubić.

⁷ Vasilije Đurović-Vako, poginuo lipnja 1943. na Zelengori kao komandant 4. proleterske crnogorske brigade.

⁸ Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

mnog oslabljena, jer smo samo nekoliko dana prije toga vršili izmjene u me bataljonu sada moramo posvetiti najviše vremena i brige.

Naš I. Bataljon imao je 11 mrtvih i 7 ranjenih, od toga jedan član Partije poginuo a jedan teško ranjen.

Kako je došlo do ovih gubitaka detaljno je od strane Štaba Brigade izvešten Štab IV. Operativne zone. Osnovno je ono što smo gore rekli kao i to da su četnici preduzeli ofanzivu sa jakim snagama u pravcu Vrljike istovremeno sa našom akcijom. Obavještenja obavještajne službe o neprijateljskoj ofanzivi bila su malo potcenjena te je pravac prema Vrlici bio potpuno otvoren. Tako je neprijatelj ušao u Vrliku ali zauzećem Strmice hitno ju je napustio i prebacio svoje snage tamo.

Ova Brigada trebala bi da operiše u Srednjoj Dalmaciji i da čuva oslobođeni teritorij koji je vrlo velik. Međutim, ona ovaj zadatak ne može vršiti, jer su sve njene snage zauzete na sektoru Knin—Vrlika, osim dve čete II. Bataljona koje se nalaze u Muću prema Klisu. Čitav oslobođeni teritorij između Knina—Sinja—Drniša—Primorja ostavljen je sa te dve čete i u slučaju bilo kakove, makar i slabo pripremljene neprijateljske ofanzive ovaj se teritorij ne bi mogao uopšte održati. Neposredno pred akciju na Golubić, Strmicu i Plavno neprijatelj je počeo da vrši koncentraciju jačih snaga u Sinju i Klisu, ali uslijed naše akcije na četnička uporišta, dobivši dojam da se tu radi o napadu na Knin, neprijatelj je sve svoje snage prebacio vozom u Knin. To je spasilo slobodnu teritoriju Srednje Dalmacije. Četnici svojim ispadom u Vrliku popalili su u selu Maovicama 150 kuća i poklali 28 osoba, dok se za veliki broj još i ne zna. U Vrlici su zapalili dve kuće i 12 osoba zaklali, a u Kijevu zapalili 5 kuća, zaklali 7 osoba, među kojima dvije žene. Dvije djevojke su silovane. U Vrlici je silovana jedna djevojka, u Kijevu su svukli nekoliko djevojaka gole ali su ove uspjele izbjeći silovanje. To su uglavnom kuće i rodbina domobrana i ustaša koji se nalaze u Sinju. Kada su oni čuli za pokolj koji četnici vrše, tražili su da idu da brane svoje kuće, ali su ih Talijani stavili pod mitraljeze i čuvali. Na to su domobrani i ustaše vikali: »Dole Pavelić«, »Dole NDH«. To je također omelo neprijateljsku ofanzivu na oslobođeni teritorij Srednje Dalmacije. Mi smo tražili da Okružni komitet za Srednju Dalmaciju napiše povodom toga jedan letak koji bi se rasturio u prvom redu u Sinju. Oni su odbili, jer su dobili direktivu da ne smiju pisati letke. Mi to smatramo nepravilnim. Mislimo da oni ne mogu pisati proglose, u letcima se baviti opšte političkim pitanjima koja zahtijevaju složena razmatranja, ali jedan letak koji bi bio konkretna reakcija na jedan konkretan događaj upravo je nužda, jer mi nismo imali druge mogućnosti da im objasnimo svu glupost položaja u koji ih je stavio okupator, da, dok četnici kolju i pale, oni sjede pod talijanskim mitraljezima a da bi sutra oni palili srpska sela dok bi četnici u Kninu srkali talijansku supu. Mislimo da je letak mogao produbiti suprotnosti između Talijana, ustaša i domobrana i da bi preko letka mogli objasniti da oni neće biti u stanju braniti svoje kuće dokle god se nalaze u službi okupatora i Pavelića i da

je jedini put naših naroda — put u narodno-oslobodilačku vojsku. Mi smo u tome smislu napisali jedan letak u ime Štaba Brigade.

Oslobodena teritorija nalazi se već 5 mjeseci pod našim direktnim političkim utjecajem. Iz Srednje Dalmacije neprestano pristižu novi borci i pristizae i dalje. Narod se osjeća osamljen i napušten od naše vojske. Ova teritorija za dalji razvitak NO ustanka u Dalmaciji značajna je. Mi shvatamo da nemamo još dovoljno snaga da je najuspješnije branimo. Znamo da njeno održanje u ovoj situaciji zavisi od opšteg vojnog položaja. Ali bi predložili da, u koliko je to, obzirom na opštu situaciju, moguće, ova Brigada zaista se prebaci na teren Srednje Dalmacije, gdje bi mogla vršiti neobično mnogo akcija na pruži Sinj—Split—, Split—Drniš—Knin, Split—Šibenik kao i na cestama koje ovuda vode. Usporedo s tim ona bi mogla vršiti daljnu još uspješniju mobilizaciju. Vi ćete najbolje znati koliko to situacija dozvoljava, samo bi zaista bilo potrebno prisustvo jedne brigade u srcu Srednje Dalmacije.

Izvjescni borci naše Brigade prodaju svoje košulje i kapute za hranu seljacima. Novac nije kolektiviziran. Ovo proizlazi iz opšteg stanja političke svijesti naših boraca i slabog rada naše partijske organizacije. Mi mislimo da preko Partije na četnim konferencijama ovo pitanje postavimo i riješimo na način kako je to riješeno u našim starijim brigadama, jer se ne može dozvoliti da zbog ovakovih stvari izbiju sukobi i da se stvara trgovački odnos sa narodom.

Pored svih slabosti, aljkavosti, slabog teoretskog i političkog nivoa i mladosti partijske organizacije, sam socijalni sastav boraca Brigade i partijskog članstva dokazuje da mi našu Partiju i u ovoj Brigadi možemo podići, učvrstiti i razviti njen rad. Tim prije što je Štab Brigade vojnički dorastao, samo i njega treba pričvrstiti za Partiju i pojačati rad na vojničkom uzdizanju ostalog komandnog kadra i boraca.

Naš slijedeći izvještaj poslati ćemo 1. III. o. g.

S drugarskim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3. februara 1943.

Za Politodjel:

Vidić⁹ v. r.

⁹ Dobrivoje Vidić.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH PREKO OD 3. VELJAČE
1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O
NAPADU NA TALIJANSKI BROD U BRBINJU I FORMIRANJU
PARTIZANSKOG VODA**

Drugarskom O.K. K.P.H. za Sjevernu Dalmaciju

Dragi drugovi evo večeras upućujemo 64 drugova u borbu i to iz Velikog Iža 8 Partijaca, 24 S.K.O.J., 6 iz S.M.G.² i jedan rodoljub, iz Molata 1 Partijac i 8 skojevaca, iz Brgulja 1 Skojevac, iz Kali (ovaj nije stigao) 6 Skojevaca i iz S.M.G., 4 rodoljuba, iz Malog Iža 1 Skojevac i 1 iz S.M.G. iz Luke 1 sim. P. koji je bio u K.P., ali zbog kapituliranja neodlučnosti i lijenosti izbačen, taj isti jest učitelj iz Luke, koji se upućuje na oslobođeni teritorij za učitelja, ali on kaže da će u borbu. Dragi drugovi mi ćemo kod nas mobilizirati sve što budemo mogli, sada ćemo upućivati grupu za grupom, ako nas za sada ne spriječi blokada. Večeras je izvršen napad na parobrod u Brbinju,³ u parobrodu je imalo biti ulje rekvirirano iz Velikog Iža, i pol. komesar, ali kako čujem sada, akcija nije uspila, u parobrodu se izgleda nalazi od 13—15 vojnika, na njih je izvršen napad ali kako izgleda neće uspjeti, zbog slabog komandovanja najviše. Mi smo ovdje formirali jedan vod koji će ovdje djelovati, broj je sada 9 boraca, vodnik: Kotrulja Tome.

Drugovi o drugim stvarima vam sada nemogu javljati jer me čekaju drugovi za odlazak, izvještaj i sve ostalo ćete uskoro dobiti.

Za K.K. K.P.H. Preko
*Šime*⁴

P.S.

Jedan koji je ovdje sada upisan a nije stigao sada se prekrižuje.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 29/110—411.

² Saveza mlade generacije.

³ Vidi dok. br. 61, 192, 193 i 237.

⁴ Šime Lukin.

IZVJEŠTAJ DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 4. VELJAČE 1943.
VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O STANJU NA TERE-
NU STRMICE, GOLUBIĆA I PLAVNA I O NEPRIJATELJSKIM
SNAGAMA U SINJU¹

Br. 4.

Dana 4 februara 1943. god.

Š T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Str. Pov. O. Br. 31.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P. O. JUGOSLAVIJE

Za »Ob-o«

U akciji naše divizije na Strmici, Golubiću i Plavnu² zaplenjena su izvesna četnička dokumenta. Skoro svu tu zaplenjenu neprijateljsku arhivu iz koje bi se imali uzeti pojedini podaci, odneli su drugovi iz V.Š. kad su bili kod Štaba Divizije u Livnu. Iz tih dokumenata može se unekoliko dobiti podataka o njihovoj formaciji, naoružanju, namerama, četničko-italijanskoj saradnji, njihovoj bednoj propagandi bez ikakvih osnova, o organizaciji njihove obavještajne službe. O tome ovde ne iznosim jer ćete to najbolje videti iz tih zaplenjenih dokumenata. Neke potrebne podatke iz tih dokumenata uzeli smo i upoznali šefove ob-centra brigada usmeno i pismeno. Dostavili smo svim brigadama i zoni³ organizaciju njihove obavještajne službe sa potrebnim uputstvima o korišćenju iste.

Narodne mase u Strmici, Golubiću i Plavnu su bile prilično jakom četničkom propagandom zavedene i prema nama neprijateljski nastrojene. Izgleda da naša propaganda nije u dovoljnoj meri prodirala u ta sela, te narodu nije bilo jasno ko su partizani i zašto se oni bore. Imalo je dosta prisilno mobilisanih u četnike te se dešavalo otkazivanje poslušnosti pojedinaca no pak i čitavih četa. Po zauzeću tih sela održani su zborovi i narod je bio prilično oduševljen i nekoliko je bilo njih koji su plakali. Majke, sestre i ostala rodbina »proklinjale su popa Đujića«. Ako bi se ta teritorija držala ma i za kratko vreme mislim da bi se uspelo raskrinkati četničku bandu i narodu otvoriti oči i pokazati mu put kojim treba danas u borbi da ide.

Najnovije izveštaje o stanju u neprijateljskim garnizonima Imotski i Posušje drug Peko⁴ je predao drugu Titu. Što se tiče ostalih obavještenja o tim gradovima kao i o Mostaru i ostalim garnizonima Hercegovine, nemamo nikakvih novih obavještenja.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 731.

² Napad na ova uporišta je izvršen 25. i 26. siječnja. Vidi dok. br. 29A, 45, 173 i 175.

³ Odnosi se na Četvrtu operativnu zonu.

⁴ Peko Dapčević.

Prema izveštaju II dalmatinske brigade od 26. I. t.g. saznaje se sledeće o neprijateljskom garnizonu u Sinju:

Jačina: 12.000 Italijana, 2.200 ustaša i domobrana i oko 50 četnika.

Moral Italijana na vrlo niskom stupnju. Pokazuju znakove slabosti i straha čestom noćnom pucnjavom. Svađaju se sa ustašama. Moral kod ustaša takođe je vrlo slab. Otkako je zapretila hrvatskom stanovništvu opasnost od četnika, ustaše u Sinju govore »da će se postići sporazum između ustaša i partizana o zajedničkoj akciji protiv četnika«.

Veliki broj domobrana na silu je mobilisan i obučen u ustaško odelo. Vrlo veliki broj ima mladih takoreći dece koji nisu učestvovali ni u jednoj borbi i bez ikakve vojničke obuke i vojničkog znanja. Ustaše i četnici na ulici se često svađaju. Većinu milicije sačinjavaju izbjeglice iz Duvna, Livna i Vrlike.

Nikakvih ofanzivnih namera nije se u to vreme kod neprijatelja moglo primetiti.

Raspoloženje stanovništva u Sinju i okolini većinom je prema nama dobro, a gaji veliku mržnju prema okupatoru i njegovim slugama koji im opljačkaše i poslednji zalogaj hleba.

Ukoliko imate nekih obaveštenja od drugih ob-centara ili Partije o obližnjim neprijateljskim garnizonima na koje ćemo svojim operacijama u biliskoj budućnosti naići. Mi ćemo svim silama nastojati da se naša ob-služba orijentiše prema tome.

Ovaj izveštaj prema usmenom telefonskom sporazumu sa drugom Terzićem,⁵ šaljem preko komande livanjskog područja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za štab divizije
obavještajni oficir
Rade⁶ v. r.

⁵ Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ.

⁶ Rade Jančićević, poginuo 1943. godine kod Foče u borbi protiv četnika.

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PRIMORSKE ČETE ODRŽANOG 6. VELJAČE 1943. GODINE¹

ZAPISNIK

sa sastanka četne partijske jedinice Prim. čete održanog 6/II ove god. prisutno je bilo 6 drugova i drug sekretar bat. biroa.

Dnevni red:

- I. o izvršenim akcijama i držanje drugova
- II. o zadatcima koji su pred nas postavljeni
- III. dosadašnji rad partije
- IV. Skoj.
- V. partija
- VI. eventualije.

I. tačka: drug komesar prikazuje kako je bila uspješna akcija na mostu Velim, bez žrtava sa naše strane. Akcija u selu Sonkoviću koja je izvršena na hvatanju špijuna i rekviriranju također je dobro uspjela, jedan je špijun ubiven u kući a drugi uhvaćen te kasnije streljan.² Akcija koja je izvršena na italijansku patrolu koja je išla po sledovanje potučena je na cesti Gaćezezi—Čista Mala.³ Akcija je bila uspješna, ubiveno je 7 neprijateljskih vojnika crnokošuljaca a jedan ranjen koji je umro do Gaćezeza. Zaplijenjeno je pet pušaka, jedan puško-mitraljez koji je oštećen, jedan pištolj ispravan i jedan oštećen te 760 metaka i 11 bombi. III vod ove čete koji se nalazi na terenu Biograd srušio je most na cesti Benkovac—Zadar, u blizini italijanske kasarne. Ubiven je jedan špijun iz Biograda koji je bio najopasniji za cijeli Biograd. Pošto preko ovog terena prolazi u zadnje vrijeme ljudstvo za partizane iz raznih mjesta, to ljudstvo ove čete služi za osiguranje i prebačaj.

Držanje drugova u svim akcijama bilo je zadovoljavajuće.

Drug sekretar bat. biro-a, govori o dužnostima drugova partijaca za vrijeme vršenja samih akcija, pa da bi se mogli drugovi borci u njih da ugledaju.

II. tačka: drug sekretar bat. biro-a prikazuje kako se je ljudstvo Prim. bat. prebacilo u oslobođeni kraj, pa se je kasnije iz tog ljudstva izabrao srž s namjerom da se u najskorije vrijeme formira bat. eventualno brigada.

Dalje prikazuje razne dužnosti koje su pred nas postavljene, kako da postupamo sa vojskom i sa pozadinom, tako isto prikazuje kako treba

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4—19/I, k. 1603A.

² Akcija je izvršena noću 2. veljače 1943.

³ Akcija je izvršena 1. veljače 1943. godine. Vidi dok. br. 197, napomenu 8.

da osposobljavamo borce u našoj jedinici bilo vojnički ili politički, te da bi se mogli kasnije da prime viših dužnosti.

III. tačka: drug sekretar četne jed. prikazuje rad u svojoj četi našto mu drug sekretar bat. biro-a dava uputstva za daljni rad.

IV. tačka: rad Skoj-a do sad skoro nije ništa proradio, nego se u skorije vrijeme počelo oko formiranja samog Skoj-a što drug sekretar bat. biro-a govori kako treba da se postupa sa drugovima Skojevcima i stavlja u dužnost da se Skoj što više podigne.

V. tačka: drug sekretar bat. biro-a prikazuje važnost same partije te prikazuje kako ona igra ulogu u našoj vojsci i pozadini.

VI. tačka: stavlja se u dužnost drugovima partijcima da bi stupili na posao u vezi toga da bi se ispitalo kod boraca u koliko bi netko nešto imao protiv kom. osoblju, pa da bi iznijelo na budućim sastancima. Tako isto se je podvuklo dosta važnih stvari, koje su potrebne i korisne za naš pokret.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar četne part. jedinice
Vlahov Viktor v. r.

BROJ 57

OKRUŽNICA BR. 1 NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE OD 7. VELJAČE 1943. O STVARANJU NO ODOBORA DALMACIJE I NJEGOVIH ZADACIMA¹

NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR
DALMACIJE
7. februara 1943.

OKRUŽNICA BR. 1.

SVIM SEOSKIM, GRADSKIM, OPĆINSKIM I KOTARSKIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

DALMACIJE

I. Obavještavamo vas da je 28. i 29. januara 1943. u Livnu na skupštini predstavnika Dalmacije i narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji osnovan Narodno-oslobodilački odbor Dalmacije, kao vrhovno narodno predstavništvo za Dalmaciju.²

Stvaranjem Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije udovoljeno je neodloživoj potrebi, koja je nastala u vezi s jakim porastom narodno-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/5.

² Zapisnik i proglas sa Prve sjednice NOO Dalmacije, vidi dok. br. 40 i 41.

SVIM SEOSKIM, GRADSKIM, OPĆINSKIM I KOTARSKIM
NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

Dalmacije

I. Obuvještavamo vas da je 28 i 29 januara 1943 u Livnu na skupštini predstavnika Dalmacije i narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji osnovan Narodno-oslobodilački odbor Dalmacije, kao vrhovno narodno predstavništvo za Dalmaciju.

Stvaranje Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije udovoljeno je neodoljivoj potrebi, koja je nastala u vezi sa jakim porastom narodno-oslobodilačke borbe u Dalmaciji. Obzirni na veliki broj narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji, a u vezi sa zadatcima koji se na današnju stupnju borbe postavljaju, neodoljivo se je nametnula potreba da se pored seoskih, gradskih, općinskih i kotarskih narodno-oslobodilačkih odbora stvori jedan centralni organ, koji će u okviru Dalmacije ujediniti, centralizirati i uskladiti rad svih tih narodno-oslobodilačkih odbora na oslobodjenoj i neoslobodjenoj teritoriji.

II. Organizacija i zadatci N.O.O. Dalmacije.

N.O.O. Dalmacije je najviše narodno predstavništvo Dalmacije i nosilac svuokupne civilne vlasti. Njemu su podređeni kotarski, općinski, gradski i seoski narodno-oslobodilački odbori, koji su u svom području na oslobodjenoj teritoriji jedini organi narodne civilne vlasti, a na neoslobodjenom jedini od naroda priznati organi borbe i narodnog jedinstva.

N.O.O. Dalmacije daje direktive, naredjenja i uputstva za rad narodno-oslobodilačkih odbora širom Dalmacije, on povezuje, uskladjuje i koordinira njihov rad.

N.O.O. Dalmacije kao nosilac svuokupne civilne vlasti u Dalmaciji jest organ Zeneljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske (Z.A.V. N.O.H.) vrhovnog narodnog predstavništva za Hrvatsku. Preko Z.A.V. N.O.H-a N.O.O. Dalmacije je povezan i sa Antifašističkim Vijećem Narodnog Oslobođenja Jugoslavije (A.V.N.O.J.) jedinim narodnim predstavništvom svih naroda Jugoslavije.

Narodno-oslobodilački Odbor Dalmacije (N.O.O.D.) sačinjavaju predstavnici hrvatskog i srpskog naroda Dalmacije, koji aktivno sudjeluju u borbi protiv fašističkih okupatora i donosi odluke. Svi ti predstavnici, kojih sada ima 29, a koji će se broj prema potrebi i mogućnostima povisiti, sačinjavaju forum N.O.O. Dalmacije. Svi članovi N.O.O. Dalmacije biraju iz svoje sredine predsjedništvo za obavljanje tekućih poslova, a koje se sastoji iz predsjednika, sekretara i 5 članova predsjedništva. Predsjedništvo je za svoj rad odgovorno plenumu Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije, Plenumu N.O.O. Dalmacije na svom zasjedanju 29 januara izabrao je sljedeće predsjedništvo:

Predsjednik: STANKO SKARE, seljak iz Biorine, potpredsjednik kotarske organizacije H.S.S. za kotar Imotski i odbornik Goljske Šloge središnjice u Zagrebu; sekretar: DR. MILOŠ ŽANČKO, advokatski pripravnik iz Splita; članovi: MIODRAGIĆ JOVO, pravoslavni pop iz Bugovića kod Knina; BULJAN VIČE, iz Sinja; MATO JAKŠIĆ, advokat iz Dubrovnika; MARTIN SUČIĆ, seljak iz Otavice, tajnik kotarske organizacije H.S.S. za kotar Knin-Drniš, DR. JERKO RADILOVIĆ iz Sutivana na Braču, tajnik S.B.O.T.I.Č. u Zagrebu.

N.O.O. Dalmacije kao nosilac civilne vlasti oslonom na seoske, gradske, općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore i uz podršku naroda prouzročuje dužnost da u smislu narodnih težnja i potreba rješava sva pitanja narodnog života: upravne, privredno-financijske, prosvjetne, socijalne, vjerske, zdravstvene, propagandističke prirode, kao i dužnost da ujedini i mobilizira sve narodne snage u svetlo narodno-oslobodilačke borbe.

III. Pozivamo sve postojeće seoske, gradske, općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore da nam hitno pošalju izvještaj o dosadašnjem radu i organizacionom stanju. Izvještaj treba da obuhvati podatke o tome:

1. da li se radi o seoskom, gradskom, općinskom ili kotarskom N.O. Odboru, kao i o sjedištu odbora. - Broj odbornika. - Političko-propagandističku djelatnost i organiziranje naroda i mobilizacije narodnih snaga za narodno-oslobodilačku borbu. - O sabirnim akcijama poučiti partizanima. - Uloga N.O.O. u organizovanju privrednog života i ishrane. - Potrebe svog kraja, kao i koji artikli i proizvodi dolaze u obzir za razmjenu sa drugim krajevima. - Da li N.O.O. ima autoritet i popularnost u narodu.

2. Neki seoski i gradski N.O.O. pošalju svoj izvještaj preko svog općinskog narodno-oslobodilačkog odbora, a u koliko općinski N.O.O. ne postoji, onda izravno predsjedništvu N.O.O. Dalmacije.

-oslobodilačke borbe u Dalmaciji. Obzirom na veliki broj narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji, a u vezi sa zadatcima koji se na današnjem stupnju borbe postavljaju, neodložno se je nametnula potreba da se pored seoskih, gradskih, općinskih i kotarskih narodno-oslobodilačkih odbora stvori jedan centralni organ, koji će u okviru Dalmacije ujediniti, centralizirati i uskladiti rad svih tih narodno-oslobodilačkih odbora na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji.

II. Organizacija i zadatci N.O.O. Dalmacije

N.O.O. Dalmacije je najviše narodno predstavništvo Dalmacije i nosioc sveukupne civilne vlasti. Njemu su podređeni kotarski, općinski, gradski i seoski narodno-oslobodilački odbori, koji su u svom području na oslobođenoj teritoriji jedini organi narodne civilne vlasti, a na neoslobođenome jedini od naroda priznati organi borbe i narodnog jedinstva.

N.O.O. Dalmacije daje direktive, naređenja i uputstva za rad narodno-oslobodilačkih odbora čitave Dalmacije, on povezuje, usklađuje i koordinira njihov rad.

N.O.O. Dalmacije kao nosilac sveukupne civilne vlasti u Dalmaciji jest organ Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske (Z.A.V.N.O.H.) vrhovnog narodnog predstavništva za Hrvatsku. Preko Z.A.V.N.O.H-a N.O.O. Dalmacije je povezan i sa Antifašističkim Vijećem Oslobođenja Jugoslavije (A.V.N.O.J.) jedinim narodnim predstavništvom svih naroda Jugoslavije.

Narodno-oslobodilački Odbor Dalmacije (N.O.O.D.) sačinjavaju predstavnici hrvatskog i srpskog naroda Dalmacije, koji aktivno sudjeluju u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica. Svi ti predstavnici, kojih sada ima 39, a koji će se broj prema potrebi i mogućnostima povećati, sačinjavaju forum N.O.O. Dalmacije. Svi članovi N.O.O. Dalmacije biraju iz svoje sredine predsjedništvo za obavljanje tekućih poslova, a koje se sastoji iz predsjednika, sekretara i 5 članova predsjedništva. Predsjedništvo je za svoj rad odgovorno plenumu Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije, Plenum N.O.O. Dalmacije na svom zasjedanju 29. januara izabrao je slijedeće predsjedništvo:

Predsjednik: STANKO ŠKARE, seljak iz Biorine, potpredsjednik kotarske organizacije H.S.S. za kotar Imotski i odbornik Seljačke Sloge središnjice u Zagrebu; sekretar: DR. MILOŠ ŽANKO, advokatski pravnik iz Splita; Članovi: MIODRAGOVIĆ JOVO, pravoslavni pop iz Zagrovića kod Knina; BULJAN VICE, iz Sinja; MATO JAKŠIĆ, advokat iz Dubrovnika; MARTIN SUČIĆ, seljak iz Otavica, tajnik kotarske organizacije H.S.S. za kotar Knin—Drniš; DR. JERKO RADMILOVIĆ iz Sutivana na Braču, tajnik S.B.O.T.I.Č. u Zagrebu.

N.O.O. Dalmacije kao nosioc civilne vlasti oslonom na seoske, gradske, općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore i uz podršku naroda preuzeo je dužnost da u smislu narodnih težnja i potreba rješava sva pitanja narodnog života: upravne, privredno-financijske, prosvjetne, socijalne, vjerske, zdravstvene, propagandističke prirode, kao i dužnost

da ujedini i mobilizira sve narodne snage u svetoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

III. Pozivamo sve postojeće seoske, gradske, općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore da nam hitno pošalju izvještaj o dosadašnjem radu i organizacionom staju. Izvještaj treba da obuhvati podatke o tome:

da li se radi o seoskom, gradskom, općinskom ili kotarskom N.O. Odboru, kao i osjedištu odbora. — Broj odbornika. — Političko-propagandističku djelatnost oko aktiviziranja naroda i mobilizacije narodnih snaga za narodno-oslobodilačku borbu. — O sabirnim akcijama pomoći partizanima. — Uloga N.O.O. u organizovanju privrednog života i ishrane. — Potrebe svog kraja, kao i koji artikli i proizvodi dolaze u obzir za razmjenu sa drugim krajevima. — Da li N.O.O. ima autoritet i popularnost u narodu.

1. Neka seoski i gradski N.O.O. pošalju svoj izvještaj preko svog općinskog narodno-oslobodilačkog odbora, a u koliko općinski N.O.O. ne postoji, onda izravno Predsjedništvu N.O.O. Dalmacije.

2. Neka svaki općinski N.O.O. izvjesti o svom organizacionom stanju i radu, kao i izvještaje sebi podređenih N.O. Odbora, uz tačne podatke u kojim selima postoje i u kojima još ne postoje N.O. Odbori, pošalje preko svog kotarskog N.O. Odbora ovom predsjedništvu, a ako kotarski još nije formiran onda izravno Predsjedništvu N.O.O. Dalmacije.

3. Neka svaki kotarski N.O.O. izvjesti o organizacionom stanju i svom radu, kao i broju i radu općinskih, seoskih, gradskih N.O. Odbora u svom kotaru, uz izvještaj o općinama u kojima još ne postoje N.O. Odbori pošalje Predsjedništvu N.O. Odbora Dalmacije. Neka seoski N.O.O. hitno pošalju svoje izvještaje u roku od 5 dana, općinski u roku od 8 dana, a kotarski u roku od 15 dana po primitku ovog dopisa.

IV. Sakupljanje podataka o zvijerstvima okupatora, ustaša i četnika

I u Dalmaciji, kao i drugim krajevima naše domovine, okupatori, ustaše i četnici Draže Mihailovića učinili su i svakodnevno čine bezbrojna zločinstva paleže, pljačke i interniranja. Ti zločini biće surovo kažnjeni.

Sovjetska je vlada dne 14. oktobra 1942. kao odgovor na zajedničku notu vlada porobljenih zemalja Evrope izdala notu o odgovornosti osvajača i njihovih pomagača za zločine, koje su izvršili u okupiranim državama Evrope. U toj se noti među ostalim ustanovljuje:

»Podatci, koji su o zvijerstvima hitlerovskih okupatora i njihovih pomagača saopćeni Sovjetskoj vladi, ponovo potvrđuju sveopći i predomišljeni karakter njihovih krvavih zločina. Ti podatci svjedoče o tome, da su njemačka fašistička vlada i njeni pomagači, koji žele da porobe narode okupiranih zemalja da razruše kulturu i ponize njihovo nacionalno dostojanstvo postavili sebi za cilj i neposredno sadističko istrebljavanje znatnog dijela stanovništva na osvojenom teritoriju«. Nadalje Sovjetska vlada u toj noti dalje kaže: »Sovjetska vlada ovim ponovno

izjavljuje glasno sa svom odlučnošću i nesalomivošću, da zločinačka hitlerovska vlada i svi njeni pomagači moraju podnijeti i da će podnijeti zasluženu kaznu za zločine izvršene protiv naroda Sovjetskog Saveza i protiv svih slobodoljubivih naroda na teritoriju privremeno okupiranom od njemačkih trupa i njihovih saradnika [...] Sovjetska vlada se saglašava sa izjavom predsjednika Sjedinjenih Država g. Ruzvelta u njegovom govoru od 12. oktobra po pitanju kazne »nacističkih lidera«, konkretno odgovornih za bezbrojne čine zvijerstava, naime, da »klika vođa i njihovih vatrenih saradnika mora biti nabrojana poimence, uhapšena i suđena saobrazno krivičnom zakonu.« U noti se dalje veli: »da sovjetska vlada i »njeni organi vode detaljni spisak svih tih zločina hitlerovske vojske, za koje sovjetski narod s negodovanjem pravično traži i odmazdu, koju će dobiti.«

Ni mi ne smijemo dozvoliti da zločini okupatora, ustaša i četnika ministra izbjegličke vlade Draže Mihailovića, u kojoj sjede i predstavnici reakcionarnog vodstva HSS s Mačekom na čelu, ostanu nekažnjeni.

Mi moramo naročito nastojati, da pravednoj osveti naroda pored Pavelića, i njegove ustaške bande, ne izmaknu ni izbjeglička vlada u Londonu, njen ministar Draža Mihailović kao i svi oni, koji su organizatori i inicijatori četničkih zločina po našoj zemlji. Ovi će naročito nastojati, da se prikriju maskog savezništva sa Engleskom i Amerikom, da bi sakrili svoje zločine i izmakli pravednoj kazni. Zato mi već danas moramo nastojati da se njihovi zločini otkriju u detalje, svi do posljednjeg, da sa tim zločinima upoznamo našu i svjetsku javnost, kako niko ne bi posumnjao u njihov zločinački rad i kako niko ne bi i najsuruvije kazne držao neopravdanim. U interesu je budućnosti čovječanstva, da svi ti zločinci i zločini budu otkriveni, kako ne bi niko uspio, da se bilo gdje u svijetu sakrije, da u drugim zemljama i krajevima ponovno počine zločine, izdaje i diverzije.

U cilju ostvarenja pravedne kazne i osvete dužnost je svih narodno-oslobodilačkih odbora da sakupe optužni materijal. Stoga pozivamo sve N.O. Odbore, da odmah pristupe sakupljanju svih podataka o zvijerstvima, strijeljanjima, paljevinama, pljački i t. d.

Podatci moraju obuhvatiti jednostavni, detaljni i tačni popis svih okupatorskih, ustaških i četničkih zločina, navodeći po mogućnosti tko ga je izvršio kada i pod kakvim uslovima, da li je i koji je od zlikovaca kažnjeg i od koga. Treba iznijeti mjesto gdje je zločin ili pljačka počinjena, broj ubijenih i interniranih lica, broj popaljenih kuća, opljačkane imovine, imena žrtava. U koliko se nemože ustanoviti imena zločinaca, onda se u svakom slučaju može ime jedinice uzeti, kojoj pripada, kraja odakle su došli na mjesto zločina itd. Zatim treba popisati imena svih fašističkih funkcionera, šefova, činovnika, kao i ustaških i četničkih, koji se nalaze u dotičnom kraju. Na pr. u Makarskoj, Splitu, Šibeniku, Trogiru, Kninu, Sinju i t. d. To je potrebno, jer je jasno da su sve kazene ekspedicije izvršile zločine s njihovim znanjem i odobrenjem.

Materijal treba hitno sakupiti i dostaviti Predsjedništvu N.O. Odbora Dalmacije preko općinskih i kotarskih N.O.O., koji su uz seoske i gradske

odgovorni za sakupljanje podataka. Sakupljanje podataka treba da se i od sada trajno obavlja i da nas se svako pola mjeseca obavještava.
Prilozi: Obrazac 1, 2, 3.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar N.O.O. Dalmacije
Dr. Miloš Zanko v. r.

Predsjednik N.O.O. Dalmacije

BROJ 58

OKRUŽNICA BR. 2 NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE OD 7. VELJAČE 1943. U POVODU OPĆE MOBILIZACIJE¹

NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR DALMACIJE
PREDSJEDNIŠTVO
7. II. 1943.

OKRUŽNICA BR. 2

**SVIM SEOSKIM, GRADSKIM, OPĆINSKIM I KOTARSKIM
NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA DALMACIJE**

I. Fašistička ratna mašina lomi se pod uništavajućim udarcima Crvene Armije. Nijemci gube ogromne mase materijala i ljudi. Hitler je proglasio mobilizaciju posljednjih ostataka njemačkog naroda, muškaraca i žena od 15—70 godina. Da bi mogao te ostatke baciti na front, Hitler traži po Evropi nove žrtve i robove za klaonicu i za rad u Njemačkoj. Hitler je proglasio mobilizaciju svih žena i muškaraca u Češkoj, a Pavelić svih muškaraca i žena od 16 do 60 godina. Hitler zna, da narodno-oslobodilačka borba ometa planove njegove mobilizacije u našoj zemlji, a suviše strahuje da ga naša oslobodilačka vojska pri otvaranju drugog fronta teško ne iznenadi i zato je započeo jaku ofanzivu na oslobođeni teritorij. Toj ofanzivi su se pridružile ustaške i četničke bande Draže Mihailovića, ministra izbjegličke vlade, koja bi htjela da uz pomoć fašista uništi narodno-oslobodilačku vojsku i nakon pobjede saveznika uvede velikosrpski jaram.

Zato okupatori, ustaše i četnici vrše opću mobilizaciju i bijesnu ofanzivu na oslobođeni teritorij i našu vojsku, zalag naše slobode i budućnosti. Ova neprijateljska ofanziva nameće svim sinovima našeg naroda svetu dužnost da mobiliziraju sve snage ne samo za zaustavljanje ofanzive, već i za pretvaranje neprijateljske ofanzive u našu ofanzivu, koja će se u svom pobjedničkom naletu sliti sa općom neza-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/6.

7. II. 1943.

OKRUŽNICA BR. 2.

2.159-1

H.

SVIM NEOSKIM, GRADSKIM, OPCINSKIM I KOTARSKIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA DALMACIJE

I. Fašistička ratna mašina lomi se pod uništavajućim udarcima Crvene Armije. Njencem gube ogromno mase materijala i ljudi. Hitler je proglasio mobilizaciju posljednjih ostataka njemačkog naroda, muškaraca i žena od 15 - 70 godina. Da bi mogao te ostatke baciti na front, Hitler traži po Evropi nove žrtve i robove za klaonicu i za rad u Njemačkoj. Hitler je proglasio mobilizaciju svih žena i muškaraca u Českoj, a Pavelić svih muškaraca i žena od 16 do 60 godina. Hitler zna, da narodno-oslobodilačka borba ometa planove njegove mobilizacije u našoj zemlji, a sviše strahuje da ga naša oslobodilačka vojska pri otvaranju drugog fronta teško ne iznenadi i zato je započeo jaku ofanzivu na oslobodjeni teritorij. Toj ofanzivi su se pridružile ustaške i četničke bande Draže Mihailovića, ministre izbjegličke vlade, koja bi htjela da uz pomoć fašista uništi narodno-oslobodilačku vojsku i nakon pobjede saveznika uvuče velikosrpski jaran.

Zato okupatori, ustaše i četnici vrše opću mobilizaciju i bijesnu ofanzivu na oslobodjeni teritorij i našu vojsku, zalog naše slobode i budućno postojanje neprijateljske ofanzive nametne svim sinovima našeg naroda svetu dužnost da mobiliziraju sve snage na zaustavljanje ofanzive, već i za pretvaranje neprijateljske ofanzive u našu ofanzivu, koja će se u svom pobjedničkom nahu sliti sa općom nezadrživo ofanzivom Crvene Armije i uništiti okupatore, ustaše i četnike. Dalmacija, koja je dala pet svojih brigada, koja iz dana u dan daje nove heroje i borce, treba da i sada, - kad se je nad hrvatskim narodom su okupatorska žizna podigla i četnička krvavala na, - prednjači cijelom hrvatskom narodu, koji će u zajednici sa bratcima srpskim narodom svladati sve teškoće do pobjedničkog završetka. Dalmacija, mora da podje putem Bosanske Krajine, da se sastigne sa tom junačkom Krajinom, koja je poslala u narodnu vojsku do posljednjeg muškarca. U Dalmaciji, naročito u oslobodjenim i od partizana kontroliranim krajevima treba da se odigne sve na oružje, naše vojno rukovodstvo, Srpski IV. Operativni korpus, O. V. i P. O. Hrvatske za Dalmaciju udevoljavajući željama i potrebama naroda u saglasnosti sa ovim Predsjedništvom N. O. O. Dalmacije, proglasiti je opću mobilizaciju svih muškaraca od 18 do 30 godina. Pomoći provesti tu mobilizaciju to je najveći zadatak, koji moraju u interesu narodne slobode provesti svi narodno-oslobodilački Odbori u zajednici sa vojnim i vojno-političkim vlastima.

II. Mobilizacija i polazak boraca u redove partizanske vojske mora da bude narodna svečanost i manifestacija jedinstva naroda sa svojom vojskom. Osim po primitku ovog narodjenja i direktiva svi narodno-oslobodilački Odbori u oslobodjenoj i neoslobodjenoj Dalmaciji - gdje to prilika dozvoljava - moraju po svim selima i gradovima, u zajednici sa oblasinskim i Bonim antifašističkim organizacijama i vojnim vlastima organizirati javna skupove i objasniti potrebu mobilizacije. Zborovi neka budu kratki i jasni, ti sa manifestacijama i povorkama uz zastave. Objasnijavanje i stvarno odgojavanje treba da dovedu do toga da narod jedinstveno prihvati mobilizaciju i da u najbliže vojne jedinice. Po odazivu boraca cijelit će narod rad i ujednost narodno-oslobodilačkog odbora.

III. Na oslobodjenom teritoriju neka svi N. O. O. pruže punu podršku dvojno-pozadinskim vlastima komandama mjesta i područja pri odašiljanju poziva i sastavljanju spiskova vojnih obvezanika, kao i pri agitacijama za mobilizaciju. U neoslobodjenim krajevima gdje nema vojno-pozadinskih vlasti, namu narodno-oslobodilački odbori moraju uz podršku svih rodoljuba provesti mobilizaciju i odašiljanje boraca najbližim partizanskim jedinicama. Mobilizacija obuhvata sve sponobne muškarce od 18 do 30 godina i njima treba uputiti poziv. U mladji od 18 i stariji od 30 godina, koji su sponobni za vojsku, a dobrovoljno se jave, neka budu odasli. Postupak mora biti brz i na novu. Neka se razvije natjecanje između N. O. O. svih sela i krajeva, neka dnevno pristižu stotine i tisuće boraca. Mobilizacija mora biti završena kroz 14 dana po primitku ovog dopisa.

IV. Hitno nas izvjestite o mjerama koje ste poduzeli.

Sve za front Sve za pobjedu!
Sart fašizmu sloboda narodu!

SEKRETAR N. O. O. DALMACIJE:

PREDSJEDNIK N. O. O. DALMACIJE:

M. Milošević

Stamb. Skopje

Faksimil dokumenta broj 58

drživom ofanzivom Crvene Armije i uništiti okupatore, ustaše i četnike. Dalmacija, koja je dala pet svojih brigada, koja iz dana u dan daje nove heroje i borce, treba da i sada, — kad se je nad hrvatskim narodom uz okupatorsku čizmu podigla i četnička krvava kama, — prednjači cijelom hrvatskom narodu, koji će u zajednici sa bratskim srpskim narodom svladati sve teškoće do pobjedničkog završetka. Dalmacija, mora da pođe putem Bosanske Krajine, da se natječe sa tom junačkom Krajinom, koja je poslala u narodnu vojsku do posljednjeg muškarca. U Dalmaciji, naročito u oslobođenim i od partizana kontroliranim krajevima treba da se digne sve na oružje. Naše vojno rukovodstvo, Štab IV. Operativne Zone N.O.V. i P.O. Hrvatske za Dalmaciju udovoljavajući željama i potrebama naroda u saglasnosti sa ovim Predsjedništvom N.O.O. Dalmacije, proglasio je opću mobilizaciju svih muškaraca od 18 do 30 godina. Pomoći provesti tu mobilizaciju to je najveći zadatak, koji moraju u interesu narodne slobode provesti svi narodno-oslobodilački Odbori u zajednici sa vojnim i vojno-pozadinskim vlastima.

II. Mobilizacija i polazak boraca u redove partizanske vojske mora da bude narodna svečanost i manifestacija jedinstva naroda sa svojom vojskom. — Odmah po primitku ovog naređenja i direktiva svi narodno-oslobodilački Odbori u oslobođenoj i neoslobođenoj Dalmaciji — gdje to prilike dozvoljavaju — moraju po svim selima i gradovima, u zajednici sa omladinskim i ženskim antifašističkim organizacijama i vojnim vlastima organizirati javne zborove i objasniti potrebu mobilizacije. Zborovi neka budu kratki i sažeti sa manifestacijama i povorkama uz zastave. Objašnjavanje i stvoreno oduševljenje treba da dovedu do toga da narod smjesta prihvati mobilizaciju i ode u najbliže vojne jedinice. Po odazivu boraca cijenit će narod rad i vrijednost narodno-oslobodilačkog odbora.

III. Na oslobođenom teritoriju neka svi N.O.O. pruže punu podršku vojno-pozadinskim vlastima: komandama mjesta i područja pri odašiljanju poziva i sastavljanju spiskova vojnih obveznika, kao i pri agitacijama za mobilizaciju. U neoslobođenim krajevima gdje nema vojno-pozadinskih vlasti, sami narodno-oslobodilački odbori moraju uz podršku svih rodoljuba provesti mobilizaciju i odašiljanje boraca najbližim partizanskim jedinicama. Mobilizacija obuhvata sve sposobne muškarce od 18 do 30 godina i njima treba uputiti poziv. I mlađi od 18 i stariji od 30 godina, koji su sposobni za vojsku, a dobrovoljno se jave, neka budu odaslani. Postupak mora biti brz i masovan. Neka se razvije natjecanje između N.O.O. svih sela i krajeva, neka dnevno pristižu stotine i tisuće boraca. Mobilizacija mora biti završena kroz 14 dana po primitku ovog dopisa.

IV. Hitno nas izvjestite o mjerama koje ste poduzeli.

Sve za front Sve za pobjedu!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar N.O.O. Dalmacije:

Dr. Miloš Žanko v. r.

Predsjednik N.O.O. Dalmacije

Stanko Škare v. r.

ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 8. VELJAČE 1943. ZA NAPAD NA IMOTSKI I POSUŠJE¹

Š T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Dana 8. II. 1943 god.
časova 4.30.

Z A P O V I J E S T

sekcija Livno—Makarska—Prozor—Mostar,
razmera 1:100.000

Situacija: Naša II proleterska divizija ojačana sa IV dalmatinskom brigadom dobila je zadatak, da napadne i osvoji neprijateljska uporišta Imotski i Posušje.² Važnost zauzimanja ovih uporišta ogleda se prvenstveno u kidanju veze Mostara sa Splitom i Sinjom, kao i uništenje jednih ustaških formacija na ovom prostoru. Zauzećem ovih uporišta pored vojničkog značaja mnogo se dobija i u političkom pogledu, naročito na prostoru Imotskog i Dalmacije kao i većim dijelom Hercegovine.

Podaci o neprijatelju.

Imotski: U Imotskom nalaze se tri ustaške bojne u jačini od 1200 vojnika. Jedna od ovih bojna (Krajiška) prepolovljena je u borbama u Livnu. Naoružanje Imotskog kreće se ovako: dva pješadijska topa 37 mm, jedan teški bacač, pet teških mitraljeza i oko 50 puškomitraljeza. Motorizovanih jedinica i teške artiljerije nemaju prema podacima dobijenim od 6 ov. mj. Razmještaj ovih bojni je sljedeći: a) odbranbena bojna smještena je u Trokulovoj mlinici (sjeverni dio grada), kontroliše pravce sjeverno od Imotskog i prema Posušju. b) VII bojna (ranije Krajiška) kontroliše pravac od Podbablja a drži posadu na Kamenmostu. v) III bojna crne legije kontroliše pravac od Prološca gdje logoruje jedna njena satnija. Utvrđenje Imotskog vidi se iz priložene skice, naročito je utvrđenje sjeveroistočni dio grada kao i južni. Moral kod neprijatelja nije na visini. Stanovništvo Imotskog dobrim je dijelom za nas.

Posušje: Jačina neprijateljske posade u Posušju kreće se od oko 1000 ustaša, milicije i domobrana, sa odgovarajućim brojem pješadiskog naoružanja. Navodno od teškog naoružanja Posušje ima četiri teška bacača i jedan top.

U cilju izvršenja gornjeg zadatka

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k. 731.

² Jedinice Druge proleterske divizije uz sadejstvo Četvrtе dalmatinske brigade 9. veljače likvidirale su Posušje a idućeg dana Imotski. Vidi dok. br. 482, napomenu 2.

N A R E Đ U J E M O :

A. Zapadna grupa

1. Sjeverna kolona

Komandant drug Radovan

Vukanović.

Sastav: IV proleterska brigada
1 brdska baterija, odjeljenje
haubica i jedan protivkolski top
37 mm i baterija bacača.

Svega: 4 bataljona, dva brd-
ska topa, jedna haubica, jedan
protivkolski top i četiri teška ba-
cača.

1. Napada opštim pravcem napada:
Vir—Mali Galići—Miloradovići—Imotski
sa zadatkom da napadne grad sa sje-
verne i sjeveroistočne strane. Zona ši-
renja desno s. Jažići—istočno od Mod-
rog Jezera—katolička crkva u gradu.
Lijevo: s. Matići—istočno od s. Janješi
—Katunište—k. 390³ pa zaključno sa
putem Imotski—Posušje. Prije dolaska
na polazni položaj za napad s. Jažić—s.
Čosić—Katunište očistiti neprijateljske
istaknute dijelove ukoliko bi ih bilo na
liniji Gornji Proložac—Gornji Vinjani.

Vezu održavati desno sa IV dalma-
tinskom brigadom i to prije likvidacije
Prološca i Poljica, a po likvidaciji ovog
u s. Jažići a lijevo sa II dalmatinskom
brigadom u s. Vidoši. Brigadnu rezervu
orijentisati prema svom lijevom krilu
naspram puta Imotski—Posušje pa da-
lje Velenica k. 395.

2. Zapadna kolona

Komandant drug Savo Drlje-
vić.

Sastav: IV dalmatinska bri-
gada bez jednog bataljona i jedan
protivkolski top 37 mm.

Svega: tri bataljona pješadije
i jedan protivkolski top 37 mm.

³ Vjerojatno k. 393.

2. Napada sa dva bataljona opštim pravcem napada: s. Postranje—s. Proložac—s. Sušiči—s. Glavina—Imotski sa zapadne strane, a sa jednim bataljonom pravcem Podbablje—Kamenmost sa zadatkom, da na pravcu Postranje—Proložac čim prije protjera i uništi neprijateljske istaknute dijelove na ovom pravcu, te na taj način oslobodi i našu sjevernu kolonu od eventualnog bočnog iznenađenja. Bataljon sa pravca Podbablja ima zadatak što prije protjerati neprijateljsku posadu sa Kamenmosta i olakšati pokret bataljonima na pravcu Proložac—Imotski. Zona širenja desno zaključno put Proložac—Imotski, lijevo s. Zdilari—zapadne strane Crvenog i Modrog Jezera—Imotski.

Vežu održavati desno sa bataljonom na pravcu Podbablje—Kamenmost, a lijevo sa sjevernom kolonom na pravcu s. Jažići.

B. Istočna grupa

3. Sjeveroistočna kolona

Komandant drug Ljubo Đurić.

Sastav: II proleterska brigada i baterija bacača.

Svega: pet bataljona i četiri bacača.

3. Napada sa dva bataljona opštim pravcem napada Trebistovo—Posušje sa linije Radovan—k. 1134—Gradina i to jednim bataljonom pravcem Gradina—s. Rastovača a po likvidaciji Rastovače produžiti napad sa jugoistočne strane na Posušje; sa drugim bataljonom pravcem Radovan—687—Posušje.

Sa dva bataljona kreće se što prije pravcem: Trebistovo—Poljice⁴—Širića Brijeg—Broćanac do na liniju s. Branić—k. 820 sa zadatkom da na pomenu- tom pravcu očisti sva sela ustaški raspoložena a potom na određenoj liniji

⁴ Poljice kod sela Savaća.

posednu položaj, sa zadatkom zatvaranja pravca od Širokog Brijega za Posušje i sprečavanja svake intervencije neprijatelja sa te strane.

Po dolasku na određenu liniju, srušiti put i onesposobiti ga za prolaz motorizacije. Naročito iskidati put na serpentinama i srušiti most zapadno od Crnodola.

Brigadnu rezervu postaviti na lijevom krilu prema Rastovači. Brigadnoj rezervi dati zadatak obezbjeđenja od eventualnih ispada milicije sa pravca Vrhpolje i Rakitno.

Zona širenja desno: Radovan—k. 1036—staza zapadno od k. 687 za Posušje, lijevo s. Sobać—staza koja silazi za s. Rastovaču.

Vežu održavati desno sa II dalmatinskom brigadom k. 614, gdje rijeka Ričina presjeca put Duvno—Posušje, a lijevo sa bataljonima na liniji s. Vranić—k. 820.

Po zauzeću Posušja ova će se kolona orijentisati prema Širokom Brijegu isturajući jače dijelove do u visini s. Podkraj.

4. Sjeverozapadna kolona

Komandant drug Ljubo Vučković.

Sastav: II dalmatinska brigada, jedan protivkolski top 37 mm.

Svega: četiri bataljona i jedan protivkolski top 37 mm.

4. Napada opštim pravcem napada: s. Vučipolje—Orlov Kuk—Jukići—Posušje, sa zadatkom da na tom pravcu prvo protjera i uništi sve neprijateljske dijelove, pripremajući pad Posušja sa sjeverozapadne strane.

Zona širenja desno: s. Biske—s. Senj—s. Karamatići—s. Kovači—s. Zlopolje a lijevo: Stečće—Rudeži—s. Jukići—put za Posušje. Po padu Posušja dva bataljona ove kolone orijentisati na pravcu

Posušje—Imotski. Vezu održavati desno sa sjeveroistočnom kolonom istočne grupe k. 614, gdje rijeka Ričina siječe put Duvno—Posušje.

5. Artiljerija

Istočna grupa:

Komandant drug Obradović.⁵

Sastav jedna haubička baterija.

Svega: dvije haubice.

5. Postavlja se na prostoru s. Mrvelji—s. Biske—Čitluk, sa zadatkom da potpomaže napad istočne grupe na Posušju. Prije početka napada izvidjeti zemljište i izraditi potrebne elemente za gađanje. Početak artiljerijske pripreme u 17,30 časova.

6. Zapadna grupa

Komandant drug Gavriljščenko.⁶

Sastav: brdska baterija i jedno odjeljenje haubica.

Svega: dva brdska topa 75 mm i jedna haubica 100 mm.

6. Postavlja se na prostoru s. Miloradović—s. Živanović (brdska baterija) a haubičko odjeljenje kod džamije u s. Postranje, sa zadatkom potpomaganja zapadne grupe na Imotski. Promjenu vatrenih položaja komandant artiljerije vršiće po zahtjevu komandanta kolone. Artiljeriska priprema otpočće tačno u 17.30 časova.

7. Napad kolona na svoje objekte počće sa polaznih položaja za napad početkom artiljerijske pripreme, tj. čišćenjem svih istaknutijih neprijateljskih dijelova van Posušja i Imotskog.

8. Odbrana od motorizacije: svi komandanti kolona organizovaće rušenje komunikacija na više mjesta, praveći prepreke i postavljajući za tu svrhu protivkolska oruđa u slučaju potrebe.

9. Odbrana od avijacije: komandanti kolona skrenuće pažnju svojim jedinicama na tajnost kretanja i korišćenje pokrivenog zemljišta, te da

⁵ Branko Obradović.

⁶ Aleksej Gavriljščenko.

na taj način izbjegne se ugled od strane neprijatelja sa zemlje i vazduha. Primijeniti kamuflažu u što većem obimu, maskirajući naročito položaj artiljerije.

10. Početak napada i jedne i druge grupe biće u 18 časova, 9. ov. mj., poslije izvršene artiljerijske pripreme. Polazak sa polaznih položaja u napad biće sa početkom artiljerijske pripreme.

11. Veza između kolona biće kurirska i pomoću patrola za održavanje veze, a kod artiljerije pomoću telefona. Veza između napadnih grupa i Štaba divizije biće telefonska i pomoću kurira. Ugovoreni znak za artiljeriju da je Posušje palo biće jedna crvena raketla ispaljena uvis; da je Imotski pao dvije zelene raketle ispaljene uvis. Dvije crvene raketle ispaljene uvis označavaće: pojačaj vatru na Posušje i Imotski.

12. Sanitet. Divizijski sanitet biće u Studenom Vrelu. Hirurška ekipa Istočne grupe nalaziće se u s. Doci, gdje ranjenike prenositi. Evakuacija ranjenika Zapadne grupe biće do s. Studenci a odatle preko Aržana za Duvno. Za prenos ranjenika koristiti zdravo ljudstvo novomobilisano.

13. Zaštitu artiljerije kod Istočne grupe daće Štab II dalmatinske brigade, kod Zapadne grupe za haubičko odjeljenje Štab IV dalmatinske brigade a kod brdske baterije Štab IV proleterske brigade.

Po likvidaciji Posušja i Imotskog IV dalmatinska brigada prebaciće jedan bataljon u s. Proložac, a sa dva bataljona orijentisaće se prema Sinju, zatvarajući sve pravce odakle bi mogao neprijatelj da se pojavi.

IV crnogorska brigada ostaviće jedan bataljon u Imotski a sa ostalim jedinicama produžiće čišćenje sela na pravcu Imotski—Grude, zatvarajući put od Ljubuškog.

II dalmatinska brigada ostaviće jedan bataljon u Posušju a sa ostalim jedinicama zadržaće se na prostoru oko Posušja.

14. Po ulasku u Imotski i Posušje bataljoni koji budu određeni za posadu po varošima odrediće stražu kod svih državnih i sanitarnih ustanova. Arhivu ne dirati, jer će se za to odrediti naročito lice. Evakuacija plijena izvodiće se pod nadzorom intendanta divizije druga Danilovića,⁷ ova evakuacija mora biti brza i energična, zašto će mu poslužiti bataljoni određeni da ostanu u Imotskom i Posušju.

Evakuacija će se izvesti pravcem Imotski—Posušje—Duvno—Manastir Gorica a pribiranje i raspodjela ratnog oružja u s. Petrovići.

15. Borbeni znaci: prodor-pobjeđa.

16. Štab divizije nalaziće se u početku na k. 620, južno od s. Ramnjaci, a poslije napada na objekte Posušje i Imotski, na k. 651, sjeveroistočno od s. Deraća.⁸

Prije početka napada štabovi brigada preniće preko nižih starješina važnost zauzeća Imotskog i Posušja u vojno-političkom pogledu.

⁷ Stanko Danilović.

⁸ Dereci.

Štab divizije će se u toku sutrašnjeg dana nalaziti na prostoru Studena Vrela—Doce.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politički komesar
Mitar⁹ v. r.

Načelnik štaba
Vukotić¹⁰ v. r.

Komandant
Peko¹¹ v. r.

BROJ 60

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 9. VELJAČE 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE POSLIJE BRIGADNE PARTIJSKE KONFERENCIJE

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi,

Pišem Vam kratko što smo preduzeli po zadacima koje je pred našu part. organizaciju postavila prva partijska brigadna konferencija.

Osnovni zadaci koje je postavila prva partijska brigadna konferencija jesu:

- 1) Proučavanje marksizma-lenjinizma
- 2) Pojačanje rada Partije na podizanju SKOJ-a
- 3) Politički i organizacioni rad na terenu (sa part. organizacijama, SKOJ-em i svim antifašističkim organizacijama)
- 4) Pojačati rad Partije po drugim pitanjima a naročito po: vojnom, političkom i kulturno-prosvjetnom sektoru.

Poslije partijske konferencije prvi zadatak smo sebi postavili da obidemo bataljonske part. biroe i zajedno sa njima proučimo konkretno metode i mogućnosti rješavanja postavljenih zadataka. Tako je i urađeno. Prilikom obilaska se utvrdilo da part. rukovodstva nijesu pokazala dovoljno umještosti i konkretnosti za rješavanje zadataka, nijesu pokazala dovoljno sistema za taj rad.

1) a) Po prvom, najglavnijem zadatku urađeno je slijedeće: Po svim bataljonima, među svim borcima, proučava se razvitak društva. U nekim

⁹ Mitar Bakić.

¹⁰ Jovan Vukotić.

¹¹ Peko Dapčević.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5636/V, 2—95 (43).

bataljonima već je sa tim završeno. Sa tim se imalo zadatak, upoznavajući se sa osnovnim pojmovima, omogućiti proradu »Istorije SKP (b)« među partijcima i kandidatima. Prorada »Istorije« već je otpočela. Proradu je: Prvo, čita se i objašnjava po poglavljima jedna glava na sastanku partijaca i kandidata; pošto se završi sa čitanjem jedne glave zakazuje se konferencija sa zadatkom ispitivanja i na kraju davanja kratkih zaključaka; poslije toga zakazuje se konferencija svih partijaca i kandidata u bataljonu po toj glavi, sa ciljem razvijanja utakmice u proučavanju »Istorije« između pojedinih jedinica.

b) U svrhu savlađivanja ovog osnovnog zadatka održan je drugi brigadni kurs. Na kursu je učestvovalo 15 boraca (jer su se dvojica na kursu razboljeli). Kurs je trajao 21 dan. Na njemu su učestvovali i 4 drugarice, kandidatkinje. Ovaj kurs je dao bolje rezultate od prvog kursa. Na njemu su i predavači radili sa više iskustva i smisla i kursisti učili sa više volje i više uspjeha. Svi kursisti su dvadesetih godina, svi su radnici i seljaci, svi su uključeni u Partiju u našoj vojsci. Oni su došli na kurs sa rješenošću da budu bolji od prošlih. Utakmica se razvila u pravom smislu. I uspjeli su. Kurs je uspio i u teoretskom pogledu — savlađivanje materijala i u vaspitnom pogledu — razvijanje duha kolektivizma. Sa prvog kursa predloženo je za uključenje (i uključene su) u Partiju dvije drugarice, sa ovog kursa predlažu se 3 drugarice. Kurs kod svojih članova otkriva sposobnosti. Predavači su na ovom kursu izmjenjali skoro sve teme da bi se i sami osvježavali i dublje zalazili u poradu tih pitanja. Sve teme ostale su kao i na prvom kursu, samo smo dodali dvije: Teorija revolucije i Diktatura proletarijata.

2) Održali smo savjetovanje skojevskih bataljonskih rukovodstava. Na njemu je konstatovano da je rad SKOJ-a malo živnuo, da je pokrenut, ali da se nije organizaciono učvrstio i da se rad ne razvija planski. Konstatovan je naročito slab rad u 1. bataljonu. Na osnovu toga postavljani su zadaci: 1. Organizaciono učvrstiti SKOJ-evske organizacije: podići disciplinu i ličnu odgovornost kod svakog SKOJ-evca, radom podići autoritet SKOJ-a. 2. Razviti politički, kulturni i teoretski rad u SKOJ-evskim jedinicama. 3. Razviti kulturno-prosvjetni rad SKOJ-evskih jedinica u bataljonima i na terenu.

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a je za sada neminovno a pošto se uzdigne SKOJ sprovedi će se izbori za SKOJ-evska rukovodstva.

Rezultati rada ovog savjetovanja su se već osjetili u SKOJ-evskim organizacijama.

3) Po ovom zadatku nijesmo imali prilike da uradimo nešto više sem nekoliko zborova i priredbi i pomoći Prozorskom bataljonu.

4) a) Osjetila se opasnost da rad po sektorima ne razvija se kao samostalni rad po tim sektorima. Postojala je opasnost da se rad na nekim sektorima razvija na štetu rada drugih sektora, da se ne razvija inicijativa kod svih vojničkih, politički i kulturnih rukovodilaca, već sve da part. organizacija svali na sebe. Takav je slučaj bio sa vojničkim radom. Radi toga smo poslije borbi kod Bugojna i Gornjeg Vakufa, poslije izvjesnih vojničkih aljkavosti, sazvali savjetovanje štabova bata-

ljona sa štabom brigade, na kojemu se prisustvovali komandant² i načelnik³ štaba divizije. Na osnovu konstatovanih slabosti postavljeni su zadaci:

1) Uzdizanje: a) vojničkih rukovodilaca i b) boraca (preko redovnih sastanaka vojničkih rukovodilaca, preko prorađivanja tema [preko] bataljonskih i četnih konferencija. U tu svrhu štab brigade je odredio teme koje moraju biti prorađene).

2) Vojniziranje bataljona (podizanje autoriteta starješina, naročito nižih, vojničko držanje svuda i u svim prilikama boraca, redovno postrojanje i predavanje raporta itd.).

3) Pojačanje budnosti jedinica i briga za borce (naročito protiv smrzavanja).

Rad na vojničkom sektoru ima izgleda da se razvije samostalno i pravilno.

Brigada je u posljednjim bojevima pokazala da je sigurna vojnička udarna jedinica.

4) Kulturno-prosvjetni sektor prilično se učvrstio i pravilno se razvija. Drug Oskar⁴ je pomagao da se u četama i bataljonima formiraju odbori u koji su ušli ljudi koji za to imaju smisla i volje. Rad na ovom polju je raznovrstan. Obuhvata: kulturna predavanja, dopise i listove, kulturno-zabavne priredbe za bataljone i narod (skečevi, recitacije, horovi i dr.).

5) U borbama od brigadne partkonferencije, 16. I, imali smo 7 poginulih partijaca (jedan komandir, 3 komesara čete i 3 zamjenika komesara četa — čiji spisak prilažem), 8 ranjenih, 18 bolesnik (veliki broj promrznutih) i 5 nestalih. Imali smo 3 poginula kandidata, 8 ranjenih, 2 bolesna i 4 nestala.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

9. februara 1943

Zamjenik politkoma
I Dalmatinske brigade III Divizije
Vlado Šćekić v. r.

Napomena:⁵ 17-I politodjel Vam je poslao svoj izvještaj i ja neke male napomene. Prije toga sam bio poslao svoj izvještaj.

POGINULI PARTIJCI:

II bataljon:

1. — **Rak Marinko**, komandir 3. čete, poginuo 16. I.

III bataljon:

2. — **Gojak Josip**, zamjenik politkoma 3. čete, poginuo 30. I.

² Pero Cetković, komandant 3. NOU divizije. Teško je ranjen 26. ožujka 1943. kod Nevesinja. Umro 29. ožujka 1943. godine.

³ Rudolf Primorac.

⁴ Saša.

⁵ Tekst u napomeni dopisan zelenim mastilom.

3. — Grčić Ante, politkom 3. čete, poginuo 30. I.
4. — Nizić Ante, politkom 2. čete, poginuo 16. I.
5. — Puharić Marin, zam. politkoma 2. čete, poginuo 30. I.

IV bataljon:

6. — Vlahov Roko, politkom 3. čete, poginuo 26. I.
7. — Bušić Ante, zam. politkoma 1. čete, poginuo 2. II.

NESTALI PARTIJCI:

II bataljon:

1. — Vrcelj Đuro, 1 četa, nestao 30. I.

IV bataljon:

2. — Vitarić Juraj, 2. četa, nestao 24. I.
3. — Poduje Ivan, zamj. komandira 2. čete, nestao 24. I.
4. — Jelaska Jerko, desetar 3. čete, nestao 26. I.
5. — Savić Ivo, kurir, 24. I. nestao.

BROJ 61

MJESEČNI IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH PREKO OD 9. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA I ORGANA NARODNE VLASTI¹

Drugarskom O.K. K.P.H. za Sjevernu Dalmaciju

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izvještaj rada u našem kotaru za mjesec januar. Narodno-Oslobodilački Fond za mjesec januar ne donosimo, jer nismo još prikupili podatke, već samo za mjesec decembar 1942. g.

1. Politička situacija

U zadnje vrijeme sve se više osjeća antifašističko raspoloženje kod masa našeg kotara, jer im je već jasno na čijoj je strani pobjeda. Ali uza sve to što su mase prišle k nama kod njih vlada sklonost za mirovanje i nisu zato da se vodi borba protiv okupatora u njihovoj blizini, jer se boje represalija okupatora. Bivši pristaše HSS-a uvidjeli su izdaju njihovog vodstva te ga potpuno napustili, a sve više simpatiziraju našu narodno-oslobodilačku borbu i našu Partiju.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 29/415-419.

Do sada se kod nas ne osjeća djelovanje građanskih stranaka, nego što u Prekom ima nekih ustaško-četnički nastrojenih elemenata, kojima se sada nastoji doći u trag. Okupator se sve više svaljuje na mirno stanovništvo, upada u sela i pljačka, pali kuće, odvodi ljude, žene i djecu u zatvore i internaciju, računajući da će na taj način odbiti narod od narodno-oslobodilačke borbe i odvođenjem mladih u internaciju spriječiti mobilizaciju za Narodno-oslobodilačku vojsku. Narod se odupire pljački na razne načine, ali nema dovoljno smjelosti da ulazi u Narodno-oslobodilačku vojsku, te pitanje mobilizacije ne stoji kod nas najbolje.

U većini mjesta našeg kotara postignut je J.N.O. Front, ali on još nije učvršćen kako bi mogao biti. To se vidi po tome što narod ne polazi u N.O. Vojsku.

2. Jedinstveni Narodno-oslobodilački Front

a) **N.O.O-ri** Kotarski N.O. Odbor jest u formiranju, te neki predviđeni članovi već rade neke funkcije za K.N.O. Odbor.

Općinski Narodno-oslobodilački Odbori postoje u općini Sali, Božava i općini Iž Veli. Ostali su u formiranju.

Mjesni N.O.O. po općinama:

Općina Veli Iž. Odbor postoji u Velom Ižu, Malom Ižu i na Ravi.

Općina Sali. Odbor postoji u Salima, Zaglavu, Žmanu i Luki.

Općina Božava. Odbori postoje u Božavi, Solinama, Velom Ratu, Zverincu, Dragovama, Brbinju i Savru. Na Sestrunju i Rivanju nema odbora.

Općina Silba. Odbori postoje u Molatu, Brguljama, Žapuntelu, Istu i Olibu. Silba i Premuda odbora nemaju.

Općina Preko. Odbori postoje u Kukljici, Kalima, Preku, Poljani, Sutumišćici, Lukoranu i Ugljanu.

Ukupno mjesnih N.O.O. u našem kotaru ima 26 i 3 općinska.

Ovako formirani N.O.O. nisu postali narodna demokratska vlast i organ borbe protiv okupatora, zato se sada vrši reorganizacija istih.

U većini mjesta našeg kotara postignut jest J.N.O.F., ali narod nije okupljen oko N.O.O., koliko oko naše Partije. To znači da narod nije dovoljno shvatio značaj N.O.O.

Dani su obrasci za popunjavanje N.O.O-ma.

b) Savez Mlade Generacije

S.M.G. je ostvaren u svim mjestima našeg kotara, isključivo Preko, Silba, Premuda i Olib. SMG ne radi kako bi morao i nema dovoljno borbenosti kod omladine za ulazak u Narodno-oslobodilačku vojsku. Odbori SMG postoje u slijedećim mjestima:

Općina Iž. Odbor postoji u Malom Ižu, Velom Ižu, i na Ravi.

Općina Sali. Odbori postoje u Salima, Zaglavu, Žmanu i Luki.

Općina Božava. Odbor postoji u Savru, Brbinju, Dragovama, Božavi, Solinama, Velom Ratu, Zverincu a u Sestrungju i Rivanju nema odbora SMG.

Općina Silba. Odbori SMG postoje u Molatu, Brguljama, Žapuntelu, Istu i Olibu. U Silbi i Premudi odbora SMG nema.

Općina Preko. Odbori SMG postoje u svim mjestima općine.

Ukupno postoji odbora SMG u našem kotaru 25.

c) Antifašistički Front Žena

AFŽ je postignut samo u općini Iž i u nekim mjestima ostalih općina, kao u Savru i Dragovama. U ostalim mjestima je postignut djelomično, ali AFŽ se naglo širi i učvršćava, te postoje mogućnosti da se AFŽ potpuno ostvari.

Žene obuhvaćene u AFŽ dosta su aktivne, te rado pletu bičve, džempere i ostalo za našu vojsku.

Formiran je K.I. A.F.Ž. od 5 drugarica, sve su ilegalne.

Općinski odbori AFŽ postoje u općini Iž i Sali. Ostali općinski odbori AFŽ su u formiranju.

Mjesni odbori AFŽ postoje u slijedećim mjestima: U općini Iž odbori AFŽ postoje u svim mjestima. U općini Sali također, kao i u općini Preko. U općini Božava mjesni odbori AFŽ postoje u svim mjestima izuzev Rivanj i Sestrungj. U općini Silba odbori AFŽ postoje u svim mjestima izuzev Olib, Silba i Premuda.

Ukupno u našem kotaru postoji odbor AFŽ 28.

Broj ljudi prikupljenih u J.N.O.F. kako oko SMG, AFŽ i NOO još vam ne možemo dati, jer se to do sada nije prikupljalo.

3. Organizaciono stanje Partije

Kod nas je bila potpuno sprovedena nova organizaciona struktura Partije koja je sada opet ukinuta po novim direktivama. Organizaciona struktura Partije kod naše partijske organizacije, prilično dobro stoji. Politička svijest kod većine članova Partije nije na potrebnoj visini, a poznavanje revolucionarne teorije marksizma-lenjinizma vrlo je slabo, to je i uzrok što nema kod naših partijskih jedinica samoinicijative. Također nema odlučnosti i borbenosti kod nekih članova Partije, koji se zbog toga isključuju iz Partije. Partijcima se daje partijski materijal na proučavanje i tumači im se na sastancima, teorija marksizma-lenjinizma, kao i program i statut naše Partije i druge osnovne pojmove o našoj Partiji, sa strane članova ovoga foruma. Partijski sastanci se održavaju ali ne uvijek na vrijeme.

Biro ovog komiteta je proširen sa drugom Albinom, koji je primljen koncem januara kad je održan sastanak ovog foruma. Na istom sastanku raspodjeljen je rad ovako: Organizaciono pitanje Partije, drugi SKOJ, treći NOO, Agitrop i dopisničku službu, četvrti, N.O.O. i obavještajnu službu, peti član AFŽ.

Sada je veliki broj partijskih članova išao u ilegalnost, a neki i u zatvor. Svi članovi partije iz Velikog Iža morali su ići u ilegalnost. Iz Molata išla su trojica u ilegalnost, a samo jedan je još u legalnosti.

U Kalima jedan član Partije koji je bio u legalnosti sad je u zatvoru, također jedan član iz Poljane koji je još bio u legalnosti u zatvoru je, jedan član Partije iz Preka u zatvoru je. Kako izgleda ovi drugovi dali su se sami u ruke okupatoru.

Donosimo broječno stanje članova Partije u legalnosti i ilegalnosti.

Općina Preko

Partijska jedinica u Prekom ima 4 člana.

Partijska jedinica u Ugljanu ima 7 članova.

Od općinskog biroa Partije u općini Preko ostala su još dvojica člana.

Ostali su u zatvoru.

Općinu Veli Iž

Na Ravi jedna partijska jedinica od 4 člana. Ostali svi u ilegalnosti.

Općina Sali

Jedna partijska jedinica od 4 člana, 3 iz Luke a 1 iz Žmana.

Općina Božava 1 legalac i 3 ilegalca jedna part. jedinica.

Općina Silba 1 legalac 3 ilegalca, u part. jedinici.

Zadar 4 člana u jednoj jedinici (jedna drugarica).

Ukupan broj legalaca članova partije iznosi — 25

Ukupan broj ilegalaca iznosi — 28

Rad ovih part. ilegalaca stoji ovako: 5 drugarica radi po pitanju AFŽ.

7 drugova rade po političkom radu, 2 kod tehničkog aparata, 2 odgovorni za logore, 1 za veze, 2 vođe u vodu, 2 idu u borbu, ostalih 9 bolesni od kojih će nakon kratkog vremena moći ići u borbu. Ovi ostali drugovi bolesni su njima će se dodijeliti rad prema potrebi i njihovom zdravstvenom stanju.

Organizuju se simpatizerske grupe Partije, kao i kandidatske. Sa kandidatskim grupama rade partijci, a sa simpatizerskim grupama partijci i kandidati Partije. O radu drugova Partijaca u Zadru nemamo konkretnih podataka, jer nas o tome ne izvještavaju. Ima se u vidu primanje novih članova u Partiju iz najboljih članova kandidatskih grupa Skojevskih i neskojevskih.

4. S.K.O.J.

Omladina u našem kotaru većinom je nastrojena komunistički, te sa oduševljenjem prilazi k SKOJ-u, a to se najbolje vidi po velikom broju Skojevaca u našem kotaru. Skojevska omladina nije svjesna da ona kao komunistička omladina, mora dati najviše udjela u ovoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Njezina borbenost u većini mjesta vrlo je slaba, te neće da se u dovoljnom broju odaziva u Narodno-oslobodilačku vojsku.

Ulaže se mnogo sa strane naše partijske organizacije da se podigne borbenost i politička svijest kod Skojevaca, kako bi se mogli mobilizirati u Narodno-oslobodilačku vojsku.

Kotarski K. SKOJ-a sastoji se od četiri člana.

Općinski K. SKOJ-a postoje u svim općinama.

Brojčano stanje SKOJ-a stoji ovako:

Općina Preko	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Ugljan	11	56		56
Lukoran	6	37		37
Sutomišćica	8	42		42
Poljana	11	41	1	42
Preko	8	40		40
Kali	13	67	1	68
Kukljica	12	56		56
Ukupno:	69	339	2	Svega: 341

Od cjelokupnog broja odvedeno je u zatvor i internaciju iz ove općine po dosadašnjim podacima 33 Skojevca.

Općina Veli Iž	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Mali Iž	1		7	7
Veli Iž	8	9	44	53
Rava	10	28	31	59
Ukupno:	19	37	82	Svega: 119

Općina Sali	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Sali	3	21		21
Zaglav		nema		
Zman	3	17	1	18
Luka	3	20	2	22
Ukupno:	9	58	3	Svega: 61

Općina Božava	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Savar	2	9	2	11
Dragove	3	16	5	21
Božava	1	7		7
Soline	1	8		8
Veli Rat	3	16		16
Zverinac	1	7		7
Ukupno:	11	63	7	Ukupno 70

U ovoj općini ne postoji SKOJ u Brbinju, Sestrinju i Rivnju.

Općina Silba	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Molat	6	24	9	33
Brgulje	4	14	10	24
Zapuntel	2	9		9
Ist	4	17		17
Olib	1	3		3
	17	67	19	66

U ovoj općini ne postoji SKOJ na Silbi i Premudi.

Ukupno u našem kotaru ima: 125 aktiva SKOJ-a

muških 560

ženskih 113

5. Narodno-oslobodilački Fond

(za mjesec decembar)

Primitci u novcu:

Općina Preko	34.350 lit.	
Općina Iž	2.991 „	Primljeno je ukupno: 59.995 lit.
Općina Sali	5.000 „	
Općina Božava	2.393 „	
Općina Silba	6.564 „	
Jednom drugu na putu u Pašman	200 „	
Zaplijenjeno od fašista i špijuna	2.473 „	
Ostatak od Fonda prošlog izvještaja	4.624 „	
Zadar	1.400 „	

Izdatci:

Kupljeno hrane, biži i kupusa	1.700 lit.
Cigareti za ilegalce, nešto od tog za lijekove	2.636 „
Popravak obuće	500 „
Kupljena puška, pištolj i 50 pištoljskih metaka	1.000 „
Kupljen jedan šinjel i 7 talijanskih bluza	1.900 „
Dvije pisaće mašine	3.500 „
Gume i tele, kupljeno za obuću	7.420 „
Baterije	200 „
50 kom. žlica	150 „
Pršut	420 „
Žrtvama reakcije dato	1.666 „
Siromašnim obiteljima za dignutu aprovizaciju	2.000 „
Ljekovi i sanitetski materijal	1.400 „
Kupljeno kože za obuću	5.470 „
Dano drugovima koji su išli u vojsku	550 „
Drugovima u logor »Ošljak«	5.860 „
U zatvore i internaciju poslato	1.986 „
Pisaći materijal	200 „

Špirit	350	„
Penkala, notesi i crnilo	200	„
Razne stvari	47	„
	<hr/>	
	UKUPNO	39.145 lit.
Okružnom komitetu predano		10.000 „
	Izdato SVEGA:	49.154 „
	<hr/>	
	Ostalo u Fond.	10.000 „
	<hr/>	
		841

Izveštaj N.O. Fonda u hrani i odjeći šaljem vam u posebnoj listi.

6. Partijska članarina i pomoć

Članarina partijske jedinice općine Sali, Božava, partijske jedinice Rava plaćena je za čitavu 1942. g. Zaostala partijska članarina partijske jedinice Molat za mjesec septembar, oktobar, novembar i decembar je: 124 lit. Partijska pomoć iste jedinice 387 lit. Zaostala partijska članarina nekih članova za više mjeseci i svih članova za mjesec decembar iznosi 210 lit. Partijska pomoć istih članova 230 lit.

Općina Preko

Članarina partijaca čitave općine za mjesec decembar iznosi . 105 lit.
 partijska pomoć . . . . . 200 „
Zadar članarina . . . . . 150 „
 Ukupna članarina i part. pomoć za čitav kotar za mjesec decembar **iznosi: 1.406.**

Tu istu svotu šaljem vam skupa sa ovim izvještajem.

Članarina za mjesec januar još nije sva prikupljena te vam je sad nemožemo ni poslati.

7. Akcije

22 decembra razoružan je jedan četnik u Žmanu, nije likvidiran jer smo imali podatke da ima vezu sa našim drugovima u Novigradu. Zaplijenjena je 1 puška, 60 puš. metaka i 6 tal. bombi.

23 decembra odnijeli smo iz Solina (Dugi Otok) 180 barila srdela i u Velom Ratu uništili 70 barila, koje su bile za okupatora.

Oko 25/I. likvidirana su tri špijuna iz Kali i jedan iz Žmana.

Ove akcije narod je primio sa odobravanjem.

3-II. u Brbinju (Dugi Otok) napadnut je poštanski parabrod s namjerom da se zaplijeni ulje kojeg je bilo 8 bačava, kojeg je fašis. komesar opljačkao na Ižu Velom.² U akciji bilo je 11 drugova naoružanih. Poslije

² Vidi dok. br. 54, 192. i 193.

šest sati borbe sa talijanskim vojnicima koji su bili na parabrodu, Talijanima je uspjelo izbjeći iz luke. Akcija nije uspjela. Na našoj strani bila su dvojica drugova ranjeni. Kako se saznaje ubijen je jedan talijanski vojnik, a jedan teže ranjen. Također ubijena jedna žena koja se nalazila na parabrodu sa strane naših drugova. Ista je iz Malog Iža. Koliko je bilo Talijana neznamo ali preko 10 ih nije bilo.

Talijani su sutradan došli u selo i iz brodova tukli bacačima i topovima na selo Brbinj, zatim su se iskrkali u isto selo i zapalili 30 kuća koje su i opljačkali. Uništili su 100 hektolitara vina, 13 »Singer« šivaćih mašina, odnijeli 30 lit. ulja. Potpuno je opljačkano selo i odvedeno u internaciju 280 stanovnika a ostalo ih je u selu samo 110. U kućama je spaljeno 2 starca i dvi starice.

Ovu akciju nije narod primio sa odobravanjem i krivicu baca na nas a ne na okupatora. Stanovništvo ove okolice mnogo se je uplašilo s tim zvjerstvima okupatora.

8. Obavještajna služba

Obavještajna služba nije svugdje dobro radila, jer su se u njoj nalazili neki članovi koji su se plašili da se ne izvrše akcije na Talijane. Sad se obavještajna služba reorganizira po novim direktivama.

Određen je šef obavještajne službe za kotar drug Albino. On sad organizuje grupe obavještajaca po mjestima.

Sa ovim mi završavamo naš izvještaj o radu za mjesec januar ove godine te ostajemo sa našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

9. februara 1943 g.

K.K. K.P.H. za
kotar Preko

Uz ovo prilažemo fond za mjesec decembar 1942 g. u hrani i odjeći i popis kandidatskih i simpatizerskih grupa Partije, kao i ljude tj. broj ljudi u ilegalnosti. Isto vam šaljemo podatke o broju ljudi koji su otišli u N.O. vojsku.

**IZVJEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 11. VELJAČE 1943.
VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ DRUGU TITU O FORMI-
RANJU DEVETE NOU DIVIZIJE¹**

Druže Stari,

Evo na brzu ruku nekoliko važnih obaveštenja:

1. — Posle mnogo razmišljanja i kombinacija, u pogledu iznalaženja vojnih i političkih kadrova, formirana je IX dalm. udarna divizija² od tri brigade, i to:

a) III udarna brigada:	k-t:	Branko Dude
650 boraca	polkom:	Višić Miro ³
	z. polkom:	Roje Ante
	nač. Štaba:	Petranović Branko, kapetan domobr.
	Politodel:	1 — Vidić, ⁴ part.lijskol org(anizacioni) rad
		2 — Kađa, ⁵ kult.-pol. rad
		3 — Stoilović Zaga, omlad. rad.
b) IV udarna brigada:	k-t:	Drljević Savo
oko 1000 boraca	z. k-t:	Peko Bogdan, Dalmatinac
	polkom:	Ujević Mate
	z. polkom:	Ristić Duško
	Politodel:	1 — Mladenović Tasa, ⁶ part. org. rad.
		2 — Burić Mirko, kult-pol. rad.
		3 — Maksimović Milić, ⁷ omlad. rad.
c) V udarna brigada:	k-t:	Marko, ⁸ sadašnji k-t bataljona
510 boraca		II prol. brig.
	polkom:	Bagat Vlada ⁹
	z. polkom:	Lalović Pero

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu CK SKJ, reg. br. 5807/II, 2-1 (43).

² O formiranju divizije vidi dok. br. 63, 64, 66 i 75.

³ Poginuo na Ozrenu 1943. godine.

⁴ Dobrivoje Vidić

⁵ Branko Petričević-Kađa

⁶ Tanasije Mladenović-Tasa

⁷ Poginuo 1944. godine.

⁸ Vjerojatno Marko Milovanović.

⁹ Umjesto Vlade Bagata (poginuo 1944. god.) za političkog komesara Pete NOU brigade određen je Milija Stanišić.

nač. Štaba:	Đukić Mileta
Politodjel:	1 — Božović Petar, org. p. rad.
	2 — Vušović Ljubo, kult. pol.
	3 — Koštan Desa, oml. rad.

Osim gore navedenih vojnih i političkih rukovodilaca, do sada su stavljeni na raspoloženje Štabu zone: 4 komandanta bataljona, 4 politkoma bataljona i dva zamenika. Ovo je samo jedan deo onog što bi im trebalo dati, jer su skoro svi bataljoni bez politkomesara i njihovih zamenika. Od hitnog rešenja tog pitanja zavisi daljnje jačanje ove divizije kako u vojničkom tako i u političkom pogledu. Kao najhitniji zadatak postavili smo popunjavanje brigada novim ljudstvom. U tom cilju uputili smo na teren tri člana Pokrajinskog komiteta,¹⁰ a istovremeno kod brigada su poslali drugovi Jordan¹¹ i Milić.¹²

2. — U toku sednice P. K-a uvideo sam da je neophodno potrebno stvoriti više slobodnog vremena drugu Vicku,¹³ kako bi se mogao posvetiti i partijskom radu. S obzirom na ovo, kao i na stvaranje divizije, koja spada pod neposrednu komandu Štaba zone, svi su drugovi prihvatili ovo mišljenje, kao i predlog za postavljanje zamenika drugu Vicku i načelnika, tj. pomoćnika načelnika Štaba. — Za zamenika komandanta predvideli smo druga Baninu,¹⁴ jednog od najboljih, najhrabrijih i najpouzdanijih drugova. Isti je trebao biti postavljen za komandanta Brigade »Rade Končar«, ali je ranjen i sada se nalazi u Livnu na oporavljanju. Za pomoćnika načelnika Štaba predvideli smo druga Ljubišu...¹⁵

3. — Drug Milić je do sada bio prilično zapostavljen u Štabu. Istina, on nije pravio od toga nikakvo pitanje, ali meni se čini da je taj drug većih vrednosti nego što se misli. Ovo mišljenje su potvrdili i ostali drugovi. Na sednici P. K-a pretresli smo pitanje rasporeda partijskih kadrova i učvršćivanje partizanskih odreda u srednjoj i severnoj Dalmaciji, koji bi za slučaj neprijateljske ofanzive ostali na terenu. S obzirom na pravac [angažovanja] glavnine dalmatinskih snaga, predložio sam formiranje Štaba grupe odreda, koji bi imao da objedini sve odredske snage i njihove akcije. Za komandanta sam predložio druga Milića, uz jednog dobrog politkoma, koga bi trebalo pronaći.¹⁶

4. — Na sednici PK-a, pored ostalog, bilo je reči o unutarnjim odnosima u rukovodstvu, njegovom nedovoljnom radu, nepravilnoj politici kadrova i neostvarivanju punog rukovodstva u radu partijskih organizacija u Dalmaciji, kako na terenu tako i u vojsci.

Posle svestrane diskusije, izvršena je reorganizacija rukovodstva i kooptirano 6 novih drugova. Pokrajinski komitet sada izgleda ovako:

¹⁰ To su bili: Andrija Božanić-Stevo, Ivan Amulić-Bajer i Neda Marović-Ranka.

¹¹ Ivan Kukoč.

¹² Maks Baće.

¹³ Vicko Krstulović.

¹⁴ Ante Banina.

¹⁵ Ljubiša Urošević.

¹⁶ Za političkog komesara Grupe odreda određen je Ratimir Kokić (kasnije je na tu dužnost postavljen Vlado Bagat).

a) Biro: Vicko, polit. sekretar i odgovoran za kadrove,

2. Bajer, org. sekretar
3. Jordan, partijski rad. u vojsci
4. Ranka, sekretar obl. K-ta SKOJ-a
5. Božanić, pomoć Vicku i (sektor) AFŽ-a.

b) Plenum: Marasović,¹⁹ poslat na rad u splitsku organ.

2. Gizdić Drago, sekretar OK-a u srednjoj Dalm.
3. Marjan Žuvić-Karlo, sekretar OK-a u severnoj Dalm.
4. Antun,²⁰ sekretar OK-a Brač—Hvar.
5. Žanko Miloš, sekretar NO Odbora za Dalmaciju.
6. Ujević Mate, politički komesar IV Brigade.

c) Agitrop PK-a: 1. Bajer, sekretar

2. Šahović²¹
3. Sekulić,²² predavač
4. Žanko Miloš

Jedan od osnovnih zadataka, koji je postavljen pred PK-om u ovom sastavu i sa ovakvom podjelom rada, jeste: ostvarivanje istinskog i punog rukovodstva radom part. org. na terenu i u vojsci. Naročito je naglašena potreba kolektivnog rada i rukovođenja [...]

U duhu reorganizacije PK-a izvršili smo i reorganizaciju komiteta SKOJ-a. Rukovodstvo SKOJ-em preuzeo je član PK-a,²³ što do sada nije bilo ostvareno, a osim toga kooptirana su tri nova druga.²⁴

Molim te, družo Stari, da pre odlaska staviš svoje primedbe, ukoliko ih imaš, a naročito po vojnim pitanjima.

5. — Svi ranjenici i bolesnici su stavljeni u pokret. Broj od 2.400 predstavlja veliki i zamašan posao, ali dobrom organizacijom on će biti savladan, upravo on se mora savladati. Već do sada sam poslao drugu Gojku nekoliko odgovornih drugova — dobrih organizatora. Ali taj broj nije baš dovoljan za savlađivanje onoga krupnog i za našu vojsku časnog zadatka.

Organizacija pokreta se vrši po ešalonima i grupama ešalona. Ešaloni i grupe imaju svoje komandante, političke komesare, intendante, bolničko osoblje i lekare. Do sada je formirano 7 grupa ešalona, u svakoj po 3—4 ešalona. Ešalon je sastavljen od teških (na kolima ili na nosilima), srednjih (na konjima) i lakših (pešaka). Računa se da na nosilima ima oko 400 ranjenika i bolesnika, puta 8 nosača (dve smene) = 3200 nosača.

¹⁷ Ivan Amulić.

¹⁸ Neda Marović-Ranka.

¹⁹ Ante Marasović-Mirko.

²⁰ Benko Matulić-Antun.

²¹ Šerif Šehović.

²² Nikola Sekulić-Bunko.

²³ Odnosi se na Nedu Marović-Ranku.

²⁴ To su bili Ante Raos, Ivo Marinković i još jedna osoba, čije ime redakcija nije uspjela saznati.

Izvesni naponi će se izbeći ako oslobodimo komunikaciju Livno—Duvno—Prozor—Konjic, a još više će se izbeći ako u Imotskom i Prozoru pronađemo dovoljnu količinu nafte. U tom cilju, poslao sam juče ujutro tri druga iz naše Autočete da u Imotskom blokiraju sav bezzin i naftu, kao i motorna vozila.

Prva grupa ešalona stigla je danas u Livno. Organizacija funkcionise dobro, ovde je stavljeno sve u pokret da se ranjenicima na prolazu kroz Livno pruži što veća pomoć u hrani, toplom čaju i kafi, svi: i CK-a SKOJ-a, naši instruktori, mesne vojne i civilne vlasti, partijska organizacija, — svi su na nogama i pomažu. Ranjenici, iako u ovoj grupi ešalona ima dosta teških, pevaju kroz Livno i kliču: Živeo naš Vrhovni komandant — drug Tito.

Najteže je pitanje 400 zaraznih bolesnika. Predlog druga Gojka²⁵ je razumljiv i, s jedne strane, opravdan. Ali ja se kolebam i ne mogu sam da se odlučim, jer nisam sasvim siguran da će biti obezbeđeni od neprijateljskog noža.

6. — Na zboru u Livnu posvećenom pitanju mobilizacije novih boraca prijavilo se dobrovoljno 45 Livnjana i iz najbližih sela. Po mome mišljenju, a s obzirom na razne okolnosti, ovo je dobar uspeh. Veći je uspeh postignut kod bišćanskih muhadžira... Od njih (oko 300) dobrovoljno se javilo u borcu 120. Sporazumeo sam se s Fićom²⁶ da ih sve uputim u Sandžačku brigadu, u kojoj takođe ima muslimana i koja će se najviše tući sa četničkim bandama. Ne znam da li je ovo rešenje dobro?

7. — Sutra će biti prebačeni u Livno svi zarobljeni oficiri. Mislim da ja i Terzić porazgovaramo sa pojedincima posebno i da ih pozovemo da stupe u Narodno-oslobodilačku vojsku.

8. — Danas sam uzeo od druga Milentija podatke o rasporedu nastavnika iz Vojne škole, koji smo izvršili još u Bihaću:

- 1) Vojislav Đokić, upućen na rad pri Štabu II divizije
- 2) Đura Roganović, upućen na rad pri Štabu III divizije
- 3) Mileta Đukić, određen za nač. Štaba V brigade IX divizije
- 4) Milan Lah, nalazi se na radu kod VS-a
- 5) Dane Rajičević — Ličanin, upućen štabu Hrvatske
- 6) Rade Vuković — Hrvat, upućen Glavnom štabu Hrvatske
- 7) Gvido Crvić — Hrvat, dom. oficir, upućen Glavnom štabu Hrvatske
- 8) Đura Novaković — Kordunaš narednik, upućen Glavnom štabu Hrvatske

9) Đoka Pilipović — Ličanin p. narednik, upućen Glavnom štabu Hrvatske

- 10) Franc Ivanuša — Slovenac, upućen I Bosanskom korpusu.

[.,.]

11 II—43

♥ S drugarskim pozdravom
Marko²⁷ v. r.

²⁵ Nikoliš.

²⁶ Filip Kljaić-Fića, tada politički komesar Prve proleterske divizije.

²⁷ Aleksandar Ranković.

**IZVOD IZ PREGLEDA BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA
KOJE ULAZE U SASTAV DEVETE DIVIZIJE NOV I PO HRVATSKE
OD 11. VELJAČE 1943. GODINE¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
N.O.V. i P.O. HRVATSKE
Op. Br. 102
Dne 11-II-1943. g.

Moli da se pojača
u oružju.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam slijedeći izvod iz pregleda brojnog stanja i naoružanja naših brigada, koje ulaze u sastav novoformirane IX Dalmatinske NOU divizije,² s molbom da nam se dodijeli što više oružja, naročito teškog te da se divizija osposobi za izvršenje predstojećih zadataka:

III Dalmatinska brigada:

boraca	747
pušaka raznih	550
puškomitraljeza 7,9 mm	7
puškomitraljeza talijan.	5 (vrlo malo municije)
mitraljeza 7,9 mm	2
mitraljeza talijanskih	4 (bez municije)
bacača teških	1 (bez tablice gađanja)

IV Dalmatinska brigada:

boraca	822
pušaka raznih	627
puškomitraljeza 7,9 mm	4
puškomitraljeza talijanskih	6 (sa malo municije)
mitraljeza 7,9 mm	4
mitraljeza talijanskih	1 (skoro bez municije)
bacača teških ili lakih	nema
protivkol. top (za odbranu obale)	1

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 1491.

² Divizija je formirana u Imotskom 13. veljače 1943. godine. U njen sastav ušle su: Treća, Četvrta i Peta dalmatinska NO brigada. Komandant divizije bio je Vicko Krstulović, politički komesar Ivica Kukoč, načelnik štaba Josip Skorpić. Vidi dok. br. 62, 64, 66 i 75.

V Dalmatinska brigada:

boraca	550
pušaka raznih	405
puškomitraljeza 7,9 mm	6
puškomitraljeza talijanskih	4 (sa malo municije)
mitraljeza 7,9 mm	3
bacača teških	1

Ukupno u IX Dalmatinskoj diviziji:

boraca	2119
pušaka	1582
puškomitraljeza 7,9 mm	17
puškomitraljeza talijanskih	15
mitraljeza 7,9 mm	9
mitraljeza talijanskih	5
bacača teških	2
topova protivkolskih	1

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik
*Škorpik*³ v. r.

Komndant,
Vicko Krstulović v. r.

BROJ 64

OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 12. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O FORMIRANJU DEVETE DIVIZIJE I ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE¹

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju

OKRUŽNOM KOMITETU ZA SJEVERNU DAMLACIJU

Dragi drugovi,

Odlukom Vrhovnog Štaba N.O.V. i P.O.J. formirana je 9 Dalmatinska Divizija² u koju ulaze III, IV i V dalmatinska brigada.

Štab Divizije je u isto vrijeme naš Štab Zone, koji i dalje ostaje pod tim nazivom.

³ Josip.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/186.

² O formiranju divizije vidi dok. br. 62, 63, 66 i 98.

Sa formiranjem naše divizije u koju ulaze i III dal. brigada, a isto tako nakon njenog odlaska sa tog sektora, nastaje pitanje ne samo odbrane tog terena već i našeg daljnjeg vojničkog i političkog razvijanja i djelovanja.

Da nebi srednja i sjeverna Dalmacija ostale bez vojnih naših jedinica, i time prepuštene okupatoru četnicima i ustašama na milost i nemilost. Vrhovni je Štab donio odluku u saglasnosti sa Štabom Zone da se formira Štab grupe partizanskih odreda Dalmacije.³

U taj štab ulaze drug Milić⁴ komandant i drug Kokić Ante⁵ komesar.

Oba dva ova druga dosadašnjim svojim radom marljivošću i odanošću našoj narodnoj oslobodilačkoj borbi zaslužuju puno povjerenje.

Ovaj Štab će biti pod kontrolom Pokrajinskog Komiteta Dalmacije i rukovodstvom Štaba Zone.

Stoga se nalaže Okružnom Komitetu kao i čitavoj partijskoj organizaciji i svim našim političkim radnicima da dadu svu moguću pomoć i mobilišu sve svoje snage da bi Štab grupe partizanskih odreda Dalmacije što prije i sa što više uspjeha mobilizirao i organizovao partizanske odrede u svim mogućim mjestima i krajevima naše Dalmacije.

Napred drugovi na posao pod parolom sve za front sve na front.

S. F. — S. N.!

Livno 12/II-43 god.

Za Pokrajinski Komitet K.P.H.
Dalmacije
Vicko⁶ v. r.

BROJ 65

**IZVJEŠTAJ KOMANDE BOKOVSKOG PODRUČJA OD 13. VELJAČE
1943. ŠTABU ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O NASILJU I PLJAČKI
TALIJANSKIH JEDINICA NA PODRUČJU BOKOVA**

KOMANDA BOKOVSKOG PODRUČJA

POLOŽAJ

Ob. br. 1/43.

13. II. 1943. g.

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

ŠTABU IV DALMATINSKE N. O. U. BRIGADE

Položaj

Od obavještajne službe sa terena, dobili smo slijedeće obavijesti:

Dana 7. II. t. g. Talijani su počeli pljačkati i terorizirati pučanstvo Neretve u selima: Desne, Plina, Pasičina i kod Vrgorca u Draževitićima.

³ O formiranju Štaba Grupe NOP odreda Dalmacije, vidi dok. br. 66 i 98.

⁴ Maks Baće.

⁵ Ratko Kokić.

⁶ Vicko Krstulović.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 16/2, k. 1491.

U selu Desnama nastupali su sa tenkovima i u tom selu kod crkve, u komšiluku Bagalovići jedan se je tenk srušio pod put i jedan talijanski oficir slomio je vrat. Poslije toga su bijesni Talijani počeli pljačkati narod, a člana N.O.O. Antu Marovića su ubili. Njega je optužio glavar sela Krvavac. Žene, djeca i starci su bježali sa stokom preko brda. Na selo Draževitići su pucali iz topova, srušili su jednu kuću i ranili jedno dijete.

Dana 10. II. t. g. u 3 sata poslije podne, Talijani su sa bunkera Sv. Ilije i Sv. Paškala upali u selo Bristu, u komšiluku Podklek. Opljačkali su jednu kravu, 7 ovaca, suhog mesa i pršuta, te robe i alata. Narod se je razbježao po brdima.

Iz ovih sela narod traži oružje za odbranu ili da se uputi jedna desetina boraca, jer da će Talijani nastaviti sa upadima i pljačkom, te terorom i ubijanjem naroda.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik komandanta:

(M. P.)

Da je ovaj prepis vjeran svome originalu tvrdi:

Sekretar Štaba
*Barba*² v. r.

19. II. 1943.

BROJ 66

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 14. VELJAČE 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O FORMIRANJU DEVETE DIVIZIJE I GRUPE DALMATINSKIH PARTIZANSKIH ODREDA¹

Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
NOV. I PO. HRVATSKE

Op. Br. 112
Dne 14. februara 1943.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Izveštavamo Vas o slijedećim promjenama kod jedinica na teritoriji IV. Operativne Zone:

1. — Po naređenju Vrhovnog Štaba NOV. i PO. Jugoslavije formirana je IX. Dalmatinska NOU. Divizija²

² Slavko Madžar.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/4, k. 105.

² O formiranju Devete divizije vidi dok. br. 62, 63 i 64.

25. 1. 43
Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
NOV. I PO. HRVATSKE.
Op. Br. 112.

Dne 14. februara 1943.

GLAVNOM ŠTABU NOV. I PO. HRVATSKE.

Izveštavam Vas o slijedećim promjenama kod jedinica na teritoriji IV. Operativne Zone:

1.- Po naredjenju Vrhovnog Štaba NOV. I PO. Jugoslavije formirana je IX. Dalmatinska NOU. Divizija.

Sastav Štaba IX. Divizije je isti kao i sastav Štaba IV. Oper. Zone:

Komandant drug Vico Kristulović

Politički komesar drug Ivo Ruksć (Jordan)

Načelnik Štaba drug Josip Skorpik

Pomoćnik načelnika Štaba drug Ljubiša

Sekretar drug Slavko Magjer ("Barba")

U sastav IX. Dalmatinske NOU. Divizije ušle su naše tri Dalmatinske brigade: III., IV. i V. Dalmatinska NOU. Brigada.

V. Brigada formirana je ovih dana od našeg Dinarskog, Primorskog i Kninskog bataljona.

Raspored i zadaci divizije vide se iz Zapovesti Br. 1, koju vam u kopiji dostavljamo na uvidjaj.

Odlukom Vrhovnog Štaba NOV. I PO. J. ukinuta je pri svome Štabu sekcija za ratnu mornaricu. Šef sekcije, drug Veljko Skorpik postavljen je za komandanta Odreda Ratne Mornarice.

2.- Pošto su naše jedinice III. i V. Brigade napustile dosadanje svoje sektore i upućene su pravcem doline Neretve za izvršenje novih zadataka, to je na teritoriji Srednje Dalmacije formirana "Grupa Dalmatinskih Partizanskih Odreda", za čijeg je komandanta postavljen u sporazumu sa Vrh. Štabom drug Milić, dosadanji operativni & obavještajni oficir Štaba IV. Operativne Zone.

U sastav Grupe Dalmatinskih Partizanskih Odreda ušli su: Biogradaški, Vodiški, Sihenski, Prominski, Trogirski, Dinarski, Mučki, Kamešnički i Mosorski Partizanski odredi.

Dosadanji na Mosorski bataljon izdvojio je iz svoga sastava ljudstvo za Mosorski i Mučki Partizanski Odred, a zatim ulazi u sastav V. Dalmatinske NOU. Brigade kao jezgro za formiranje njenog četvrtog bataljona.

Kamešnička četa obrazovala je Kamešnički Partizanski odred, koji ima za šefa zadatak čuvanja pravca Sinj-Livno.

III. Dalmatinska brigada formirala je ovih dana od mobilisanih boraca i četvrti bataljon.

U svima našim jedinicama nedostaje vrlo veliki broj pušaka. Naoružanje automatskim oružjem vrlo je slabo, a imamo u diviziji svega dva bacača bez nišanskih sprava. Artiljerije nema, osim jednog protivkolskog topa za odbranu obale. Municije veoma malo.

Molimo Vas, da nas u pogledu oružja i municije što prije pomognete, osobito u pogledu automatskog oružja i bacača.

Štab IV. Operat. Zone seli se danas u Imotski.

NAPOМЕНА: Odlukom Vrhovnog Štaba postavljen je za zamenika Komandanta IV. Operativne Zone i IX. Dalm. Divizije drug B a n i n a, koji se još nije javio na dužnost.

Načelnik,

SMRT FAŠIZMU-SLOBODA NARODU !

Komandant,

[Signature]

[Signature]

Sastav Štaba IX. divizije je isti kao i sastav Štaba IV. Oper. Zone:
Komandant drug Vicko Krstulović
Politički komesar drug Ivo Kukoč (Jordan)
Načelnik Štaba drug Josip Škorpik
Pomoćnik načelnika štaba drug Ljubiša³
Sekretar drug Slavko Magjer (»Barba«)

U sastav IX. Dalmatinske NOU. Divizije ušle su naše tri Dalmatinske brigade: III, IV. i V. Dalmatinska NOU. Brigada.

V. Brigada formirana je ovih dana od našeg Dinarskog, Primorskog i Kninskog bataljona.⁴

Raspored i zadatci divizije vide se iz Zapovesti Br. 1, koju Vam u kopiji dostavljamo na uviđaj.⁵

Odlukom Vrhovnog Štaba NOV i POJ. ukinuta je pri ovome Štabu sekcija za ratnu mornaricu.⁶ Šef sekcije, drug Veljko Škorpik postavljen je za komandanta Odreda Ratne Mornarice.

2. — Pošto su naše jedinice III. i V. Brigade napustile dosadašnje svoje sektore i upućene su pravcem doline Neretve za izvršenje novih zadataka, to je na teritoriji Srednje Dalmacije formirana »Grupa Dalmatinskih Partizanskih Odreda,⁷ za čijeg je komandanta postavljen u sporazumu sa Vrh. Štabom drug Milić,⁸ dosadašnji operativni i obavještajni oficir Štaba IV. Operativne Zone.

U sastav Grupe Dalmatinskih Partizanskih Odreda ušli su: Biokovski,⁹ Vodički,¹⁰ Šibenski,¹¹ Prominski,¹² Trogirski, Dinarski, Mučki, Kamešnički i Mosorski Partizanski odredi.

Dosadašnji naš Mosorski bataljon izdvojio je iz svoga sastava ljudstvo za Mosorski i Mučki Partizanski Odred, a zatim ulazi u sastav V. Dalmatinske NOU. Brigade, kao jezgro za formiranje njenog četvrtog bataljona.

Kamešnička četa obrazovala je Kamešnički Partizanski odred, koji ima za sada zadatak čuvanja pravca Sinj—Livno.

III. Dalmatinska brigada formirala je ovih dana od mobilisanih boraca i četvrti bataljon.

U svim našim jedinicama nedostaje vrlo velik broj pušaka. Naoružanje automatskim oružjem vrlo je slabo, a imamo u diviziji svega dva bacača bez mišanskih sprava. Artilerije nema, osim jednog protivkolskog topa za odbranu obale. Municije veoma malo.

Molimo Vas, da nas u pogledu oružja i municije što prije pomognete, osobito u pogledu automatskog oružja i bacača.

Štab IV. Operat. Zone seli se danas u Imotski.

³ Ljubiša Urošević.

⁴ O formiranju Pete dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 12, napomenu 2.

⁵ Vidi dok. br. 68.

⁶ Sekcija za Ratnu mornaricu je osnovana 18. prosinca 1942. Vidi knj. 4, dok. br. 149.

⁷ O formiranju Štaba Grupe NOP odreda Dalmacije vidi dok. br. 64 i 98.

⁸ Maks Baće.

⁹ Vidi dok. br. 97, napomenu 2.

¹⁰ ¹¹ ¹² Vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3.

¹³ Ante.

NAPOMENA: Odlukom Vrhovnog Štaba postavljen je za zamenika Komandanta IV. Operativne Zone i IX. Dalm. Divizije drug Banina,¹³ koji se javio na dužnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik,
Škorpik¹⁴ v. r.

M. P.

Komandant,
Vicko Krstulović v. r.

BROJ 67

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NAPADU POSADE POMORSKE POSTAJE IGRANE NA TALIJANSKI RATNI BROD¹

Š T A B
IX DALMATINSKE NOU DIVIZIJE

Op. br. 2
Dne 14. febr. 1943.

**VRH. ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE**

Dne 7. ov. mjes. imala je naša Ratna mornarica prvu borbu sa neprijateljem.²

Toga dana oko 9 časova izvidnička služba Odreda Ratne mornarice primijetila je približavanje talijanskog ratnog broda³ prema Zaostrugu.

Odmah je alarmirana posada pomorske postaje Igrane, koja je zauzela već za takve slučajeve predviđene položaje. Naši mornari su ostali nezapaženi. Brod je pušten u neposrednu blizinu, a zatim je otvorena puščana vatra. Na neprijateljskom brodu je nastupilo komešanje, brod se je udaljio, te je ponovno pokušao približiti se obali pod zaštitom artiljerijske i mitraljeske vatre.

Naši hrabri mornari nisu napuštali svoj položaj već su ponovo otvorili vatru kada se je brod približio. Ratni brod je zatim otplovio da iskrcu svoju posadu u Drveniku, ali je i tamo naišao na naše mornare, koji su ga, uprkos jakoj artiljeriskoj i mitraljeskoj vatri, odbili.

Prema provjerenim podacima, koji su naknadno dobiveni, naši mornari su na neprijateljskom ratnom brodu ubili tri Talijana i nekoliko ih ranili. Među ubijenim je i zloglasni komandant *Gregoretti*.⁴ On je bio komandant luke Metković. Terorizirao je naše pomorce. Po njegovoj

¹⁴ Josip.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 8.

² Vidi dok. br. 222, 223 i 237.

³ Odnosi se na »NAP 2«.

¹ Bruno.

inicijativi su se vršile mnoge pljačke na našoj obali. Smrt toga razbojnika veoma je povoljno odjeknula među našim primorskim narodom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik,
Škorpik Josip v. r.

(M. P.)

Komandant,
Vicko Krstulović v. r.

BROJ 68

ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ZATVARANJE PRAVACA MOSTAR—ŠIROKI BRIJEG—POSUŠJE—IMOTSKI; LJUBUŠKI—STRAŽNICA—GRUDE—BOBANOVA DRAGA—IMOTSKI¹

Š T A B
IX DALMATINSKE N.O.U. DIVIZIJE

Op. Broj 1
Dne 14. februara 1943. g.
12 časova
Položaj.

Z A P O V I J E S T

Sekcija Makarska i Mostar razm. 1:100.000

Neprijatelj je poslije pretrpjelog poraza na prostoru Imotski—Posušje ostupio pravcem ka Ljubuškom. U mjestima Gradac, Vrgorac, Ljubuški, Široki Brijeg i u dolini rijeke Neretve drži jače garnizone.

Zadatak je naše divizije, da zatvori pravce neprijateljskog nadiranja iz doline rijeke Neretve ka zapadu i to: pravac Mostar—Široki Brijeg—Posušje—Imotski; pravac Ljubuški—Stražnica—Grude—Bobanova Draga—Imotski; pravac Ljubuški—Stražnica—Drinovac—Podbablje—Imotski, i pravac Vrgorac—Zagvozd, razoružavajući sva sela u zahvatu tih pravaca i vršeći napadne akcije na neprijatelja sve do u dolinu rijeke Neretve.

Desno je naša obala zaštićena od Odreda Ratne mornarice, a lijevo operišu naše divizije u oblasti Prozora i Rame.

Na svim pomenutim pravcima nalaze se jedinice naše IV dalmatinske NOU brigade.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju), u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 842.

N A R E Đ U J E M :

1. — Desna kolona:
Komandant, drug Sava Drljević.
IV dalmat. NOU brigada.
Svega: 4 bataljona.

1. — Nastupa u dvije kolone i to: desnom kolonom (Štab brigade sa 2 bataljona) pravcem Zagvozd—Vrgorac, a lijevom kolonom (zamjenik komandanta brigade² sa 2 bataljona) pravcem Podbablje—Runović—Drinovci—Tihaljina—Stražnica.

Kada izbije na liniju s. Kljenak—s. Stilja—s. Tihaljina, zaustavit će svoju desnu kolonu na prostoriji s. Kljenak—s. Kokorići—s. Stilja—s. ZavoJane, a lijevu kolonu u zahvatu sela Tihaljine između planina Ljubeća i Malića, odražavajući desno vezu sa Odredom Ratne mornarice na liniji s. Živogošće—s. Ervenik³—s. Zaostrog, a lijevo sa lijevom divizijskom kolonom na liniji s. Drinovci—greben Malić planine.

Po dolasku na određenu prostoriju produžiti intenzivno dnevno i noćno izviđanje pravcima: Gradac—Bačine; Pasičina—Opuzen; Vrgorac—Prolog—Metković; Stražnica—Klobuk—Vitina—Ljubuški—Čapljina.

Razoružati sva sela na svome sektoru i očistiti ih od milicije.

Vršiti energične akcije ne samo pravcima ka neprijateljskim utvrđenim garnizonima, već i njihovoj pozadini, nastojeći da se uništi što više neprijateljske snage i da se zaplijeni oružje i municija.

Temeljito porušiti sve ceste ispred svoga ostsjeka, kako ispred tako i pozadi neprijateljskih garnizona.

U svojim akcijama naslanjati se na planine gornjeg primorja, planinu Matokit, Kruševicu i Ljubeć.

2. — Lijeva kolona:
Komandant drug Branko Dude.
III dalmat. NOU brigada.
Svega: 4 bataljona.

2. — Nastupa u dvije kolone i to: desnom slabijom kolonom (jedan bataljon) pravcem: Imotski—Gorica—Bobanova Draga—Grude—Bostan, a lijevom jačom kolonom (Štab brigade sa

² Bogdan Peko.

³ Vjerojatno Drvenik.

3 bataljona) pravcem: Imotski—Posušje—Rastovača—Broćanac—Kočerín.

Kada izbije na liniju: s. Ružići—s. Bostan—s. Zelenkovac⁴—s. Grude, [...] ⁵jemu ove zapovijesti. IV dalmatinska brigada prikupit će se na određenom sektoru, čim budu njene jedinice na pravcima Imotski—Ljubuški, i Posušje—Široki Brijeg smijenjene od strane jedinica III dalmatinske brigade.

Odmah po dolasku na određene sektore štabovi brigada podnijet će Štabu divizije izvještaj sa naznačenjem rasporeda svih njihovih jedinica i podatke o neprijateljskoj aktivnosti.

9. — Naročito voditi računa i postaviti pred sve rukovodioce i borce, da što više politički djeluju među narodom, a i svojim postupcima pokazati primjerno držanje i političku svijest.

Taj način će nam mnogo olakšati sakupljanje sakrivenog oružja po selima i doprinijeti razbijanju ustaške propagande i njenog uticaja u tim krajevima.

10. — Štab IX dalmatinske NOU divizije biti će u Imotskom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dostavljeno:

Vrhovnom Štabu NOV i POJ.

Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske.

Štabu III, IV i V dalmat. brig.

po kuririma 14.-II-1943.

Načelnik

Škorpik⁶ v. r.

Komandant

Vicko Krstulović v. r.

⁴ Zelenikovac.

⁵ U originalu nedostaje druga stranica dokumenta.

⁶ Josip.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O REZULTATU BORBI KOD POSUŠJA I IMOTSKOG¹

DRUGA DIVIZIJA
14/II II č.

U bojevima kod Posušja i Imotskog zaplenili smo 140 pušaka, 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 100 mina za bacač i oko 60.000 metaka, 2 vagona nafte i petroleuma, 23 vagona duvana i 20 vagona kukuruza. 15. 16 ov. m. jedinice naše divizije biće na komunikaciji Rama—Mostar.

Peko² v. r.

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 14. VELJAČE 1943. POLITODJELU 3. DALMATINSKE NOU BRIGADE O OSNOVNIM ZADACIMA I SISTEMU RADA¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POLITODJELU III DALMATINSKE N.O.U. BRIGADE

Izvještaj o radu vašeg politodjela primili smo. Iz njega se vidi da ste najprije prošli i pregledali partijsku organizaciju da biste imali pravu sliku o njoj — što je pravilno. Iz izvještaja o stanju organizacije i nivou kadrova, kao i o zadacima koje ste sebi kao prve postavili, vidi se da ste pravilno uočili glavni zadatak u vašem radu — učvršćenje organizacije i podizanje odgovornosti kod partijaca. Da biste to ostvarili potrebno je raditi kako na učvršćenju same organizacije tako i na pojačanju i proširenju partijskog rada po svim sektorima, i aktiviranju svakog člana.

Plan rada organizacije po sektorima, koga ste izneli u pismu partijskoj organizaciji, birou i borcima, dobro je postavljen. Ali postoji bojazan da Partija, ako je u onome stanju kako je prema izveštaju, neće biti u stanju da obuhvati taj rad i ostvari vaš plan. Plan je isuviše širok za slabu organizaciju. Radi toga vi morate pri ostvarenju plana ukazi-

¹ Original (rukopis, crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/16, k. 14A.

Izvještaj je upućen radiogramom Vrhovnom štabu NOV i POJ.

² Peko Dapčević.

³ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, Beograd, reg. br. 5544/I, 2-4 (43).

vati što više pomoći direktno partijskim ćelijama u četama, a s druge strane plan treba postepeno ostvarivati da se organizacija ne bi preopteretila i time nastala još veća neorganizovanost.

Radeći na ostvarenju predviđenog plana, morate uvek imati u vidu, da je vaš osnovni zadatak izgradnja kadrova, osposobljavanje partijskih biroa u bataljonu za rukovođenje, osposobljavanje partijskih rukovodilaca (zamenika politkomesara) kao i političkih komesara da mogu samostalno vršiti dužnosti koje su im poverene.

Prmedba o tome, da dnevni red ćelije nema posebne tačke: »zadaci«, nije pravilna, jer to ne mora biti posebna tačka, već zadatke ćelije treba određivati uz svaku tačku dnevnog reda, tj. u vezi sa diskusijom po sektorima rada.

Vi niste pravilno shvatili svoju ulogu politodjela. Politodjel je inostruktorsko telo, a ne rukovodstvo. On pomaže partijskim rukovodstvima, partijskim rukovodstvima, kao i političkim komesarima da savladaju rad u brigadi, kao i da se osposobe za svoje uloge rukovodilaca. Prema tome, vi kao politodel nemate pravo da pišete pisma partijskim organizacijama i rukovodstvima (to je zadatak zamenika politkomesara — partijskog rukovodioca), niti pak borcima (to je zadatak politkomesara brigade, odnosno štaba). Vi treba sa njima da saradujete i da im pomažete.

Pismo »O radu partije u vojsci«, kao neispravno, povučeno je od strane CK KPJ. Prema tome, to treba i vi da učinite.

Pitanje kolektivizacije novca treba elastično postaviti i čuvajte se da ne pre naglite, jer su po tome ljudi najosetljiviji, ali borbu protiv otuđivanja stvari, makar i ličnih, treba odlučno voditi drugim putevima i sredstvima.

14-II-1943. god.

BROJ 71

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH BIOGRAD OD 15. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O IZABRANIM NOO U SELIMA KOTARA¹

Dragi druže Karlo!²

Pošto sam ti skoro poslao baš naš izvještaj o političkom-moralu naroda opć. Nin, za našu narodno-oslobodilačku borbu, koje smo održavali zborove po istoj ja i drug Fabo i drugarica Vera također smo održali zborove u općini Zemunik, kao i na tri mjesta opć. Biograd, a na otoku opć. Biograd neznam tamo je bio drug Danilo³ i prema tome neka te isti izvjesti.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 10/124—128.

² Žuvić Marijan-Karlo.

³ Danilo Stampalija.

Općini Nin selo Briševo

Prisustvovalo je 30 ljudi
izabran N.O.O. 5 „

Poljice

prisustvovalo je 120 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 lica

Ražanac

prisustvovalo je 20 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Ljubač

prisustvovalo je 90 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Vrsi

prisustvovalo je 115 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Nin

prisustvovalo je 85 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Privlaka

prisustvovalo je 60 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Zaton

prisustvovalo je 120 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Kožina

prisustvovalo je 105 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Diklo

prisustvovalo je 30 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Također smo održali sastanak sa svim predsjednicima mjesnim i organizirali Općinski N.O.O. kao i dali upute za daljni rad.

Opć. Zemunik**Sukošan**

prisustvovalo je 30 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Debeljak

prisustvovalo je 210 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Galovac

prisustovalo je 80 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Bibinje

postoji samo privremeni N.O.O. od 5 ljudi.

U Opć. Biograd

Raštane

prisustovalo je 80 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Sikovo

prisustovalo je 60 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Krmčina

prisustovalo je 70 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Biograd 15/II 43.

Drug Vice⁴ v. r.

BROJ 72

DIREKTIVNO PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 16. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O ZADACIMA PARTIJE NA FORMIRANJU NOVIH PARTIZANSKIH JEDINICA NAKON ODLASKA DEVETE DIVIZIJE IZ DALMACIJE¹

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
Br. služ.
16. II. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA SJEVERNU DALMACIJU²

Dragi drugovi,

Ma da ste u posljednjem našem dopisu bili obavješteni o izvjesnim mjerama, koje su preduzete u vezi s povlačenjem naših brigada sa te-

⁴ Vjerojatno Vice Barbaroša.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, snimak u VII, mikroteka MNR Split, film 8/187.

² Pismo sličnog sadržaja upućeno je 1 Okružnim komitetima KPH za srednju Dalmaciju i za Knin.

ritorija Muća i Knina, smatramo za potrebno da vas još jednom obavijestimo kako bi imali što jasniju sliku o stvarnom stanju stvari i što pravilniju orijentaciju u vašem budućem radu.

Prema odluci Vrh. Štaba NOV od naših triju Dalmatinskih brigada III. IV. i V. formirana je IX. hrvatska divizija, koja je već dobila i svoj operativni zadatak.³ Isto tako Vrh. Štab stavio nam je u zadatak da na teritoriju Srednje i Sjeverne Dalmacije i Knina u najskorije vrijeme formiramo partizanske odrede, a postojeće partizanske jedinice

Fokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju

Br. služ.
16.II.1943.

Okružnom Komitetu K.P.H. za Sjevernu Dalmaciju

Dragi drugovi,

Ma da ste u posljednjem našem dopisu bili obavješteni o izvjesnim mjerama, koje su preduzete u vezi s povlačenjem naših brigada sa teritorija Muća i Knina, smatramo za potrebno da vas još jednom obavijestimo kako bi imali što jasniju sliku o stvarnom stanju stvari i što pravilniju orijentaciju u vašem budućem radu.

Prema odluci Vrh. Štaba NOV od naših triju Dalmatinskih brigada III. IV. i V. formirana je IX. hrvatska divizija, koja je već dobila i svoj operativni zadatak. Isto tako Vrh. Štab stavio nam je u zadatak da na teritoriju Srednje i Sjeverne Dalmacije i Knina u najskorije vrijeme formiramo partizanske odrede, a postojeće partizanske jedinice na tom terenu trebaju da posluže kao jezgro tih budućih odreda. U vezi s time formiran je Štab Grupe Odreda, za čijeg je komandanta postavljen drug M. Lič, član Štaba IV. Operativne Zone. Zadatak je tih odreda da na svom terenu vode akcije protiv okupatora ustaša i četnika, da održe oslobodjeni teritorij, kao i da ga prošire isti. Isto tako odredi će vršiti i dalje mobilizaciju pouzdat će svoje redove i voditi kurs, da vremenom izrastu u brigade. U vezi s time skreća vas se pažnja da svestrano pomognete kako Štab Grupe Odreda tako i sve partizanske jedinice i to kako u daljnjoj mobilizaciji ljudstva, ishrani, političkog uzdizanja bbraca, isto tako i jačanju Partije u vojsci. Štab Grupe Odreda spada što se tiče operativnog rukovodstva pod Štab IV. Oper. Zone, a što se tiče političke i partijske pomoći, kontrole i rada neposredno pod IK naše Partije.

SA drugarskim pozdravom:
Sart inšizmu-sloboda naredu!

Za Fokrajinski Komitet
K.P.H. za Dalmaciju:

Bejfer
P.S. Odredni komandanti i članovi grupa odreda da se što prije odrede brojimo, organizaciono učvrste i akcionu sposobnost za izvršenje borbenih zadataka.

Faksimil dokumenta broj 72

³ O formiranju Devete dalmatinske divizije vidi dok. br. 62, 63, 64, 66 i 98.

ce na tom terenu trebaju da posluže kao jezgro tih budućih odreda. U vezi s time formiran je Štab Grupe Odreda,⁴ za čijeg je komandanta postavljen drug Milić,⁵ član Štaba IV. Operativne Zone. Zadatak je tih odreda da na svom terenu vode akcije protiv okupatora ustaša i četnika, da održe oslobođeni teritorij, kao i da prošire isti. Isto tako odredi će vršiti i dalje mobilizaciju, popunjavat će svoje redove i voditi kurs, da vremenom izrastu u brigade. U vezi s time skreće vam se pažnja da svestrano pomognete kao štab Grupe Odreda tako i sve partizanske jedinice i to tako u daljnjoj mobilizaciji ljudstva, ishrani, političkog uzdizanja boraca, isto tako i jačanju Partije u vojsci. Štab Grupe Odreda spada što se tiče operativnog rukovodstva pod Štab IV. Oper. Zone, a što se tiče političke i partijske pomoći, kontrole i rada neposredno pod PK naše Partije.

Sa drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Pokrajinski Komitet
K.P.H za Dalmaciju:

*Bajer*⁶ v. r.

P.S.⁷ Odmah pomognite štabu grupe Odreda da se što prije odredi brojčano povećaju, organizaciono učvrste i akciono osposobe za izvršenje postavljenih zadataka.

BROJ 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 8. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRILIVU NOVIH BORACA U JEDINICE I O NEDOSTATKU ORUŽJA¹

Š T A B
IX. DALMATINSKE NOU DIVIZIJE

Op. Br. 7
Dne 18. februar

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Prije nekoliko dana dostavili smo Vam pregled brojnog stanja i naoružanja IX Dalmatinskei NOU divizije,² iz kojeg se je vidjelo koliko je slabo naoružanje naših brigada.

⁴ O formiranju Štaba Grupe NOP odreda Dalmacij, vidi dok. br. 64, 66 i 98.

⁵ Maks Bace.

⁶ Ivan Amulić.

⁷ Dopisano rukom crnilom.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/2.

k. 8.

² Vidi dok. br. 63.

U toku poslednjih dana došao je veliki broj novomobilisanih boraca i još uvijek dolaze, tako da su se naše brigade popunile, a pretekle šalje-mo u II i III diviziju.

Usljed velikog priliva novomobilisanih snaga broj nenaoružanih boraca u znatnoj mjeri je se povećao, tako da u diviziji imamo sada oko 40% nenaoružanih ljudi. Divizija broji sada sa odredom Ratne mornarice oko 3.600 ljudi.

Diviziji predstoje važni zadaci, ne samo na ovom sadašnjem njenom sektoru, već vjerovatno i van ovoga. Na ovom sektoru ima veliki broj vrlo jakih neprijateljskih garnizona, mahom dobro utvrđenih. Jasno je, da naša divizija sa nenaoružanim borcima i bez teškog oružja neće biti u stanju, da vrši zamašnije akcije protiv ovakvog neprijatelja.

U više mahova nam je od strane V.Š. skrenuta pažnja, da navikavamo naše jedinice, da oružje pribave od neprijatelja. Dok je ovo bilo moguće, naše su hrabre jedinice to u punoj mjeri i učinile i naoružale od neprijatelja otehim oružjem naše prve brigade, koje su zatim upućene u sastav drugih divizija.

Sada, kada nam ovo više nije moguće, obraćamo se Vrhovnom Štabu sa ponovnom molbom, da nam se dodijeli što više oružja i municije za naoružanje naših brigada i odreda Ratne mornarice, da bi ih time osposobili za pretstojeće akcije.

Molimo, da ova naša molba ne ostaje glas vapijućeg i da nam se u što većoj mjeri iziđe u susret, pa makar i oduzimanjem oružja onim jedinicama, koje ga imaju u većim količinama no što im je neop-hodno potrebno. Ovo se naročito odnosi na automatsko oružje i teško naoružanje, kojeg mi gotovo i nemamo.

Ako nam se dodijeli izvjesna količina oružja i municije, molimo da se preduzmu mjere, da to oružje zaista i stigne do nas, i da se u buduće ne desi, da se naređenja Vrhovnog štaba ne izvršavaju.

Molimo da se ovo smatra vrlo hitnim.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik
Škorpik³ v. r.

(M.P.)

Komandant,
Vicko Krstulović v. r.

P.S. — Molimo, da nam se dodijeli jedan kamion za sve potrebe divizije: prenos ranjenika, prebacivanje duhana iz Imotskog, dovlačenje hrane, koje na ovom sektoru gotovo i nema itd.

Upravo smo primili pregled brojnog stanja i naoružanja naše V Dalm. brigade: na 1000 boraca ima 300 pušaka, 4 mitraljeza i 4 puško-mitraljeza, 1 bacač sa 17 bombi.

³ Josip Škorpik.

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PROMINSKO-BUKOVIČKE ČETE ODRŽANOG 18. VELJAČE 1943. GODINE¹

ZAPISNIK

sa sastanka četne partijske jedinice Prominsko bukovačke čete, održan 18-II. 1943. godine, sastanku je prisustvovalo 6 članova

DNEVNI RED.

- 1) Diskusija o izvršenim akcijama i držanju boraca u akciji.
- 2) Držanje komandnog osoblja.
- 3) Popunjavanje komandnog osoblja.
- 4) Eventualije — Kritika i samokritika.

Po prvoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće. Akcija izvršena na rekviriranju imovine bandita sela Radašinovaca² izvršena je sa uspehom i bez otpora. Kako su borci bili premoreni moral je ostao na visini. Akcija izvršena na Vodičkom terenu na kolonu od 3 kamiona, jedan tenk i jedan blindiran kamion, bila je uspješna a gubitak naša dva druga je krivnja njihova što se nisu povukli po planu kako je bilo predviđeno.³

Zadatak se nije borcima saopštio pred strojem, jer smo trebali što hitnije zauzeti položaj. Kurira koga sam poslao da se 1 vod povuče prema zapadu, kurir nije saopštio naređenje vodniku prvog voda, te vodnik po svojoj vlastitoj inicijativi prebacio se preko ceste, time izložio cijeli vod opasnosti. Zbog neshvaćanja naređenja nije nam uspelo pokupiti oružje i još više dati žrtava okupatoru. Držanje boraca pretežno je bio dobar, kod pojedinih drugova pojavilo se malo kukavičluka i panikerstva. Ističemo kao slabića druga Morožina Romana, Gundića Ivana, Pavasovića Marka, a kao dobre borce ističemo druga Laća Pašku, Zečevića Savu, Mira Orlova, Tadina Ivana, Omer Eškinju i Lalić Poljaka.

Po drugoj tački dnevnog reda zaključujemo sledeće: Držanje komandnog osoblja možemo istaknuti kao dobro, što bez ikakove obaveštajne službe su izdali naređenje za povlačenje na nove položaje i tome sačuvali mnogo žrtava, kako je bio napušten naš položaj »Sabina« a neprijatelj ga je već bio zauzeo tako se naš 1 vod povlačio kroz unakrštenu vatru. Hitrinom povlačenja izbjegli smo još više žrtava.

Po trećoj tački dnevnog reda zaključujemo sledeće: Za vodnog delegata 1 voda predlažemo druga Bjelanović Mirka, jer dosadašnji vod. del. 1 voda je pao žrtvom u ovoj borbi. Za desetara II desetine II voda predlažemo druga Lalić Nikolu (Poljak).

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 8—19/I, k. 1603A.

² i ³ Akciju je izvršila Primorska i Prominsko-bukovička partizanska četa. Vidi dok. br. 77 i 209.

Po četvrtoj tački Eventualije — Kritika i samokritika. Kritika drugova partijaca je kritikovana na četnom partijskom sastanku. Kulturno prosvjetni rad u ovoj jedinici jako zaostaje i uopšte nikakav, zbog lošeg terena i napornog marša.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zapisničar
Ivan Vulin v. r.

Zamjenik sekretara
Miroslav Orlov v. r.

BROJ 75

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE OPERATIVNE ZONE OD 19. VELJAČE
1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BROJNOM NARASTANJU
JEDINICA I NEDOSTATKU ORUŽJA¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj: 40/43
Dne 19. II. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Zbog velikog plijena u oružju prilikom oslobođenja Prozora, u sporazumu sa drugom Markom² i Terzićem³ upućujemo ovog druga iz našeg ekonomskog odsjeka, u uvjerenju da će našoj diviziji biti dodijeljen dio plijena u oružju.

Mobilizacija koja se sprovodi u Dalmaciji i koja je još u toku brzo je upotpunila naše brigade, koje već danas broje preko hiljadu ljudi i u najskorije vrijeme taj broj popet će se na 1.200--1.300. Ako se ima u vidu ranije brojno stanje naših brigada (III = 700, IV = 750, V = 500) onda broj novomobilisanih, koji su svi bez oružja, prelazi 1.000. — Ranije naoružanje naših brigada pored nedostatka u puškama bilo je naročito u automatskom oružju (tj. puškomitraljezima — III = 8, IV = 7, V = 5).

Pored ovoga u Dalmaciji pod rukovodstvom Štaba Grupe odreda ostalo je 7 odreda, brojno po 30—40—50 ljudi u odredu.⁴ Da bi isti udovoljili dosta velikim zadacima koji pred njima stoje potrebno ih je što prije brojno razviti. Nedostatak u oružju biće i tu glavna smetnja.

Mi ne zaboravljamo da glavni izvor našeg naoružanja treba da bude neprijatelj, ali da bi našu diviziju koja je prebrzo izrasla što prije osposobili, nužno nam je potrebna Vaša pomoć, naročito u puškama i auto-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20/2, k. 1491.

² Aleksandar Ranković.

³ Velimir Terzić.

⁴ Vidi dok. br. 66.

matskom oružju. Napominjemo da je oružje koje [je] bilo upućeno iz I Divizije⁵ a koje je bilo namijenjeno našoj diviziji, prema obavještenjima nekih drugova iz Ekonomskog oteka Vrhovnog štaba, negdje na putu oduzeto od drugih jedinica.

Molimo Vas da sve ovo imate u vidu kako kod ovog plijena tako i u buduće i nas u ovom pogledu kao i do sada pomognete.

Sa mnogo drugarskih pozdrava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

*Jordan*⁶ v. r.

(M.P.)

Komandant:

(otsutan)

BROJ 76

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 20. VELJAČE 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DAL-
MACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZA-
CIJA I ORGANA NARODNE VLASTI¹**

OKRUŽNI KOMITET KPH ZA
SREDNJU DALMACIJU
20. februara 1943. god.
Drugarskom

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Naš Okružni Komitet se sastao u zadnji mjesec dana četiri puta. Jedino su danas prisustvovali svi članovi sastanku, gdje smo uz ostali rad sredili obrazac (Partijsko-organizacioni, N.O. Pokreta i Partijsko finansijski) za XII mjesec 1942 god. i I mjesec 1943 god. Izvještaj Vam nismo mogli ranije poslati, obzirom na to što ni smo na vrijeme dobili izvještaje od naših Kotara. Nastojaćemo da u buduće šaljemo redovito svakog mjeseca izvještaj, pak smo na to skrenuli pažnju svim Partijskim organizacijama.

O političkoj situaciji dajemo Vam pregled za oba protekla mjeseca kao i za 20 dana ovog mjeseca, dok organizaciono stanje šaljemo za oba zadnja mjeseca, koje se u ovo zadnjih 20 dana izmjenilo na bolje tj. sve organizacije su se povećale u članstvu. Napokon mobilizacijom koja se u

⁵ Odnosi se na Prvu proletersku diviziju NOV i POJ.

⁶ Ivica Kukoč.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/310—312.

velikom djelu izvršila izmjenilo se iz temelja stanje svih organizacija, pošto je veliki dio članstva otišao u vojsku.

I) Opća politička situacija

Kroz proteklo vrijeme politička se situacija nije uglavnom mjenjala, jedino poslje mobilizacije stanje se izmjenilo na gore, ali to samo u zagorskom kraju. Kroz proteklo vrijeme rad HSS svakim je danom sve intezivniji i sve se više zapaža u masama naročito na selu dok se u samom Splitu ne zapaža jačeg djelovanja u masama. Kuriri HSS stalno putuju u Zagreb i okolicu Splita po organizacionom radu. Najaktivniji je Mladineo. On već traži kanale da dođe u izravnu vezu s Italijanima preko advokata Ljubića i u tu svrhu traži brošuru rad »Reakcionarnog vodstva HSS« da bi mu to poslužilo kao dokumenat pred Talijanima kako oni ne saraduju sa partizanima. Uz ovo oni nastoje da organizuju omladinu, ali ja sada nemaju nikakvog uspjeha premda bi u buduće i mogli imati uspjeha među srednjoškolskom i studentskom omladinom. Pojačan je rad HSS na selu tako da i Paško Kaliterna koji putuje u Omiš, a tako isto i Mladineo, a nedavno su obojica bili kod Vojka Krstulovića (Švora), koji je u zadnje vrijeme boravio u Omišu. Za Vojka Krstulovića se drži da je glavni povjerenik za Dalmaciju. Paško Kaliterna namjerava organizirati »građansku zaštitu« koju bi imali naoružati Talijani. Međutim mi još nismo mogli dobiti podatke da je ikoga uspio organizirati. Smatramo da je potrebno poduzeti korake za jednu eventualnu akciju na P.² Kaliternu i V.³ Krstulovića.

U Klis su upućeni pozivi sa strane nekih članova N.O.O. Dalmacije A. Mijiću zamjeniku P. Kaliterne i S. Glavini istaknutom i poznatom HSS-ovcu, da dođu na oslobođeni teritorij. U primljenom odgovoru Mijić se uopće nije dotaknuo HSS i Londonske izbjegličke vlade, te je sigurno i povezan sa njima, dok se Glavina potpuno ograđuje premda nije ni njemu potpuno vjerovati. Obadvojica uzimaju kao razlog da ne mogu doći na oslobođeni teritorij svoju starost i bolest. Isto tako se uputilo pismo i J. Martinoviću iz Kaštela, ali on još nije odgovorio, dok su neki iz Trogira voljni da na poziv dođu.

Prigodom mobilizacije sa naše strane HSS je bacio parole »nećemo se boriti za nikoga« koja je imala izvjesnog odjeka u djelu Zagorskih masa, gdje smo mi malo od ranije politički radili. Mobilizirani koji su izbjegli iz svojih sela, već se djelomično vraćaju, pošto im je kazano da im se zbog toga ne će praviti represalije. Međutim neke izbjeglice primile su i oružje od ustaša.

Za vrijeme ove mobilizacije HSS je imao trodnevnu konferenciju od 15—17 februara u hotelu »Jadran« u Splitu sa P. Kaliternom. Iz Klisa su sastanku prisustvovali poznati HSS razbijači Petar Valenta i Slavko Radić, a iz Lečevice Zoko. Iz sveg ovog se vidi da su Vaša ranija ukazivanja na izdajnički rad HSS bila ispravna. Ovaj njihov izdajnički rad raskrinkavamo na konkretnim činjenicama na terenu.

² Paško Kaliterna.

³ Vojko Krstulović-Švora.

Uspjesi Crvene Armije, smrt Birčanina⁴ i radio izvještaji Londona o partizanskim borbama proizveli su izvjesnu zabunu u četničkim redovima. Smrt Birčanina zato što se pojedine vodice prepiru tko će ga zamjeniti. Kandidati su za politički rad Urukalo⁵ i Alfrević⁶ s jedne strane, a Jevđević⁷ s druge a za vojno vodstvo Đujić.⁸ U jednom djelu četnika pokazuje se tendencija da bi se odvojili od saradnje sa okupatorom, a na čelu te grupe stoji bivši kapetan Boras, koji je kazao: »Htio bih da dobijem vezu sa partizanima«. Tražio je dali su partizani principijelni za sporazum sa četnicima. Boras priznaje da Draža Mihajlović saraduje sa Talijanima, ali daje to njegov taktički potez kako bi došao do oružja, dok su Đujić i četnici iz Knina plaćenici. Odgovorilo mu se da partizani nisu principijelno protiv sporazuma, a oni ako iskreno misle treba da 1) Izadu pred narod sa proglašenjem da osuđuju svaku saradnju četnika sa okupatorom. 2) Da vidno pokažu borbom protiv okupatora da su raskrstili sa starim nedjelima pak onda da može biti govora o saradnji. Ovaj odgovor nije zvaničan već indirektan. Drugu »grupu« četnika na čelu sa Dr. Mihajlovićem koji navodno traži pregovore sa partizanima a kod kojeg očito izbija da je to samo trik jer veli: »Partizani treba da se odriču primanja oružja od Njemaca i tada četnici nebi primali oružje od Talijana«. Ovog se odmah odbilo. Među samim četnicima u Splitu pada agilnost u radu i zastoj, jer duže vremena ne izdaju »Krik iz jame«, a i pri samom pogrebu Birčanina došlo je do malih nesporazuma sa Talijanima. Talijani su htjeli da i oni zvanično prisustvuju pogrebu, što oni nisu htjeli iz razloga da se nebi vidjela otvorena saradnja. Radi toga spora pogreb je na pola puta prekinut. Upliv četnika u Splitu među krupnom gospodom je pojačan, dok se među masama još više razvija mržnja protiv njih. Po selima nema nigdje simpatija prema njima, već tu i tamo može da se nađe pojedinac.

Jugoslavenski nacionalisti, grupa sokolaša na čelu sa Muratom, prelaze Talijanima i traže vezu sa istima po liniji »Šverca«. Po selima njihov je upliv vrlo malen, a u Zagorskim selima nikakav.

SDS-ovci su se povukli pak neznamo za njihov rad ili je pak to konspiracija pred nama. U Vranjicu i Sinju gdje su imali ponešto uticaja od ranije danas ne posjeduju ništa, jer su svi ti prešli N.O. borbi dok u ostalim selima nikada nisu bili ni prodrli.

II) Narodno oslobodilačka borba

a) **Narodno oslobodilački odbori.** U našem Okrugu ima 2 Kotarska, 18 općinskih, 4 gradska i 161 seoski N.O.O. dok u 3 kotara, 3 općine i 9 sela isti još nisu uspostavljeni. Po samim ovim brojkama se vidi da su N.O.O. kroz ova dva mjeseca uspostavljeni u mnogim selima, općinama i kotarevima i da će se u najkraće vrijeme isti formirati kroz sve naše

⁴ Ilija Trifunović-Birčanin. Vidi dok. br. 306, 333 i 342.

⁵ Sergije Urukalo.

⁶ Silvije Alfrević.

⁷ Dobrosav Jevđević.

⁸ Momčilo Đujić.

okružje. Rad N.O.O. je prilično učvršćen, tako da su se oni svaki dan sve više učvršćavali i osamostaljivali i dobili pravi oblik narodne vlasti, demokratske. N.O.O. su u mnogim mjestima i borbeni organi vlasti, pošto su oni organizirali i izvršili mnoge akcije tako da su oni sve više uzimali učešća u rješavanju svakodnevnih pitanja. I pored tih uspjeha mnogi N.O.O. su još uvijek prirepci Partije nesmatrajući same sebe kao jedine organe vlasti. Rad N.O.O. se uglavnom kreće oko prikupljanja prinosa i zbrinjavanja za vojsku, dok po ostalim dužnostima specijalno na političkom radu vrlo su malo uradili i to sa razloga što im je naša Partija preko svojih prestavnika malo nato ukazivala. Ipak njihov autoritet svakim danom sve više raste među masama.

U samoj mobilizaciji N.O.O. su uglavnom odigrali svoju ulogu i doprinjeli uspjehu, mada je bilo i onih koji su brenzali mobilizaciju, bili u službi pete kolone, a poneki i od članova N.O.O. su dezertirali. Takvih slučajeva je bilo najviše u onim odborima u kojima nije bilo partijaca, kandidata ili simpatizera, pak ih se nije dovoljno povjeravalo, a krivnja je naša da se je tim odborima posvetilo malo ili ništa pažnje mobilizacijom su mnogi članovi N.O.O. obuhvaćeni, a poneki dezertirali i raspršili, tako da će se morati popuniti ove N.O.O. sa novim članovima ili nanovo izabrati gdje zato budu mogućnosti. Ipak ova je mobilizacija bila kamen kušnje za N.O.O. gdje ih se moglo najbolje provjeriti i najbolje kod njih vidjeti ono što Partija nije ranije vidjela, pak na osnovu svih nedostataka i propusta izvući pouke za budući rad. Nastoji se da se N.O.O. povežu preko svojih viših rukovodstava sa N.O.O. Dalmacije da bi rad bio što pravilniji i bolji.

b) **Narodno oslobodilački fond.** N.O.F. je uglavnom sproveden tako da u svakom N.O.O. ima blagajnik, a isto tako prikupljaju pomoć i ostali članovi N.O.O. tako da su N.O.O. pretvorili u odbor za prikupljanje, umjesto da su među sobom razdjelili dužnosti i tako se pravilno odnosili i bili zapravo ono što i moraju da budu. Ovom krupnom propustu je kriva i naša Partija a u prvom redu O.K. Kod ovog pitanja Vi bi nam trebali dati više jasnoće u direktivama o radu blagajnika u NOO i kojim putem da se sakupljaju prinosi za NOF.

Prinosi su NOF po selima uglavnom opali, kao što smo ranije i predvidili sa razloga što su tvornice prestale da rade, seljaci usljed slabe žetve imaju sve manje mogućnosti da daju pripomoć, jer su mnoga sela popaljena, što je veliki broj hranitelja otišao u partizane i što usljed reakcije svakim danom ima sve više žrtava u zatvorima i internaciji. Ipak današnji prihodi daleko su veći nego prošle zime.

U Splitu je također NOF nešto opao, prihodi se kreću 300—350 hiljalira mjesečno plus u robi i hrani (167.000). Sinjski kotar je po NOF tek počeo da radi tako da sakupi 80—100 hiljana kuna. U ostalim kotarevima prihodi su se u novcu smanjili dok su se u robi povećali. U Mućkom kotaru prihodi su nikakovi dok su ranije u naturi uglavnom davali vojsci. NOF će se u buduće preko NOO podnositi izvještaj o svom radu višim rukovodstvima sve do NOO za Dalmaciju. Zadnje se vrijeme

nije ništa novca poslalo Štabu IV op. zone, obzirom što je za isti kupljena razna hrana koja je opet poslata našoj vojsci preko Komande Područja ili direktno izdata raznim vojnim jedinicama.

Također smo izdali Nabavnom Poduzeću Muć i Barbi Livno 218.470 kuna. Zajam za sada još nije počeo priticati, jedino je Split dobio prvu svotu od 20.000 lira. Pitanje zajma je postavljeno pred sve NOO, ali bi predsjedništvu NOO za Dalmaciju trebalo nato skrenuti pažnju. Petnaestodnevna kampanja za vojsku uglavnom je uspjela. Split je dao u hrani i robi 167.000 lira, Solin je također sakupio mnogo robe, Sinj je u novcu sakupljao dok u ostalim kotarevima nije bilo vidnijeg uspjeha.

c) **Antifašistički front žena.** Organizacija AFŽ nije uspjela da se organizaciono učvrsti i poveže u onom srazmjeru kako se jačala u članstvu. Rukovodstva su labava i aljkava pak i tu Partija nije dala ono što je morala da da. Nepravilnost je Partije što je u nekim slučajevima diktirala AFŽ u njihovom radu umjesto da preko odgovornih drugova kontrolira, pomaže i ukazuje na nedostatke. Isto tako veze između AFŽ i Partije su skoro bile nikakove, a ni danas ni izdaleka nisu kakove bi trebalo da budu i to uglavnom krivnjom drugarice iz O.K. koja je odgovorna za rad AFŽ, pak će tome u buduću trebali posvetiti više pažnje. Okružna Konferencija nije dala ono što je trebala, ali se nemože reći da nije uspjela. Glavni nedostatak je tome što se nije organizaciono pripremila kako treba i što u diskusiji nije iznešeno pravo stanje pojedine organizacije pak se nije dobila prava slika i tako se kritički nije dalo ono što je trebalo. Treba uzeti u obzir da je ovo njima prva takova konferencija. Uspjeh je u tome što su na konferenciju došle žene iz svih kotara, dok su iz Splita zakasnile i to krivnjom veze za opremu iz Splita. Isto tako uspjeh je što su sve žene skoro uzele učešće u diskusiji. Napomenuti je da su u diskusiji najbolje učestvovala nepismene žene, seljanke, a najslabije terenske radnice AFŽ. Pri izboru terenskih radnica treba imati u vidu koga se šalje, a ne koga bilo, a isto tako kad ih se šalje treba im dati šira uputstva o vladanju na terenu i ukazati im naročito na one griješke koje njima krnje autoritet u očima sela (na pr. pušenje). Odgovorne drugarice kad kontroliraju rad pojedine terenske radnice, treba da paze na njeno ponašanje na selu i učiti ih pravilnom ponašanju. Također drugarice na terenu nisu dovoljno aktivne u radu.

U mnogim NOO nema učešća AFŽ, a i gdje su zastupane tamo su jedino odgovorne po AFŽ i u ostalim pitanjima nemaju nikakvog učešća što je skroz pogriješno pak će u buduću i Partija tome posvetiti više pažnje, da bi žene bile punopravni članovi NOO i nevezati se samo za AFŽ, a isto tako će se morati svi NOO popuniti sa predstavnicima AFŽ.

U Okružju ima 4 inicijativna odbora, 6 općinskih, 4 gradska i 108 seoskih. Organizaciono je obuhvaćeno 4257 žena, dok je u radu obuhvaćeno i triput veći broj, što je opet slabost te organizacije. Žene u velikom

broju traže u vojsku [...] ⁹ govori kako one učestvuju u svakodnevnom radu.

d) **Ujedinjeni Savez Antifašističke omladine Jugoslavije.** Glavna je griješka Skojeve organizacije, a i Partije što nije dovoljno kontrolirala i pomagala, što se po pitanju USAOJ-a sektašilo. To se naročito odrazilo na Trogirskom sektoru gdje USAOJ nije bio organizaciono postavljen. Pravilnim shvatanjem uspostavljanja USAOJ-a kao glavne zadaće Skoja, postigao se uspjeh pošto je danas u USAOJ-u masovno obuhvatio omladinu. Griješka sektašenja po ovom pitanju još nije ispravljena u Sinjskom kotaru gdje odgovorni drugovi nisu proradili na ovom pitanju, krivo shvaćajući našu liniju N.O. borbi. Naročito treba podvući slabi rad na oslobođenom teritoriju gdje iako se uspjelo masovno obuhvatiti omladinu nema stvarnih rezultata, što se vidi po njihovom slabom dobrovoljnom odazivu u vojsku i slaboj pomoći toj vojsci, ali ipak treba istaknuti da ovdje kao i čitavom okružju na poziv da stupe u vojsku rado su se u ogromnoj većini odazvali pak je vrlo mali broj omladinaca koji su dezertirali.

U našem okružju mi danas imamo jaku i masovnu organizaciju USAOJ, koju još uvijek nije uspjelo organizaciono učvrstiti. Jedna je od griješaka što do danas nisu uspostavljeni općinski i kotarski odbori USAOJ-a pak zbog toga nema čvrste veze među pojedinim organizacijama. Griješka je bila i u tome što su se mnoge Skojevske organizacije nametnule kao tutori pojedinim odborima, ali ta je griješka uglavnom ispravljena.

Do sada je uspostavljeno 3 gradska, 105 seoskih odbora, pak se po samim ovim brojkama vidi nedostatak u uspostavi rukovodstva. Organizaciono je obuhvaćeno 4196 pak se samo time vidi da omladina rado pristupa ovoj organizaciji [...] ¹⁰

⁹ Nečitka riječ.

¹⁰ Kraj dokumenta nije sačuvan.

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PRIMORSKE ČETE ODRŽANOG 21. VELJAČE 1943. GODINE¹

ZAPISNIK

sa sastanka četne partijske jedinice Primorske čete, održanog
21/II ove god. prisutni bili 5 drugova.

DNEVNI RED:

- I. o izvršenim akcijama
- II. držanje drugova u akcijama
- III. rad trećeg voda ove čete
- IV. izvještaj o radu Skoj-a
- V. izvještaj delegata ove čete koji je prisustvovao
na sastanku partijaca terena Vodice
- VI. rad sa kandidatima
- VII. eventualije

I. tačka: dana 14 ovog mjeseca izvršena je akcija na lov špijuna i rekviriranje hrane u selu Radašinovcima,² akcija je bila uspješna, ubiven je jedan špijun u kući a dvojica uhapšena, te poslije saslušanja streljani. Zaplijenjena je jedna puška i 17 komada bombi kao i nešto hrane. 16/II izvršena je akcija na kamione koji voze sledovanje, akcija je bila uspješna.³ Oružje se nije moglo pokupiti pošto je u pratnji bio jedan tenk i jedan blindirani kamion. Saznajemo da je bilo oko 20 mrtvih kao i pet oficira, a među njima jedan kolonelo. 17/II izvršen je prepad na italijansku kasarnu u selu Mala Čista,⁴ saznajemo da su bila dva ranjena. 19/II izvršena je akcija u selu Ciccure, uhvaćen je glavara sa ženom i još jedan špijun i špijunka, koji su poslije saslušanja bili ubiveni. Ujedno je od njih rekvirirano nešto hrane. Istog dana je jedan vod ove čete izvršio akciju u Bilin Vlakan, ubivena je jedna ženska.

II. tačka: držanje drugova u akcijama je bilo pohvalno osim nekoliko drugova koji su za vrijeme akcije na kamione se skrili i dao im se ukor. U istoj akciji drug vodnik I voda uzeo je nepravilno inicijativu u svoje ruke, pa je i tu bila neka mala greška.

III. tačka: drug vod. delegeat III. voda naglašava težak opstanak cijelom vodu na terenu gdje se nalazi pošto je tamo loš teren. Naglašava o akcijama koje su izvršili do sada. Partijska jedinica zaključuje da i dalje ostane tamo čitavi vod te da budu inicijativni za vršenje akcija, pošto se predvidilo da se ima mogućnosti za vršenje akcija.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10—19/I, k. 1603A.

² Vidi dok. br. 74.

³ Akciju je izvršila Primorska i Prominsko-bukovička partizanska četa. Vidi dok. br. 74 i 209.

⁴ Vidi dok. br. 212.

IV. tačka: Brojno stanje Skoj-a jest 18 drugova. Pošto u trećem vodu ove čete nije formiran Skoj, to se upućuje jednog druga Skojevca u isti vod da tamo formira Skoj što će mu drug četni pročelnik da dade direktive. Sastanci se održavaju redovito te se na njima čita materijal te se razne drugove kritikuje i poučava.

V. tačka: drug delegat sa sastanka izvještava i prikazuje o čemu je bilo riječ na sastanku, što drugovi primaju k znanju.

VI. tačka: partijska jedinica ove čete zaključuje da se prima u kandidatsku grupu druga Kapov Anđela. Stavlja se u dužnost odgovornom drugu za rad sa kandidatima da posveti veću pažnju kod drugova da bi čim više radio i da bi u što skorijem vremenu mogli da povećamo broj partijaca u četi.

VII. tačka: po eventualijama nije bilo ništa naročito.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar četne partijske
jedinice
Vlahov Viktor v. r.

BROJ 78

**ZAPISNIK SA SASTANKA BIROA PARTIJSKE ORGANIZACIJE
SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA ODRŽANOG 22. VELJAČE
1943. GODINE¹**

BATALJONSKI BIRO K.P.H.
SJEVERNODALM. BATALJONA
24. februara 1943. god.
Položaj

Drugarskom

O.K. K.P.H. ZA SJEVERNУ DALMACIJU

Dostavlja se
zapisnik.

Dragi drugovi!

Šaljem Vam jedan primjerak prepisa zapisnika sa sastanka našeg bataljonskog biroa, koji se održao 22. februara o.g.

Na eventualne greške i nedostatke u radu ovog Biroa volili bi da nam dadete svoju podršku u njihovom prokazivanju, a onda i u ukla-
njanju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11—19/I, k. 1603A.

Vaš odgovor očekujemo.

Primite drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Biro
sekretar

Gojko Jakovčev v. r.

Z A P I S N I K

sa sastanka Bataljonskog biroa K.P.H. Sjevernodalmatinskog bataljona održanog dne 22. februara 1943. godine.

Sastanku prisutna 4 druga. Po jedan predstavnik iz svake čete i drug sekretar Biroa.

Dnevni red je bio sljedeći:

1. Politička situacija (referent drug sekretar);
2. SKOJ u vojnim jedinicama bataljona;
3. Koliko se do danas učinilo po datim direktivama od sekretara ovog Biroa;
4. Stanje partijskog kadra, kandidatskih i simp. [atizerskih] grupa;
5. Pitanje kulturno-prosvjetnog rada u bataljonu;
6. Pitanje fiskulture;
7. Pitanje zdravlja (higijene);
8. Pitanje saniteta;
9. Pitanje izdavanja bataljonskih novina i
10. Eventualije.

Po prvoj tački dnevnog reda drug sekretar Biroa u kratkim crtama prikazuje današnju političku situaciju u svijetu i kod nas, kao i o ulozi naše Partije, koju ona igra u ovim momentima. Drugovi [su] sa pažnjom slušali izlaganje druga sekretara, a onda se prešlo na drugu tačku dnevnog reda, t.j.

Pitanju SKOJ-a. Prema primljenim izvještajima od drugova sekretara partijskih jedinica, SKOJ je u sve tri vojne jedinice našeg bataljona masovno obuhvaćen, a naročito u Šibenskoj četi, gdje je sva omladina okupljena u SKOJ-u. Pored zadovoljavajućih rezultata u dosadašnjem radu SKOJ-a, ipak tu i tamo ima još dosta nedostataka, a što će se nastojati otkloniti većom pažnjom samih partijaca toj našoj organizaciji, kao i budućem radu mladih proćelnika Skoj-evskih aktiva, koji su pred kratko vrijeme bili na Okružnoj konferenciji SKOJ-a za Sjevernu Dalmaciju, a gdje će da dobiju opširna obrazloženja za što bolji i uspješniji budući rad same organizacije.

Po datoj direktivi od strane sekretara ovog Bat. biroa jedino je Šibenska četa u potpunosti udovoljila istoj i tako u njoj danas nema ni jednog druga borca koji nije obuhvaćen u jednoj od organizacija kojima rukovodi naša Partija, dok takvog primjera nema u ostalim četama našeg bataljona. Drugovima se po tom pitanju ukazalo na greške i nedo-

statke koje su imale u radu i nakon, do u tančine, raspravljenog tog pitanja, drugovi iz Primorske i Prominske čete obećavaju da će nastojati proraditi na tome poslu, a kako ne bi i njihove čete zaostale za Šibenskom, koja ih je u ovom momentu prestigla u radu.

Po pitanju stanja partijskog kadra, o čemu se govori u četvrtoj tački dnevnog reda, vidi se da je isto slabo, naročito mlađi partijski kadar, što se same izgradnje tiče na vrlo niskom stepenu. Nužno je potrebno da se za taj mlađi part. kadar dođe čim prije do potrebite partijske literature, a kako bi se i mlađi drugovi partijci mogli da nauružaju partijskim znanjem, koje im je i te kako potrebno. Ovo ne znači: da se mladim drugovima, koji su pred kratko vrijeme stupili u redove naše partije, ne poklanja pažnja što se tiče njihove izobrazbe. Istima se tumačila uloga i značaj naše Partije koju ona igra u ovim danima, kao i uopće u svijetu, ali i pored toga osjeća se da bi im bila potrebna još i veća i svestranija pomoć, a tu im, nažalost, ne mogu da dadu njihovi drugovi, jer i samima nedostaje pravo i potpuno poznavanje Partije, te je i njima potrebno da se usavršavaju i da uče još, a kako bi u tom pogledu mogli da se nazovu pravi boljševici. Zaključeno je da se od nadležnih partijskih foruma, a kako bi se ovo stanje što prije popravilo, zatraži i čim prije dobije potrebna literatura naše Partije, a naročito »Kratki kurs Partije«, »12 uslova« i po mogućnosti »Povijest SKB(b)«.

Stanje kandidatskih i simpatizerskih grupa nije najslabije. Drugovi obećavaju da će i u tom pogledu poraditi što više, kako bi se drugovi iz tih grupa mogli da što više uzdignu na visinu na kojoj treba da, kao takovi, budu.

Kulturno-prosvjetni rad u sve tri jedinice nije do danas bio nikakav. Nakon direktive, koju daje drug sekretar Biroa, drugovi obećavaju da će u tom pravcu nastojati što više poraditi, a kako bi i tu kao komunisti mogli korisno da djeluju. Pored učenja deklamacija i formiranja pjevačkih zborova u sve tri čete, drug sekretar Part. jedinice iz Šibenske čete govori i o mogućnosti pozorišnog rada u njegovoj četi, jer ista nema onolike napore, kao što je to slučaj za prve dvije čete, koje su skoro svaku noć u pokretu i radi toga baš i nema tako dovoljno mogućnosti i za ovaj rad u njima. Da bi se moglo udovoljiti traženju Šibenske čete da joj se dostavi odgovarajući pozorišni materijal, zaključeno je da se od naših partijskih foruma isti zatraži i najhitnije dostavi ovom Birou koji će ga dalje dostaviti tamo gdje treba, te se to ovom prilikom i čini. Neka nam se čim prije dostavi gore imenovani traženi materijal.

Po pitanju fiskulture u vojnim jedinicama našeg bataljona, drug sekretar Bat. biroa govori o potrebi iste, kako po zdravlje našeg partizana, tako i po čvrstinu čovječjeg tijela, koju ono marljivom i razumnim gimnastikom dobija. Drugovi se sa ovom direktivom i predlogom slažu i obećavaju da će poraditi na tome da se u njihovim vojnim jedinicama ista uspostavi, pa ako ne u širem obimu, a ono makar svako jutro da se malo provježba tijelo, koje se tokom noći umrtvi, a da bi naši drugovi partizani odmah ujutro bili svježiji i pokretniji.

Kako u jedinicama našega bataljona nema drugarica koje bi se brinule za čistoću ljudstva u njemu, to je prihvaćen predlog druga se-

kretara ovog Biroa, da se u svaku četvu dobije po dvije drugarice, kojima će biti prva i najglavnija dužnost održavanja naših drugova boraca u čistoći, koja je danas u našim četama na vrlo niskom nivou. Te prijeteći opasnost, da se baš zbog nje u skorim proljetnim danima ne pojavi i kakva zaraza, kao što je to već danas svrab, s kojim se ima dosta muke da ga se odstrani. Obećano je da će se po ovom pitanju povesti naročito-računa, a da bi ga se moglo sprovesti u djelo.

Po pitanju saniteta u našem bataljonu do danas se veoma malo radilo da ga se podigne na dostojnu visinu, na kojoj isti treba da bude. Kako je iz iskustva poznato da jedan bolničar u četvi može veoma malo da učini za pomoć i oporavljanje ranjenih drugova, kao i za izvlačenje, palih drugova u borbi, iz borbenog pojasa, to se zaključuje da se u svaku vojnu jedinicu ovog bataljona dodjeli bolničaru još po tri druga, koji će mu u svakom slučaju biti pri ruci, a kako bi se i u tome imalo uspjeha, većeg i boljeg nego je to danas bilo.

Drugovi, članovi ovog Bat. biroa naročito su se zadržali na pretposljednjoj tački dnevnog reda, t.j. na pitanju izdavanja bataljonskih novina. Kako se u našoj štampi, ne znamo zbog kojeg razloga, malo zna i čuje o akcijama našeg bataljona, a kako se u čitavoj Sjevernoj Dalmaciji osjeća pomanjkanje naše literature, to je na ovom sastanku pao predlog da bi sam naš bataljon izdavao svoj list. U njemu bi saradivali prvenstveno borci, a onda i svi ostali rodoljubi. Isti bi izlazio povremeno, ali makar svakih 15 dana obavezno. Naravno da bi s ovim izdavanjem lista bilo i raznih poteškoća pri njegovom izdavanju, ali i pored toga ima se volje da bi se izdavanju istog pristupilo u najskorije vreme, te se radi [toga] drugovima ukazuje na to da među borcima u svojim četama povedu kampanju za saradnju u njemu, a što bi koristilo i samim borcima da se umno razvijaju, kao i to da se u svakoj četvi odredi po jednog dopisnika koji će da opisuje život svoje jedinice i njezin rad na polju narodnog oslobođenja. U daljoj diskusiji donesena je odluka da se isti nazove »Sjevernodalmatinski borac«. Puni ushićenja i volje za rad oko ovog posla svi obećavamo da ćemo nastojati poraditi na tome da bi list izašao u najskorije vrijeme, a naša najveća radost biće, ako Vam budemo mogli da dostavimo prvi broj tog našeg lista.

Na eventualijama kritikuje se druga komandanta bataljona što je jednom prilikom tražio da se za Bukovačku četvu dade više hrane nego za Primorsku. Ovo su drugovi borci zapazili te su radi toga bili nezadovoljni zašto se drug komandant ima da brine više za jednoga nego za drugoga. Na ovo će se skrenuti pažnja drugu komandantu. — Drug sekretar partijske jedinice u Primorskoj četvi ističe druga pročelnika četrnog aktiva SKOJ-a kao primjernog, jer je u jednoj ekonomskoj akciji čitavih 5 sati nosio na sebi teret od 50 kg, bez da ga je itko smjenio, te predlažu da bi se istog u zapovjesti komandanta pohvalilo zbog ovog dobrog držanja. — Na eventualijama još se jednom istakla potreba dobivanja što više partijskog materijala, kao i pozorišnog za potrebe bataljona. — Pred druga sekretara partijske jedinice Primorske čete oštro se postavlja da se drugu politkomu čete svrati pažnja na njegovo loše držanje pred drugovima borcima, kao i na njegovu manu opijanja Uli

se ostaviti pića ili van iz Partije, pa i sa položaja politkoma, jer takav i ne može da bude na ovom mjestu. Isto važi i za vodnog delegata Biogradskog voda, koji pored gornjih mana skreće još i u oportunistički i kukavičluk što se tiče vršenja vojnih akcija. — Raspravljalo se još o raznim pitanjima, a onda je sastanak završen uz obećanje da će se primljene direktive sprovesti u djelo i uz naš borbeni pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar
Bataljonskog biroa K.P.H.
Sjev. dalmatin. bataljona,
Gojko Jakovčev v. r.

BROJ 79

**OBAVJEŠTENJE INICIJATIVNOG ODBORA AFŽ-a ZA DALMACIJU
OD 23. VELJAČE 1943. MJESNOM ODBORU AFŽ-a SPLIT O ODRŽA-
VANJU POKRAJINSKE KONFERENCIJE AFŽ-a ZA DALMACIJU¹**

INICIJATIVNI ODBOR A.F.Ž.-a
ZA DALMACIJU

Drugarskom

MJESNOM ODBORU A.F.Ž.-a

Split

Drage drugarice,

Uza sva nastojanja inicijativnog odbora A.F.Ž.-a za Dalmaciju da se uspostavi čvrsti kontakt sa vašom mjesnom organizacijom, ni do danas se nije postigao željeni cilj. Inicijativni odbor je slao vašoj organizaciji literaturu, direktivna pisma, upute za rad i tražio od vas izvještaj o političkom i organizacionom stanju da bi mogao da uoči slabosti i nedostatke organizacije i na temelju toga da postavi pred nju konkretne zadatke.

Okružnom konferencijom u Ogorju očekivalo se da će se iz izvještaja vaših delegatkinja dobiti prava slika o stanju organizacije i uspostaviti čvrstu vezu s njom. Međutim do toga nije došlo i to: 1) delegati su stigli u zakašnjenju to jest dan poslije konference. 2) nisu podnijeli detaljan izvještaj o stanju organizacije i to s razloga što ni jedna od drugarica delegatkinja nije član mjesnog odbora A.F.Ž.-a te jasno da ne može da ima uvid nad čitavom organizacijom.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. AFŽ—57/107.

Inicijativni odbor A.F.Ž.-a za Dalmaciju

Društvo:

Mjesnoj Odboru A.F.Ž.-a

~~MINICI~~
Narodna Revolucionarna - SPLIT
Izv. br. 297/1943
Sadržaj: 4-394-74 A

S p l i t

Dragi drugarice,

Uva. va nastojanja inicijativnog odbora A.F.Ž.-a za Dalmaciju da se uspostavi čvrsti kontakt sa vašom mjesnom organizacijom, ni do danas se nije postigao željeni cilj. Inicijativni odbor je slao vašoj organizaciji literaturu, direktivna pisma, upute za rad i tražio od vas izvještaj o političkom i organizacionom stanju da bi mogao da uoči slabosti i nedostatke organizacije i na temelju toga da postavi pred njukompravne zadatke.

Okrainom konferencijom u Opatju otkrivalo se da će se iz izvještaja vaših delegatkinja dobiti prava slika o stanju organizacije i uspostaviti čvrstu vezu sa njom. Međutim do toga nije došlo i to: 1) delegatima stigli u zaklanjanju to jest dan poslije konferencije 2) nisu poslali detaljan izvještaj o stanju organizacije i to čezloga što ni jedna od drugarica delegatkinja nije član mjesnog odbora A.F.Ž.-a te je jasno da ne može da ima uvid nad čitavom organizacijom.

Pošto se R. partija odrekivava pokrajinske konferencije A.F.Ž.-a za Dalmaciju potrebno je što prije uspostaviti čvrstu vezu sa vašom organizacijom i pomoći joj da se udvori i organizira. Stoga uputite jednu drugaricu iz mjesnog odbora (kroz koju mogućnosti drugaricu vjeru) na sastanak u bolju sa drugaricama iz inicijativnog odbora A.F.Ž.-a za Dalmaciju. Neka podnese detaljan izvještaj o političkom i organizacionom stanju, o učesnicima u N.O.O.-u, o akcijama, o radu na snabdijevanju F. O.V., o teroru okupatora itd.

Drugarica koja stigne na zakazano mjesto, III. oko 9 sati ujutro i neka se javi drugarici Vanji koja će joj dati daljnju vezu.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

Smrt Fašizmu - Sloboda Narodu

za odbor:

Ločevica 23.II.1943.

P. S. Drugarica

P. S. Drugarica

Pošto se 8. marta održava pokrajinska konferenca A.F.Ž.-a za Dalmaciju potrebno je što prije uspostaviti čvrstu vezu sa vašom organizacijom i pomoći joj da se učvrsti i osamostali. Stoga uputite jednu drugaricu iz mjesnog odbora (po mogućnosti drugaricu Vjeru) na sastanak u Solin sa drugaricom iz inicijativnog odbora A.F.Ž.-a za Dalmaciju. Neka podnese detaljan izvještaj o političkom i organizacionom stanju, o učešću žena u N.O.O.-u, o akcijama, o radu na snabdijevanju N.O.V., o teroru okupatora itd.

Drugarica neka stigne na zakazano mjesto 28. II. oko 9 sati ujutro i neka se javi drugarici Vanji koja će joj dati daljnu vezu.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Lećeвица 23. II. 1943.

Za odbor:
Juga v. r.

Primila 26/II 19 h.

P.S.² Drugarica će istog dana moći da se vrati natrag.

BROJ 80

**OBAVJEŠTENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 24. VELJAČE
1943. POLITODJELU 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE O IZMJENAMA
U POLITODJELU I O POPUNI BRIGADE NOVIM BORCIMA¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

**POLITODELU PRVE DALMATINSKE BRIGADE
TREĆE UDARNE DIVIZIJE**

Dragi drugovi,

Stvaranjem novih vojnih jedinica i brojnim jačanjem partiskih organizacija, kako u vojsci tako i na terenu, nametnula se i potreba novog rasporeda partiskih kadrova. Stoga činimo izvesne izmene u sastavu vašeg politodela. Naime, dosadašnji rukodilac politodela drug Lekić² određen je za rukovodioca politodela Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Njegovu dosadašnju funkciju u tom politodelu preuzeće drug Romac Zdravko, koga će na sektoru kulturno-političkog rada zameniti drug Bogdan Novović.³

² Dopisano rukom crnilom.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5545/I, 2—5 (43).

² Risto Lekić.

³ Poginuo kod Drniša rujna 1943. godine.

Molimo da shvatite pravilno ove promene i da našu odluku sprovedete onako kako je gore izloženo.

Vaše izveštaje redovno primamo. Naročitih primedaba na vaš rad nema. O izvršenim nedostacima vaše brigade, koji se najviše ispoljavaju u njenoj brojnoj slabosti, usmeno je govoreno sa drugom Zdravkom. Verujemo da ćete i vi nastojati da se ubuduće ne dopuste i ove vrste nedostaci i slabosti.

Ovih dana preduzete su potrebne mere da se vaša brigada brojno ojača. Pre nekoliko dana upućeno je preko Duvna za vašu brigadu 200 novomobilisanih. Juče iz Livna 200. I danas se upućuje opet iz Livna 100 boraca. Svi novomobilisani su iz Južne Dalmacije koji su izrazili naročitu želju da uđu u sastav Prve dalmatinske brigade. Prema tome pred vas kao i pred sve vojne i političke rukovodioce u brigadi postavljaju se veliki zadaci u pogledu vojničkog i političkog učvršćivanja brigade.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

24-II-1943 godine

BROJ 81

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG NOO-a OMIŠ OD 24. VELJAČE 1943. NOO ZA DALMACIJU O RADU N.O. ODBORA NA PODRUČJU OPĆINE¹

Položaj, dne 24/2-1943.

KOTARSKOM N.O. ODBORU OMIŠ

P o l o ž a j

za

NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR ZA DALMACIJU

P o l o ž a j

Od prvih dana naše Narodno-Oslobodilačke borbe, a dok još nisu ni postojali Narodno-Oslobodilački Odbori, narod ove općine je organizovano potpomagao narodnu borbu.

Kad se je razvojem političke i vojničke situacije u našoj zemlji prišlo organizovanju narodne vlasti, naša se je općina u kratkom vremenu iza toga našla potpuno organizovana u N.O. Odborima što je posljedica aktivnog političkog rada partijskih članova Omiša.

Okolnosti pod kojima se je radilo bile su skoro nemoguće. U samome gradu osim ustaša bila je okupatorska vojska (Italijani). Ali to ne bi

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/8.

bilo otežavalo ilegalan rad naših Narodno-Oslobodilačkih odbora, da nije to malo mjesto (oko 2.000 stanovnika) nakon gubitka Splita postalo sijelo velike župe Cetina i sjedište svih ustaških i političkih vlasti. Tako je na skoro svakog građanina bio po jedan agent, ustaša ili policajac, osim vojske i žandarmerije.

Radit se je moralo i radilo se je.

U samome gradu osnovao se je gradski N.O. Odbor, a u ostali 10 sela omiške općine seoski N.O. Odbori.

Sjelo općinskog N.O. Odbora bilo je u samome gradu.

Čim je politička zategnutost malo popustila (i to samo po selima) odmah se je počelo sa reorganizovanjem seoskih N.O. Odbora po selima i gdje je to bilo moguće biralo ih se je na javnim zborovima, premda je bilo slučajeva dok se je održavao takav jedan zbor ili općinski plenum da je selo bilo potpuno blokirano od ustaša i Talijana.

Uprkos svega toga narod je primio N.O. Odbore kao jedinu i pravu narodnu vlast iza koje stoji naša N.O. Vojska i P. Odredi.

Tako potpuno organizirani N.O. Odbori vršili su naredjenja vlasti kojima se je selo i grad pokoravali i žrtvovali sve da bi se nametnuti zadaci ispunili.

N.O. Odbori zalazili su u sva ekonomsko-politička pitanja sela. Oni su se bavili problemom ishrane stanovništva, sjeće i uzgajanja šuma, rješavanja sporova među seljacima i selima koja su još stajala pred sudom nerješena, obrađivanja polja obiteljima kojima su sinovi ili očevi u narodnoj vojsci, pomaganja takvih obitelji i t.d.

Ekonomski zadaci u našoj općini bili su teški, a sada još i teži. Samo mjesto Omiš ima najveći dio siromašnih radničkih obitelji, dok su ostale obitelji činovničke. Samo veoma mali broj ima onih koji imaju nešto posjeda, ali u stvari ishrane svi su bili ovisni o prehrambenom uredu, jer je kraj veoma siromašan. Okolna pak sela naše općine sva su redom siromašna. Ona sela koja su živjela o svoje mornarice ili ribarenja, uništena su okupatorskom naredbom o zabrani lovljenja ribe i brodarenja.

Sve koncesije u gradu i selu bile su u rukama ustaša ili njihovih prijatelja, pak je pribavljanje hrane bilo skoro nemoguće. Sela su se pak nekako snabdijela sa onim što su pribavila iz Slavonije i to samo neka. Sva pribavljena hrana kroz ovih 6 mjeseci dana je od naših najsvjesnijih rodoljuba koji su često dijelili i svoj posljednji zalogaj.

Ekonomski i politički položaj naše općine izložio sam da bi se mogao ispravno ocjeniti rad N.O. Odbora.

Naša općina je redovito vršila i sazivala općinski plenum, te slala svoje prestavnike na plenum kotarskog N.O. Odbora.

U samom gradu postoji 7 pododbora i to: Ekonomski, činovnički, radnički, trgovački, slobodnih zvanja, intelektualaca, štampe, socijalno-prosvjetni, kontrašpionaže, dok u selima postoje radne grupe, pododbor za rješavanje sporova i ekonomski pododbori.

U svim N.O. Odborima sudjeluju predstavnici A.F.Ž. i Usaoj-a.

Kroz mjesec decembar 1942. i januar i februar 1943. dakle ova tri posljednja mjeseca N.O. Odbori općine Omiš sakupili su 6.516 kg. hrane

i to većinom krušne hrane, dok se je kroz isto razdoblje sakupilo Kuna 521.656.—

A.F.Ž. je izradilo mnogo tople odjeće pletući to svojim rukama i obuklo mnogo naših boraca toplim puloverima, bječvama i ostalim. Kroz tri posljednja mjeseca sakupili su N.O.O. putem svojih pododbora i A.F.Ž. 552 komada razne odjeće i obuće.

Gradski N. Odbor ove općine nastavio je i snabdjeva naše bataljone sa najdragocjenijim predmetima koje je danas najpotrebnije sa sanitetskim materijalom i to često sa ljekovima koji su danas rjetki, jer naša apoteka je jedna od veoma dobro snabdjevenih apoteka.

Osim ovoga dostavljen je jedan veliki broj ostalih predmeta kao pišaćeg materijala, auto-guma za cipele, štamparskih potreština (mašina, cyclostyla i ostalo).

Kod raznih akcija za sakupljanje novca ili predmeta imali su primjernih slučajeva privrženosti našeg naroda našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Od 335 partizana koje je dala naša općina, njih 203 su već odavna u borbi kao dobrovoljci.

Ni zatvori ni streljanja naših rodoljuba ne mogu odvratiti pozadinu koja daje sve za front. Siromašne obitelji bez ikakvih srestava htijući sudjelovati u potpomaganju traže po selu zajam da bi dali i oni svoj dio.

Okupator je potpuno opljačkao i zapalio selo Marušići koje je oštećeno za 20 miliona, a mnogo je ljudi iz naše općine zatvoreno i internirano.

Dostavlja vam se izvještaj Gradskog N.O. Odbora Omiš, N.O. Odbora Lokve te popis svih članova N.O. Odbora ove općine, da bi ste na ovaj način imali traženi pregled.

N.O. Odbor naše općine poradiće i nadalje još višim poletom da bi izvršio zadatke pozadine frontu i tako doprinio i svoj udio što skoroj pobjedi imajući pred sobom jednu želju

Smrt fašizmu, a slobodu narodu!

Predsjedništvo Općinskog N.O.
Potpis nečitljiv

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE OPERATIVNE ZONE OD 26. VELJAČE
1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NEKIM AKCIJAMA
I ZAPLIJENJENOM ORUŽJU NA PODRUČJU DALMACIJE¹**

Š T A B
IV OPERATIVNE ZONE
NOV I PO HRVATSKE

Op. br. 122
Dne 26. februara 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam kratak pregled akcija naših partizanskih odreda u Sjevernoj Dalmaciji za prošli mjesec dana (3. I. do 1. II.):

Od 3. I. do 1. II. t.g. zarobljeno je oružja u borbi: Primorska četa: 25 pušaka, 1 puškomitraljez, 16 pištolja i 2700 metaka. Prominska četa: 23 puške, 1 puškomitraljez, 4 pištolja i 3700 metaka. Šibensko-drniška četa: 1 pušku, 1 pištolj i 25 metaka.

Ukupno: 49 pušaka, 2 puškomitraljeza, 21 pištolj, 6400 metaka.

Van borbe: 2 puškomitraljeza i nekoliko pušaka.

U isto vrijeme ubijeno je 39 neprij. vojnika fašista, ranjeno 30 i razoružano na odsustvu 8. Pored toga likvidirano je 15 špijuna.

Gubitci naših partizanskih odreda: 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

U mnogobrojnim akcijama, koje se gotovo svakog dana vrše, pomenuti su odredi porušili mnogo mostova, prekinuli sve telefonske veze između sjeverno-dalmatinskih neprijateljskih garnizona, uništili veliki broj kamiona i autobusa i prekinuli dovod struje za pogon tvornice »Aluminium« u Lozovcu, tako da danas od 46 peći ove fabrike ne radi nijedna.

Ove partizanske jedinice mogle bi se razviti u veće jedinice, ali im to onemogućavaju jake i stalne potjere od strane neprijatelja i veoma teške prilike u pogledu ishrane

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar,

Načelnik,

Komandant,

Vicko Krstulović v. r.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/2, k. 1491.

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 26. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNУ DALMACIJU O ODRŽAVANJU VEZE S TALIJANSKIM OFICIRIMA U ZADRU¹

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

26. II. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA SJEVERNУ DALMACIJU

Dragi drugovi,

Primili smo vaš dopis od 23. ov. mj., kao i dva izvještaja obavještajne službe. U vezi s tim odgovaramo vam sljedeće:

1) Trebate nas i dalje obavještavati o svemu što se odigrava u Zadru, kako o vojničkom stanju, namjerama neprijatelja, tako i o raspoloženju vojske i naroda. Ti će nam podatci pored ostalog vrlo dobro poslužiti za ocjenjivanje raspoloženja vojske i naroda u samoj Italiji.

2) Naši obavještajci trebaju i dalje nastojati da održe vezu sa grupom talijanskih oficira koja je s njima stupila u kontakt, ali pri tome kako drugovi iz obavještajne službe tako i oni koji budu s njima dolazili u vezu moraju biti oprezni da ne bi slučajno zapali u mrežu OVRE.²

3) Treba najhitniji ispitati šta konkretno namjeravaju da preduzmu pomenuta grupa oficira, da se ispita karakter zavereničke grupe, protiv koga je ona uperena, do kojih granica ide, koje zahtjeve postavljaju, **odnosno sa kojim parolama istupaju i na koga se oslanjaju.** Dok se sve to ne ispita i tačno ne utvrdi ozbiljnost i istinitost tih njihovih namera smatramo, da je nepravilno da se drug Karlo³ i Valent⁴ još sada upuštaju tom grupom u pregovore.

4) Nije potrebno govoriti o tome da ćemo mi pozdraviti i pomoći svaki pokret oficira i vojske koji je uperen protiv Mussolinijeve ratne politike, saradnje sa Hitlerom i porobljavanja tuđih naroda, pa prema tome treba tim akcijama pružiti pomoć u smislu proširivanja zahtjeva za što dosljedniju borbu protiv fašizma. Našom pomoći i našim učestvovanjem u tim akcijama mora se postići to, da akcije ne poprime neki uski pacifistički karakter već naprotiv, da se one pretvore i da budu manifestacija bratstva našeg naroda sa italijanskim narodom u borbi protiv zajedničkog neprijatelja Mussollinijevog i Hitlerovog fašizma.

5) Postarajte se ako je moguće, da naši drugovi u Zadru (u koliko za to imaju mogućnosti) saznaju i prikupe podatke i to:

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/188.

² Talijanska obavještajna služba.

³ Marijan Žuvić-Karlo.

⁴ Ivo Družić-Valent.

a) kakva je aktivnost i u kojim oblicima se izražava rad Kom. Partije Italije,

b) da li se sprovode kakve akcije i sa čije strane protiv fašizma i rata, da li se sprovodi sabotaža u ratnoj industriji u kome obliku, kojim razmerama i kakvi su praktični rezultati,

c) kakvo je raspoloženje naroda u Italiji, i da li ima većih i masovnijih istupa naroda protiv rata. U kojim mestima i u kojim oblicima.

Ove podatke gledajte što prije da nam dobavite i što prije pošaljete.

* * *

Raduje nas što mobilizacija dobro napreduje. Nastavite i dalje sa mobilizacijom, samo postupajte taktički i elastično, a pri tome vodite računa da mobilizacija bude i politički pripremljena, da ne bi bilo bježanja od kuća. Novomobilisane, ako vam je moguće, šaljite sve za Glavni Štab Hrvatske, pošto je na terenu Srednje i Južne Dalmacije toliki broj mobilisan da smo prisiljeni da i sa tih okružja šaljemo mobilisane za Glavni Štab.

Što se tiče Raba i Paga, postupite onako kako se to dogovodite sa O.K. Hrvatskog Primorja. Mi smo mišljenja da bi ipak bolje bilo, da ti otoci pripadnu O.K. Hrv. Primorja, s jedne strane što će oni moći bolju vezu da uspostave, a drugo što i ti otoci i gravitiraju Hrvatskom primorju više nego Dalmaciji.

Drug Stevo se sada nalazi u Srednjoj Dalmaciji, gde se održava Okružna konferencija, on će se s vama povezati i kada vi budete pripremili okružnu konferenciju za vaše okružje doći će i do vas.

U buduće šaljite nam izvještaje i svu korispodenciju na Imotski pošto će tamo biti sjedište P.K., agit-propa P.K. i Oblasnog Skoja.

Po odluci P.K. a u suglasnosti sa C.K. SKOJ-a drug Dule, sekr. O.K. skoja za vaš okrug, kooptiran je u Oblasni Skoja za Dalmaciju, te vam se to stavlja do znanja time, da mu to saopćite i **odmah po primitku ovoga pisma uputite u Livno** (Oblasni komitet Skoja). I u buduće, izvještaje hitnije prirode šaljite nam po specijalnom kuriru.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 26. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA TREĆE I ČETVORTE DALMATINSKE BRIGADE KOD IMOTSKOG I LJUBUŠKOG I PODACI O NEPRIJATELJSKIM POSADAMA NA TERITORIJI HERCEGOVINE I DALMACIJE¹

Š T A B

IX. DALMATINSKE NOU DIVIZIJE

Ob. Br. 54

Dne 26. februara 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Prema podacima dobijenim iz obavještajnih izvora neprijatelj stalno pojačava garnizone Zadvarje i Šestanovac. Municiju prebacuju u Zadvarje u kamionima, pokrivajući sanduke municije slamom. Navodno se sprema ofanziva na Imotski. 16.-II. u noći otišlo je iz Omiša za Zadvarje 5 četa ustaša, kojima su Talijani dali 40 puškomitraljeza.

Dana 16. II. talijanski oficiri su ispitivali pozicije oko Zakučca (selo koje se nalazi ispod Gata kod Omiša). Navodno pripremaju ofanzivu na Mosor. Istog dana stiglo je u Omiš 9 kamiona sa vojskom.

Domobrani u Sinju primili su suhu hranu za 4 dana još 15. II. i pelovali se protivu tifusa.

U Sinj i Trilj su stigla izvjesna pojačanja talij. vojske. Po još neprovjerenim podacima obavještajnih organa sa terena, neprijatelj ima namjeru da napadne naše snage sa glavnom kolonom pravcem Trilj—Imotski, a pomoćnom pravcem Sinj—Vaganj—Livno.

19.—II— iz Omiša otplovila su tri jedrenjaka sa talijanskom četom pravcem prema Makarskoj. Istog dana prošao je još jedan brod sa vojnicima i jednim lakim topom, navodno za Makarsku.

Žandarmerijska stanica u Omišu uputila je poslala je 150 pušaka i municiju u Mostar.

Na ušću Neretve ima sada oko 2000 do 3000 talijanskih vojnika. Prema dobijenim izvještajima namjera im je da preduzmu ofanzivu na Primorje i Biokovo. Garnizoni na ušću Neretve pojačavaju se.

Obavještajac iz Labina uhvatio je 13.—II. slijedeću četničku depešu: »Komandantu bataljona Žitnić Kosovo. Sa borcima, za koje se prima sledovanje ostati na okupu s tim, da se sigurno zatvori pravac od Muća.«

Iz prednjeg se vidi jače grupisanje neprijatelja na prostori Omiš—Zadvarje—Šestanovac i Sinj—Trilj, zatim na ušću Neretve. Možemo u najskorije vrijeme očekivati neprijateljsku ofanzivu pravcima: Zadvarje—Šestanovac—Imotski, Sinj—Trilj—Imotski sa jednovremenim nadiranjem ka Livnu preko Vagnja i Aržanova, i iz doline oko ušća Neretve duž naše obale, potpomognuto sa pravca Makarska—Podgora.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/1, k. 11.

² Vidi dok. br. 366.

Naša III. i IV. Dalmatinska brigada već 5 dana vode teške borbe na pravcu Imotski—Ljubuški, štiteći jednim delom i pravac Imotski—Mostar, te su na tim pravcima potpuno angažovane.²

Pravce Zadvarje—Šestanovac—Imotski, odnosno Šestanovac—Aržano, zatim Sinj—Trilj—Imotski odnosno Trilj—Aržano zatvara naša V. Dalmatinska brigada od tri bataljona, sa veoma malo municije i oružja, osobito automatskog, i bez teškog naoružanja.

Najhitnije molimo da nam dodelite oružja, osobito automatskog i teškog i što veću količinu municije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Načelnik,
*Škorpik*³ v. r.

Komandant,
Vicko Krstulović v. r.

BROJ 85

**IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG KOMITETA KPH OREBIČ OD 27. VELJAČE
1943. O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKO-POLITIČKIH
ORGANIZACIJA I ORGANA NARODNE VLASTI¹**

ORGANIZACIONO STANJE U OPĆINI OREBIČ

Usljed neprijateljske kaznene ekspedicije, organizaciono stanje se izmjenilo u ovoj opštini. Mnogi naši drugovi pali su kao žrtva neprijatelja, a neki su iz straha ostali pasivni tako da se sve to danas postepeno popravlja i učvrstiva. Do današnje organizaciono stanje u ovoj opštini je sljedeće:

I. Jedna Partijska jedinica od 5 članova a to su

Ime druga	Raspodjela rada
Sekretar Gimir	Politički izvještaj i organizacioni rad
Gašpar	N.O.O. i A.F.Ž.
Dragomir B.	Skoj i U.S.A.O.J.
Nazif	Obavještajna služba, članarina i finan.

II. Kandidatske grupe

Mjesto	Broj članova i grupa
Orebič	1 grupa 4 čl.
Viganj	„ 2 „ (treći interniran)
Nakovanj	„ 4 „
Lovište	„ 7 „

³ Josip Škorpik.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 29/13—15.

Simpatizerske grupe

Mjesto	Broj grupa i članova
Orebić	(u formiranju)
Viganj	1 grupa 4 čl.
Lovište	2 „ I. gr. 7, II grupa 6 član.

Skopj — Općinsko rukovodstvo od 6 lica

Mjesto	Broj aktiva	Broj članova	Broj U.S.A.O.J.
Orebić	1	4	(U formiranju)
Kučišće	1	13	19
Viganj	1	7	24
Nakovanj	1	3	Nema više omladinaca
Lovište	1	6	25

A. F. Ž.

Mjesni A O Ž	A. F. Ž.
Orebić 1 odbor 3 člana	Front od 25 člana
Kučišće 1 „ 3 „	„ „ 8 „
Viganj Pripojen Kučištu	
Nakovanj 1 „ 3 „	„ „ 16 „
Lovište 1 „ 5 „	„ „ 30 „

Takovo je stanje A.F.Ž. do danas, ali je još u učvršćivanju.

Narodno oslobodilački odbori

Opštinski N.O.O. od — 6 — lica
Orebić mesni N.O.O. od lica (u formiranju)
Kučišće „ 5 „
Viganj „ 2 „
Nakovanj „ 5 „
Lovište „ 5 „

Povjerenici N.O.O.

Stanković, Podvlastica, Jurjević, Makale, Kaljanović, Rusković, Karman-Gurić, Bijelo polje, Žukovac imaju po jednog povjerenika.

Do današnje organizaciono stanje u ovoj opštini stoji prema gore navedenom.

Uz borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Položaj 27. II. 1943. god.

Gimir, v. r.

ZAKLJUČCI OKRUŽNE KONFERENCIJE KPH ZA SREDNJU DALMACIJU ODRŽANE 27—28. VELJAČE 1943. GODINE¹

K O N S T A T A C I J E

Okružne konferencije K.P.H. za Srednju Dalmaciju održane
27—28 februara 1943.

I. POLITIČKA SITUACIJA

1) Antifašističke snage u svijetu rastu sa pobjedama Crvene Armije, dok suprotno fašističke snage opadaju. Uspješna ofanziva Crvene Armije iz dana u dan lomi Hitlerovu ratnu mašinu, kako u ljudstvu tako i u ratnoj tehnici. I pored izvjesne aktivnosti i pobjeda Saveznika u Africi još uvijek sav teret rata protiv Hitlerizma snosi Crvena Armija. Odjek pobjeda Crvene Armije i Saveznika širi se širom svijeta. Čitava se porobljena Evropa diže i ozbiljno ugrožava pozicije fašizma u Evropi. Pobuna u Marselju, diverzione akcije i sabotaze u Belgiji i Holandiji, nemiri u Norveškoj, borbe partizana u Grčkoj i Albaniji, vrhunac svega toga borba naše hrabre Narodno-Oslobodilačke Vojske, sve to ubrzava slom fašizma u svijetu i približava čas oslobođenja porobljenih naroda Evrope.

2) Drugom polovinom januara okupator je preduzeo jednu od najvećih ofanziva na oslobođeni teritorij. Neprijatelj je preduzeo ofanzivu na naš oslobođeni teritorij prvo zbog toga, što je naša Narodno-Oslobodilačka Vojska postala takova snaga, koja mu je ugrožavala daljnji opstanak u našoj zemlji kao i dalje životarenje njegovih sluga ustaša i četnika, zbog povećane opasnosti da Saveznici otvore drugi front i treće, što i po samom priznanju Saveznika naša Narodno-Oslobodilačka Vojska predstavlja jedinu silu na koju bi se Saveznici mogli osloniti u okupiranoj Evropi. U vezi sa svim tim okupator je preduzeo ofanzivu protiv naše oslobođene teritorije stavivši sebi u zadatak da uništi našu Narodno-Oslobodilačku Vojsku i na taj način da slomi osnovnu snagu narodno-oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije. Osnovni cilj koji je neprijatelj sebi postavio u ovoj ofanzivi, on nije postigao. Ne samo da nije Narodno-Oslobodilačka Vojska uništena i razbijena, već za sve vrijeme ofanzive neprijatelju nije pošlo za rukom da uništi ni jednu jedinicu naše vojske. U toku ove ofanzive naša vojska više nego i u jednoj ofanzivi do sada pokazala je veliko junaštvo, samoprijegor i disciplinu, organizacionu čvrstinu — visoku svijest boraca. Za sve vrijeme trajanja ofanzive Narodno-Oslobodilačka Vojska je brojčano jačala, jer je u njezine redove stizalo svakodnevno hiljade novih boraca iz naroda. Da neprijatelj nije postigao svoj glavni cilj sa ovom ofanzivom dokazuje nam ta činjenica da su naše divizije u najvećem jeku neprijateljske ofanzive preuzele

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 7/446—449.

uspješnu protivofanzivu (oslobađanje Prozora i drugih mjesta) zbog sve snažnijeg razbuktvavanja narodno-oslobodilačke borbe u našoj zemlji kao i svakodnevno slabljenje pozicija okupatora, narodni izrodi ustaše i četnici gube svoj politički uticaj na široke narodne mase, te i zbog toga još krvoločnije i bezobzirnije sprovode teror nad narodom (Gata). Nova opasnost koja se nadvila nad narode Jugoslavije, a naročito nad hrvatskim narodom je velikosrpska izbjeglička jugoslovenska vlada u Londonu i njezini četnički plaćenici pod komandom Draže Mihailovića, koja nastoji da narodima Jugoslavije, a naročito hrvatskom narodu ponovno nametne režim nacionalnog ugnjetavanja, ropstva i pljačke. To nastojanje jugoslavenske izbjegličke vlade aktivno podržavaju reakcionarna vodstva građanskih stranaka, naročito reakcionarno vodstvo HSS-a, čiji je sekretar ministar izbjegličke vlade, dok ostali članovi vodstva sa dr. Mačekom na čelu, od kojih jedni otvoreno, a drugi prikriveno vode borbu zajedno sa okupatorom protiv naroda i njegove Narodno-Oslobodilačke Vojske (P. Kaliterna, Mladineo).

Trula Nezavisna Država Hrvatska koju je izdajnik Pavelić nemilosrdno izručio haraćenju Hitlerovih horda danas je poprište zulumčarenja razularenih Pavelićevih ustaša, njemačkih, talijanskih i četničkih banda.

3) Događaji koji se zbivaju u svijetu, kao i snažno rasplamtavanje narodno-oslobodilačke borbe u zemljama Jugoslavije, a naročito rasplamtavanje narodnog ustanka u Dalmaciji, imalo je vidnog uticaja na široke slojeve naroda i u našem okrugu, a što se najbolje ispoljilo prilikom posljednje mobilizacije novih boraca za našu Narodno-Oslobodilačku Vojsku.

U vezi sa svim tim zbivanjima u svijetu i u našoj zemlji dovodi sve narodne neprijatelje da pokažu svoje pravo lice pred narodom, a naročito vodstvo HSS na čelu sa Paškom Kaliternom, Mladineom i Vojkom Krstulovićem. Radi tih izroda i do otvorenog šurovanja Paške Kaliternne sa okupatorom, preko Mladinea do organizatora rada Vojka Krstulovića. Oni svim snagama nastoje da narod otrgnu od narodno-oslobodilačke borbe. Prozrijevši tu izdajničku politiku narodne mase sve otvorenije istupaju protiv ovih izdajica i neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe.

II. NARODNO-OSLOBODILAČKI POKRET

1) Uspješni razvoj narodno-oslobodilačke borbe i sve šire rasplamtavanje narodnog ustanka uvjetovali su stvaranje novih organa vlasti u obliku Narodno-Oslobodilačkih Odbora. U našem Okrugu N.O.O. nisu bili u potpunosti organi vlasti kao ni organi borbe. Ti novi organi vlasti ispoljili su se na okupiranoj teritoriji kao organi borbe, dok na oslobođenoj teritoriji kao organi vlasti. Postojalo je pogrešno shvatanje narodno-oslobodilačkih odbora kao organa koga se koristilo u svakodnevnom sitnom radu koga bi zapravo morao da vrši narodno-oslobodilački fond. Organizaciona čvrstina N.O.O. nije postojala kod svih N.O.O. No N.O.O. nisu se politički razvijali. Stapanje zakonodavne izvršne vlasti nije došlo do potpunog izražaja.

2) Pravilan rad N.O.O. zavisio je u mnogome o pravilnom shvaćanju zadataka N.O.O. sa strane naših Partijskih organizacija i u učešću naših partijaca u N.O.O. Neshvaćanjem uloge N.O.O. u N.O. borbi sa strane naših Partijskih organizacija i njenom nedovoljnom pomoći N.O.O. — i nisu dali ono što su trebali i mogli dati. Po brojčanom učešću naših partijaca i njihovom pravilnom radu zavisio je uspjeh N.O.O.

3) N.O.O. kao organi istinske narodne demokratske vlasti pokazali su narodu svoje preimućstvo i prednost nad svim dosadašnjim organima vlasti u dosadašnjem društvenom životu našeg naroda. Naš narod prolazi u sadašnjoj N.O.O. svoju političku školu, žene kidaju lance vjekovnog ropstva iako masovno obuhvaćene u radu nisu u istom broju organizaciono obuhvaćene, ali onom što jest nije organizaciono učvršćeno i povezano sa višim forumima. Omladina uzdanica naroda, dala je najveće žrtve u sadašnjoj N.O. borbi. Slično kao i kod žena organizaciono je zanemarivana i omladina. N.O.O.-i nisu djelovali kao kolektivna cjelina. (Žene i omladina ukoliko su bile zastupane, bile su više kao posmatrači). Pozadina, kako oslobođena tako i okupirana učestvuje u narodno oslobodilačkoj borbi i povezana je preko N.O.O. sa N.O. vojskom.

4) N.O.O. kao, pravi organi vlasti bili su trn u oku raznim neprijateljima koji su na razne načine pokušavali da ih razbiju i ometu njihov rad izvana a kada im to nije polazilo za rukom, pokušavaju da N.O.O.-e potkopaju uvlačeći se u N.O.O. unutra, a pri tome stavljaajući na svoja protunarodna lica masku pristaša narodno oslobodilačke borbe. U toj je protunarodnoj radnji protiv N.O.O. naročito su se isticali pojedine pristaše HSS kao i drugih građanskih stranaka.

III. PARTIJSKA ORGANIZACIJA

1) Osnovna slabost naše Partije sastoji se u nesrazmjeri između njenog političkog uticaja na mase mobilizacione i akcione sposobnosti masa s jedne strane, i njenog organizacionog jačanja s druge strane. Naša Partija se organizaciono i brojčano ne razvija uporedo sa pokretom masa. Naša Partija još uvijek po broju svojih članova ne zadovoljava s obzirom na široke mogućnosti uvlačenja u našu Partiju novih članova koji su u toku N.O. borbe svojom aktivnošću, požrtvovanjem pokazali se dostojnim da mogu biti članovi KP.

Počevši od OK pa preko KK i do samih partijskih jedinica nedovoljno se pažnja posvećivala primanju novih članova u našu Partiju. To se u buduće mora učiniti preokret u tom pogledu.

2) Jedan od osnovnih uzroka organizacione slabosti naše Partije sastoji se u tome što i sam OK doskara nije u potpunosti shvatio svoju dužnost i nije funkcionisao kao cjelina i kao partijsko rukovodstvo, s druge strane što OK nije nastojao da popuni i osposobi kotarska rukovodstva, a s treće strane što kotarska rukovodstva nisu sa svoje strane u punoj mjeri pružali svakodnevnu konkretnu pomoć partijskim jedinicama na terenu, što ih nisu osposobljavali i uzdizali da bi partijske jedinice kao osnova partijske organizacije mogle uspješno obavljati svakodnevni rad po svim sektorima partijske svakodnevne djelatnosti.

3) Uslijed sve većeg terora i bjesnila okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika, partijski kadar je izložen vrlo čestim promjenama, kadar partijaca je mlad i neiskusn. Uslijed niske partijnosti i slabe izgrađenosti pojedinih članova Partije, sve je to uslovalo u pojedinim mjestima uticaj oportunističkih elemenata, te je zbog toga bilo i izvjesnih lijevih skretanja sa partijske linije. Isto tako bilo je i pojava sektaškog odnosa prema uvlačenju žena u Partiju kao i kruto sprovođenje direktiva, nesnalazjenja u kritičnim momentima što je sve bilo plod neiskusnosti naših mladih drugova i nekih partijskih komiteta.

(Tačku o organizacione forme itd. otpada, a mi ćemo vam naknadno u vezi s time poslati uputstva.)

4) Skoro kod svih partijskih organizacija negdje u manjoj a negdje u višoj mjeri postojalo je neshvaćanje da jedino čvrsta i masovna organizacija, visoka svijest partijaca i odanost Partiji, pravilno uzdizanje kadrova može Partiju da osposobi za ogromnu zadaću, da vodi tešku i neravnomjernu borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu četnika i ustaša, za jačanje N.O. borbe i uspostavljanje, narodne vlasti, vlasti N.O.O.

IV. SAVEZ KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

1. a) U ovoj Narodno oslobodilačkoj borbi mnogo je pridonijela Skojevska organizacija u našem okrugu i dala mnogo svojih članova N.O. vojsci. Skoj je okupio široke omladinske mase u USAOJ. U svom iako uspješnom radu Skoj je imao griješaka i nedostataka koje su kočile njegov rad, a još i danas organizacija nema dovoljno čvrstine što sprječava još aktivniju i uspješniju pomoć N.O. pokretu.

b) Griješka je sektašenja bila obuhvatila čitav okrug i tek u ovo zadnje vrijeme Skoj je zauzeo pravilan stav i upravi svoj glavni rad u tom smjeru. Još samo u sinjskom kotaru ta griješka nije dovoljno ispravljena. Nakon ove griješke Skojeva organizacija u Splitu upala je u drugu pogriješku, masovno izbacujući iz svoje organizacije mlade komuniste, nepravilno shvaćajući karakter i smisao Skojeve organizacije.

Organizacija nema dovoljno čvrstine, a time je najveći razlog što Okružni komitet Skoj-a nije davao dovoljno pomoći svojim nižim rukovodstvima, jer i sam nije bio potpuno, sastavljen svega od 2 člana, zatim što kotarska rukovodstva nisu pokazivala samoinicijativu u radu, a uz to su se bavila sitničavim poslovima, i nepostojanje općinskih komiteta koji bi bili veza sa aktivima u kojima nije bilo dovoljno discipline i samokritike.

c) Veza između Skoja i Partije nije bila dovoljno čvrsta te zbog toga su se rađale mnoge pogriješke. Skoj se polako udaljavao od Partije i smatrao se samostalnom organizacijom, a s druge strane partijske organizacije nisu shvaćale ulogu Skoja kao prvog pomoćnika Partije, kao rezervoar Partije za popunjavanje svojih redova, kao i to da Partija treba da rukovodi s Skojem ne samo u formi formalnih prestavnika Skoja u partijske forumne već i time što će se partijske organizacije baviti problemima omladine i pomagati Skojevskim organizacijama da ih što uspješnije i pravilnije riješavaju.

ZADATCI:

I. PO POLITIČKOJ SITUACIJI:

1) Pismenim i usmenim načinom bavještavati široke narodne mase o političkim događajima u svijetu i kod nas.

2) Popularizirati i razrješavati narodu rukovodeću ulogu SSSR protiv fašističkih porobljivača kao i uspjehe Crvene Armije.

3) Putem letaka, konferencija, zborova i mitinga, popularizirati i razrješavati narodu uspjehe narodno oslobodilačke vojske i narodno oslobodilačke borbe svih naroda Jugoslavije kao i svakodnevnog jačanja borbe svih porobljenih naroda Evrope i uspjeha Saveznika u borbi protiv fašizma.

4) Putem pismene i usmene agitacije i propagande svestrano ukazivati hrvatskom narodu na novu velikosrpsku opasnost i porobljivanje koje mu prijete od izbjegličke jugosl. vlade u Londonu i od četničkih bandi na čelu sa D. Mihailovićem. Nastojati svim silama mobilizirati hrv. narod u borbi kako protiv velikosrpske opasnosti tako isto i protiv Pavelićevih ustaških bandi koje nastoje da upregnu hrv. narod u kola Hitlerovih i Musolinijevih zavojevača i da od njega naprave slijepo oružje u borbi protiv narodno oslobodilačke vojske i Crvene Armije.

5) Raskrinkavati reakcionarno vodstvo HSS na čelu sa Mačekom kao i ostalih reakc. vodstva građ. stranaka koji stvoreno ili prikriveno služe okupatoru u borbi protiv našeg naroda.

6) Onemogućavanje stvaranja protiv narodnih blokova i njihovo raskrinkavanje u narodu.

II. PO NARODNO-OSLOBODILAČKOJ BORBI

1) Organizaciono i političko učvršćivanje NOO kao organa borbe na neoslobodenim teritorijama, a kao narodne vlasti na oslobođenom teritoriju.

2) Osiguranje i učvršćenje rukovodeće uloge naše Partije unutar NOO.

3) Politički uzdizati i osposobljavati NOO u sprovođenju narodne vlasti.

4) Učvršćivanje pozadine preko i kroz NOO.

5) Pojedinačno raskrinkavanje i budnost prema neprijateljskim i tuđim elementima koji bi se htjeli uvući u naše narodno oslobodilačke odbore. (HSS, Jugoslavenski nacionalisti itd.).

6) Potpomagati borbu žena za sticanje njenih prava da i one ravnopravno učestvuju sa muškarcima u NOO, i isto tako omogućiti omladini da dođe do izražaja u narodnoj vlasti.

III. PO PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI

1) Organizaciono i političko učvršćivanje Partijske organizacije.

2) Političko i organizaciono podizanje Partijskog članstva od komiteta do jedinica.

3) Omasovljenje i učvršćivanje Partije uvlačenje i novih borbenih i poštenih drugova.

4) Organizovanje Partijskih kurseva u svim Partijskim jedinicama za uzdizanje Partijskih kadrova — čitanjem i proučavanjem Partijske literature.

5) Uvesti plan i sistem u radu Partijskih jedinica i foruma.

IV. PO SKOJ-u

1) Učvršćivanje kotarskih rukovodstava i uspostavljanje općinskih, kao i njihova aktivnija pomoć nižim organizacijama.

2) Pravilno izdizanje kadrova da bi se obezbjedila dobra i samoinicijativna rukovodstva Skojevoj organizaciji.

3) Posvetiti više pažnje [...] a nju izdizati na odgovorna i rukovodeća mjesta.

4) Učvrstiti i uspostaviti što tešnju saradnju između SKOJ-a i Partije ulaskom pojedinih članova iz Skojevskih komiteta u odgovarajuća Partijska, aktivnijim radom u Partijskim ćelijama, kontrolirati i pomagati Skojevoj organizaciji u njenom radu.

5) Razvijati ljubav i poštovanje kod svih mladih komunista prema Partiji, da i sami osjećaju najveću želju jednom postati članom Partije.

BROJ 87

IZVJEŠTAJ MJESNOG KOMITETA KPH SJEVERNE BUKOVICE OD 28. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN O POLITIČKOJ SITUACIJI U OVOM KRAJU

IZVEŠTAJ

M. komiteta severne
Bukovice,
za 28/II. 43. god.

O. K. K. PARTIJE ZA KNIN

Stanje pripadnih sela mjesnom komitetu K. P. za Bukovicu sledeće: M. Polje, stanje ne promenljivo. Što se tiče masa simpatije su na našoj strani samo su pod jakim terorom okupatora i slugu, tako da postoji opasnost u koliko nebi navreme stigle ovamo naše snage, da bi se veći broj naoružao u korist okupatora, tim više što smo mi sada skorom odsećeni od svih naših jedinica, a i samo prehrambeno stanje omogućiće okupatoru da sprovede bilo kakvu organizaciju samo da bi se na neki način domogao i ishrane, nemisleći šta ga sutra očekuje, i ne vodeći računa da ide na uštrb N.O.V.

Radučić, simpatije masa su na našoj strani, usled čestog pretresa i jakog pritiska, od strane okupatora uz pomoć četnika D. Mihajlovića i italijanskog dobrovoljačkog korpusa, postoji opasnost da će na taj način prisiliti izvesan broj ljudi da uzmu oružje protiv N.O.V.

Očestovo, stanje vrlo kritično, pošto je dana 25/II. 43 izvršen generalni pretres, i to na nečuveno zverski način, od strane okupatora, uz pomoć četnika (bandita) na čelu sa Đujićem² i V.³ Novakovićem kao i sa drugim samozvanim vojvodama. Kao glavni i najzloglasniji vojvoda Đujić, on je izabrao i odredio na streljanje 27 ljudi i 17 ženskih. Na samo mesto određeno za streljanje, pomenuti nisu vođeni ili gonjeni, nego su od ruke do ruke bacani kao poštanski paketi uz mnoge udarce žila i kundaka, povr toga još uz bezobrazne psovke žena i devojaka. Po izrečenoj kazni, kojom je Đujić osudio sve na streljanje, digao se komandant Italijanske kaznene ekspedicije i još neki major italijanski, da bi se prikazali kao spasioci naroda oni su sprečili da se ne smije niko da strelja nego da se kazne po zasluži, našto je i pop vojvoda morao da pristane, i tako se sada nalaze u zatvoru u Kninskoj tvrđavi (vortici). i 4 ženske koje se sada nalaze u zatvoru u Kninskoj tvrđavi (vortici). Tom prilikom talijani su odneli iz ovdašnje O. Škole sve zemljopisne karte i neke slike kao k. Petra i k. Aleksandra kao i svetog Save koje su na mestu pocepali i polupali. Posle toga banda svakog dana i svake noći vrši teror u ovome selu, s namerom da povata drugove i drugarice koji ne pristaju za njihovu organizaciju, i tom prilikom selo je opljačkano u potpunosti.

Žagrović, bez naročitih promena, izuzev što je poginuo jedan drug Pero Bartić od strane komandira bande Jove Bradaša. Žagrovićska banda sa Pađanskom zajedno vrše teror kao i zasede u Očestovu.

Pađene, skoro celo selo je četničko, izuzev nekoliko ljudi od kojih nemamo neke naročite koristi ali da se nisu po svom zlu do sada pokazali kao rdavi. Između tih imamo samo jednoga omladinca koji nas obaveštava o svemu i sastaje se sa nama. Poslednjih dana došli su iz partizanskog zarobljeništva četnici i to 3 iz Pađana 2 iz Žagrovića i jedan iz Ervenika za koje nam nije poznato da li su pušteni ili su pobešli.

Sa našim borbеним pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar,
Potpis nečitljiv

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/778.

² Momčilo Đujić.

³ Vlado Novaković.

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU O FORMIRANJU DEVETE NOU DIVIZIJE I TEŠKOĆAMA PRI EVAKUIRANJU RANJENIKA¹

DRUGU CRNOM²

1. Naši su juče ušli u Golubić.³ Lički odred ušao u Plavno.⁴ Četnici su [otstupili] ka Kninu, gde se nalaze u okolnim selima i prikupljaju za ofanzivu zajedno sa Italijanima i ustašama na Muć.

2. Sa fronta Petrovac—Grmeč—Sanski Most do sada nisam dobio nikakvih izveštaja. Čim dobijemo, odmah ću javiti.

3. Sa evakuacijom ranjenika ide dosta sporo, zbog nedostatka prevoznih sredstava. Mi smo naredili mobilizaciju svih vozila na sektoru Drvar—Glamoč—Mlinište. Večeras stiže jedna partija od 300 (ranjenika) u Livno koju ćemo sprovesti u poznatom pravcu. Bolnica I divizije polazi od Mrkonjića za Mlinište sa 1 divizijskim bataljonom.

4. Krajiškom odredu, koji je pratio ovu bolnicu sa svoja 2 bataljona, naredio sam da se odmah vrati na svoje područje u Centralnu Bosnu. Mi smo bili predvideli Ratka Sofijanića za komandanta V dalmatinske brigade. Međutim, drug Stari kaže da on za sada ne ide na ovu dužnost, već je predvideo druga Marka, koji komanduje jednim bataljonom II prolet. brigade. Molim po ovom hitan odgovor, kako bismo ga pozvali na novu dužnost.

5. Odredili smo⁵ rukovodstvo Dalmatinske brigade, koja dolazi u sastav Dalmatinske divizije.⁶ Štab Zone, kao Štab Divizije, odlazi sutra na teren da prihvati komandu nad Divizijom.

Štab Zone je pravilno shvatio ulogu i zadatak novoformirane Dalmatinske divizije.

6. Naredili smo da čika Deva⁷ krene. On je već pošao. Naredili smo Komandi područja da pošalje seno.

Terzić,⁸ s. r.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 59/1, k. 9A.

Po sadržini dokumenta, Redakcija zaključuje da je pisan oko 8. veljače 1943. godine.

² Sreten Zujović. Tada je preko telefona primao operativne izvještaje od zamjenika načelnika Vrhovnog štaba i prosljeđivao ih Vrhovnom komandantu.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

⁵ Sa Velimirom Terzićem se tada nalazio 1 Aleksandar Ranković.

⁶ Odnosi se na Devetu NOU diviziju.

⁷ Milan Belovuković - čika Deva.

⁸ Velimir Terzić.

**PISMO NOO-a DALMACIJE OD 5. OŽUJKA 1943. KOTARSKOM NOO-u
HVAR, BRAČ I VIS O VRAĆANJU KUĆAMA NOVOMOBILIZIRANIH
BORACA KOJI SE NISU MOGLI UKLJUČITI U PARTIZANSKE
JEDINICE¹**

N.O.O. Dalmacije
Pretsjedništvo
5. III. 1943.

KOTARSKOM N.O.O. HVAR I BRAČ I VIS

1) Usljed ofanzive okupatora, ustaša i četnika kao i protuofanzive Narodno Oslobođilačke Vojske, koje su u punom jeku, naše vojne vlasti nisu bile u stanju da u takvoj situaciji u jeku borbe izvrše raspodjelu svih novomobilisanih boraca. Usljed ovoga mnogi novomobilisani su vraćeni svojim kućama.² Tim u vezi stavljamo Vam do znanja slijedeće, da bi znali postupati:

a) učinite tačan popis svih onih novomobilisanih, koji su se povratili svojim kućama i razloge zbog čega su se povratili;

b) upozoriti sve koji su se povratili kućama da oni nijesu riješeni vojne obaveze, već da su pušteni kućama privremeno na dopust od 20 dana nakon čega imaju da se prijave svojim N.O.O., koji će dobiti upute što da rade i kamo da ih upute;

c) tačan popis svih mobilisanih, koji su se vratili poslati Predsjedništvu N.O.O. Dalmacije;

2) Na Brač i Hvar dolaze 15 ranjenih partizana. Neka im se N.O. Odbori pobrinu za smještaj i ishranu. I sami ranjenici nose nešto hrane.

3) A.V.N.O.J. raspisao je zajam. Šaljemo Vam 300.000 Din obveznica da ih emitirate.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretarijat N.O.O. Dalmacije
Dr. M. Žanko

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/10.

² Radilo se o nekoliko stotina još nenaoružanih boraca koji su bili iz Primorja krenuli za dalmatinskim brigadama ka Imotskom. Ujedno je bilo upućno oko 300 boraca za popunu Trinaeste NOU brigade »Rade Končar«, koja je dejstvovala na Zumberku.

Oni su stigli do Bosanskog Grahova ali im je neprijatelj spriječio dalji pokret pa su se vraćali ka Livnu i Imotskom radi uspostavljanja veze sa jedinicama Devete NOU divizije. Međutim, naše snage su se već bile evakuirale iz tih mjesta, a Deveta NOU divizija je vodila žestoke borbe u Hercegovini, te ovi borci nisu ni uspostavili vezu sa partizanskim jedinicama. Podijeljeni po grupama, jedni su produžili za Hercegovinu, dok su drugi, probijajući se kroz neprijateljske položaje, izgladnjeli i demoralizirani, krenuli ponovo svojim kućama, ali su mnogi od njih pali u ruke neprijatelju. Vidi dok. br. 94 i 319.

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH METKOVIĆ OD POČETKA OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U KOTARU¹

Kot. Kom. K.P.H.
Metković
Početak III-1943
Drugarskom

OKR. KOM. K.P.H. — MAKARSKA

Dragi drugovi — Dostavljamo Vam izvještaj o radu za mjesec februar a ujedno i financijski izvještaj.

U pogledu našeg organizacionog rada za ovaj prošli mjesec možemo da Vas izvjestimo da je organizacioni rad krenuo na bolje t.j. svi drugovi su ozbiljno shvatili pitanje organizacije. Organizacioni rad je počeo potpuno iz početka naročito u pitanju Simp. K.P. Radi neprestanih udara reakcije, straha stanovništva i oportunističkog, a ujedno i usljed nedovoljno ozbiljnog shvatanja o organizaciji sve grupe su se raspale i raspršile tako da bi trebalo početi organizovati iz početka. Ondje gdje smo prodrli, a to nije bilo moguće svugdje, prvo radi reakcije, a drugo radi našeg malog kadra drugova na terenu, uspjelo je organizovati izvjestan broj novih grupa simp. K.P., SKOJ-a, USAOJ i reorganizirali su se NOO. Opuzenski Općinski NOO, je obnovljen, reorganiziran i počeo sa aktivnim radom tokom ovog mjeseca. Pošto nam je nemoguće za sada uspostaviti Metkovski Općinski NOO i Kotarski NOO, a Opuzenski Općinski NOO će ući jedanaestog iz općine Metković te će ovaj Općinski odbor od sada vršiti dužnost Kotarskog NOO t.j. kontrolirati će sve seoske NOO kotara Metković. Nismo uspjeli u roku ovog mjeseca da organizaciono učvrstimo rad u onim mjestima gdje smo prodrli i gdje su se naši drugovi zadržavali a to je Bijača, Desne, Krvavac, Podravnica, Slivno i nešto manje u Bijelom Viru i Glušcima. Za mjesta Vid, Nova Sela, Pozla Gora, Borovci, Opuzen, Podgradina, Metković, Kula, Komin možemo da Vas izvjestimo da se pokušavalo prodrijeti, dolazilo se u dodir sa raznim ljudima, simpatizerima NOB, ali se organizaciono nije moglo ništa da napravi. Vid je cjelokupno ustaški i reakcionarno raspoložen te tamo ne postoji ni jedno uporište. Nova Sela, Pozla Gora i Borovci su danas puni izbjeglica ustaša i milicije. Komin i Metković se pokušavalo na sve načine, ali neku dobru vezu nije moguće do sada bilo uspostaviti. Podgradinu nam je posljednja reakcija potpuno prestrašila i ono par ljudi je poapšeno. U Opuzen je isto kao i prije i do danas, iako postoje veze, nije se prodrlo. U Zviricima se tek sada počelo raditi.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Institutu za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/604—607.

Pitanje veza na našem trenu je ovaj mjesec dosta dobro uznapredovalo. Veza sa Južnom Hercegovinom sasvim dobro do danas funkcionira i već su se preko te veze prebacile dvije grupe drugova. Prva grupa je morala da čeka malo na našu vezu koja još do tada nije bila učvršćena ali druga grupa je vezu odma dobila. Ipak smatram da je taj teren postao prilično opasan iz tog razloga jer se okupatori i milicija često kreću tim putevima, ohrabрили su se jer nisu od nas bili napadani, a špijune na tom putu nismo da likvidiramo da put ne kompromitujemo da ne bi oni postavili straže i na tim prolazima. Druga veza sa Hercegovinom preko Trebižata je također do danas dobro funkcionisala. Materijal kojeg smo dobili da ga uputimo za Mostar i Sarajevo je upućen. Jedino sada imamo veliku poteškoću glede te veze jer su na prolazima postavljene ustaške straže pa je vrlo teško pronaći pravi kanal, nemamo dovoljno kurira, nitko neće da se primi te mi sami moramo prenositi materijal i vršiti kurirsku službu.

Radi jake špijunaže i reakcije odlučili smo da napravimo napad na špijune. U Jonkovcu nismo izvršili jer nismo imali dovoljno ljudstva i radi toga jer je opasno te bi koji od drugova mogao da nastrada, a to nam se ne bi isplatilo. Na prolazu Krvavac—Metković nismo da nebi taj put kompromitirali jer se tuda vrši prebacivanje drugova. Likvidiran je jedan špijun iz Vrh Desana a četiri su likvidirana u Slivnu. Među likvidiranim u Slivnu je i zloglasni Don Petar Antić, glavni špijun čitavog Slivna koji je dao otpora i ranjen je umro tek tri dana poslije atentata. Jedan peti špijun je pobjegao i radi toga je rekvirirano iz njegove kuće 150.372 kuna, 20 k. suhog mesa, 4 košulje, 7 gaća, 1 pulover, 5 jaketa, 2 kape, 4 deke, 2 cipele. 130000 Kuna smo poslali Vama po drugu Džemalu. Roba je razdjeljena među terenske drugove i drugove koji su otišli iz Slivna u partizane (njih četiri a učestvovali su u akciji). Suho meso je jedan dio potrošen a ostali je prodat odborima za izdržavanje drugova na terenu. Kod ostalih špijuna nije ništa rekvirirano. 20372 Kune smo ostavili u našem partijskom fondu za kupovanje materijala potrebnog za našu vojsku, radione, komandu mjest i t.d.

Glede obavjesti koju smo od Vas primili radi formiranja novog Bataljona kog su morali formirati drugovi sa Pelješca javljamo Vam da smo poduzeli sve da sa njima stupimo u vezu ali preko nikog tu vezu nismo mogli da dobijemo. Pisali smo »Iskri«, »Slobodi« i propitivali se preko pouzdanih ljudi i konačno smo doznali pred par dana to da oni sa ostalim drugovima u Hercegovini nisu ni stupili u vezu. Prebacili su se sa Pelješca u Hercegovinu kod Topole. Nisu vršili akcije i bili [su] otkriveni i napadnuti od Milicije i žandara. Tu su im poginula tri druga a ostali su pobjegli ostavivši spremu i municiju. Ovo smo čuli od privatnih osoba a drug Cigo nas je sa Hvara obavjestio da su se povratili na Pelješac poslije tog napada. Poslije ove obavjesti mi smo odustali da sa njima više tražimo vezu.

Dobili smo 2 puta materijal za Dubrovnik. Mi sada nemamo veze sa Pelješcom radi toga što nemamo na raspoloženju barake te radi toga nemojte nam u buduću slati materijal za Dubrovnik. Šaljite ga preko Pelješca.

U vezi vašeg dopisa glede »Brze pruge« nije se moglo napraviti ništa jer se ne može naći pogodan čovjek za vezu a drug Karlek se nije mogao probiti. Na prolazu je postavljena zasjeda i drug Karlek je lakše ranjen u prst od lijeve ruke.

U pogledu proslave 25-godišnjice osnivanja Crvene Armije drugovi su svugdje ilegalno kod simpatizera postupili prema direktivama. Širi zborovi i masovan rad na našem terenu je nemoguć, kako ste već i izvješteni. Mi smo svugdje ilegalni i moramo se skrivati. Poslali smo Vam par dopisa u toku februara koji nisu izdani u našoj štampi a obavještajna služba je proradila i već smo poslali nekoliko obavještenja Komandi Mjesta — Brista — o kretanju neprijatelja.

Mobilizacija kod nas nikako nije uspjela. Samo direktive koje smo dobili su bile pogrešne jer se nije gledalo na doba starosti. Pošto ste bili obavješteni od strane K.K. potanko o situaciji kod nas mislimo da bi bilo mnogo pametnije da smo mi u tom pogledu postupili samo širokoj mobilizaciji dobrovoljaca a ne slanjem poziva jer smo danas ismijani a ljudi su se iselili iz krajeva koji su u našoj kontroli. Reakcija i špijunaža poslije par zborova o mobilizaciji se pojačala.

Radi što boljeg, bržeg i pravilnijeg kontrolisanja veza na našem terenu i preko našeg terena punkt je naizmjenično u Desnima i Karamatićima.

Glede naše ishrane situacija je vrlo loša jer su nam prigodom raznih akcija od odbora oduzeli većinu boraca za našu ishranu.

Velika je pogriješka što su nam povratili neke dobrovoljce koje smo poslali iz razloga toga što su oni sami t.j. neki od njih govorili da više nikad neće u partizane i druge razne lažne vijesti u vezi sa panikom koja je tada bila zavladala u Biokovu.

Glede konferencije na 17-III o kojoj ste nas obavjestili mi ćemo doći.

Uz Borbeni Drugarski Pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za K.K.
Srećko v. r.

**IZVOD IZ ZAPISNIKA SA OKRUŽNE KONFERENCIJE KPH ZA
JUŽNU DALMACIJU ODRŽANE 5. I 6. OŽUJKA 1943. NA PELJEŠCU¹**

ZAPISNIK

**OKRUŽNE KONFERENCIJE KOMUNISTIČKE PARTIJE ZA JUŽNU
DALMACIJU**

održane dana 5. i 6. marta 1943. na poluotoku Pelješcu

Nakon biranja pretsjedništva od 3 druga: Martina Klarića, Nikole Ivanovića i »Nino«, te zapisničara Celestina Sardelića i Petra Franulovića, novoizabrani predsjedatelj M. Klarić predlaže da se sa konferencije pošalju pozdravni telegrami: C.K. KPJ i C.K. KPH, te P.K. KPH.

Poslije toga isti upućuje na red, poslije čega se sastavlja dnevni red:

1. Vojno-politička spoljno i unutrašnja situacija
2. Jedinstveni Narodno-Oslobodilački Front i njegova organizacija
3. Vojska i mobilizacija
4. Organizaciono pitanje Partije
5. S K O J
6. Izbor Okružnog Komiteta i delegata za pokrajinsku konferenciju
7. Razno

ad 1) Vojno-politička spoljno i unutrašnja situacija

Ima riječ drug Mordin:²

Čitava vojno politička situacija stoji pod utiskom ofanzive Crvene Armije i borbe porobljenih naroda. Hitler, da uništi slobodu svih naroda morao je da napadne SSSR. Obnavlja historijat napada Hitlera i povlačenja C.A. Nakon toga je nastala ofanziva lanjske zime, da u proljeće Hitler t.j. u samo ljeto poduzme ponovo ofanzivu, ali ovaj put samo na jugu ist. fronta došavši do Staljingrada. Međutim početkom ove zime Crvena Armija je baš na tom dijelu prešla ponovo u ofanzivu, pa je sada zahvatila cijeli ist. front. To daje poleta cijeloj Evropi, a naročito porobljenim narodima. Naglašava jedinstvo fronta i pozadine u SSSR. Zbog ove ofanzive situacija u Njemačkoj je vrlo kritična. Porast borbenih pokreta u Francuskoj i Jugoslaviji, kao i kod Hitlerovih vazala Mađara, Rumunja, Finaca i t.d.

U našoj zemlji su prilike u uskoj vezi sa vanjskim događajima. Jugoslavija je sramotno poražena i okupirana. Komunistička partija je prije i poslije okupacije pozivala pretstavnike građanskih stranaka na borbu, ali su oni to uvijek odbijali. K.P. je sama pozvala i organizirala

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 45/522—534.

² Ivan Mordin-Crni.

narodne mase za borbu koja jedino može dovesti do slobode. Taj naporan rad je doveo do velikih rezultata. Imamo svoju vojsku koja je vrlo važan činilac u unutrašnjem ali i vanjskom svijetu. Pod kapu okupatora skupili su se ustaše i četnici. Još veću je izdaju učinila i jugoslovenska vlada u Londonu, u kojoj su i pretstavnici HSS. Svi ti izdajnici, kao i oni iz vodstva HSS pozivali su na mir i čekanja. Međutim narodne mase pošle su pravim i jedino ispravnim putem borbe. Radi toga izdajnici su morali pokazati svoje pravo lice i oni su otvorenije prešli na stranu okupatora.

Drugi važni događaj je stvaranje AVNOJ-a kao vrhovnog političkog tijela koje uz Vrhovni štab NOV i POJ vodi oružanu borbu i ustanak našeg naroda. To je veliki udarac jug. vladi u Londonu. Za nas u Dalmaciji je važan i historijski događaj stvaranja NOO za Dalmaciju, koji uz Štab IV. operativne zone vodi i vodiće borbu do pobjede. Dalmacija se nije pokorila, već je pošla putem borbe do konačnog otjerivanja okupatora sa naših obala. U ovom predjelu Južne Dalmacije okupator je strahom, ubijanjem i pljačkom htio da prisili narodne mase na pokornost, ali nije uspio. Pelješac je doživio najveći teror. Popaljeno je oko 200 kuća, poubijano oko [...] i zatvoreno na stotine rodoljuba. Narod strepi pred tim zvijerstvima, ali se nije pokolebao. U Dubrovniku u početku je stvarana ustaška svijest, ali se to sada naglo mijenja. Još se ne vrše oružane akcije, ali je zato prikupljanje za partizane veliko, a isto tako se javno hvali i Cr. Ar. kao i naša NOV-a. Isto tako je samo stanje Korčule pod utjecajem jake pljačke, paleža i ubojstva koje se po njoj vrši, naročito u Blatu. Korčula ipak nije pokolebala nimalo, što se najbolje vidi po sve jačem odazivu omladine za borbu u NOV-i.

Pokazalo se do sada da K.P. na Pelješcu a i Dubrovniku, što vrijedi i za Korčulu nije bila na visini postavljenih joj zadataka. Neki su partijci pokolebali, a to je imalo i nepovoljnog utjecaja na moral pučanstva. Jedna od najjačih pogrešaka je svakako velika zaraženost K.P. u ovom okružju sa oportunistom i grupaštvom. Partijci nijesu stvarali komuniste već lične prijatelje. Nije se razvijao osjećaj ljubavi, partijnosti, discipline prema partiji. U Dubrovniku su bili grupaši Mušanović i [...] a na Pelješcu je dolazio do izražaja oportunizam i grupaštvo Belušića i [...] Taj rad se osjeća i danas, jer još ni danas nema kod partijaca onaj potrebni osjećaj odgovornosti za partiju. Slučaj oportunizma ovdje je naročit u tome da se ne ide putem oružane borbe, jer da je preuranjeno. Ali to nije linija partije ni stav komuniste. Dok to ne očistimo iz partije ne možemo ni pravilno djelovati. Na Korčuli je bilo ranije oportunizma i grupaštva kod bivših komunista Savranića i Sinkovića što je imalo jako loših posljedica u narodnim masama. Obzirom na stanje u svijetu i kod nas fašizam je pri kraju konačne krize. Zato moramo još više jačati partiju kroz dizanje borbenosti kod narodnih masa kako bi one bile aktivnije u n.o. borbi — da ne budemo i mi u ovom okružju posljednji. To važi naročito za Dubrovnik i Pelješac gdje treba raskrinkavati naročito četnike. Hrvatskom se narodu mora naročito ukazati na opasnost od tih četničkih banda.

Pretsjednik pita tko se ima javiti za diskusiju po ovom pitanju: Marin Cetinić, »Bora«, a drugi će tokom diskusije.

Drug Marin će govoriti o prilikama na Korčuli. Naš narod mrzi okupatora od davnina. U početku sam naš narod nije znao kako da se orjentira, jer sama K.P. na otoku nije bila načistu što da se radi. Samo rukovodstvo u tim prvim danima zbog toga je bilo u zaostatku. Narod je bio neodlučan. Ranije je postojao utjecaj jugosl. nacionalista Arnerića i Kunjasića na mase. Isto tako je bio i jaki utjecaj HSS sa Šeparovićem i dr. Naša organizacija je imala da se bori protiv oportunističke strane u partiji i protiv jugosl. nacionalista i HSS-ovaca na drugoj strani. I danas iako je reakcija vrlo jaka sa svakodnevnim ubijanjem, paležom, blokadom i strašenjem na cijelom otoku, a naročito u Blatu, narod nije sustao već je pošao putem otvorene borbe. Pomaže n.o. borbu i sve jače se dobrovoljno odazivlje za borbe, a naročito omladina. Danas naša partija ima sigurno 80% utjecaja na narod. Naša omladina ne želi drugo, već da čuje samo glas naše partije. I naši stariji su se počeli osvješćivati, pa se može reći da će se taj utjecaj još više povećati. Oportunisti su također ocijepljeni od nas. Situacija se sve više poboljšava.

Drug »Bora«: U glavnom se po Blatu može ocijeniti i situacija na cijeloj Korčuli. Narodne mase se odijeljuju od vođa HSS-a. Čak ne razlikuju n.o. borbu, već simpatijama i mislima stoje uz SSSR i komunističku partiju. Makar i nije na liniji, ali mase idu dalje i ne dijele ovu našu n.o. borbu od komunističke borbe za novo socijalno uređenje. HSS-ovci nijesu organizirani u koliko ne postoji samo jedan njihov povjerenik. Drugi pomažu borbu koja nije samo u sakupljanju već i u drugom djelovanju. Upućeni su ipak akcioni odbori da budu oprezni prema vodstvu HSS. Drugi su HSS-ovci izvan borbe. Za jugosl. nacionaliste se ustanovilo da imaju svoju organizaciju i vezu. Tražili smo vezu s njima. Oni su za rad za oružanu borbu, osuđuju sve izdajnike, ali neće da osude određenu jug. vladu u Londonu i Dražu Mihaljevića. Oni bi sigurno došli da osluškuju i gledaju pa da sve jave svojim vođama Arneriću, Kwokalu, Tabainu. Govornik je, za naročitu opreznost, nadzor i raskrinkavanje jug. nacionalista. Treba ih prisiliti da se jasno i iskreno opredijele i odluče jesu li za narodnu borbu ili nijesu. N.O.O. su organi radi pomaganja u svemu, pa i kuhanju hrane, a ne da ti odbori budu samo na papiru. Pledira za odlučnost u prisiljavanju svih i svakoga sa iskrenim »da« ili »ne« za n.o. borbu, pa to vrijedi i za Pelješac. Zato partiji treba da pristupe narodu i svakom pojedincu, da ih upućuju i obavijeste o svemu, jer ako se nešto loše dogodi ili opstoji tome su krivi sami partijci. Gdje se radi pravilno kao u Smokvici i Čari, i n.o. borba uspijeva i buja, a gdje se ne radi, gdje partija loše ili nikako ne djeluje, tu slabo stoji i n.o. borba.

Drug »Gvozden« iz Dubrovnika opisuje prilike u Dubrovniku od okupacije na ovamo. Okupator, kao poslije i ustaše naročito je proganjao partijske članove, kandidate i simpatizere. I narod je ostao bez vodstva. Važan je momenat izdaje jug. vlade koja je zabila klin među naš narod time što ga je podijelila. U takvim prilikama rad partije je vrlo težak. Dubrovnik je ostao izolovan. Partijci su uložili dosta truda

da uspostave rad i krenu napred u poslu i protiv novih neprijatelja četnika koji su ovdje dosta jaki. Ali današnja situacija je ipak drukčija nego li prije. Široke narodne mase, naročito hrvatske, su se opredijelile i sada simpatiziraju n.o. borbu, prikupljajući za sada materijal i dajući moralnu podršku K.P. Sama partija je pak svijesna da ono što se je propustilo da će se to nadoknaditi. Što nije do sada, uzrok je što nije bilo povezanosti i stabilne veze sa ostalim dijelovima partije naročito sa Pelješcom. Što se tiče HSS vodstvo se je stavilo u službu velikih poduzetnika, ali je time i samo sebe osudio pred narodom. Sada bez masa to vodstvo je ponudilo nama saradnju danas, ali kad smo mi to prije nudili, oni su odbijali, jer da još nije povoljan momenat, a i sa drugim smicalicama. Za sada im nijesmo ništa ponudili, pa bi danas mogli doći do jednog konkretnog zaključka. U samom gradu situacija ne zadovoljava ali treba uzeti u obzir teške žrtve partije u prošloj godini kao i same odnose u gradu.

Na pitanje druga Mordina o HSS-ovcima koji govore da ne treba Hrvat. narodu već jedna stranka (HSS) i njezina ideologija, a ne tuđih ideologija, dok na drugoj strani traže pregovore sa Partijom, govornik odgovara da je to žongliranje istih ljudi iz vodstva HSS!

U Dubrovniku postoji i četnički štab sa Jevđevićem,³ koji ima punu podršku od Talijana, jer im oni sve vjeruju i sve izvršaju po njihovim uputama. Svi jug. nacionalisti su se prislonili uz taj četnički štab. Grad je u stalnoj privrednoj vezi s Hercegovinom u kojoj se inače osjeća nezadovoljstvo i razdori između četnika. Sam narod je revoltiran prema tim četničkim elementima koji se groze — a naročito hrvatskom življu. U Hercegovini je teren vrlo povoljan, jer je tamo silom prilika narod za n.o. borbu. Na pitanje predsjedatelja govornik iz grada objašnjava djelovanje i ispreplitanje pol. uvjerenja reakcionarnih elemenata: inteligente servica, jugosl. vlade, četnika i okupatora svih međusobno. Postoje jasni dokazi pa čak i jedan dokumenat za tu rabotu. Znao je predstavnik jugosl. kapitala koji su mu pristupili i zatražili pripomoć za ovu našu n.o. borbu. U početku je pomagao, da poslije otvoreno saraduje sa četnicima kojima je dao čak 200000 kuna. Njegov kompanjon Rusko se je pak na različite načine izmotao kako ne bi pomogao, premda je svaki mjesec pripomagao s jednom manjom svotom. Vidjelo se ipak samo formalno pomaganje. Njih treba raskrinkati pred narodom. Konkretni dokumenat o saradnji između egl. obavještajne službe i četnika ima samo jedan i to je još neošifriran. Jevđević je za svoje četnike dobio od talijana u efektivnim tal. lirama 1.400000 s kojima je špekulirao i na tome zaradio silne novce. Dobio ih je po 2,63 kn, a u Hercegovini ih razmjenjivao po 4 kn po 1 liri. Živi raskošno po hotelima praveći bankete sa svojim sekretom kap. Baulo.

Delegat iz Veleluke Ivanović izvještava kako je i ovdje partija u početku bila nespremna zbog zadjevica u mjestu. HSS je imala oko 70% u masama, a 30% nacionalisti. Prema uputama druga iz P.K. radili smo

³ Dobrosav Jevđević.

i postigli velike uspjehe. Danas je masa 90% za n. o. borbu, a 60 ili 70% čak i za socijal. poredak. Predstavnici HSS su za borbu, kao što je Šeparović i Kolega koji se čak lično prijavljuju za borce. Oni kao i drugi odobravaju držanje i rad N.O.O. i rukovodstvo Kom. partije, i pristupaju borbi. Bio je jedan ustaša (pop), ali danas i on pomaže n. o. borbu. Sam narod nije za akciju na otoku iz straha od represalija, ali mu se objašnjava da se moramo boriti svuda i na svim sektorima. Narod je takvog uvjerenja zbog neimaštine, bijede i dr.

Drug Franulović objasnio je da to i nije principijelno izgrađena masa HSS kao ni jug. nacionalista, već kolebljivi elementi kojih potreba, žrtve i nestašica sili na opoziciju prema režimu, a u slučaju preokreta i neuspjeha oni bi ostavili i našu partiju. Zato treba organizaciono izgraditi i učvrstiti Kom. partiju, jer je to najbolnije pitanje naše kako bismo mogli čvrsto voditi masu i stajati uvijek na glavi pokreta.

Drug Tomašić iznaša vojno-političku situaciju u Smokvici. Jug. nacionaliste privlačimo za sebe i šaljemo im sinove u partizane. Naše partizane se vrlo lijepo prima u selu. Pomaže se vrlo dobro n. o. borbu. Mase su uglavnom sve pristupile k nama, pa tek samo par HSS-ovaca i jug. nac. su ostali po strani, a neki zbog špekulacije čak i surađuju sa okupatorom. Simpatije za K.P. su vrlo velike.

Drug Mačela govori da je narod na Pelješcu za nas i za n. o. borbu, ali ga okupator pljačkom, paležom i ubijstvima zastrašio. Dok nije bilo okup. ekspedicija raspoloženje je bilo odlično. Ali nije samo okupator djelovao, već i jug. vlada kao i anglofilski elementi su djelovali negativno za n. o. borbu. HSS rade iskreno u n. o. borbi. Centrala propagande jug. vlade je u Trpnju, ali rade i u Orebiću, zbog velikog broja kapetana koji su anglofilski raspoloženi. Mase su se iz tili razloga dosta pokobile, ali je tome dobrim dijelom kriva nečvrstina i nepovezanost naše partije, te nedoraslost partijaca.

Drug Laus iz Čare izvješćuje da svi bivši HSS-ovci i jug. nacionalisti pomažu n.o. borbu. Kom. partija je doslijedno uputila narod u držanju prema reakciji i djelovanju okupatora.

Drug Poljanić iz Kune izlaže da već 18 godina K.P. radi kroz prosvjetne i ekonomske ustanove. Okupaciju i dolazak ustaša narod je dočekao spreman tako da nije bilo ni jednog ustaše. Pristaše HSS su bili i onda lijevo orijentirani. Ima kulaka koji priželjkuju staro stanje, ali ih Kom. partija pobija i narod je tome uz nju. Slično je i u općini Janjini. Kad mase budu dobro orjentirane, one neće ići krivim putem. U pogledu borbenosti K.P. nije uspjela da je digne, jer preko Pelješca nije do sada nikada prošla borba i ustanak. Ipak je Pelješac uputio lijepi broj partizana.

Drug Mels izjavljuje da je narodna masa protiv i da mrzi okupatora. Svi su za borbu osim dva tri jedna jug. nacionalista. (Pelješac).

Drug Filipović objašnjava jedan slučaj gdje su partizani morali pobjeći da ne bi jače stradali. Narod je u općini Janjina 90% za n. o. borbu, ali se je prije toga moralo likvidirati 3 najgora špijuna. Grupa anglofilskih elemenata postoji u Janjini ali bez korjena u narodu, a ima veze

i van Pelješca. Kćerka špijuna Dalmatina kojega smo likvidirali priznaje da joj je otac bio zločinac i obećala je pomagati n.o. borbu.

Drug Jeričević za općinu Korčula govori da su HSS-vcí prišli n. o. borbi. Arneriću, vođi jug. nacionalista ovdje talijani su nudili slobodu i izlaz iz internacije, ako organizira četnički odred. On bi bio to učinio, ali pod jugosl. zastavom i lozinkom za kralja Petra II.

Drug Matić iz Račišća izvješćava da je to bilo poznato gnijezdo jug. nacionalista. U početku su se oglašivali za pomoć našoj mladoj organizaciji K.P. Danas nam daju svestranu pomoć, a tako i HSS-ci.

Drug Šeparović nadopunja druga Filipovića za Janjinu. Neprijatelj je uzeo Janjinu kao svoje uporište za Pelješac. Ustaše — frankovci Bendić, Franić su varali narod, ali danas naša partija ima veliki uspjeh. Mnogi su drugovi zbog aktivnosti povedeni u konclogore, a naročito odmah po upadu hitlerovaca na SSSR.

Drug Sjever nadopunja druga Jeričevića o djelatnosti Dr. Arnerića koji se je povjerio jednom našem omladincu kako oni jug. nacionalisti imaju vezu s podmornicama i sa Birčaninom u Splitu.

Drug delegat od P.K. KPH za Dalmaciju — Bajer⁴ ima riječ:

Govorilo se o lokalnim prilikama u ovom okružju, a što je zapravo i pravilno kako bi sve dobro uočili i onda pravilno radili i ispravili greške. Karakteristični momenti za današnju međunarodnu situaciju su dvojaki: jak pokret demokratskih zemalja i pokret naroda koji su porobljeni od fašističkog okupatora. Na drugoj strani poraz osovinskog oružja. On se želi osvrnuti na najnovije događaje na ist. frontu. Fašistički osvajač dobija sve jače udarce od Crvene Armije koja nastavlja svakodnevno svoj pohod na zapad. Što je to bilo, da je ona to mogla učiniti? To nije tako komplicirano. Narod koji sam radi i upravlja sam sobom, njegov svaki pojedinac je svjestan da je SSSR, njihova rođena domovina, njihova zemlja. Baš to shvatanje prisnosti sa svojom napadnutom domovinom, uzrokovalo je da je C.A ojačala silno i da sada tjera i vraća okupatora. C.A. se nekad povlačila svjesna da čuva živu snagu, svoje ljude, jer su oni kapital koji jedino može da stvara druge kapitale. C.A. se je planski povlačila, zadavajući faš. zlikovcima jake i silne udarce. U prvom naletu faš. zvijeri su izgubile mnogo od svojih snaga, ali u zimi 1941. Crvena Armija im nije dala mira da počivaju od svog »pobjedonosnog« pohoda i da se spremaju za novi, već im je zadala sa zimskom ofenzivom velike gubitke. Zato i nijesu mogli u proljeće 1942. poduzeti novu veliku ofenzivu, već samo manju sa ciljem da zaobiđu Moskvu.

[...]

Na konferenciji smo mogli čuti da je utjecaj K.P. na narodne mase u ovom okružju vrlo veliki, ali su mogući i utjecaji HSS i jug. nacionalista. Istina svi su oni za borbu, ali ima još svuda po koja grupica njih koja djeluje. Danas vidimo da se i kod nas stvara uz n.o. front i drugi front, front reakcije. Skupljaju se svi reakcioneri da u povoljnim uvje-

⁴ Ivan Amulić-Bajer.

tima opet vrata hegemonističku politiku. Radi toga i sjede u londonskoj vladi uz velikosrbe i hrvatski ministar HSS! Bez obzira na polit. i programsku razliku svih njih udružuju se svi reakcioneri od HSS, nacionalista do ustaša i četnika. Slažu se sva reakcija i već otvoreno surađuju sa okupatorom. Tu reakciju pomaže i Engleska time što trpi i pomaže jug. izbjegl. vladu.

Pobjeda je skoro nad fašizmom i oslobođenje je sigurno, pa će se sigurno dogoditi da narod neće htjeti da mu se vrati staro. Engleskoj kliki svrha da ponovo vrata kralja, izbj. vladu i četnike kako bi opet izrabljivali naš narod. A tako je i u drugim slobodoljubivim zemljama. Međunarodna reakcija se udružuje. Ona se danas oslanja na fašizam i okupatora, kako bi dobila na vremenu dok okupi sve reakcionarne elemente za konačnu borbu protiv slobode svih naroda i pokreta. Bez obzira na vjeru, narodnost i političku pripadnost reakcioneri su se svi skupa našli u zajedničkom bloku međunarodne reakcije.

Imajući sve to u vidu moramo još misliti i na činjenicu geografskog položaja i siromaštvo naroda u ovom kraju. Englezi obećaju i lansiraju vijesti sa hranom i pomoćima narodu, kako bi sutra kad dođu HSS-oi ili jug. nacionalisti na vlast rekli da su oni ti spasioci naroda. To je reakcionerska špekulacija. To moramo predvidjeti i za to moramo odmah sve reakcionere raskrinkavati, oštro i odlučno kako u slučaju promjena ne bi nikako dobili podršku naroda. Zato moramo učiniti sve da se pristupi svakome kako bi se opredijelio ili za ili protiv naše n. o. borbe. Time bi se pokazali otvoreni izdajnici. Potrebno je da ne podcjenjujemo snage neprijatelja. Narod moramo upozoriti da treba biti makar i kratko vrijeme gladan radi sretnije i bolje budućnosti. Narodne mase treba još jače privezati uz n. o. borbu. Pod općim utjecajem prilika narodne mase su uz nas, ali mi to moramo postići da to bude svjesno i to upornim radom, djelovanjem, raskrinkavanjem, pomaganjem, te organizacionom očvršćavanju i osvješćivanju narodnih masa.

Makar bili i reakcioneri, treba prihvatiti njihovu pomoć, ali ih onda budno paziti, davati im posao, zadatke i djelatnost. Oni će tu pokazati pravo lice i iskrenost. Ako se vidi kod toga petokolaških ili izdajničkih namjera mora ih se odmah i oštro raskrinkavati pred narodom. Sve kolebljive i pasivne elemente koji su uz njih tako ćemo lako pridobiti ih za sebe, a izdajnici će ostati generali bez vojske. Isticanje crvene zastave i socijalizacije na Korčuli znači da se ne provodi pravilno linija partije. Ovo je sada samo n. o. borba. U Kuni je drug govorio da je K.P. 18 godina utjecala na narod, ali da nema borbenosti. To također nije pravilno postavljeno. To znači da je u vrhovima partije bilo puno oportunitizma koji nijesu odgajali ni radili po revolucionarnom i borbenom dizanju. već su samo programski djelovali.

Treba proširiti djelovanje naše partije i na druge dijelove okružja kako bi naše pozicije u slučaju iskrcavanja bili čvrste i na jednoj liniji.

Drug iz Kune opravdaje svoje izlaganje. Drug Bora isto tako pravda sadašnju pravilnost u provođenju linije partije na Korčuli. Nadalje nastaju različita obrazloženja.

Drug Mordin ima završnu riječ po ovoj tački. Iz izvještaja se je moglo vidjeti da je narod kod nas za n.o. borbu: jedni aktivno učestvuju, a drugi je pomažu. Treba još više aktivizirati i povezati narod uz narodnu borbu, jer postoji opasnost da se reacioneri bez obzira na boju udruže protiv nas. Ako ostanemo neaktivni, a mase pasivne, takvo stanje bi neprijatelj mogao iskoristiti. Zato moramo pojačati polit. rad putem objašnjavanja i dokazivanja konkretnih izdaja svih reacionera. Borba, to je jedini put da se razbiju planovi okupatora i reacionera. Kod nas ima mnogo objektivnih uzroka da uspijemo: zvjerstva treba da potenciraju borbenost masa. Predvodnici masa konkretno primjerom a ne riječju moraju da budu na visini, a ne da idu linijom manjeg otpora. Neophodno je da se naše partijske organizacije međusobno učvrste i povežu još jače. Moramo pristupiti jačanju i povezivanju naše partije, kako bi ona koračala sa, a ne da ide za njima. Zato moramo čvrsto okupiti i vezati uz sebe narodne mase do konačnog oslobođenja. Treba dizati u svemu borbenost masa. Naša pasivnost je naša velika greška.

Ustaše osjećaju da se u Dubrovniku narodne mase od njih odjeljuju, a HSS-ci traže pregovore, dotle četnici vlade u kojoj sjede njihovi predstavnici kolju hrvatski narod. Moramo ozbiljno uočiti tu rabotu, pa uz vojničku moramo voditi i političku borbu. Referat je po ovoj tački završen.

[. . .]

ad 2) Narodno-oslobodilački front i njegova organizacija.

Predsjedatelj Klarić iznosi da on ima referat po ovoj tački: Poslije izdajstva svih vodstava i stranaka Komunistička partija je jedina stala na obranu našeg naroda. Složila je jedinstveni narodno-oslobodilački front od svih stranaka koje su voljne da se bore protiv okupatora, najvećeg neprijatelja svih. Uz vojsku je trebalo povezati čvrsto i pozadinu, te tu sprovesti politički rad, koji je organiziran kroz AVNOJ i NOO za Dalmaciju. AVNOJ je zadao smrtni udarac vladi u Londonu, ustašama i četnicima. Kad govorimo o AVNOJ-u to je naša K.P. ali ona nije mobilizirala vlast samo za sebe kao druge stranke do sada. Sam način izbora na mitinzima je pokazao da su NOO prava narodna vlast, sada narod u njima vidi garanciju da mu se poslije rata neće nametnuti protunarodna vlast. Do sada su NOO u većini mjesta visjeli kao u zraku, jer ih sama naša partija nije digla na visinu kako treba. Sada su ti NOO-i prešli i na politički rad. Uza nj radi i AFŽ., ali je po ovom pitanju K.P. ostala jako nazadna. Tek sada organizirajući žene učinjeno je i olakšano nama u NOO vrlo mnogo. AFŽ ima veliki značaj u ovoj n. o. borbi. Zbog geograf. položaja i eventualnog iskrčavanja dobro je da je osnovan NOO za Dalmaciju, koji će pred saveznicima istupiti kao jedina vlast. Nijesmo ipak stigli da NOO dignemo na onu visinu koja je danas potrebna, a nijesmo ga ni svuda stvorili u Južnoj Dalmaciji. Tome moramo posvetiti veliku pažnju, kako bi NOO bili zaista rukovodioci n. o. borbe. Treba da oni nastave sa jačim polit. djelovanjem.

Organizaciono stanje NOO na Pelješcu je ovakvo: Ima 1 Kotarski NOO, 4 Općinska, 20 seoskih. Grad Dubrovnik ima 1 gradski i 2 podod-

bora NOO. Za Konavle ima 1 Općinski i 2 seoska NOO. Rijeka Dubrovačka ima 1 seoski NOO. Korčula ima 1 Kotarski, 3 Općinska, 1 gradski i 9 seoskih NOO.

AFŽ za Dubrovnik ima 1 gradski, 4 pododborna i 2 akciona odbora. Pelješac ima 1 kotarski, 4 općinska i 21 seoski AFŽ. Korčula imao kao i NOO. Gradski NOO za Dubrovnik uglavnom prikuplja i to mjesečno oko 4000—4500 kn te hrane u vrijednosti od 1000 kuna koja se dijeli žrtvama reakcije, kao i u novcu. Od svog prikupljačkog rada Pelješac je hranio četvu partizana a pomagao je i žrtvama reakcije. U fondu sada ima oko 25000 što novca što materijala. Korčula je u svojim logorima održavala odjećom, obućom i hranom svoje partizane kojih je bilo od 50 do 100, a isto tako je otpremljeno sa opremom oko 400 partizana. Nadalje se dijelila mjesečna pomoć žrtvama reakcije i porodicama čiji su članovi u partizanima.

AFŽ nijesmo digli također na visinu. Nije se radilo po polit. radu. Ženi do sada nijesmo pridavali važnost, pa ni svojim bračnim drugaricama. Sve dok žena ne bude slobodna ne može ni Kom. partija postići onaj cilj za kojeg se bori.

Riječ ima drug iz P.K. Bajer: Treba postaviti pitanje što su NOO i njegovi zadaci. AVNOJ je centralni organ i vrhovno predstavništvo svih NOO-a na cijelom teritoriju bivše Jugoslavije. On centralizira i usklađuje rad i djelovanje svih NOO kao organa civilne vlasti u svim poslovima političke, ekonomske, prosvjetne i druge prirode. Oni nijesu samo ustanove za prikupljanje i pomaganje, već su zadaci NOO vrlo široki i mnogi. Nadalje tumači pravu ulogu i osamostaljenje NOO-a koje moramo dići, a ne da oni budu privjesci K.P.!

Drug Mordin govori o pomoći Komunističke partije tim NOO-ima. Oni nijesu ispunili zadatke. Rad su sveli samo na sakupljanje. Velika je pogreška što partijci nijesu davali potpore i inicijative tim odborima iako su za to dobili upute. Organizirali su zborove, akcije i poslove uglavnom su samo do sada pomagali partiji. Do dolaska ekspedicije na Pelješcu vrlo dobro su radili, ali sada, osim iznimnih, NOO skoro ne rade ništa. Partijci su u njima provodili prije zaključene zaključke partije i narod je bio dobro prihvatio te NOO, koji su ponekad rješavali i neke pravne sporove. I AFŽ je podbacio, jer pripadnice partije u njoj nijesu bile ni malo drukčije od ostalih žena. Prepušteno je mnogo šta, pa se i tu vidi naša partijska labavost, iako su se žene možda bolje pokazale nego li i sami muškarci. Krivnja neuspjeha leži u slaboj čvrstoći i niskoj svijesti.

Drug Bora daje izvještaj o stanju i organizaciji NOO na Korčuli. Narod se najprije svestrano politički izgrađuje, a tek plod toga rada je prikupljački rad. Održavaju se u kontroliranim selima seoske straže. Nabhavlja se pomalo hrane. Organizacija je obavljena putem širih konferencija u reonima. Djelokrug rada napravljen je i u akcionim, i mjesnim, i općinskim, pa i u kotarskim NOO, jedan je član po političkom radu, jedan po prikupljačkom, jedan po kontroli, jedan po radnim grupama, jedan po straži itd. NOO-i su popularni, ali nemaju onolikog autoriteta

i vlasti koliko bi trebalo, Narodno-oslobodilački odbori rade na radnim grupama kako bi se obradila zemljišta partizana, a i sam traži zemljište koje bi radne grupe obradile za n. o. fond. Govori o borbenosti žena i našoj pogrešci što se žene nijesu uvlačile u partiju.

Drug »Mićo« iz Dubrovnika izvještava da rad NOO za Dubrovnik nije baš pohvalan. Ljudi se boje stradanja i otkrivanja. Sakupljanje novaca i materijala, ali se politički ne radi, a i ne može. Sada kad se počne raditi sa HSS, NOO će bolje raditi. Do sada se rad kretao samo u krugu narodne pomoći.

Drug Bajer tumači rad i djelokrug NOO za grad Split koji apsolutno dominira kao puna vlast u Splitu. Partija daje ton i pravac rada NOO-u, pa preko njega i dominira narodnom masom. Nadalje, govori o djelovanju toga NOO-a na prosvjetnom, pripomoćnom, ekonomskom i drugim područjima.

Poslije se toga razvio razgovor o organizaciji i radu AFŽ.

Zaključnu riječ ima drug referent Klarić. Ustanovljuje da se puno izostalo nazad. NOO treba dignuti na visinu kao borbene organe kao rukovodstva i oslonce na koje se narod oslanja da ga vode. Po njegovom mišljenju trebalo bi povesti da se sve aktivne ljude uvlače u NOO. Nije dosta povjerenja naroda za kojeg člana, već je važnija njegova aktivnost u radu. Kritizira rad gradskog NOO za Dubrovnik. Time se iscrpljuje ova tačka dnevnog reda.

ad 4) Vojska i mobilizacija

O ovome ima referat drug Klarić: Mobilizacija je jedno od gorućih pitanja danas kada okupator svim silama želi da uništi našu NOV. Vrhovni štab je predvidio mobilizaciju i ona je stvarno vrlo potrebna. Naša se vojska nalazi stalno u ofenzivi i Pavelić je prisiljen da sprovodi nasilno organizaciju. Uz to je naša mobilizacija potrebna i zbog eventualnog iskrcavanja Engleza. Okupator je sada bacio ogromne snage na prugu Mostar—Sarajevo koja je presječena od naših partizana. Naša se vojska povlači na nekim mjestima da na drugim napada i osvaja. Ona je neuništiva. To zna cijeli svijet. Za tu mobilizaciju našu najviše je pozvana naša Kom. partija. Mora da se mobiliziraju sve naše snage, jer je ovo bitka za konačno oslobođenje. Nije samo potrebno da se mobiliziraju samo predviđena godišta, već sve i preko 30 i ispod 18 godina.

Drug Bajer uzima riječ: Govori kako nije potrebno da se iznosi razvitak naše NO vojske. Od malih grupica narasli su veliki armijski korpusi. Naročito će govoriti o razvitku NO vojske u Dalmaciji. Postigli smo velike rezultate. Prvi naš bataljon se formirao aprila 1942, a danas imamo 5 dalmatinskih brigada. Osim toga Dalmatinci su popunili i druge brigade, tako da možemo računati na 5 novih brigada. Sve ovo govori da opasna taktika okupatora da budemo mirni nije nimalo uspješna. Time je on htio da italijanizira Dalmaciju, ali nije uspio. K.P. nije dozvolila da bude na repu događaja, nego je podigla protiv morskog okupatora oružani ustanak, jer bi prije ili poslije okupator izvršio njegovu nakanu da

istrijebi naš narod. Po planu K.P. CK je započeo borbu. Prvi sukob je izbio u Splitu sa bombama učinjen od naše partije i SKOJ-evaca. Ali na tome se nije stalo, već se je sistematski zaoštravalo odnose sa okupatorom, i planski se je organizirala naša vojska. Okupator je oštro reagirao ali se naš narod nije smeo, već je otišao smjelo u borbu napred. U narodu se je digao borbeni duh i stotine novih boraca je došlo u N.O. Vojsku. Akcijama je sudjelovalo na stotine seljaka i seljanki. Tako je došlo do narodnog ustanka. Sada se već nalazimo na višem stepenu narodnog ustanka. To je sve uradila naša Partija.

Mnoge naše partijske organizacije nijesu u početku shvatile liniju partije, već su otišle linijom manjeg otpora, u oportunistam. Pokrajinski komit. je energično postupio u Trogiru, Sinju i drugdje i razbijali smo tu pogrešnu liniju. Južna Dalmacija nije dakle nešto naročito u tome Rukovodstvo P.K. je enrgično postupilo i na Korčuli i Pelješcu, koji su stupili u borbu, ali ne još onoliko koliko bi mogli. Kritizira da KK Pelješca nije za akcije, a to je vrlo štetno po opće interese. Ne samo, dakle, da je narod trebalo dignuti za borbu, već je čak i naše organizacije trebalo energično lišiti oportunistama. Nekoliko takvih loših drugova moralo je biti streljano. Vojni sud radi izdaje i oportunistama osudio ih je na smrt, i partija se saglasila s tim, kao i uopće sa čišćenjem ljudi starog kova, koji se nijesu znali snaći u novim prilikama i novim metodama rada i borbe. Mladi kadar je pravilno shvatio oružani sukob i tako kroz partijske organizacije bio je omogućen i oružani ustanak i u našoj Dalmaciji, kako bismo sami stali na branik našeg mora, u slučaju da novi neprijatelj navali na nas.

Četa na Pelješcu je bila pogrešno postavljena, jer nijesu radili ništa. Ipak je partizanski pokret uspio sa par razoružanja, ali na koncu se je taj odred raspao, jer on nije stupao u oružanu borbu sa okupatorom i što narod nije u tim partizanima gledao svoje branitelje kakvi bi oni morali biti. Korjen zla i u tome leži u lošoj partijskoj organizaciji, jer ona nije bila spremna da iz pogrešaka izvuče pouke. Kad su nastala zvjerstva okupatora, partija je morala pribirati snage, da brani narod od njih makar i uz velike žrtve da bi narod uvidio kako su partizani njegovi rođeni branioci. Izlagač je istakao uvjerenje da se borba na Pelješcu može odlično voditi i sa manjim odredom do 30 boraca. Ali linija partije je kriva što se nijesu postizali bolji uspjesi. Mi možemo i moramo da ovdje postignemo borbu. Tako je bilo i u Hercegovini. Naši su u početku griješili, pa je radi toga i nastradao tamo jedan naš odred. Treba ovdje da partijska organizacija više poradi na partizanskim akcijama i na Pelješcu i Dubrovniku, i na Korčuli, a sve radi toga da dignemo Južnu Dalmaciju na viši stepen borbe, jer baš iskrcavanje prijeti najviše na ovom sektoru.

Drug Gvozden bavi se pitanjem oružane borbe u okolici Dubrovnika. Teško se može to ovdje voditi obzirom na blizinu četnika, a i sama mobilizacija se ne može vršiti jer nema dobrih veza. U okolici Dubrovnika postojao je jedan odred od 30 ljudi, ali im je poginuo komandir i zato je sada slabo. Kasnije se je uvidjelo da se tu radi o udarnim grupama

u gradu. Talijani su se jako utvrdili u Kuparima jer sumnjaju da bi moglo doći tu do iskrcaja. Zaključuje da je neophodno potrebno da se zbog vojničkih stvari vežu sa Hercegovinom.

Drug Mordin govori da je dok je on bio kod P.K. ovdje na Pelješcu organiziran odred partizana, ali grupe od po desetak ljudi, koje je trebalo bolje povezati i organizirati. Ali griješke ranijeg oportunističkog a i sadašnjeg uzrokovali su da se ovo pravilno razvilo. Komandiri odreda su bili za akcije ali su ih u tome spriječili rukovodioci K.K., koji su čak vršili utjecaj i na same borce. I kad su prve akcije bile predviđene, one su bile sabotirane. U takvim prilikama nas je posjetio izaslanik P.K. i uputio nas na vršenje akcija, tako da smo od tada izvršili niz akcija. Pokušali smo raditi i sa Hercegovinom. Poslali smo 2 druga da ispituju teren. Kad smo uvidjeli da je teren podesan za akcije poslali smo 30 boraca. Pošli su da uspostave vezu s Hercegovinom, ali su na putu sami griješili, pa su ih jake snage neprijateljske zaobišle. Morali su se povući sa gubicima na sreću ne velikim. Ostali su demoralizirani, pa su tražili da ih se pošalje na Biokovo. Nastojaćemo da od malog odreda stvorimo jaču jedinicu za borbu sposobnu.

Drug Franulović postavlja pitanje da li su važnije akcije ili mobilizacija boraca za borbu u unutrašnjosti i sam misli da treba jedno i drugo, ali se za mobilizaciju javlja jedno novo pitanje a to je prevoz boraca na suho, a to još nije uređeno onako kako bi trebalo da mobilizacija što bolje uspije.

Drug iz P.K. također drži da treba vršiti i akcije i mobilizaciju, a pitanje veze je tehnička stvar.

Drug Tutić vidi da iz izlaganja izlazi da se za Pelješac traže jače akcije, a partija još nije tako jaka. Za sve ovo mora se doprinijeti žrtve, ali treba prije sve dobro pripremiti da ne doživimo neuspjeh. Potrebno je da se ovdje ispita vojnički materijal, jer su mnogi dezertirali, pa na uspostavljanju vojničkih pitanja moramo svi raditi.

Drug Mačela govori da se u početku formiranja čete živjelo u njoj više familiarno, nije bilo discipline u četi, partijska jedinica u četi nije ništa radila. Pisali smo štabu Biokovo da nam pošalju komandira, ali nije udovoljeno. Komanda nije bila stručna, reda nije bilo. Neuspjeh u Smrčevici djelovao je negativno, moral boraca nije bio na visini, jer su borci često odlazili kući. Nada se ipak da će se opet uspostaviti četa na Pelješcu. Mobilizacija će uspjeti na Pelješcu negdje više negdje manje. Bit će i takvih koji se neće odazvati, što ćemo s njima raditi? Da li se treba staviti na stanovište za nas ili protiv nas.

Drug Crni odgovara da neuspjeh kod Smrčevice nije jedini uzrok već više to što nijesmo i nadalje nastavili sa akcijama. Za pitanje vojnih rukovodilaca govori da nije istina da ih nema, jer oni se ne rađaju, već se u vatri borbe stvaraju. Što se tiče niskog stupnja borbenosti, to smo sami svi partijci krivi. — I u Korčuli je bilo također oportunističkog, jer oportunističkog je bilo svagdje. Treba ga čistiti. Iz svega ovoga mogli bismo povući široke pouke iz ove konfekcije.

Drug iz P.K. Bajer tvrdi da je naša n. o. borba ovdje još nesigurna i razlabavljena, pa kritizira druga koji zahtijeva unapred uspjeh. Nadalje o postupku prema dezerterima koji se ne odazovu pozivu upućuje da su njih dvije vrsti. Prema onima koji se ne odazovu već otvoreno stupe okupatoru treba najoštrije postupati, a prema drugima koji su indiferentni treba pomirljivije. Treba ih upitati da će i njih makar misle da su nedužni okupator također proganjati kao i druge i tako ih pridobiti za sebe. Točka je iscrpljena.

ad 4) Organizaciono pitanje Partije

Referat po ovom pitanju je drug Marin Cetinić:

Bez čvrste organizacije nema ni n. o. borbe. Uloga naše partije da do maksimuma dignemo n. o. borbu je ogromna! Partija Južne Dalmacije nije iskorišćena jer ona nije čvrsta, jer nije bilo dovoljno jako izgrađenih rukovodilaca, baš danas se to najviše traži. Iako smo organizaciono dovoljno jaki nijesmo uspjeli. Bilo je oportunistički u kotarskim komitetima, naročito za Korčulu. Primjer Savranića koji se je izrazio da ima špijuna u CK. Baš takvi su godinama bili predvodnici, danas nijesu stupili u n. o. borbu.

Imamo 2 Kotarska Komiteta sa 8 članova i 1 Mjesni Komitet sa 7 članova. Nadalje 4 općinska komiteta koji broje 20 članova, 13 mjesnih ćelija sa 104 člana partije, 154 kandidata i 394 simpatizera. Dok imamo ovako veliki brojčani kadar i kad bi oni bili jaki mi bismo ovdje morali naročito uspjeti u n. o. borbi. Partijske ćelije po mjestima nijesu iskoristile sve mogućnosti rada, jer naši partijci nijesu sve to ozbiljno shvatili.

Opazamo jako sektaštvo u našem okrugu naročito u pogledu primanja žena u partiju koje su jako spremne za borbu. Treba ih primati kao i borbene muškarce, pa ih treba izgrađivati u partiji. Literaturu treba pomljlivo čitati i proučavati, jer u njoj se može naći sve direktive. Treba sve kontrolirati kako bi naša partija bila što čvršća, pa nedostatke treba uklanjati. Organizacijama treba poklanjati veliku pažnju kao i cijelom narodu, jer naša partija ne može postojati bez naroda. Treba pronalaziti nove ljude i uvoditi ih u partiju bez obzira na njihovu prošlost. Član partije može biti onaj koji ispunjava ona tri osnovna uvjeta od kojih je jedan da je član jedne ćelije. Iznad ćelije je komitet itd. Trebamo pronaći nedostatke i onda zasukati rukave i poći na rad. Nastala je jedna mala promjena u organizaciji kand. i simp. grupa što će drug iz P.K. bolje objasniti.

Poslije ovoga uzima riječ drug Klarić. Pitanje oportunizma je vrlo važno. Svi smo o njemu govorili. U Južnoj Dalmaciji partija je bila stvar pojedinaca i njihovih ličnih prijatelja. Duskora bi svi upali u zatvor i poslije kada bi izašli prestao bi svaki rad. To je bilo do 1930. Bile su tri grupe sa 3 firera koji su se međusobno glodali o prvenstvo. Tek 1934. su stranci malo šire pokrenuli našu partiju u Dubrovniku. Radilo se sa štrajkovima, ali se je još uvijek gledalo na jačinu partije prema jačini tih grupica čiji su fireri bili veliki oportunisti. Provale su se često događale, a onda od 1936. je najjača jer je stradalo 36 partijaca i kandidata. Nikad se nije moglo doći do partije jer je partija bila pojedinac

— Lorecini. On i drugi fireri su stvarali partiju sa Jelaskom. Tko se je suprotstavio bio je izbačen. Takve prilike utjecale su vrlo loše i na sam Pelješac, pa se je sve zajednički oportunistički radilo. Nijesu čak ni literaturu dali čitati, s motivacijom da drugovi nijesu spremni. Taj oportunizam je bio sigurno prenijet i na Korčulu. I tako se je začaurio cijeli okrug. Ti fireri su sve zadržali za sebe. Sastajali se po kafanama i na ulici i najviše je tekao razgovor oko podjele budućih položaja. Mašanović je bio intelektualac demagog i stalno su se svađali. Svaki pokret u sindikatima, oni su sabotirali, i kočili svaki rad, jer su sigurno bili pod zaštitom vlasti. Kad je napadnuta Jugoslavija mi smo dali proglas CK narodu, ali su se oni digli protiv toga jer je pokazivao liniju borbe. Oni i danas broje priličnu grupu od 40 ljudi i podijeljeni su u 2 grupe. Jedni su borbeni, a drugi su prosti likvidatori, tako da [su] odlikovani od Pavelića. Takav je Bepo Mozetić koji je govorio da su partizani krvoloci, da ne treba borbe, jer da se ne zna tko će rat dobiti. Time je partija oslabljena i njezin rad zakočen zbog tih oportunističkih. Pomoć P.K. je bila odlična, i potraženi su novi, mlađi i borbeniji elementi za partiju. 1942. je i opet provala uzrokovala veliko hapšenje. Interesantno da nije uhvaćen ni jedan likvidator osim jednoga. Treba reći da i danas nijesu mladi drugovi dali sve od sebe.

Ovi oportunisti zahvatili su cijelu Južnu Dalmaciju, a lagali su o svemu i višim forumima. Trebalo je i treba raskrinkavati te oportuniste kako bi izgubili svaki utjecaj na masu. Ima tog oportunizma još i danas. Ima i danas ličnih stvari i intriga. Kad je tako bilo prije nije čudo što i danas još nije sve u redu. Lorecini i danas sabotira. Treba sve to čistiti.

Drug Gvozden odgovara na to o sadašnjem stanju partijske organizacije u Dubrovniku. Mjesni komitet je sastavljen od 7 članova, 4 ćelije sa 9 partijaca, 12 kandidata i 193 simpatizera. Osjeća se još dosta utjecaj oportunističkih iz ranijeg i sadašnjem perioda. Glavno da se išlo napred ma i dosta slabo ubuduće će biti bolje jer ćemo nastojati rad unaprediti. Mnogo je drugova oko 100 uhapšeno — od toga 12 partijaca, a 12 ih je pobjeglo u šumu. Politički rad našeg komiteta nije masovan, jer sami forum nije još sposoban za to, jer je mlad i neiskusn.

Drug Ivanović izvještava u ime Velaluke da ima jedna mjesna i 1 partizanska ćelija. Mjesni komitet je od 5 članova, partijaca 9 sada, kandidata 26, a simpatizera 17. Jedinice se sastaju svakih 8 dana. U jedinicama izvršena je podjela rada: 1 drug je sekretar, 1 za polit. izgradnju, 1 za NOO, 1 za akcije, 1 za radne grupe, 1 za agitprop... Kroz N.O.O. se dobro provodi linija partije, jer se masovno odazivlju za polazak u partizane, samo je veliko pitanje prebacivanja tih boraca. Kadar nije dobar, pa se nastoji da ga se podigne. Kazna je bilo: ukor za jednoga partijca zbog neizvršavanja naređenja, jedan je partijac izbačen što nije bio na liniji zbog bolesti, što je poslije stvarno i ustanovljeno, još jedan je izbačen koji je sada pošao u partizane. Organizacija nije bila na dovoljnoj visini, pogreška je u tome što radi straha i zastrašivanja sami partijci ne predviđaju jačih akcija. Još uvijek je jako sektaštvo

koje će se uskoro popraviti već poduzetim mjerama. Za općinu Blata podnosi izvještaj drug Marin Cetinić. Općinski komitet je sastavljen od 5 članova, 4 partijske ćelije i sa 23 partijca. U rukovodstvu i ćelijama izvršena je raspodjela rada. Sastanci se vrše sedmično sa utvrđenim dnevnim redom: pol. situacija, organizaciono stanje, kontrola i t.d. Organizacija stvarno postoji stalno od 1941. jer su većina drugova bili od 1930. po zatvorima. Do toga doba nije uopće nikako ni postojao SKOJ. Sve je bilo u vidu oportunistima i trebalo je dosta vremena i borbe za novo uspostavljanje partije na zdrave temelje. Literatura se je čitala pojedinačno, a u drugom se je radilo dosta sektaški, kao u Blatu tako i u Smokvici i Čari. Slaba strana partije je nesamostalnost partijaca. Prelazi na detaljiziranje nekih oportunističkih i njihovih djela i riječi: Savranića, Bosnića i Sinkovića. Pokušalo se raditi u n.o. borbi ponovo sa tim starijim, ali skoro bez uspjeha. Prosvjetni rad je dosta dobar, ali ponestaje materijala koji se ne može umnažati radi tehničkih poteškoća.

Drug Žrnovac govori o stanju partije za općinu Korčula: 1 opć. komitet od 4 člana. Partijaca ima 25 i 4 ćelije, kandidata 32, a simpatizera 53. Podjela rada je izvršena. Sastanci se vrše 1 put sedmično, a prema potrebi i više između partijaca nijesu bili najbolji odnosi. Partija je stajala na repu događaja. Jedan je partijac izbačen jer se je dao uhapsiti 3 puta. Konspiracija nije najbolja, a samoinicijative nema naročito, ali ipak neke mjesne stvari sami rješavamo. Drugovi iz iste općine, a različitih sela izjavljuju slično.

Drug izvještava za općinu Trpanj: partijska ćelija ima 4 člana, 3 su druga u zatvoru. Ovo je mlada organizacija, pa se rad nije razvio kako treba. Sastanci se vrše svakih 8 dana po dnevnom redu. Ima 5 kandidata i 25 simpatizera. Mladi članovi nijesu se mogli dobro izgraditi jer nije bilo literature. Unutar organizacije izvršena je podjela rada. Stvoren je NOO koji dobro radi, ali ne radi masovno.

Drug iz općine Orebić izvještava da ima 1 opć. jedinicu sa 5 članova. 15 kandidata i 20 simpatizera. I to je mlađa organizacija. Izvršena je podjela rada. Obzirom na teror i reakciju okupatora koji je pohapsio sve starije iskusnije, rada sada nema naročitog. Utjecaj partije na mase nije velik. Danas se ipak to sve reorganizira, pa će rad biti bolji. Ova je općina dala najviše partizana.

Drug iz općine Kuna izvještava da ima 1 komitet od 3 člana. 2 part. jedinice sa 11 članova, 10 kandidata i 7 simpatizera. Podjela rada je uobičajeno izvršena. Ovaj komitet je mlad. Sastanci se vrše redovito, a zadaci se kontroliraju. Rad je dosta uzak, jer i ovdje ima oportunističkih. U Potomju i Pijavičini rad je najbolji, a pogotovo je dobro bilo svuda do dolaska ekspedicije. Ekspedicija je uzrok zbog pada borbenosti masa, ali isto tako i nevojničko vršenje akcija naših partizana, pa se narod razočarao. Nemamo omladine a ni novih partijaca, pa će se prema novim direktivama nastojati da ih se uvuče što više. Špijuna nema, a i konspiracija je dobra. Ima samoinicijative.

Drug za općinu Janjinu izvještava da ima 1 opć. ćelija od 7 članova, 9 kandidata i 7 simpatizera. Podjela rada je izražena. Rad je dosta

zastao jer je okupator prigodom ekspedicije uhapsio 27 što partijaca, što kand. i simpatizera, a ostali su morali zbog tjeranja ići u partizane. Partija je osigurala svoj ugled u narodu. Ovo je mlada jedinica, i još nije nitko isključen. Sastanci nijesu česti, ali se literatura čita redovito.

Drug delegat P.K. Bajer ima riječ:

Obraća se na historijski razvoj partije i pogreške ranijih rukovodilaca u pravcu oportunitizma kojeg je iznio drug Klarić. Bivši fireri u Južnoj Dalmaciji smatrali su partiju svojim monopolom. Ta pojava je bila i u cijeloj Dalmaciji. Centar je bio Jelaska, Baljkas [...] koji su bili sve i svi. Centralni komitet je energičnim mjerama riješio tu Firerštinu u Dalmaciji. To grupaštvo i frakcionaštvo bilo se pomalo uvuklo i u C.K. Ali oni drugovi koji su prošli kroz revolucionarni rad i klasnu borbu uz pomoć Komunističke Internacionale sredili su to pitanje kod nas i stavili partiju na zdrave temelje, istrijebivši frakc. grupaštvo i oportunitizam. Došli su novi ljudi i mladi elementi. C.K. je ukazivao Vicku Jelaski na pogreške mnogo puta i davao mu djelatnu pomoć, ali mana bolesne ambicije i firerstva nije mu dala da gleda partiju privilno visoko iznad sebe, već je držao nju ispod sebe. Došlo je dotle da je došao u sudar sa tim mladim C.K. koji je imao podršku K.P.I nije ostalo drugo već da ga se izbací iz K.P. Ali on je i poslije harangira protiv P.K. stvarajući grupice prijatelja oko sebe. Naravno da se je sve ovo odrazilo i na Južnu Dalmaciju. Za to je potrebno K.P. pomladiti sa mladim borbenim snagama, radnicima i siromašnijim seljacima. U ove dvije godine partija je uspjela prebroditi sve osnovne organizacione probleme i povesti ovu gigantsku n.o. borbu, te da bude na čelu ustanka u Dalmaciji. Staro rukovodstvo je bilo na pogrešnoj liniji firerstva, a ne na masovnom izgrađivanju kadra.

Prije ovoga rata masovnost organizacije bila je u ekonomskom, prosvjetnom i športskom pravcu preko kojih je K.P. djelovala, odgajala i dobijala nove odane ljude za partiju. Danas se masovni pokret i organizacija sastoji u borbenim ustanovama N.O.O-ima, AFŽ-a, USAOJ i NOV i t.d. To su danas te masovne organizacije u kojima partija masovno radi i rukovodi ih. — Govornik podvlači članak druga Rankovića u Proleteru: Organizaciono pitanje [...] u kojem se govori da se baš danas u ovoj borbenoj eri n.o. borbe najbolje mogu popuniti kadrovi i stvarati novi partijci, jer se pokazalo baš sada da ima mnogo boraca koji bi sve dali za našu K.P. Zato baš K.P. mora iz ove borbe da iziđe ojačana i masovnija bolje nego li je ikada bila do sada. Ta se činjenica vidjela i iz diskusije na ovoj konferenciji. Borbeni ljudi iz NOO koji su uvidjeli da su bili na krivom putu i da jedino K.P. pokazuje ispravni put i politiku koja istinski ide za dobrobit naroda, a kraj toga su vrlo aktivni i požrtvovani, oni treba da ulaze u našu partiju da je pomlade. Moramo voditi računa o svim tim borbenim i aktivnim ljudima i moramo ih privlačiti našoj partiji, jer su zreli da uđu u nju. Moramo ojačati, očvrstiti i povećati našu K.P. za nove bojeve, za daljnje sprovađanje proletherske revolucije. Prema tome naš je glavni zadatak da omasovljujemo našu partiju, da je time vežemo još jače za narod. Treba pristupiti odmah

opažanju i proučavanju tih novih ljudi žena i omladinaca kroz n.o. borbu i preko nje, da bi ih poslije ili sada uvukli u partiju. Na taj način riješit ćemo se sektaštva i monopoliziranja naše partije uz pojedince ili grupe, a ne uz široke narodne mase kao što joj je i svrha. Ipak se ovo ne smije bukvalno shvatiti da se prima sve i svakoga. Možemo ih popisati pa uzeti na pažnju i promatranje, treba uvidjeti njihove pogreške, te ih popravljati i pripravljeti za ulazak u partiju. Treba sastaviti spisak takvih ljudi, pa da pojedinačno svakome pristupi po koji partijac koji će dotičnog ispravljati i kada se uspije onda se i opet izabere najbolji za naše partije.

Govornik se osvrće na jačanje organizacione čvrstine partijskih jedinica, jer se uvidjelo da unutrašnji rad i život part. jedinica nema čvrstine i discipline, već je rad i odnos u ćelijama još uvijek olabavljen, nesiguran, pun opreznosti i liberalizma zbog čega često naša partija stoji na repu događaja, mesto da ih unapred predvidi i odredi uvijek odnos prema njima. To su još ostaci prošle firerštine i frakcionaštva. U Dubrovniku je mlada organizacija i zato su njene pogreške veće, ali će se uz dobronamjeran rad, kritiku i samokritiku mnogo bolje uspjati.

Nikakav se tehnički razlog ne može naći, a koji bi opravdao pogreške i neuspjehe u radu i borbi, već je uvijek i u svemu kriva samo loša uspostava i djelovanje partij. jedinica i partijaca. Oni koji danas zapovjedaju vode čete, bataljone i t.d. nijesu nikakova stručna lica, već su to radnici i seljaci koji su se sami osposobili u današnjoj borbi za sve rukovodioce. Oni su samo kroz borbu postali sposobni stratezi i slavni ratnici.

Događaji se razvijaju i dolaze svaki dan, pa prema njima treba uvijek spremno da partija zauzme stanovište i da ih rješava. Zato se part. rukovodstvo mora što češće čak i svakodnevno sastajati. Svaka part. ćelija, pa i svaki partijac treba da zauzme stav odmah pa makar bilo i pogrešno. Poslije je lako ispraviti i drugi put se ta pogreška neće ponoviti. Ono mora reagirati svakako a više rukovodstvo će ga poslije lako kontrolirati. Treba se postaviti na čelo događaja prije nego li se oni razviju zauzeti stav. Sekretari trebaju biti povezani kako bi na vrijeme zauzeli stav, i obavijestili narod o držanju.

Kandidatske grupe se raspuštaju, jer su bile primile oblik druge partije. Zbog toga su kand. grupe bile kočnice za rad i uvođenje novih ljudi u partiju jer su ovi ostali dugo vrijeme u njima. Kandidati ostanu i nadalje. Svaka part. jedinica će prodiskutirati o sposobnosti pojedinih kandidata, jer će neki biti zreli da uđu u partiju. S ostalima će se pojedinačno raditi, ali da se ne zna tko je ušao, a tko nije. Oni koji uđu izgradnju će dobiti i u partiji. Sa simpatizerima i simp. grupama je slično. Rad i s ovim grupama bio krut i negativan. I ovi su bili slični trećoj partiji. Rad s njima treba proširiti i učiniti ga masovnijim. Treba ih privoditi što više na simp. sastanke kako bi bio što veći broj simpatizera, ali rad na tim sastancima nije ukočen i vezan za stalno pohađanje i jednaka lica. Na tim sastancima koje mora voditi samo partijac ovaj uočava aktivnije koji onda unapređuje za kandidate najaktivnije, koji

i nadalje još ostaju u simpatizerskim grupama. Sada partijac radi pojedinačno sa kandidatom kojemu se postavljaju zadaci koje on izvršava, a partijac ga ispravlja. Tako kandidat može ostati najviše 6 mjeseci. Ili ulazi u partiju, ili se vraća na simpatizera, ili van partije.

Svaka partijska jedinica vrši 2 puta sastanak na sedmicu: jednom za rješavanje tekućih pitanja, a drugi put za čitanje literature i izgradnju.

Partijac mora plaćati članarinu, jer je to jedan od 3 glavna uvjeta. Nju plaćaju svi članovi koji zarađuju i to prema imovnom stanju. Od onih koji nemaju nikakove zarade, ne mogu ni da plaćaju članarinu. Za kandidate i simpatizere ubira se i nadalje dobrovoljni doprinosi.

Pitanje štampe i literature ne zadovoljava, zato treba O.K. da nastoji da ono što dođe umnožava. Treba njegovu tehniku postaviti planski i kontrolirati da li ona dolazi redovno i pravilno se dijeli. Treba voditi računa o broju, efektu i masovnom radu po pitanju literature. Plaćaju se dobrovoljni doprinosi za štampu. Treba održavati permanentno kurseve, pa se radilo da pri P.K. se također uspostavi jedan kurs. Partija organizira 3 vrste kurseva: viši, srednji i niži kurs. Viši kurs održavati će se za teže probleme pri C.K. KPJ, srednji pri P.K. KPH i niži pri O.K. KPH. kako bi se pohađači osposobili za predavače. Tako će se sada raditi po pitanju kadrova.

Agitprop je nešto drugo nego li se misli. To nije samo tehnika za umnožavanje, već je njemu svrha održavanje zborova, konferencija i uopće propagandni i drugi agitacioni posao. Uvidjelo se da se u listovima i proglasima rukovodstva skretalo s linije i svi agitprop-i su ukinuti kod KK, kao i svako samostalno izdavanje i pisanje. Ali se zato pruža široka mogućnost da se šalju dopisi našim glavnim listovima. Mogu se izdavati radio vijesti i uz to samo iznašanje lokalnih događaja.

Konspiraciju treba sačuvati, naročito za nove članove koji se prime. kako u slučaju novih promjena partija ne bi ostala bez rukovodstva u mjestima, jer je potrebno da kadar i poslije djeluje, pa ga treba držati zakonspirisanog.

Oportunističke elemente treba uputiti da se nećemo žacati ni likvidiranja, ako nastave i nadalje sa rovaranjem. Svakoga koji se bude izvlačio treba čistiti kako bi K.P. postala čvršća i čistija. Oni bi bili balast koji bi smetali daljnoj boljševizaciji partije. Treba poduzeti najoštrije mjere bez obzira na bilo koju uviđavnost, tko je i koliko u partiji. Ipak treba čuvati pravilnost postupka kako se ne bi podvaljivalo partijcima, jer moramo čuvati čast svakoga partijca.

Završnu riječ ima drug Marin Cetinić koji apeluje da je pitanje iscrpljeno, pa se preporuča da se sve ove upute i zaključke pravilno i odmah prenesu na teren, jer partija jača i primanjem, ali i čišćenjem partijskih redova, pa radi toga treba i pojačati boljševističku budnost.

ad 5) SKOJ

Pošto nema referenta za Skoj riječ uzimlje drug Bajer delegat P.K. SKOJ je vanpartijska ali ipak komunistička organizacija. Kao što je naša partija igrala važnu ulogu u n.o. borbi, tako je isto odigrao ulogu i SKOJ. On je pravilno shvatio liniju naše partije da se udruže sve

narodne snage u borbu protiv okupatora, pa je organizirao i poveo u borbu ne samo svoje članstvo već i svu omladinu koja je do sada bila pod utjecajem različitih političkih stranaka. Stvarale su se različite organizacije pod različitim imenima, pa je SKOJ sve njih udružio zajedno za zajedničku borbu protiv zajedničkog neprijatelja. SKOJ je okupio omladinu i USAOJ u velikoj većini, a u Dalmaciji se može reći potpuno čitavu. Baš se na kongresu AOJ u Bihaću postavilo to pitanje jedinstva omladine i učvršćivanja njezine organizacije, koja je dobila jedan naziv: USAOJ.

Mnoge naše partijske organizacije nijesu ni SKOJ-u, a ni USAOJ-u ukazivale naročitu pažnju i pomoć. Opazila se je izvjesna udaljenost partije od SKOJ-a koji su partijce zvali starijima. P.K. je obratio pažnju i udario oštro i po tom sektaštvu. Omladinu se je uputilo da je ona nepresušivi rezervoar za popunjavanje partije, da su SKOJ-vci mladi komunisti i da im partija mora ukazivati široku pomoć i podršku. Pri K.K-ima, kao i pri općinskim moraju da stoje omladinci ili stariji partijci koji su odgovorni za rad i pomoć SKOJ-u. Isto tako ne mora da baš žena bude odgovorna za AFŽ, i ako je najbolje, već ona može da ima u partiji i svaki drugi djelokrug rada u kojem će djelovati.

SMG, sada USAO nije nikakvo odijeljeno tijelo od SKOJ-a, već SKOJ radi, vodi i djeluje u SMG. Treba nadalje da se svaki partijac unaša što više u svaki rad svakog djelokruga pa i u SKOJ-a, kako bi se sam usavršio, a i rad bi bolje uspio. SKOJ je srčila, jezgro koji okuplja i rukovodi radom oko omladine. SKOJ treba da primjerom pokazuje pravi put kako bi sva omladina ušla u n.o. borbu. Obraća pažnju na članak u Proleteru od Ribara. I mimo USAOJ, SKOJ mora da zadrži i nadalje svoju samostalnost i djelovanje kao i partija izvan N.O.O. Naši drugovi iz K.P., kao i oni iz SKOJ-a politički i vojnički rade i rukovode organizacijama i borbom našeg naroda, ali to ne znači da prestaje njihov samostalni život i djelovanje kao cjeline.

Drug Marin Cetinić govori kako je bila pogreška što žene omladinke nijesu uvedene u USAO. Omladinka kao takva ulazi u USAO, a kao žena može da radi i u AFŽ-u, a ako je SKOJ-evka to i ostaje.

Nastavlja drug Bajer: N.O.-i se biraju masovno bez obzira da li ulaze u njih žene, muškarci ili omladina i u kolikom broju i odnosu. NOO može biti sastavljen od samih muškaraca ili žena ili omladine, jer se radi samo o izboru, koji se vrši ukupno na seoskim zborovima.

Pošto nema omladinaca koji bi šire referirao po ovom pitanju točka je dnevnog reda iscrpljena i prelazi se na drugu.

ad 6) Izbor okružnog komiteta i delegata za pokrajinsku konferenciju.

Drug delegat P.K. objašnjava način izbora O.K. za Južnu Dalmaciju. Najprije se izabere komisija od 2 lica uz prisutnost delegata P.K. Ta komisija sa povjerenjem konferencije bira O.K. od 9 drugova, od čega je 5 članova izvršni biro O.K, a ostala 4 pripadaju plenumu O.K. Biro bi se trebao svakodnevno sastajati da rješava svakodnevna pitanja. Plenum se pak sastaje povremeno, a njemu biro podnosi izvještaj na kritiku i

znanje. Ujedno se donose novi zaključci za nove smjernice koje u slijedećem periodu izvršava biro O.K. Tako O.K. radi i djeluje do druge konferencije na kojoj mu se može dati nepovjerenje, pa ga i promjeniti.

Dakle se bira izborna komisija od 2 člana koji najbolje poznaju kadrove okružja. Uz prisutnost delegata iz višeg foruma oni diskutiraju i traže najbolje drugove za O.K. Izbor se ne objavljuje po imenima i prezimenima, već po socijalnom sastavu, po držanju pred klasnim neprijateljem, po dužini članstva, po karakteru i sposobnostima.

Komisija je izabrana od drugova Marina Cetinića i Mordina, pa se sa drugom Bajerom povlači na izbor.

Nakon par časova izlaze pred delegate za O.K. i drug Marin Cetinić objavljuje da su izabrani najbolji i najsposobniji drugovi koji daju garancije da će liniju partije sprovađati dosljedno i dobro u okružju Južne Dalmacije, a to su:

Prvi, drug, radnik, član K.P. 7 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Drugi drug, radnik, član K.P. 6 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Treći drug, radnik, član K.P. 22 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Četvrti drug radnik, član K.P. 3 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Peti drug intelektualac, član K.P. 1 g. i po, sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Šesti drug seljak, član K.P. 1 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Sedmi drug radnik, član K.P. 1 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Osmi drug seljak, član K.P. 10 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Deveti drug seljak, član K.P. 2 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta.

Poslije ovoga prelazi se na izbor delegata za Pokrajinsku konferenciju za 5 drugova. Drug Klarić predlaže drugove: Crni, Šeparović, Cetinić i »Nino«. Nakon male diskusije primljen je i još jedan drug kao delegat ispred Korčule t.j. peti drug »Bora«.

ad 7) R a z n o

Pošto su gore iscrpljena sva pitanja opširno, to se pod ovom tačkom dnevnog reda ne javlja niko za riječ.

Završnu riječ ima drug Mordin: Iz diskusije se vidjelo mnoge naše pogreške i nedostatke u radu koje moramo popraviti. Drug iz P.K. je dobro obrazložio sva pitanja i uputio nas na daljnji rad. Sve ove zaključke i upute trebamo ozbiljno uzeti, kako bismo ispunili zadatke koje pred

nas postavlja partija, Dužnost je novog O.K. da pomaže komitetima i jedinicama da se pogreške što prije isprave i rad dobije novi polet. Oportunističke smetnje su bile jake zapreke planskom radu, zato svaki pokušaj oportunitizma i sektaštva i grupaštva moramo odmah uklanjati. Od toga će zavistiti naš daljnji rad, pa neka ova konferencija bude jedna velika pouka u tom smjeru.

Drug delegat P.K. na kraju pozdravlja sve delegate i upućuje da sva pitanja ovdje razrađena prenesemo na partijske organizacije, gdje će se pravilno primjeniti na praksi i terenu. Treba da pravilno naoružamo partijsko članstvo koje nas je s povjerenjem poslalo na ovu konferenciju.

Ova konferencija je važna pa i historijska za Južnu Dalmaciju, pa i za cijeli naš narod kao po vremenu u kojem se održaje i za čitavi svijet. Ništa nas neće smesti, pa ni momentalni neuspjesi, a da ne nastavimo mobilizacijom naših narodnih masa kako bi skupa sa Crvenom Armijom i sa svim slobodoljubivim narodima svijeta zadali zadnji i smrtni udarac fašističkim okupatorima. Čitavi narod vidi u našoj slavnjoj Komunističkoj Partiji jednog i jedinog rukovodioca današnje borbe, pa to uvjerenje i povjerenje u K.P. treba da dobije i narod naše Južne Dalmacije. Pobjeda je naša brza. Ona je sigurna. S tim uvjerenjem moramo pregnuti svim silama da bi se narodni ustanak digao na viši stepen. Zato treba da naša partija kao avangarda ide u borbu prva. Delegat pozdravlja po delegatima sve partije u okrugu. — Poslije usklika drugu Titu, CK KPJ, CK KPH i PK KPH-u i pjevanju internacionale završava se ova konferencija.

Pretsjedništvo:

Pelješac, 5. i 6. marta 1943

Marin Klarić, s. r.

Nikola Ivanović, s. r.

B. Nino, s. r.

Zapisničari:

C. Sardelić, s. r.

P. Franulović, s. r.

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG ODSJEKA ŠTABA GRUPE NOP
ODREDA DALMACIJE OD 6. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV
I PO HRVATSKE O POKRETIMA TALIJANSKE VOJSKE I ČETNIKA¹**

Štab Grupe Part. Odreda
Dalmacije
Centar II. Otsjeka

Drugarskom

GLAVNOM ŠTABU N.O.V.-P.O.H.

Položaj

Izvještaj Ob. službe za 6. III. 43.

I. Vojni sektor.

1. Talijani vrše stalnu koncentraciju ratnog materijala u Sinj, Omiš i drugim mjestima u okolici Splita.

2. Talijani su ponovno okupirali Makarsku (Slavinjski).

3. U Dicmo i Sinj je stiglo oko 1.500 četnika iz Knina i oko 1.000 Talijana. Tih 1.000 Talijana i 1.000 četnika su 2. III. u pravcu Dicmo—Krušvar—Trilj i dalje (Mile — Sinj). Sada saznajemo da su stigli u Zadvarje (Pavić — Dicmo).

4. U Splitu je stiglo 200 njemaca sa jednim generalom na čelu radi preuzimanja vlasti i vođenja operacija. Tražili su od Talijana da im stave kontrolu u talijanskoj vojsci, već i nadzor nad četnicima (Slavinski).

5. Radi odlaska četnika u Sinju među hrvatskom vojskom i ustašama vlada veliko nezadovoljstvo (Mile — Sinj)!

6. Ukupan broj četnika je prema vijestima iz Sinja 2.400. 20 oficira, 2 bacača, 5 mitraljeza 60—70 puš. mitraljeza. Komandant je vojvoda Bačović a ima i tri talijanska oficira. Namjera je četnika da idu u Mostar (Mile).

7. U Vrlici su se sukobili ustaše i četnici i ima mnogo žrtava (Mile).²

8. U Sinju ima vrlo malo rezerve hrane i materijala za hrvatsku vojsku pa izdržavaju Talijani (Mile).

9. Izbjeglice i sa oslobođenog teritorija Muć—Lećevica njih oko 400 idu u Omiš da se obuku u uniforme pa da se jedan dio zatim opet vrati u Sinj a drugi bi ostao u Omišu (Mile — Sinj).

10. U Drnišu su iz Like stigla jedna pukovnija bersaljera i crnih košulja ali iscrpljena detetkovana ima mnogo ranjenika (Pešo — Drniš).

11. U zadnja dva dana stigla su u Muć trojica Talijana iz Splita te su se predali našim stražama.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisačem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/6, k. 1603.

² Vidi dok. br. 228 i 319.

12. Izbjegllice sa teritorija Neorić kod Muća, njih oko 120 poslije nego su se naoružali u Sinju, bili su zauzeli selo Neorić i Sutin u ali su odmah po našim snagama izbačeni i tom prilikom naše su jedinice zaplijenile 2 kamiona hrane.

13. U Split i Solin bi imalo ukupno stići oko 6.000—7.000 četnika iz Knina i Like i svi bi trebali biti upućeni u Dicmo i Sinj (Crni — Solin)³

14. Saznaje se da bi četnički štab iz Splita trebao biti prebačen u Zadar (Crni — Solin).

15. Prema vijestima sa svih strana ofenziva bi trebala iz Splita, Sinja i Omiša te iz Knina u ovim pravcima: Sinj—Trilj—Imotski, Sinj—Vaganj—Livno, Omiš—Imotski—Mostar, Knin—Vrlika, i Sinj—Muć—Vrlika.⁴

Uz drugarski pozdrav

S. F. — S. N.!

Za centar II. Odsjeka:

BROJ 93

**OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH I OBLASNOG
KOMITETA SKOJ-a ZA DALMACIJU OD 7. OŽUJKA 1943. SVIM
OKRUŽNIM, KOTARSKIM I MJESNIM KOMITETIMA KPH I SKOJ-a
U DALMACIJI O NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI I NJIHOVIM
ZADACIMA U TAKVOJ SITUACIJI¹**

SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM I MJESNIM KOMITETIMA K.P.H. I
SKOJA ZA DALMACIJU

Dragi drugovi!

U vezi sa posljednjom ofanzivom na naš oslobođeni teritorij, radi, pravilne orijentacije obavještavamo vas o slijedećem:

1) Drugom polovinom januara, okupator je preduzeo jednu od najvećih ofanziva² na oslobođeni teritorij. Ofanziva je dugo pripremana i neprijatelj je za tu ofanzivu upotrebio svoje elitne (SS) trupe, desetke aviona, tenkova, mnoštvo topova i oko 100.000 vojnika. Koliki je značaj neprijatelj pridavao toj ofanzivi najbolje se vidi po tome, da je on nju preduzeo u momentu kada mu je na istočnom frantu i u Africi bio potreban svaki vojnik, svaki top, svaki tenk. On je tu ofanzivu preduzeo, kada mu je Crvena Armija na istočnom frontu i Savezničke trupe u

³ i ⁴ Odnosi se na hercegovačke četnike majora Bačovića koji su bili vraćeni u Hercegovinu radi učešća u Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. SKOJ—59/28.

² Odnosi se na Četvrtu neprijateljsku ofanzivu.

Africi zadavale velike gubitke u ljudstvu i ratnoj tehnici. I ne gledajući na takav položaj neprijatelj je preduzeo ofanzivu na naš oslobođeni teritorij, prvo, zbog toga, što je naša narodno-oslobodilačka vojska postala takova snaga koja mu je ugrožavala daljnji opstanak u našoj zemlji, kao i daljnje životaranje njegovih slugu ustaša i četnika. Drugo, povećana je opasnost da saveznici otvore drugi front i treće, po samom priznanju saveznika, naša narodno-oslobodilačka vojska predstavlja jednu oružanu silu, na koju bi se saveznici mogli osloniti u okupiranoj Evropi.

U vezi sa svim tim okupator je otpočeo ofanzivu protiv naše oslobođene teritorije stavivši sebi u zadatak da uništi našu narodno-oslobodilačku vojsku i na taj način da slomi osnovnu snagu narodno-oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije.

Zbog brojčane nadmoći u ljudstvu, ratnom materijalu i tehnici, na sektoru Like, Korduna i Bosne, neprijatelj je u toku dvomjesečne najžilavije borbe uspijevalo pod cijenu velikih gubitaka (desetke tenkova uništenih i zarobljenih, desetak hiljada ubijenih, ranjenih i zarobljenih, veliki ratni plijen itd.) da ponovno okupira jedan dio teritorija, koji je bio oslobođen. I pored toga što je jedan dio Like i Korduna, koji je neprijatelj tokom ofanzive okupirao, danas ponovno oslobođen od naših hrvatskih divizija, neprijatelj je ipak za sada zadržao u svojim rukama pojedine dijelove naše bivše oslobođene teritorije (Bihać, Drvar, Glamoč, Livno).

2) Iz gore iznesenog jasno se vidi da ova okupatorska ofanziva i njegovih slugu ustaša i četnika, nije znak njihove jakosti, već naprotiv njihove slabosti i veoma teškog položaja, kako na istočnom frontu i u Africi, tako isto i u samoj Jugoslaviji. Ova neprijateljska ofanziva razlikuje se od ostalih njegovih ofanziva, u tome, što je ranije neprijatelj preduzimaof ofanzivu na našu oslobođenu teritoriju protiv naše narodno-oslobodilačke vojske u situaciji, kada je neprijatelj bio jači, a naša vojska brojčano i u naoružanju slabija, i koja nije imala ono vojničko i ratničko iskustvo koje danas ima. Ovog puta neprijatelj je preduzeo ofanzivu u momentu kada je on slabiji, njegov vojnički položaj teži (porazi na Istočnom frontu i u Africi), a s druge strane, kada naša vojska broji ne samo brigade, već divizije i korpuse, kada je naša vojska naoružana ne samo puškama i malim brojem municije, već velikim brojem automatskog oružja, minobacačima, artiljerijom, tenkovima i neograničenim brojem municije, kada je naša vojska u toku 20-mjesečne borbe stekla veliko vojničko znanje i vještinu. Isto onako, kao što neprijatelj nije uspijevaof sa svojim ranijim ofenzivama, tako i u ovoj ofanzivi on neće postići svoj cilj. I kao što su se sve ranije ofanzive slamale o nesalomljivu borbenost naših jedinica završit će se porazom za neprijatelja, a nas obogatiti još većim iskustvom i omogućiti da još snažnije raspalimo požar narodnooslobodilačke borbe.

Osnovni cilj, koji je neprijatelj postavio u ovoj ofanzivi, on nije postigao. Ne samo, da nije narodno-oslobodilačka vojska uništena i razbijena, već za sve vrijeme ofanzive neprijatelju nije pošlo za rukom da uništi ni jednu, pa ni najmanju jedinicu naše vojske. U toku ove ofan-

zive naša vojska više no prije u ijednoj od dosadašnjih ofanziva, pokazala je veliko junaštvo, samoprijegor, discipline i organizacionu čvrstinu, — visoku svijest boraca. Za sve vrijeme trajanja ofanzive narodno-oslobodilačka vojska se svakodnevno brojčano jačala, jer su u njezine redove stizale hiljade novih boraca iz naroda.

Da neprijatelj nije postigao svoj glavni cilj sa ovom ofanzivom govori nam i ta činjenica, da su naše divizije u najvećem jeku neprijateljske ofanzive, preduzele uspješnu protuofanzivu (oslobođenje Prozora, gdje je uništen cijeli garnizon neprijateljske vojske, ogroman ratni plijen, i na dužini od 100 km fronta uspješno se nastavlja ofanziva, te su uništeni svi garnizoni neprijateljske vojske. Ofanziva se i dalje uspješno nastavlja, (Sjeverna Hercegovina i Istočna Bosna). Isto tako u Hrvatskoj su ostale snage hrvatskih divizija, koje ponovno oslobađaju okupirani dio prije oslobođene teritorije. U Bosni je ostao I. Bosanski Korpus, koji i dalje vodi akcije u pozadini neprijatelja. Pri tome treba naglasiti, da su i u ovoj ofanzivi, koju je okupator preduzeo aktivno mu pomagale ustaške i četničke bande, koje su mu služile kao predhodnice, a u nekim momentima i kao udarna pesnica.

Ova ofanziva više nego ikada do sada je pokazala, koliko je narod privezan uz svoju vojsku, koliko vojska i narod čine jednu cjelinu. Dosadašnja historija ratovanja naših naroda nije zabilježila takve momente da su se deseci hiljada naroda, žena, djece i staraca zajedno povlačili sa svojom vojskom ispred neprijatelja, kao što je to bio slučaj i ovoga puta, prigodom napuštanja oslobođenog teritorija iz Like, Korduna, Bosne.

3) Kao što vam je već poznato, od naših brigada III, IV. i V. formirana je IX hrvatska divizija, koja je operirala na sektoru Južne Dalmacije (Imotski). Zbog veće koncentracije neprijateljskih snaga, ustaša (Ljubuški, Makarska), Talijana (Sinj, Trilj, Vrgorac), četnika (Blato na Cetini), Vrhovni Štab je naredio, da naša dalmatinska divizija napusti Imotski i krene u pravcu naše glavnine. Na terenu Dalmacije, po odluci Vrhovnog Štaba i Štaba IV Operativne Zone, ostali su partizanski odredi pod komandom Štaba Grupe Odreda, koji će operirati širom čitave Dalmacije na partizanski način. Oni imaju zadatak da svojim daljnjim radom izrastu u brigade, i da plamen narodnog ustanka, koji je obuhvatio našu Dalmaciju, još više razbuktava. Borbu protiv okupatora naši odredi će još većom žestinom povesti, sve do konačnog istjerivanja okupatora sa naše zemlje i uništenja njegovih domaćih slugu ustaša i četnika.

Iz sveg ovog iznošenog pred sve partijske i skojevske organizacije kao i organizacije A.F.Ž. i U.S.A.O.J. postavljaju se slijedeći zadaci:

I. Svestrana pomoć narodno-oslobodilačkoj vojsci, kao osnovnoj snazi narodno-oslobodilačke borbe, kako u pogledu njenog brojčanog jačanja, organizacionog učvršćivanja i političkog uzdizanja, tako i u pogledu ishrane.

II. Još intenzivnije svim silama raditi na okupljanju i mobilizaciji svih rodoljubivih snaga u borbi protiv okupatora i njegovih slugu u obliku proširenja i jačanja jedinstvenog Narodno-oslobodilačkog Fronta.

III. Pojačati rad na organizacionom učvršćenju N.O. Odbora i njihovom daljnjem osposobljavanju kao jedinih organa borbene i narodne vlasti, kako na oslobođenom, tako i na neoslobođenom teritoriju.

IV. Partijska rukovodstva moraju da posvete naročitu pažnju, da se naše masovne organizacije A.F.Ž. i U.S.A.O.J. organizaciono što više učvrste i još više omasove.

V. Zbog gubljenja izvjesnog dijela oslobođene teritorije kao i povlačenja jačih vojničkih snaga sa teritorija Dalmacije, kod neobavještenih može da nastupi izvjesna demoralizacija i gubljenje vjere u naše snage. Treba očekivati da će neprijateljska propaganda (okupator, ustaše i četnici), na sva zvona zvoniti da smo uništeni. Može se očekivati, da će i reakcionarna vodstva građanskih stranaka istupiti, kako su oni bili u pravu, kada su govorili da je »preuranjeno«, da »još nije vrijeme« za borbu itd. U vezi s tim naša je dužnost da odmah kažemo narodu (putem konferencija, zborova, letaka i t.d.) rezultat neprijateljske ofanzive. Istovremeno mi mu moramo ukazati perspektivu, potrebu i mogućnost daljnje uspješne borbe protiv okupatora i njegovih domaćih slugu, koji se nalaze danas više nego ikada u teškom položaju. Isto tako pred nama naročito istaknuti momenat, da se u ovoj ofanzivi naročito ispoljila zajednička aktivnost ustaša i četnika pod skutom okupatora u borbi protiv naroda i njegove vojske (zajednički napad četnika i ustaša na Imotskom sektoru i u Primorju). Svaki pokušaj reakcionarnih vodstava bivših građanskih stranaka, da bi odvucli mase od narodno-oslobodilačke vojske i zadržale ih u pasivnosti, nemilosrdno raskrinkavati kao ljude, koji i ovom prilikom pomažu okupatora u borbi protiv naroda.

VI. Privremeno odsustvo naših većih snaga sa teritorija Dalmacije i njen strateški položaj, kome ona može imati u slučaju otvaranja drugog fronta, nije isključeno kao što se iz svega rečenog vidi, da će okupator sa ustašama i četnicima pojačati teror na stanovništvo. U vezi toga, a s obzirom na dosadašnji rad u mnogim partijskim i skojevskim organizacijama pod legalnim i ilegalnim uslovima rada pred sve partijske i skojevske organizacije postavljaju se zadaci i to:

a) Odmah popuniti i organizirano učvrstiti sve Okružne, Kotarske, Mjesne Komitete i rukovodstva Partije i Skoja (kod popune rukovodstva treba nastojati da uđu nekompromitovani drugovi),

b) Preduzeti sve potrebne mjere i biti spreman da se sav partijski i skojevski rad kao i A.F.Ž. i N.O.O. prilagodi eventualnim novim uslovima ilegalnog rada. To znači, da drugovi ne shvate tu reorganizaciju tako, da se zakonspirišu, odvoje od masa, likvidiraju ili svedu partijski rad na minimum. Naprotiv, baš sada, kao što se iz svega rečenog vidi, više nego ikada treba do maksimuma aktivizirati svakog druga, organizaciju učvrstiti, održavati što tiješnje veze sa masama i njih aktivizirati za daljnju borbu. Pri tome treba pojačati konspiraciju i budnost, da zbog toga ne bi imali nepotrebnih gubitaka u kadrovima.

c) Partijska i Skojevska rukovodstva sada više nego ikada moraju funkcionisati kao rukovodstva i biti na okupu, održavati tijesan kontakt

sa organizacijama na terenu, davati im konkretna uputstva i pomagati im da se snalaze u svakoj novonastaloj situaciji, kako bi se pravilno i uspješno razvijao rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OBLASNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE
ZA DALMACIJU

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

7 marta 1943 god.

BROJ 94

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE SPLITSKOG PODRUČJA OD 7. OŽUJKA
1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O
TEŠKOM STANJU NA PODRUČJU ZBOG NEPRIJATELJSKE
OFENZIVE¹**

Komanda Splitskog Područja
M u ć
7-III-1943
broj službeno

Drugarskom

O.K. ZA SJEVERNU DALMACIJU

U saglasnosti sa Štabom Partizanskih odreda Dalmacije, a u vezi novonastale situacije koja nalaže da prekinemo daljnje pridolaženje partizana.

Sve operativne jedinice kao i Štab Zone su ofenzivom neprijatelja odsječene od nas. Sve veze koje su do sada funkcionirale sada su prekinute.

Naš ekonomski položaj nije na zavidnoj visini tako da i sada posjedujemo vrlo male količine hrane. Svako nagomilavanje boraca na ovom području koji su u pomanjkanju pušaka nenaoružani značio bi balast za nas i operativne jedinice. Isto tako ishrana tih nenaoružanih boraca koji bi bili potpuno nekorisni išla bi na štetu operativnih jedinica.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—34/1221.

Općina Splita
7 - III - 1945
Broj službeno

UP-34/1121

MUZEJ
Narodne Revolucije - SPLIT
Inv. br.
Smještaj: 1-574-117

Društvo O. K.

na Sjevernu Dalmaciju

U saglasnosti sa Štabom Partizanskih Odruga Dalmacije, a u vezi sa stalne situacije koja nalaze da pratimo da linije priključanja par-

Sve operativne jedinice kao i Štab Zone su ofenzivno napri-
jateljstva od nas. Sve veće koje su do sada koncentrirane sada su prekinute.
Na osnovi položaja koje su davnije višje i takmiču i sada
postaju vrlo male kolonije boraca. Sve koncentracije boraca na ovom području
koji su u ovom trenutku pobjeći nenaoružani borci bi bili za naš operativne
jedinice. Isto tako istovremeno nenaoružani borci koji bi bili potpuno neoborivi
bi bi na štobu obratnih jedinica

U svakom slučaju neprijateljske ofenzive, jedan veliki
procenat nenaoružanih boraca pao bi u zarobljeništvo.

Po vijesti Ob. sl. vrše se koncentracije jakih neprijateljskih
snaga na neprijateljskim teritorijama oko nas.

Iz tog razloga i gore navedenih a u saglasnosti sa Štabom
Odruga odlučili smo da nenaoružane borce koji se nalaze na ovom području kao i one
koje smo posljednjih dana uputili u Štab Zone, a koji su se uslijed zakrčenog kanala
vratili nazad, osim onih koji su rođeni na teritoriji koji kontrolira okupator povra-
timo svojim kućama.

Imajte u vidu da je ova situacija privremena i mi čim uhvatimo
vezu sa Štabom Zone i kanal bude osiguran obavjestit ćemo vas.

U slučaju neprijateljskog upada u ovaj teritorij, jedan dio
naših jedinica nalazi se na masivu Kosač, dok drugi su na masivu Svilaža, koji će
biti isto brzo uspostavljenju što brže vreme.

O detaljima situacije će vas upoznati Štab Komande Partizanskih
Odruga.

Uz drugarški pozdrav .

SRPT PRŠIZMU - SLOBODA NARODU

Faksimil dokumenta broj 94

U svakom slučaju neprijateljske ofenzive, jedan veliki procenat nenaoružanih boraca pao bi u zarobljeništvo.

Po vijestima Ob. sl.² vrše se koncentracije jakih neprijateljskih snaga na neprijateljskim uporištima okolo nas.

Iz tog razloga i gore navedenih a u saglasnosti sa Štabom Odruga odlučili smo da nenaoružane borce koji se nalaze na ovom području kao i one koje smo posljednjih dana uputili u Štab Zone, a koji su se uslijed zakrčenog kanala vratili nazad, osim onih koji su rođeni na teritoriju koji kontrolira okupator povratimo svojim kućama.³

Imajte u vidu da je ova situacija privremena i mi čim uhvatimo vezu sa Štabom Zone i kanal bude osiguran obavjestit ćemo vas.

² Obavještajne službe.

³ Vidi dok. br. 89 i 319.

U slučaju neprijateljskog upada u ovaj teritorij, jedan dio naših jedinica nalazit će se na masivu Moseć, dok drugi na masivu Svilaja, koji će težiti ka što bržem uspostavljanju što brže veze.

O detaljima sigurno će vas upoznati Štab Komande Partizanskih Odreda.

Uz drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.P.

Potpis nečitljiv

BROJ 95

ZAPISNIK S OSNIVAČKE KONFERENCIJE KOTARSKOG KOMITETA KPH BENKOVAC ODRŽANE 8. OŽUJKA 1943. GODINE¹

Z A P I S N I K

osnivajućeg sastanka K.K. K.P.H. za kotar Benkovac

Prisutni: Stevo (Gubec), Jovo Ugrčić, Nikica Opačić, Petranjski i Gojko Čoso. Dnevni red:

1. Formiranje komiteta
2. Pitanje stanja partij. organizacije ovog kotara,
3. Pitanje N.O.O-a,
4. Pitanje SKOJ-a,
5. Pitanje AFŽ-a,
6. Pitanje akcija,
7. Raspodjela rada,
8. Eventualije.

Dnevni red je jednoglasno usvojen.

1. tačka: K.K. K.P.H. za kotar Benkovac ovako je formiran: sekretar, Jovo Ugrčić, zamjenik sekretara Stevo, blagajnik Petranjski, za SKOJ Opačić i za nar. pomoć Gojko Čoso.

2. tačka: kotar Benkovac raspolaže sa dva općinska komiteta i to: Benkovac i Kistanje. Općinski komitet Benkovac raspolaže sa 7 partijaca i 2 kandidatske grupe svaka po 4 člana i po jedna drugarica, a opć. K. Kistanje raspolaže sa 9 partijaca. Stankovci jednu kandidat. grupu: 3 druga i drugarica. Obrovac, Smiljčić nema part. organizacije, a za Novi-grad nije poznato.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/633.

Općinski Komitet Benkovac uz podršku druga Steve daje se u zadatak da dođe u kontakt sa općinom Novigrad i sprovede u part. organiz. u koliko bude partijaca ili kandidata, a istodobno da proširi rad u općinama Smiljčić i Stankovci, kao i Novigradu po svim pitanjima rada, a O.K. Kistanje uz podršku druga Nikice Opačića da uhvati vezu sa općinom Obrovac, kao, i sela benkovačke općine i to: Bruška, Rodaljice, Brgud i Popovići i da radi po svim pitanjima rada.

3. tačka: Stanje N.O.O-a.

U općini Smiljčić postoji općinski N.O.O. od 7 članova a u 6 sela postoji N.O.O i 3 uporišta i jedno selo nije obuhvaćeno.

Općina Novigrad, ima u 4 sela N.O.O. za 6 ostalih sela nije poznato. Općina Benkovac ima općinski N.O.O. od 11 članova, ima u 10 sela i u mjestu N.O.O, u 6 sela bolja uporišta, a u 3 slabija, 4 sela nisu obuhvaćena. Općina Stankovci ima općinski N.O.O. od 5 članova i u 6 sela N.O.O., ima 4 uporišta, a 4 nisu obuhvaćena nikako. Općina Kistanje, općinski N.O.O. je rasturen. Postoji u 3 sela N.O.O. Ostali su rastureni, rasturen u 5 sela, 3 sela neobuhvaćena i mjesto Kistanje. Općina Obrovac ima u 7 sela uporišta, a 6 neobuhvaćenih.

4. tačka. Pitanje SKOJ-a: Općina Kistanje ima 5 aktiva i jednu USAOJ. Općina Obrovac ima 5 aktiva i 4 USAOJ. Općina Benkovac ima općinsko rukovodstvo od 3 člana, postoje 2 aktiva SKOJ-a i 4 odbora USAOJ. Općina Smiljčić aktiv SKOJ-a ne postoji već 2 odbora USAOJ. Općina Stankovci ima 3 aktiva i 2 odbora USAOJ. Općina Novigrad nepoznato.

5. tačka, pitanje AFŽ-a: Općina Benkovac postoji 3 odbora AFŽ-a. Stankovac ima 1 odbor, Smiljčić i Obrovac nemaju ni jedan odbor, a u Novigradu nepoznato stanje. Općina Kistanje ima 6 odbora AFŽ-a i 2 ter. radnice.

6. tačka, pitanje akcija: Sve vojničke akcije imaju se vršiti u suglasnosti K.K. kao i općinskih komiteta radi boljeg uspjeha u tom kotaru.

7. tačka, raspodjela rada: Stavlja se u zadatak drugu Ugrčiću ob. služba kotara, drugu Stevi pitanje N.O.O.-a drugu Petranjskom narodna pomoć, drugu Opačiću SKOJ i USAOJ, i drugu Gojku Čosi veza i prebačaj.

8. tačka, eventualije.

Pošto kotar ima 6 općina i 90 sela, a mali je pol. kadar, to iziskuje potreba da nadležni forum dostavlja po mogućnosti više literature i to: 2/3 da šalje za opć. komitet Benkovac, a 1/3 za Kistanje radi bolje i brže raspodjele materijala, a što se tiče partijskog stručnog materijala kako kotar. K. tako i općinski ne raspolažu nikako sa takvim materijalom i zato tražimo da nam se dostavi naknadno nužni materijal za proučavanje i pravilno pridržavanje partijske linije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8. III/1943 god.

Sekretar K.K. za Benkovac
Jovo Ugrčić v. r.

OBAVJEŠTENJE ČLANA PK KPH ZA DALMACIJU ANDRIJE BOŽANIĆA OD 9. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O RAZLOZIMA ZBOG KOJIH NIJE STIGAO NA OKRUŽNU KONFERENCIJU¹

9/III-1943 god.

OKRUŽNOM K.K.P. ZA SJEVERNU DALMACIJU

Dragi drugovi!

Ja sam primio vaše pismo, usmenu poruku druga Karla² po drugu Mili i pismo od druga Venca, da dođem ja drug Petranjski i Ugrčić³ na partijsku konferenciju i to da budemo 8. III. na Danilu, suviše je bilo u pismu istaknuto, u pismu druga Venca, da s nama dođu i drugovi Opačić⁴ i Gavrilo.

Mi smo se sastali i krenuli 7 tek. mjeseca prema Stankovačkom terenu ali usled neprijateljskih prepreka nismo mogli napred, istu stvar smo pokušali 8. ali bez uspjeha, kuriri sa Kašića izvestili su nas na vezi da se ne može napred i došli sa nama na Jagodski teren. Također su nas izvestili da ni danas nije moguće putovati a za sutra također da nije najpouzdanije, prema tome mi smo zakasnili na konferenciju, ako bi se i sutra uputili. Među sobno smo se saglasili i odlučili, da napustimo čekanje putovanja na konferenciju jer je kasno i razišli se svak u svom pravcu, na posao u Kotaru. Večeras ona dvojica drugova otputovaće po vezi u Bukovicu.

Formirali smo Kotarski Komitet za kotar Benkovački na način kako ćete viditi iz zapisnika⁵ koji vam je upućen a takođe i općinski komitet za općinu Benkovac.

Šaljemo vam osnivački zapisnik sa općinskog N.O.O. za općinu Benkovačku, kod druga Špirića se nalazi osnivački zapisnik za općinu Stankovac, a za općinu Smilčić poslaću u najskorije vrijeme, pošto je i tamo formiran općinski N.O.O. Dato je u dužnost drugovima Ugrčiću i Opačiću da formiraju općinski N.O.O. za Kistanje, a mi će mo dolje nastojati da isto učinimo u Novigradu, tako u najskorije vrijeme moći će se pristupiti formiranju K.N.O.O. za kotar Benkovac.

Mi pri mobilisanju ljudstva dajemo popratna pisma za ljudstvo koje se upućuje za 4. op. zonu, a posebno objave za one koji putuju od Vodičkog terena i nazad. Dogodilo se je, da je drug Špirić vratio na svoju ruku nekoliko drugova, koji su upućeni za 4 Op. zonu, na ovaj teren bez da su nam potrebni. Ovo nije samo neumjesno, već nam kvari posao za daljnu mobilizaciju, ima ružan utisak kod naroda, pošto se smatra

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 29/184.

² Marijan Zuvčić-Karlo.

³ Jovo Ugrčić.

⁴ Nikica Opačić.

⁵ Vidi dok. br. 85.

nekom vrstom protekcije. Najdrugarskije preporučujemo, da se upozori druga Špirića da ovako šta ne čini unaprijed.

Sa našim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Stevo⁶ v. r.

BROJ 97

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA BIOGRADSKOG ODREDA OD 9. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O SITUACIJI NA TERENU I IZVEDENIM AKCIJAMA¹

Biogradski Odred²

9. 3. 1943. god.

Položaj

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA SJEV. DALMACIJU

Drugu Karlu,³

Dragi Druže K. Primio sam tvoje pismo i sve sam razumio što mi pišeš. Druže, što pišeš za ova tri borca što su upućena u Kotar Preko, to je opravdano, to je moja krivica, oni su mi kazali da se nalazi neki mitraljez u Kukljici i daće ga oni pronaći i ja sam uputio njih trojicu što nisam smijo. Druže, što pišeš da izbjegavamo akcije, ima i taki slučajeva da se može izvršiti akcija ali rad odgovorni drugova nikad se ne može dobiti obavještajna služba a i onako je teren nepovoljan za pravljenje akcija, a ukoliko se može i ukaže prilika druže to je naša dužnost na svakom koraku. Druže Karlo ja još nisam dobio od Kotara Biogradskog ili Benkovačkog radijo vijesti a oni ih imaju svaki dan pa bar da se sjete nekad da pošalju i obaveštenja baš nikad nego da se ne probijam sam nebi se mogao ovde održavati ali tu sam bijo cjelo leto pa se probijamo.

Druže baš ću vam javiti za Stegnjaića,⁴ druže Stegnjaić se ne kreće sa jednim banditom kako to neko kaže a sad izgleda da neće nikako jer je njegova »banda«⁵ razoružana i zatvorena u Zadru.

⁶ Andrija Božanić-Stevo.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 1617.

² Biogradski odred jačine desetine, djelovao je pod rukovodstvom Gojka Dojčina, početkom 1943. godine na terenu Biograda. Na sastanku u štabu Sjevernodalmatinskog partizanskog bataljona odlučeno je 28. veljače 1943. godine da se iz Primorske partizanske čete izdvoji jedna dobro naoružana desetina boraca, pod rukovodstvom Vice Barbaroša i pripoji Biogradskoj desetini kako bi se razvila do jačine voda. Ovaj vod je ušao u Primorsku partizansku četu kao njen Treći vod. Komandir voda ostao je Gojko Dojčin, a politički delegat Vice Barbaroša.

³ Marijan Zuvic-Karlo.

⁴ Milorad Stegnjaić je bio komandir čete antikomunističke milicije.

⁵ Odnosi se na antikomunističku miliciju.

Što se tiče akcija prema terenu bićete zadovoljni mi ćemo napasti svaku patrolu koja se kreće kasnije jer je nemoguće ostupnicu napadati izjutro.

Naprotiv njihova snaga je bila jaka tu kod aerodroma za sat vremena može dobiti pojačanje sa svih strana tu je aerodrom Biograd, Jankolovica, Sukošan, Benkovac i druge njine stanice u 30 km dužine i 30 širine a šuma slaba, ali ništa za ovo sve mi će mo isto nastojati da se prave što više akcija 4—5 izvršeno je akcija na bandite koji su išli iz sela, ubijeno je 3 bandita, zarobljeno 3 puške, 8 bombi i 150 metaka i 1 je bijo ranjen u blizini njihove stanice. Druže što pišeš na političkom polju ja sam učinio u svim mjestima sve što sam mogao a to vas može obavijestiti i Drug Stevo sve zna koliko sam ja uradio tu. Što se tiče mobilizacije misimo još uvijek bili na raspoloženju.

Sa drugarskim borbenim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vodnik Biogradskog Odreda
Dojčin Gojko v. r.

BROJ 98

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE
OD 10. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O
FORMIRANJU DEVETE DALMATINSKE DIVIZIJE I STANJU U
DALMACIJI¹**

Š T A B
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
DALMACIJE
Br. 133/43. Dne 10/III-1943

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

1. — Upućujemo Vam ovaj dopis u svrhu **hvatanja veze**. U posljednje vrijeme **izgubili smo vezu sa Štabom IV Operativne zone**, koji je na čelu IX Dalmatinske divizije prihvatio ogorčene borbe sa Talijanima, Njemcima, ustašama i četnicima oko Imotskog, Metkovića, Prozora, Duvna i Livna. Za rezultate borbe, sadašnje položaje brigada i smještaj Štaba zone nemamo nikakovih podataka.

2. — Polovinom mjeseca februara po naredbi Vrhovnog štaba od III, IV i V Dalmatinske brigade formirana je IX Dalmatinska divizija² a za rukovođenje svim manjim partizanskim jedinicama na terenu Dalmacije formiran je ovaj Štab.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 30/2, k. 105.

² O formiranju Devete divizije vidi dok. br. 62, 63, 64, 66 i 75.

3. — Do sada u Dalmaciji postoje slijedeće partizanske grupice:

U Sjevernoj Dalmaciji dvije četice sa ukupno 70 boraca.

U Srednjoj Dalmaciji 5 jedinica sa ukupno 400 boraca, ali dobar dio nema pušaka.

U Južnoj Dalmaciji znamo da je ostao Odred ratne mornarice,³ koji je također pod komandom ovoga Štaba, ali ne znamo još ni njegovo brojno stanje, a ni to da li se na Biokovu zadržao još koji manji partizanski odred. Sada upravo sa Biokovom uspostavljamo vezu.

4. — Sredinom januara po odobrenju Vrhovnog štaba izvršena je u Dalmaciji široka mobilizacija. Rezultati mobilizacije po negdje su bili vrlo dobri. Neprijateljska ofenziva⁴ onemogućila je da se do kraja planski svi novomobilisani rasporede po većim jedinicama. U posljednje vrijeme je čak nastala nemogućnost da se odašilju prema Zoni ili Vrhovnom štabu. Bili smo prisiljeni da u takvoj situaciji donekle obustavimo daljnu mobilizaciju, jer je prijetila opasnost da veliki broj novomobilisanih koji se sakupljao na, još uvijek slobodnom, Mućkom području ne padne neprijatelju goloruk u ruke. Sjevernu Dalmaciju, gdje još ima mogućnosti mobilisanja, uputili smo da stvori vezu sa Likom i ukoliko tamo postoji mogućnost i potreba primanja novih boraca da ih pošalju u Liku.

5. — Vojno-politička situacija u Dalmaciji je od prilike slijedeća:

U Sjevernoj Dalmaciji, koju Talijani smatraju anektiranom, još uvijek harače »Antikomunističke bande«,⁵ a i okupator vrši redovne masovne racije i blokiranje čitavih krajeva. Uprkos tome male partizanske jedinice, naročito u Primorju, žilavo se drže i nanose neprijatelju udarce.

U Srednjoj Dalmaciji između Knina—Drniša—Trogira—Splita i Sinja još se uvijek drži slobodna općina Muć—Lećevecica, no odlaskom naših snaga situacija se u mnogome promijenila. Četničke, a naročito ustaške bande regrutovane od samih mještana podižu u posljednje vrijeme glavu i same poduzimaju ofenzivne akcije protiv slobodnog teritorija. U okolini Vrlike došlo je do oružane borbe između četnika i ustaša, gdje je palo i dosta žrtava.

U posljednje dane u okolini Splita i Sinja vrše [se] upravo ogromne koncentracije talijanskih i četničkih trupa, municije i hrane. Prvi su transporti već otišli u pravcu Sinj—Trilj—Imotski. Ob. služba iz Splita nam javlja da su to vjerojatno pripreme za suzbijanje engleskog iskrčavanja, u Grčkoj, Albaniji ili na Jadranu. Postoji mala vjerojatnost da će tolike koncentrisane snage i u Drnišu i u Splitu i u Sinju i dalje trpjeti slobodni partizanski prostor na Muću.

U Livanjskom Polju skoncentrisale su se veće snage Njemaca i ustaša. Već su počeli krstariti i Dinarskim grebenom. Ogromne mase izbjeglica⁶ iz Banije, Korduna i Bosanske Krajine pale su u strašan položaj lutanja, gladovanja i umiranja po dinarskim planinama.

³ Odred Ratne mornarice je početkom ožujka 1943. godine preformiran u Biokovski NOP odred. Vidi dok. br. 98 i 119.

⁴ Riječ je o Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

⁵ Tzv. dobrovoljna antikomunistička milicija.

⁶ Riječ je o narodu izbjegliom pred neprijateljem u toku Četvrte neprijateljske ofenzive.

6. — Molimo Vas da nam omogućite čim prije stvaranje veze s Vama i bližim partizanskim jedinicama, jer će nam to vjerojatno u mnogome koristiti.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
otsutan

Komandant:
*Milić*⁷ v. r.

BROJ 99

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 10. OŽUJKA 1943.
ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE O SITUACIJI
U KNINSKOJ KRAJINI¹**

Okružni Komitet K.P.H. Knin
Broj: službeno
Dinarski punkt, 10 marta 1943

Drugarskom

Štabu Grupe Partizanskih Odreda Dalmacije

Položaj

Kako smo vam već javili sjedište našeg O.K. smo premjestili na Dinarski punkt.

Pored par drugova koji su se nalazili na ovom punktu sa nekoliko drugova novih, bolesnih ili izostalih od svojih jedinica formirali smo stražu punkta, koja sada ima 18 drugova. Nemamo dovoljno pušaka ali ćemo nastojati i to riješiti. Od drugova koji budu prilazili našoj vojsci i novomobilisanih namjeravamo osnovati jednu četuu, kako smo vam to zadnji put javili. Za ovu četuu već je došlo 12 boraca.

Od partizanske straže Uništa dobili smo vaš dopis br. 99. Što se tiče hrane i materijala koja se nalazila u njihovom magazinu, bilo se mišljenja da se taj materijal prebaci na sigurnije mjesto i to na ovaj punkt. Radi toga a i radi ishrane naših drugova i boraca prebacili smo ovako oko 170 žita. Daljnje prebacivanje obustavila je ova straža držeći se vašeg naređenja. Radi toga što prelazi mnogo drugova i što imamo dosta drugova obzirom na hranu, bićemo prisiljeni i u buduće oslanjati se na magazin pri straži u Uništima. Javite o tome.

⁷ Maks Baće.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 6/721.

Ova straža u Uništima je skroz nepartizanska i panikerska. Dozvolili su čak da ih uhvati takova panika da su pobjegli čak na ovaj punkt ma da zato nije bilo ni najmanje razloga. Mi smo ih uputili opet nazad sa zadatkom da ispituju stanje koje je oko njih, a svakako da uhvate vezu sa našim vojnim jedinicama i sa civilima oko Grahova i Grkovaca. Isto tako da uhvate vezu sa Vještica Gorom. Nije nam poznato što su poduzeli, a ovo vaše pismo su uputili nama da mi na njega odgovorimo. Po tome izgleda da oni nisu pokušali hvatati vezu. Svu imovinu prije nego su napuštali Uništa su rasparčali po selu, a vino pili skupa sa seljacima, tako da ih je drug Jakovčev našao pijane kad je stigao u Uništa.

Politička situacija na prominskom sektoru ista. Nema znatnijih promjena. Na vrličkom sektoru je dosta loša. Nismo u stanju da se održimo ni u jednom od ovih sela. I Cetina popušta, ali ćemo uložiti sve da nam sasvim ne isklizne. Ono u Uništima što je ostalo neprijateljski raspoloženo i panikerski. Na kninskom sektoru nakon povlačenja hercegovaca² je bolje. Snage su im male oko 600. Ovom novom situacijom su demoralisani. Talijani su napustili Liku sve do Pađana. Dižu sve za sobom i ruše barake i bunkere. Neznamo tačno ko dolazi iza njih, a prema nekim obavještenjima tri hrvatske bojne treba da uzmu prugu od Gospića do Gračaca. Isto tako Talijani evakušu i Knin. Poštu su predali Hrvatima, našta su četnici ogorčeni. Ustaše su očekivali Njemce u Kninu ali nisu došli. Đujić,³ Rokvić,⁴ Bogunović⁵ su išli u Grahovo Njemcima na sporazum ali se rezultat nezna. Četnici popravljaju put na Deralama. Svi naši politički radnici se nalaze na terenu, kako bi ovo stanje što bolje koristili.

Drug Jelić je bio na ovom punktu. On će do vas. Mišljenja smo sa drugom Jelićem pošaljete nam druga Petra Velinovića, koji bi nam bio na velike koriste na prominskom sektoru i veze sa Bukovicom.

Javite nam se.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za

Okružni komitet K.P.H Knin

² Odnosi se na hercegovacke četnike majora Bačovića koji su povučeni u Hercegovinu radi učešća u Cetvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

³ Momčilo Đujić.

⁴ Mane Rokvić.

⁵ Brana Bogunović.

**OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ IZ ZADRA OD 12. OŽUJKA 1943. ŠTABU
ČETVORTE OPERATIVNE ZONE O DOLASKU ČETNIČKOG VOJVODE
ĐUIĆA KOD KOMANDANTA DIVIZIJE »ZARA« U ZADAR¹**

Izvještaj br. 4

12 III 1943

Pop Đuić² skupa sa svojim štabom sastavljenog od komandanta majora Dimitrovića i špije Radonić (sestra jednog mladog dentističkog asistenta koji radi u Šibeniku i koji je oženjen jednom djevojkom kćerkom jednog trgovca iz Zadra) bili su 10. o. m. u Zadru i primljeni su od Generala komandanta Garnizona³ i otputovali su jutros u osam i po sati u pravcu Kistanja. Trebali su biti primljeni od Guvernera ali isti nije u Zadru. Vratit će se vjerojatno u subotu. Iz sigurnog vrela sam saznao da će se Đuić sa čitavom svojom bandom vratiti u Zadar da tretira neka vrlo važna pitanja sa Guvernerom. Dakle stvar je u ovom: Oni će vrlo vjerojatno naići za Zadar od Kistanja ili Obrovca i to mnogo vjerojatnije od strane Kistanja t.j. doći će u Zadar cestom kroz Smiljčići putem Benkovca. Mislim da bi se spremanjem jedne zasede u velikom stilu moglo jednom zauvijek likvidirati ovu zloglasnu grupu. Dajemo vam potrebne podatke: Đuić i njegova banda putuju sa jednim automobilom tipa SPIDER boje crveno tamno gotovo bordo, krov mašine je boje havana i auto ima samo broj 240. Praćeni su sa dva kamiona bersaljera kojih je jutros moglo biti najviše 30—35 sa jednim tj. dva mitraljeza. Trebalo bi čekati od dana 14 marta pa čitavu tu sedmicu na označenom putu jer će oni sa sigurnošću proći slijedeće sedmice.

Jutros sam saznao da će ovamo doći Njemci koji bi preuzeli komandu čitave ove zone. Ovdje se već govori da će komanda imati sjelo u jednom krilu vladine palače tj. ondje gdje se danas nalazi općina. Oni bi imali doći na zahtjev Guvernera Giunte koji ih je tražio da očisti sve od partizana.

Vjesti još nisu potvrđene.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drug *Giuseppe*

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 8—5/I, k. 1491.

² Momčilo Đuić.

³ Vidi dok. br. 235 i 318.

⁴ Olivari, član KPJ u partijskoj organizaciji Zadra.

IZVJEŠTAJ ČLANA NOO-a DALMACIJE OD 14. OŽUJKA 1943. O FORMIRANJU I RADU NOO-a NA PODRUČJU SREDNJE DALMACIJE¹

NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU DALMACIJE

Dragi drugovi,

Sa ovim dopisom upoznajem vas sa radom N.O.O. iz Trogirskog kotara, kao i sa nekoliko kotara Srednje Dalmacije.

Što se tiče Trogirskog kotara, tu N.O.O.-i nijesu postigli ono što su trebali da postignu u svom radu. U svom radu oni nijesu uspjeli da postanu prava borbena i upravna vlast na svom terenu i da budu političko predstavništvo svog naroda.

Ipak ne može se kazati da su samo NOO-i krivi za ovako stanje. Dijelom su ovome krivi oni koji su rukovodili i donijeli konkretna upustva za vrijeme formiranja istih, te što u to vrijeme nisu pravilno postavili rad.

Iz tih razloga nije se uspjelo, podignuti na viši stepen političku svijest samih NOO, te zato i nisu oni u tom pravcu mogli dati ono što se od njih tražilo i uspješno dogovoriti u svojim dužnostima. Uglavnom rad NOO kretao se na prikupljanju raznog materijala, zbrinjavanju za vojsku, rješavanju seoskih sporova, uspostavljanju i vršenju kurirske službe. To se najbolje vidjelo prigodom sprovođenja mobilizacije, kada NOO-i nisu dali (mada su u mnogome pomogli) ono što su trebali da dadu kao prava upravna vlast u svom selu ili općini. Ove griješke i nedostaci odmah su se uočili tako da se sada pred NOO postavio pravilniji rad, koji će u buduće biti uspješniji i koji će odgovarati njihovim dužnostima.

Postavilo se pred sve NOO da formiraju kulturno-prosvjetne odbore, za što im se dalo i konkretna upustva — kako pristupiti njihovim formiranju, koji bi jače politički proradili među masama. Osim ovoga NOO-i pobrinuće se, da se obrade polja onih koji se nalaze u našu narodnu vojsku ili onih koji su postradali od okupatora; oni će ujedno i raskrinkavati sve neprijatelje NO borbe i proraditi će po svim ostalim potrebnim dužnostima.

U svim selima Trogirskog kotara postoje NOO-i, kao i općinski i kotarski. Kotarski NOO formiran je ovih dana tako da se nadam da će u buduće rad NOO u ovome kotaru krenuti na bolje, jer će im se moći i pružiti veća pomoć.

Rad NOO u ostalim kotarevima bio je približno isti. Na osnovi proisteklih griješaka u dosadašnjem radu i ukazane im pomoći, rad NOO kreće se na bolje i vjerojatno je da će ubuduće na oslobođenom teritoriju da budu prava vlast, a na neoslobođenom organi i klica buduće

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/13.

vlasti, kao što bi se moglo kazati za NOO u jednom dijelu Solinskog kotara koji su i do sada u radu postigli mnogo uspjeha. U ovom kotaru postoje svi seoski, općinski kao i kotarski NOO.

U Omiškom kotaru postoje također svi općinski NOO-i kao i kotarski, dok u Sinjskom kotaru ne postoje ni svi seoski, ni općinski pa ni kotarski. U ovom kotaru ima 34 seoska odbora, 2 općinska. Na sektoru Muć—Lečevica postoje 3 općinska, a seoski NOO postojali su u svim selima do mobilizacije, a nakon koje su se u nekim selima raspali potpuno, a neki i djelimično, dok je treći dio ostao i dalje potpun. Na mjesto onih članova koji su otišli u vojsku, onih koji su izbjegli neprijatelju ili onih koji su se oglušili o rad, biraju se ili koptiraju novi članovi NOO.

U Okružju Srednje Dalmacije postoji 161 seoski, 19 općinskih i 3 kotarska NOO-a, dok se ima u vidu formiranje kotarskog NOO za Sinj i kotarskog NOO za Muć—Lečevicu.

Drugarski vas pozdravljam:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

14 marta 1943 god.

Član NOO Dalmacije
Anton Hrabar-Rico v. r.

BROJ 102

**PISMO ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE OD
14. OŽUJKA 1943. SVETISLAVU STEFANOVIĆU ČEĆI O SITUACIJI
U DALMACIJI¹**

Š T A B

Grupe Partizanskih Odreda
Dalmacije

Br. 166 Dne, 14. III. 1943.

Drugovima Čeći² i Ranki³

1) Primili smo vaš dopis od 5. III. koji nam je u mnogome razjasnio situaciju u čitavom tom kraju.

2) Srednja i Sjeverna Dalmacija do sada nisu doživjele ofanzivu jačih neprijateljskih snaga. Njemačke i ustaške snage zauzele su Grahovo i Livno i postavili garnizone u selima Livanjskog polja. To je mnogo uticalo na mase. U hrvatskim masama ustaše su podigle svoj ugled i uticaj, koji već dobiva organizacionu formu. Srpske mase su preplašene i dobrim djelom bježe u šume, ali iz straha izbjegavaju organizaciju i

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH. film 6/724—725.

² Svetislav Stefanović-Cečo.

³ Neda Marović-Ranka.

borbu. Nad Sajkovićima, ispod Troglava, luta oko 180 naoružanih boraca IV. Krajiške Brigade i IV. Crnogorske Brigade. Oni međutim izbjegavaju kontrolu i vojsku uopće. Mi smo sa Komandom Mjesta Sajković uhvatili vezu i pokušaćemo sve, da što više boraca prikupimo i organizujemo u borbenu jedinicu.

U Sjevernoj Dalmaciji nema naročitih promjena. Tamo okupator i anti-komunističke bande vrše redovno — masovne racije i blokiranje čitavih krajeva. Uprkos tome, male partizanske jedinice, naročito u Primorju žilavo se drže i nanose neprijatelju udarce. U Srednjoj Dalmaciji »Mućka republika« još uvijek je slobodna. Neprijatelj još nije poduzeo jače napadaje, na ovo područje. Politička situacija nije najbolja, jer je pred našom mobilizacijom, veliki broj seljaka izbjegao u Drniš i Split, gdje su ih Talijani i ustaše dobrim djelom već naoružali. Oni poduzimlju lokalne ispade iz Drniša i Sinja, i do nedavno su ugrožavali čitavo područje. Iznad svega zato, jer su se nadali podrški u velikom broju sela. U Vrličkoj krajini, mi smo izgubili kontrolu, a i za sada uticaj. Između srpskih i hrvatskih masa produbljuju se suprotnosti, i ima već 10—15 dana, da dolazi do oružanih borbi između četnika i ustaša.

Na Dinarskom grebenu, od Uništa pa do svršetka Kamešnice, kontrolu uglavnom imaju naše jedinice, ali koje pokazuju slabost i ostaju bez inicijative.

Na Mosoru dalje se razvija partizanski bataljon.

Na jugoistoku Mosora i Kamešnice situacija nam u cijelosti nije poznata.

3) U isto vrijeme kad su se Njemci približavali Livnu, ovdje se vršila ogromna koncentracija i kretanje Talijana i četnika. Oni su se međutim usmjerili uglavnom prema jugoistoku, u smjeru Imotskoga, a valjda i dalje. Oko Mućkog područja, u Kninu, Drnišu, Split, Sinju, Omišu, još se uvijek vrši jako pregrupisavanje Talijana, i karakteristične su vijesti, no koje još uvijek nisu potvrđene, da Talijani potpuno napuštaju Liku, i da su navodno već uništili željezničku stanicu u Gračacu, i da ruše željezničku prugu prema Kninu. Sigurno je međutim, da su odozgora skoncentrisane veće snage, i da uglavnom imaju smjer jugo-istok.

Mi još nismo dobili pravu sliku o njihovim stvarnim namjerama. Obavještajna služba govori da postoje dvije verzije: a) potpuno čišćenje terena od partizana, b) neka navodna koncentracija osovinskih snaga u cilju onemogućavanja iskrcavanja engleskih trupa u Grčkoj, Albaniji ili na Jadranu. Nama je jasno, da se i u jednom i u drugom slučaju moramo dobro pripremiti, i da uvijek moramo biti spremni. Čini nam se, da u neprijateljskom logoru ima i previše suprotnosti koje se kako izgleda, baš ovdje, u Dalmaciji, očituju. Dođe li ipak do neke obće ofanzive protiv nas, vjerujemo da ćemo se, naslanjajući se na planine, moći održati, jer su organizacioni temelji skoro u svim partizanskim odredima Dalmacije već postavljeni.

4) Do sada u Dalmaciji postoje sledeće partizanske jedinice:

U Sjevernoj Dalmaciji dvije četice, sa ukupno 70 boraca.

Između Drniša, Sinja, Kaštela tri manja bataljona, sa ukupno oko 400 boraca, 280 pušaka i 5 puško-mitraljeza. Ova tri bataljona ući će u sastav »Splitskog partizanskog odreda«, na čijem konačnom formiranju i imenovanju štaba Odreda i upravo radimo.⁴

Na Dinarskom grebenu, organizovali smo jedan manji bataljon, sa oko 100 pušaka.

Na Mosoru razvija se novi bataljon sa sličnom snagom.

Brojno stanje, naoružanje, kao i sama vojna organizacija na Biokovu i Južnoj Dalmaciji nam je nepoznata.

5) Naređenjem od 2. III. 1943., Štab Zone je stavio pod komandu ovoga Štaba i Odred Ratne Mornarice. U tom dopisu mi smo obavješteni da se Mornarički Odred pretvara u partizanski Odred,⁵ a i sami uviđamo da je to jedino ispravno.

6) Molimo vas, da Biokovskom partizanskom Odredu u svemu pomognete. U koliko je ikako moguće, on bi trebao, da proširi svoju dje latnost, i da vrši zajedničke akcije sa našim jedinicama na Mosoru, Kamešnici. Naročito bi trebao posvetiti pažnju uspostavi veza sa Pelješcem, okolinom Metkovića i Hercegovinom, i s ove i one strane Neretve. Ovim putem trebamo da uspostavimo vezu sa Štabom Zone. Ukoliko postoje partizanske snage na Pelješcu i okolici Metkovića treba ih privезati, i pomoći im u daljnjem radu.

Mi ćemo nastojati da se čim prije približimo Biokovu i Južnoj Dalmaciji.

7) I na Mučkom području se nagomilao veliki broj novomobilisanih pa smo bili prisiljeni, da u zajednici sa Partijskim rukovodstvom javimo privremeni prekid mobilizacije u Splitu, a Sjeverna Dalmacija, da nastoji novo-mobilisane uputiti prema Lici. Sve naše jedinice imaju više od 30% nenaoružanih, tako da je nemoguće nenaoružane sa Biokova slati ovamo.

8) Bilo bi vrlo potrebno da drug Vice,⁶ ako je i s njim drug Krce,⁷ dođu bar privremeno ovamo. Druga Vica bi korisno upotrebili za ozbiljne zadatke u najširem krugu, pa i za samo Livanjsko polje.

9) 27. i 28. II. održana je konferencija O.K. za Srednju Dalmaciju,⁸ na koju su kao delegati vojske bili prisutni, drugovi Bagat⁹ i Milić¹⁰ Konferencija je bila plodna. Vjerojatno vas je drug Stevo¹¹ o svemu obavjestio. On je pred nekoliko dana otišao u smeru Šibenika, da tamo održi konferenciju O.K. za Sjevernu Dalmaciju. Drugu Stevi smo izložili

⁴ Splitski NOP odred je formiran 15. ožujka 1943. na Moseću od Mosečkog bataljona i od boraca Sibensko-drniške i Prominsko-bukovičke čete Sjevernodalmatinskog bataljona koje su sačinjavale Drugi bataljon Splitskog NOP odreda. Komandant je bio Branko Ljubić, zamjenik komandanta Sime Ivas, komesar Ivo Randić.

⁵ Odred Ratne mornarice je preformiran u Biokovski NOP odred. Vidi dok. br. 98 i 119.

⁶ Vice Buljan.

⁷ Pavao Krce.

⁸ Vidi dok. br. 86.

⁹ Vlado Bagat.

¹⁰ Maks Baće.

¹¹ Andrija Božanić.

sav naš rad i organizaciju Partije u vojsci, a vama će slijedećeg puta zamjenik polit. koma poslati iscrpan izvještaj.

Drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
R.¹² Kokić v. r.

Komandant
Milić v. r.

P.S. Jedinice »Splitskog Odreda« već su uništile na cesti Split—Sinj, jedan tenk,¹³ a na cesti Trogir—Šibenik ubila je 35 Talijana, 5 zarobile, zaplenile 26 pušaka, 3 puško-mitraljeza i ostalog ratnog materijala (10 ov. mj.).¹⁴

BROJ 103

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OTSJEKA ŠTABA GRUPE PARTIZAN-
SKIH ODREDA DALMACIJE OD 15. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU
NOV I PO HRVATSKE O POKRETIMA TALIJANSKE VOJSKE
I ČETNIKA¹**

Štab Grupe Part. Odreda Dalmacije
Centar II. Otsjeka
Br. 171/43

Muč, 15. III. 1943.

Drugarskom

Glavnom Štabu N.O.V. i P.O. Hrvatske

Položaj

Izveštaj ob. službe za razdoblje od 6. III. do 15. III. t. g.

1. Smjenjena talijanska posada u Marini. Nova posada se sastoji od 5 oficira, 6 podoficira, 145 pješaka, 14 karibnjera, 12 financa. Prosječna starost 35 g., moral slab. Ishrana i odjelo slabo, rezerve u namirnicama nema a u municiji dosta velika. Stara posada u Marini (bersaljeri) otputovala za Mostar i okolinu. Ukupne novo nadošle vojske u Marini i okolici po primorju je oko 2 puka, a došla je iz Mostara i okolice? Dobar dio vojnika je ranjen, u Marini ostaju na odmor jedno 15 dana (Srbin).

2. Četnici² koji su krenuli preko Dicma i Trilja dalje saznaje se da su stigli u Zadvarje. (nepouzđano Pavić Mate).

¹² Ratimir Kokić.

¹³ Vidi dok. br. 106, 114, 115 i 260.

¹⁴ Vidi dok. br. 114, 238, 239, 242 i 243.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/6, k. 1603.

² Odnosi se na hercegovačke četnike majora Bačovića koji su se povlačili u Hercegovinu radi sudjelovanja u Četvrtj neprijateljskoj ofenzivi.

3. Propaganda za našu stvar teče dobro jer je zahvatila i neke ustaške oficire,³ koji izražavaju spremnost sporazuma sa N.O.V. Rezultati će se uskoro pokazati. Za sada se ne vrši mobilizacija, ali se vrši regrutacija u Sinju. U Sinj je talijanima stiglo 3. III. 40 t. stočne hrane i 20 t. ljudske hrane i 20 tona goriva drva. 400 izbjeglica iz Mučke i Lećevačke općine, koji se nalaze u Sinju odlaze u Omiš da se obuku a zatim će jedan dio ostati u Omišu a drugi se vraća u Sinj (Mile).

4. U Solinu je likvidarna jedna špijunka (Cvki).

5. Prema izjavi dvojice talijanskih oficira imali bi 5. III. uvečer i 6. III. u jutro uslijediti ofenziva⁴ iz Zadvarja na Imotski. To su oni izjavili svojim vešaricama, od kojih su tražili robu jer da imaju hitno putovati. Prema vijestima iz Omiša, a prema već izvršenoj koncentraciji talijana i domobrana, imali bi uslijediti na Mosor. Vijest je objavljena u momentu kada je jedna četa domobrana čekala talijane da idu skupa u Dugi Rat. Vijest je od 5. III. (Slavinjski)!

6. Opaža se življe kretanje vojnih transporta iz Like za more. 2. III. dva transporta su se ipak vratila natrag u Knin. Vojnici jednog transporta su se među sobom [razgovarali] da idu za Mostar u svrhu zaokruživanja Partizana. (Joko Labin).

7. Kretanje vozova na pruzi Split—Knin i obratno. 2. III. 80 konja, 280 vojnika, 21 kola, 16 kareta, 1 vagon saonica, 10 oficira, 4 topa, pripadaju diviziji (Sasari) a idu iz Gračaca—Štikote, za Split. 250 vojnika, 6 topova, 10 protuavionskih topova, Div. (Sassari) iz Gračaca i Medaka za Split. 3. III. 350 vojnika iz Italije sa dopusta preko Šibenika u Split. 4. III. 10 poljskih kuhinja, 250 vojnika pekara, iz Gračaca iskrcani u Solinu. 200 vojnika div. (Sassari). 6 kamiona, 35 željezničara radnika iz Gračaca, koji tvrde da se svi Talijani povlače iz Like, jer će biti tamo velike borbe. 5. III. 80 vojnika, 250 vojnika za Split, 500 vojnika, 2 kamiona 6 kareta, 10 konja za Solin i istog se dana vratio u Kaštel Stari.

Split—Knin: 2/III. 6 vagona konja, 12 vagona vojske 10 topova, 5 polj. kuhinja i oko 50 sanduka municije. 5 kola vojske, 10 kola tovarnih sa karetima, 5 kamiona svaki sa po 15 vojnika, ova vojska je stigla iz Knina dan ranije i ponovo se vraća u Knin. Div. (Bergamo), 16 vojnika kola sa po 50 vojnika i vojnog materijala. Ovo ostalo u Solinu. 3. III. 15 oficira, 10 podoficira, 7 kola sa 14 kareta, 2 topa 66 kola 130 konja i 200 vojnika, div. (Sassari) došli iz Gračaca 2. III. a 3. III. vratili se natrag u Knin. (Crni—Solin).

8. Cestom: 23 kamiona bersalijera iz Šibenika za Sinj 19 trokolica (Crni).

9. 6. III. doputovali u Sinj 40—50 kamiona bersaliera. Sa namjerom da napadnu Livno. 6. III. poslije podne talijanska artiljerija tukla je Kamešnicu i Vaganj. Narod govori da su Njemci prodrli u Livno. Četnici koji su pred par dana otišli iz Dicma za Trilj zadržali su se u okolna sela i sve popljačkali. Narod je jako uplašen kako četnika tako i Njemaca (Pavić Sinj).

³ Misli se na uspostavljanje veze sa domobranskim oficirima u Sinju.

⁴ Riječ je o drugoj fazi Četvrtе neprijateljske ofenzive.

10. Izvještaj sa otoka Drvenika velikog: 190 artiljeraca, 6 karabinjera, 6 financa 2 topa sa dvije cijevi postavljen prema Šolti sa sjeverne strane, 3 topa sa zapadne strane, 2 novo postavljena topa sa zapadne strane. Mali Drvenik: 4 topa 45 vojnika postavljenih sa zapadne strane. (Srbin—Trogir).

11. 8. III. je imao uslijediti napad na Muć prema obavještenjima iz Sinja. Do tog nije došlo jer je sva vojska otišla u pravcu Trilja. (Ivić Sinj).

12. 7. III. je prošlo za Sinj 400 talijana artiljeraca, 3 kamiona hrane, 8 topova od 120 mm, 1 auto crvenog križa sve u pratnji 4 borna kola. 6. III. iz Splita za Sinj 5 vagona vojnika, 1 vagon zlikovaca. 7. III. 1 voz od 8 vagona vojske za Sinj. U Klisu se sedam 3. održala regrutacija i to dobrovoljna pošto su Talijani zabranili obvezatnu. Prijavilo se svega 14 mladića i svi uzeti u domobrane. (Crni Solin).

13. U Sinj je stigla jedna poljska talijanska bolnica. U Sinju se popeo broj talijana od 1400 na 2400 poslije je otišla jedna hiljada preko Trilja dalje. 5. III. su Talijani zabranili regrutaciju, Hrvatske vojne vlasti to taje. (Mile Sinj).

14. 28. II. 120 Talijana i ustaša krenuli su iz Omiša prema Zadvarju. 27. II. Talijani su sproveli u Omiš 7 Talijana vezanih. Iz dosta pouzdanih izvora doznajemo da Talijani imaju anektirati sve krajeve od Splita put juga sa otokom Bračom i tada preuzeti vojne operacije na Imotski. 2. III. jedna grupa četnika koja je došla preko Trilja napala je na Blato. Naša četa I. Bat. V. dalm. brigade koja se nalazila u Blatu povukla se sa mosta i pustila da četnici opljačkaju hranu koja se nalazila u magazini. Četnici su bili pijani i išli u grupama te da je naša jedinica ostala na položaju poništila bi ih dobrim dijelom. Kada su se četnici povlačili sa strane preko mosta jedna desetina je otvorila vatru, niko nije bio ubiven nego samo zapljenjen jedan konj sa nešto robe. Četnici su kasnije produžili za Šestanovac i Zadvarje. Zapalili su jednu kuću (Slavinjski Omiš).

15. 8. III. iz Sinja je u pravcu Trilja otišla jedna bojna hrvatske vojske (domobrana) oko 500 ljudi i jedan talijanski bataljon 500, 1 baterija 4 topa, 2 tenka i 10 kamiona, sa sobom su ponijeli hrane za 4 dana. (Mile Sinj).

16. 8. III. 75 kamiona vojske i 16 motocikla iz Splita za Sinj. Tvrdi se da sva ova vojska ide u Grčku (Bašić Konjsko).

17. Posada u Marini koja je došla pred par dana otputovala je i zamjenjena sa 60 bersalijera. Iz Trogira je otputovala vojska sa jednim jedrenjakom i pošla za Šibenik te ponijela svu hranu i inventar. U Trogiru je ostala redovna vojska. U Trogir su 5. III. donijeli pun kamion mrtvih talijanskih vojnika njih oko 60. (Srbin).

18. 9. III. Split Sinj 20 kamiona vojske 4 borna kola, 5 motocikla (Bašić).

19. Iz Splita za Sinj 44 kamiona vojske sa oružjem i municijom (Zlatkom Dugopolje).

20. 8. III. Split Knin željeznicom: — vagona blindirana, 10 tenkova 5 topova i oko 500 vojnika i 15 kareta, sve iz Gračaca kojeg Talijani

napuštaju. Željeznica Split Sinj: 450 vojnika, 30 kareta i ostali vojni materijal. Vojska alpinci 200 vojnika alpinaca i 8 vagona konja. Iz Trogira za Split idu 16 vagona te za Sinj. (Crni Solin)!

21. 8. III. u Trogir je došlo iz Drniša 250 bersalijera i iz Gračaca 500 pješaka. 10. III. je Šibenski odred napao na talijansku posadu u Segetu kod Trogira.⁵ Borba je trajala 20 minuta. Ubiveno je 42 Talijana 12 ranjeno i 5 zarobljeno. Zapljeno je 27 pušaka, 3 puško mitraljeza i 1 pištolj. Naši gubici 1 mrtav i 1 teže ranjen. 11. III. Talijani su kao represaliju na ovu akciju streljali 25 omladinaca iz Segeta. (Srbin Trogir).

22. 9. III. 950 vojnika iz Knina za Split vozom sa ratnom spremom 12 vagona vojske. Split—Sinj vozom 9 vagona vojske 1 vagon konja 11 vagona bersalijera. Cestom Split—Sinj 9. III. i 10. III. 31 kamion vojske u svakom oko 20 vojnika. Županija iz Omiša dijeli preko općine Klis pomoć dezerterima iz naše vojske svaka obitelj prima 500—1000 kuna. Onaj koji više propagira protiv partizana dobija više (Crni Solin).

23. Talijani pri povlačenju iz Like uništavaju željezničke zgrade a po pričanju izbjeglica spaljuju i Gračac. 7. III. spaljene su željezničke stanice Pađane i druge u tom istom prostoru. Evakuiraju sve lokomotive i prevoze u Split. Evakuacija se i dalje nastavlja. (Ivo Perković).

24. U Trogiru ima talijanske vojske: 300 pješaka 40 karabinjera 19 financija 12 vatrogasaca 6 mornara. Grad Trogir je utvrđen sa 3 bunkera na izlazima 1 na igralištu 2 na Čiovu kod crkve sv. Andrije. Moral vojske je loš, starost od 30—35 god. Imaju dva magazina hrane jedan i jednu radionicu za popravak kamiona. Hrana i odjeća vrlo loša. H.S.S. vode propagandu za Pavelića. (Srbin Trogir).

25. Talijani se iz Omiša kreću put Zadvarja tako da najprije ide nekoliko talijana i domobrana. Na razmaku 15—20 metara idu za njima grupe od 5—10 vojnika. Kada dođu u lokve, onda jedan dio ostane i onda tek prolaze kamioni, kolone. U Omiš je stiglo trabakulima 1200 talijana za zamjenu garnizona. Osjeća živ promet iz Omiša za Zadvarje. (Slavinjski Omiš).

26. Iz Knina za Split željeznicom 10. III: 18 vagona crni košulja, 2 kamiona 2 vagona konja, 15 vagona crnih košulja, 2 vagona vojničke prtljage sve iz Šibenika.

Cesta Trogir—Split 14 kamiona po 20 vojnika sa prtljagom.

Cesta Split Sinj 10. III. 120 vojnika, 60 konja sa spremom (alpini).

Željeznicom Split Sinj 11. III. 22 vagona sa po 15—20 vojnika (Crni Solin).

27. 11. III. u posljednja tri dana svaki dan je prolazilo po 4 transporta vojske željeznicom Split—Knin. Svaki transport od 20 do 30 vojnika. Ove grupe su ostaci evakuiranih sa područja Like. Prema izjavi talijanskog kapetana iz Gračaca oni su uništili sasvim prugu od Medaka do Zrmanje te sva postrojenja, vodostanice željezničke zgrade, tako da je pruga onesposobljena za ikakav saobraćaj, (Ivo — Perković).

28. U Sinju je ostao vrlo mali broj oko 600 do 800 talijanske vojske.

⁵ Vidi dok. br. 102, 114, 238, 239, 242 i 243.

29. 11. III. je iz Sinja u pravcu Trilja upućena trupna komora sa 120 grla 120 vojnika. Također je u istom pravcu 10. III. 1200 vojnika. Izgleda da će i Sinj napustiti i djelovi divizije Bergamo, poslije čega bi ostalo u Sinj samo 1500 talijana. 10. III. stiglo je iz Splita u Sinj 2000 talijanskih vojnika i 20 tona municije, pripadaju diviziji Sassari koja je bila prije u Kninu i Gračacu. Hrvatskim i talijanskim trupama koje su iz Sinja preko Trilja išli u pravcu Imotskog ili Tomislav grada⁶ preko Ržana, 8. III. upućen je za njima još jedan obrok hrane, tako da će imati hrane za 5 dana. Svaki dan stiže vlakom u Sinj dosta talijanske vojske 3—4 vlaka na dan i sva ta vojska produžava pješke put Trilja i dalje prema Imotskom. A gdje idu to se ne zna. Misli se da će okupirati Imotsku krajinu i neka druga obalna mjesta, ali ovo se nagada, govori se da je otišla u pravcu Imotski 20.000 ljudi. 10. III. bombardirali su talijani selo Udovčić, bilo je dosta žrtava. Hrvatska vojska je iz Sinja također pošla za talijanima u pravcu Trilja (Mile Sinj).

30. 12. III. na pruzi Knin Split nije prošlo ni jedan vojni transport, što znači da je evakuacija Like završena. (Ivo, Perković).

31. 14. III. doputovalo je u Sinj 20 kamiona crnih košulja ispaćenih gladnih i umornih. 14. III. ustaše su se u Sinju potukli sa Talijanima te su ih karabinjeri intervenirali, radi čega je došlo do još veće tučnjave. Rezultati, talijani su izbačeni iz lokala sa dva ranjena. 15. III. u Sinj je doputovalo 17 kamiona košulja iz Splita. (Pavić — Sinj).

32. Talijani su sinoć doveli u Sinj 14. III. 120 muškaraca sa teritorija oko Tijarice. Isti će odvesti na rad u Njemačku. Ovako će postupati sa svim muškarcima iz sela koja su ugrožena od partizana a u kojima ne mogu držati stalnu posadu. Naređeno je od strane ministarstva domobranstva da se treća bojna 15. pješadijskog puka vrati u Knin. Ista se nalazi sa talijanima kod Tijarice.

Talijani su naredili da se iz Vrlike povuku oko 250 ustaša-crnih — Vrličana, koji su bili napustili Ribarić i pošli u Vrliku. Još nisu povučeni. (Mile — Sinj).

Uz drugarski pozdrav.

S. F. — S. N.!

Za centar II Otsjeka

⁶ Duvno.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR BENDER OD 15. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADU NA PLAVNO I VIJADUKT BENDER¹

OPERATIVNI ŠTAB ZA
SEKTOR BENDER²

15 mart 43 g.
u 8.10 časova

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se izvještaj o izvršenim akcijama grupa bataljona³ koje djeluju na ovom sektoru sa sljedećim:

Noću 14—15 ov. mj. izvršena je akcija na selo Plavno, želj. stanicu Plavno, zaselak Dragašići i sam vijadukt.⁴ Akcija je uspjeła, naše su snage iste noći uspjele razrušiti most Bender u dužini 40—50 metara, t.j. dva raspona. U samom selu Plavnu i zaseocima nije bilo većih četničkih snaga (40 svega), gdje smo uspjeći zarobiti 12 četnika i jednog ubili. Na našoj strani za vrijeme akcije nije bilo žrtava, sem što se je desilo prilikom našeg podilaženja da je jednom partizanu iz bataljona »M.O.« ispala bomba sa opasača koja je eksplodirala i ranila 3 druga i jednu drugaricu (jedan je teže ranjen).

Isto tako prilikom prebacivanja naših snaga od Popine u pravcu Plavna, naše patrole i patrole 2 čete X krajiške brigade sukobile su se u Međugorju iznad Konjske Glave, misleći i jedni i drugi da nisu partizani. U toj borbi ranjena su 2 druga iz 2 čete X krajiške brigade (jedan teže).

Po prikupljenim podacima o stanju neprijatelja u pojedinim mjestima, mi ćemo nakon toga i preduzeti akciju, kako to već bude situacija zahtijevala.

Pošto se četnička banda od Plavna do Otrića skoncentrisala svojim snagama (1200) u selima Nad Vrelo, Rastičevo i Zrmanja, koja je dosta dobro i organizovana iako među njima nema Dražinih oficira, mišljenje ovog štaba je, ukoliko postoji ikakva mogućnost, da se naše snage na ovom sektoru pojačaju najmanje još sa dva bataljona, gdje bi onda mogli uspješno računati na potpuno uništenje ove bande. Naše mišljenje za pojačanje ovog sektora je iz sljedećih razloga: što sa snagama kojima raspolazemo ne možemo jednim obuhvatnim napadom neprijatelja uspjeti razoružati, jer isti upotrebljava način našeg ratovanja otstupajući u toku borbe, bježeći u šumu i zalazeći iza leđa našim djelovima. Kada bi se ovaj sektor pojačao, mi bi neprijatelja na ovom sektoru napadali sa dva pravca, sa sjevera od Otrića i južno od Plavna. U slučaju dolaska

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 105.

² i ³ O formiranju i sastavu ovog štaba i grupe bataljona vidi dok. br. 107.

⁴ Vijadukt na pruzi Gračac—Knin. Vidi dok. br. 107 i 250.

pojačanja ovog sektora i uništenja četničke bande, otvara se široka mogućnost za prelaz i mobilizaciju u N.O. Vojsku.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za operat. štab:
Stevo Opsenica v. r.

BROJ 105

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 17. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU U VEZI RADA PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

17. III. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

ZA SREDNJU DALMACIJU

Dragi drugovi,

Vaš partijski izvještaj od 20. III. ov. g., obrasce i obračun part. članarine, konstatacije sa vaše okr. konf.² kao i ostalu poštu poslatu po kuriru primili smo u redu, te vam u vezi s tim i odgovaramo:

1) smatramo, da je pogrešno i za sada još preuranjeno kada postavljate da je potrebno preuzeti akciju protiv P.³ Kaliterne i V.⁴ Krstulovića. Preduzimati još sada akciju protiv njih to je linija najmanjeg otpora. Za sada mi se moramo ograničiti prvenstveno na njihovo svestrano raskrinkavanje u narodu, tako da ih politički i organiz. onemogućimo da ma šta postignu u vezi sa svojim nastojanjima, pa kad ih politički dotučemo i postanu političke liješine, tek onda ako oni i dalje nastave sa svojom protiv narodnom rabotom moženo preduzeti i akciju u smislu njihove likvidacije.

2) U duhu samih odluka okružne konferencije trebate što više aktivizirati članove Partije u N.O.O., na taj način što ćete povećati odgovornost članova Partije i kandidata koji rade u N.O.O. Pored ostalih pitanja kojima se trebaju baviti narodno-osl. odb. naročito u danom momentu n.o.o. treba da posvete naročitu pažnju proučavanja mogućnosti da se bar koliko toliko omogući ishrana stanovništva. Problem ishrane

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/317—318.

² Vidi dok. br. 76 i 86.

³ Paško Kaliterna.

⁴ Vojko Krstulović-Svora.

stanovništva sada se postavlja kao jedno od najgorućijih pitanja. N.O.O a naročito komunisti u N.O.O, trebaju da pokažu maksimum samoinicijative i dobre volje da se narodu bar u nečemu pomogne u tome pravcu. Tim pitanjem treba i sam O.K. da se najozbiljnije pozabavi. Mi pred narodom moramo se pokazati kao ljudi koji sa svoje strane ulažemo sve snage da mu bar u nečemu olakšamo njegov teški ekonomski položaj. Potrebno je da narod vidi bar našu dobru volju i brigu za njegovu ihsranu, a u koliko se nema mogućnosti i sredstava da se svim njegovim potrebama udovoljiti on će to lakše i snositi i razumjeti teškoće i nemogućnosti u vezi sa time. Što se tiče upustva za rad. N.O. fondova preko partijaca u N.O.O za Dalmaciju naredit ćemo da N.O.O. za Dalmaciju izda potrebna upustva.

3) Već nekoliko mjeseci kako ukazujemo na slabosti splitske organizacije, kao i na to kako se u njoj mora postići preokret, međutim iz vašeg poslednjeg izvještaja, da i pored svih ukazivanja splitska organizacija još uvijek stoji na onoj istoj tački na kojoj je stajala i pre nekoliko mjeseci. t.j. još uvijek se ne mogu naći mogućnosti da se toj organizaciji obezbjedi jedno solidno rukovodstvo. Mislimo, da je izlišno ukazivati na važnost splitske organizacije s obzirom na važnost Splita u vezi sa političkim zbivanjem kao i aktivnošću kako četnika tako i ostalih vodstava građanskih stranaka, kao i na to kakvu ulogu političku, ima Split za čitavu Dalmaciju.

4) U vašem izvještaju naglašava se, da je organizacija A.F.Ž. obuhvatila 3273 drugarice dok u samom radu je obuhvaćeno i tri puta više. Takvo postavljanje stvari može se dobiti utisak da postoji izvjesno nerazumjevanje što je zapravo A.F.Ž.

A.F.Ž. treba prvenstveno shvatiti kao široki pokret antifašistički raspoloženih žena a ne kao neku organizaciju sa svojim čvrstim org. formama, pa prema tome nepravilno je s jedne strane navoditi cifru od 4273 žena u smislu neke org. obuhvaćenosti i tri puta više koje su obuhvaćene radom. Sve žene koje ma čime sudjeluju i doprinose N.O. borbi ili sudjeluju u Antifaš. pokretu smatraju se pripadnice A.F.Ž. To što mi imamo seoske, općinske, kotarske, okružne dobre A.F.Ž. to su samo rukovodstva toga širokog antifašističkog fronta u kome su okupljene i koji okuplja sve antifaš-raspoložene žene.

5) U stavu 3 pod »stanje part. org.« navodite da O.K. iako se brojčano jačao još uvijek ne odgovara svojoj dužnosti što svi članovi nisu dovoljno upoznati sa strukturom part. organ. Nama je neshvatljivo to kako je moguće da čak članovi O.K. naše Partije nisu dovoljno upoznati sa strukturom organizacije kada se ko jedan od najprvih zadataka prilikom primanja u našu Partiju novih članova, postavlja da svaki novo primljeni član mora znati bar kako izgleda struktura naše part. organizacije. To je ono hitno, od čega zavisi u koliko će jedan član Partije moći uspješno da radi i da se snalazi na partijskom radu.

6) Smatramo za ispravnim što ste svestrano pomogli našoj vojsci, kako u pogledu mobilizacije tako i u pogledu slanja partijaca i kandidata u vojsku. Pri tome vam skrećemo pažnju da trebate posvetiti veću pa-

žnju nego do sada na političko uzdizanje vojske kao i na jačanje Partije u vojsci kako u pravcu njene rukovodeće uloge, tako i u pravcu brojčanog jačanja Partije.

7) Ne bi se u potpunosti složili sa vami kada vi tvrdite [da] naročitih grešaka prilikom mobilizacije nije bilo. Mi smo vam u vezi s time već ukazali na počinjene greške prilikom mobilizacije iz kojih vi treba da povučete potrebne pouke.

8) Po pitanju kand. i simp. grupa u najskorije vrijeme poslat ćemo vam potrebna uputstva i obrazloženja.

9) S obzirom na kratkoću vremena mi smo ipak učinili izvjesne primedbe u vezi sa vašim konstatacijama donešenim na okr. konferenciji. Ma da bi imali da stavimo ili bolje reći da preformulišemo još neke stavove i zaključke koje ste u konstatacijama iznili, te sa ovim našim izmjenama možemo ih poslati organizacijama na prorađivanje i na provođenje u život. Iz konstatacije kao i iz dopisa druga Steve i vaših namaza čini da na konferenciji nije u dovoljnoj mjeri bilo istaknuto organizaciono pitanje kao osnovno pitanje naše part. org. u danom momentu, t. j. mi dobijamo utisak da se vi niste u dovoljnoj mjeri bavili i proučavali gdje leže i gdje su uzroci org. slabosti naše partije i na koji se način one mogu u najskorije vrijeme otkloniti. Tome pitanju vi ćete morati sada poslije konferencije posvetiti naročito pažnju kao jednom od glavnih pitanja naše part. org.

10) Što se tiče političke situacije na ovome terenu ona je uglavnom nepromjenjena izuzev to, što smo danas saznali o izvjesnoj koncentraciji njemačkih snaga u Aržano i Imotski, koje navodno trebaju da se krenu prema Dalmaciji za čišćenje terena prema Primorju. Talijanske snage koje su bile u Imotskom oko 2000 uputile su se prema Mostaru. Isto tako. još nedovoljno provjereno saznajemo i to, da Njemci u Imotskom udaljuju ustaše od sebe kao svoje pomagače pa ih čak i hapse dok se oslanjaju na domobrance. Moguće da će to biti jedan nov manevar Njemaca s obzirom da su ustaše među hrvatskim življem izgubili svaki politički uticaj i da im sada domobrani, na koje hrv. narod ipak gleda drugim očima, trebaju poslužiti kao oruđe za sprovođenje novih zločina nad našim narodom. Isto tako saznajemo da Njemci svuda kuda dođu vrše mobilizaciju za domobrane svakako da će nonovomobilisane otpremati bilo za rad bilo za Istočni front.

11) Danas smo saznali da ustaše namjeravaju da zaposjednu u Bre-la »Soline«, a to bi značilo da nam se zatvara veza Biokova sa Mosorom. U vezi s time treba obavjestiti Mosorski bataljon, da u tom smislu bude budan, a i Biokovski odred će biti budan pa ako bi se to i desilo treba odmah preduzeti akciju kako bi se ta njihova namjera osujetila jer mi moramo imati slobodan prilaz sa Biokova na Mosor i obratno, odnosno mora postojati veza između Južne i Srednje Dalmacije.

12) Za sada još nemamo nikakvih veza sa Štabom Divizije. Kad budemo ispostavili izvjestit ćemo vas, te prema tome i novo mobilisane mi nemamo kud otpremati, zato novomobilisane ne kretati od kuća. Ukoliko

nemamo mogućnosti za njihovo daljnje prebacivanje kao i pušaka za njihovo naoružavanje i za učvršćavanje u odrede na našem terenu.

S drugarskim pozdravom .

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za P.K. K.P.H. ZA DALMACIJU

*Ranka*⁵ v. r.

BROJ 106

**ZAPOVIJEST ŠTABA SPLITSKOG PARTIZANSKOG NOP ODREDA
OD 17. OŽUJKA 1943. POTČINJENIM JEDINICAMA O PRIPREMAMA
NEPRIJATELJSKE OFENZIVE NA PODRUČJE MUČA¹**

Štab Splitskog
Partizanskog Odreda

Br. 11.

17-III-1943.

Z A P O V J E S T

Prema dobivenim informacijama neprijatelj bi mogao poduzeti ofenzivu na oslobođen Mučki teritorij.² Prema svim podacima neprijatelj će najvjerojatnije napadati sa svojim glavnim snagama od strane Klisa preko Prugova i od strane Dicma, preko Neoriča, a sa svojim bočnim osiguranjem preko Klis—Blaca, Lečevica, Malačka—Lečevica i Hrvace—Zelovo—Svilaja. Sa zapadne strane mučkog područja vjerojatno će napadati ustaše iz Graca i Ružića.

Prema informacijama imali bi napadati na svom ovom sektoru 2 italijanska bataljona u jačini od 1000 vojnika, sa 2 baterije topova. Ova vojska bi imala napadati od strane Sinja i Klisa. Da bi se neprijatelju onemogućilo, da nesmetano prođe

N A R E Đ U J E M O

1. Jedna četa 1 bataljona koja se nalazi na sektoru Lečevice osigurati će bočno od strane Lečevice prema Malački glavninu koja će se kretati planinom Moseć i sa kojom će stalno održavati vezu.

Jedna četa 1 bataljona držati će položaj u pravcu Dicma, a za slučaj neprijateljskog upada u oslobođeni teritorij, povlačiti će se prema Moseću.

⁵ Neda Marović-Ranka.

¹ Original (upkan na pisaćem stroju u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/1—27, k. 1603B.

² Neprijatelj je poduzeo ovu akciju čišćenja u cilju hvatanja i interniranja stanovništva. Vidi dok. br. 263, 265, 266, 268, 269, 272, 274 i 275.

Štab Spilaskog
Partizanskog Odreda
Br. 11.
17-III-1945.

2601-
PARTIZANSKI ODREDAK
11. BRIGADA

ARHIVA
BASAR
11.

211-27
1603 5

Pravovjeren

Prava dobijena informacijama neprijatelj bi mogao poduzeti ofanzivu na oslobođene
ruški teritorij. Prava svim podacima neprijatelj se najvjerojatnije napadati sa svojim
glavnim snagama od strane Klisa preko Prugova i od strane Dica, preko Škoriša, a sa svo-
jima bočnim odjarama preko Klisa-Slana, Leševica, Malašica-Leševica i Crivaci-Zelovo-Svi-
laja, sa neposredne strane Maškog područja vjerojatno će napadati Ustaše na Graca i Rušića.

Prava informacijama imali bi napadati na svim ovim sektoru 2 italijanska bata-
ljona u jačini od 1000 vojnika, sa 2 baterije topova. Ova vojska bi imala napadati od stra-
ne prema sinja i Klis-Slana. Da bi se neprijatelju omogućilo, da nezamjetno prođe

Narednjem

I. Jedna četa 1 bataljona koja se nalazi na sektoru Leševica odigraće se bočno
od strane Leševica prema Malašici glavninu koja se se kretati planinama Moseš i sa ko-
jom se stalno održavati vezu.

Jedna četa 1 bataljona držit će položaj u pravcu Dica, a sa slušaj neprijateljske
ljskog upada u oslobođeni teritorij, povlačit će se prema Mosešu.

Jedna četa prvog bataljona sa jednim vodom držit će položaj Sutina prema Dji-
palu, a sa jednim vodom i puškarima držit će položaj prema Zelovu, održavajući stalnu i
i neprekidnu vezu sa vodom učitina i 3 četa 3 bataljona koje se nalazi na položaju
Zelovo.

II. Druga četa 1 bataljona sa zajednici sa punktom Prugovo držit će položaj između gisdevca
i sprođavati preko prema Leševici i Rušića.

III. Treća četa III bataljona držit će položaj prema Zelovu, a istoje će se pri-
dodati punktu u Zlopelju i G. Maškini.

IV. Prva četa III bataljona držit će položaj nešandino brdo Kuvileva prema selu
Kamjano.

V. Druga četa III bataljona ostet će i dalje na istom mjestu, kao rezerva, a sa uzda
sadržavati i istara jeđe patrolu u pravcu Postinje-Vrba.

VI. Četa 1 bataljona nalaziti će se na položaju Sutina-Zelovo, a četa 3 bataljona
nalaziti će se na Mosešu. Kod bosbe prvi bataljon prouzet će komandu nad jedinicom Sutina-
Zelovo, a treći bataljon nad jedinicom Škoriš-Gisdevac-Leševica-Moseš.

VII. Drugi bataljon držit će položaje Crivaci-Miroviš-Mooviška Svilaja i te-
šiti sa tim da ima pod sv ojem kontrolom neposredni dio Svilaje.

VIII. Četa Odreda nalaziti će se na Mosešu.

IX. Četa por lažanja sa jedinice, Sutina-Zelovo pravac Svilaja i tešiti da se kom-
povezete sa drugim bataljonom, a sa jedinice na sektoru Leševica-Gisdevac-Mooviška Svilaja
Moseš-Mladnjica-Cratak-Trolokve.

X. Za slušaj jačeg neprijat ljskog opkolavanja, jedinice koje se budu nalaziti
na Svilaji pravit će preko Mooviške Svilaje, Korjaka, Uništa, Minareti graham, a jedinice
oko Moseša pravac Vlaske i Jabostinje-Fraljice-Bonjowati, Miljevac-Procina, Lukar-Bistupski
pija-Linarski graham.

XI. Prava sa horee sluhati još u toku noći.

Štab Partizanskog Odreda - Sloboda narodu!

Im. Političkomagru.

Komandant,
Gime Tr.

Pravica
OK

Jedna četa prvog bataljona sa jednim vodom držat će položaj Sutina prema Đipalu, a sa jednim vodom i puškomitraljezom držat će položaj prema Zelovu, održavajuć stalnu i neprekidnu vezu sa vodom u Sutina i 3 četom bataljona koja se nalazi na položaju Zelovo.

II. Bukovački vod u zajednici sa punktom Prugovo držat će položaj iznad Gizdavca i sprečavati prodor prema Lećeveci i Muću.

III. Treća četa III bataljona držat će položaj prema Zelovu, a istoj će se pridodati punkt u Zlopolju i G. Muslini.

IV. Prva četa III bataljona držat će položaj na Mandino brdo Mutvica prema selu Ramljane.

V. Druga četa III bataljona ostat će i dalje na istom mjestu, kao rezerva, a sa zadatkom da istura jače patrole u pravcu Postinje—Vrba.

VI. Štab 1 bataljona nalazit će se na položaju Sutina—Zelovo, a štab 3 bataljona nalazit će se na Moseću. Kod borbe prvi bataljon preuzet će komandu nad jedinicama Sutina—Zelovo, a treći bataljon nad jedinicama Neorić—Gizdavac—Lećevecica—Moseć.

VII. Drugi bataljon držat će položaj Crivac—Mirlović—Maovička Svilaja i težiti za tim da ima pod svojom kontrolom zapadni dio Svilaje.

VIII. Štab Odreda nalazit će se na Moseću.

IX. Smjer povlačenja za jedinice, Sutina—Zelovo pravcem Svilaja i težiti da se povežete sa drugim bataljonom, a za jedinice na sektoru Lećevecica—Gizdavac—Neorić pravac Moseć—Kladnjica—Sratok—Trolokve.

X. Za slučaj jačeg neprijateljskog opkoljavanja, jedinice koje se budu nalaziti na Svilaji probiti se preko Maovičke Svilaje, Kozjaka, Uništa. Dinarski greben, a jedinice oko Moseća pravac Visoko—Ljubostinje—Kraljice—Konjevrti, Miljevci—Promina, Lukar—Biskupija—Dinarski greben.

XI. Hranu za borce skuhati još u toku noći.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. Polikomesara,
B. Pecić v. r.

Komandant,
Šime Ivaz v. r.

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR ZRMANJA OD 18. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVOG KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O RUŠENJU VIJADUKTA BENDER¹

OPERATIVNI ŠTAB ZA
SEKTOR ZRMANJA
18. III. 1943 g.

23. 3. 43.²

ŠTABU I KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj sa ovog sektora, u vremenu od 9. do 18 o. mj., slijedeći:

1) Jačina neprijatelja na sektoru od Bendera do Otrića iznosi: I četnička brigada,³ koja broji 700—800 boraca; brigada se dijeli na 4 bataljona od kojih svaki prosječno ima 200 boraca. Kao njihov najbolji bataljon je I bataljon kome je komandant bataljona najveći četnički bandit Đuran Marić. Komandant I njihove brigade je kapetan Jeftić.

Naoružanje ove njihove brigade je slijedeće: 2 mala bacača, 7 teš. mitraljeza i 9. p. mitraljeza, dok su ostali sa puškama većinom francuskog modela.

Cilj i zadatak neprijateljske brigade bio je sljedeći: da zauzmu položaje Debelo Brdo, Grlo, Ljubinu Poljanu, Poštak, Konjsku Glavu, Gologlav i Crni Vrh i sa time da se povežu sa Strmicom.

II njihova brigada, u kojoj se nalaze četničke bande iz Ervenika, Žegara, Krupe, Turovca i gračački četnici, imala je zadatak da produži lijevo od D. Brda pravcem Velebita do Gračaca. Jačina i naoružanje ove brigade nije nam poznato.

Ovakav njihov raspored o zaposjedanju označenih položaja imao bi zadatak postavljanje granice i čuvanje iste od »napada komunista na oslobođeni teritoraj«. U tom smislu već su se jedinice počele koncentrisati na sektoru Zrmanja—Rastičevo.

2) Naše snage koje su vršile operaciju na ovom sektoru jesu: I bataljon I udarne brigade »Marko Orešković«, II udarni i IV bataljon L.P.O.⁴ od kojih je formirana grupa bataljona u jačini od 540 boraca.

Naše naoružanje iznosi 20 p. mitraljeza, jedan mali bacač a ostalo puške raznog modela.

Zadatak grupe bataljona bio je čišćenje četničkih bandi na ovom sektoru i proširivanje našeg oslobođenog teritorija, formiranje novih jedinica od zarobljenih i dobrovoljno prijavljenih u N.O. vojsku, osujećenje neprijatelja u njegovim ciljevima, kao i u prekidu neprijateljskih saobraćaja (rušenje Bendera).⁵

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, reg. br. 22/3, k. 421A.

² Datum prijema izvještaja u Štabu Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske.

³ Iz sastava Dinarske četničke divizije.

⁴ Lički NOP odred.

⁵ Vijadukt na pruzi Gračac—Knin.

3) Sa akcijama je rukovodio Operativni štab koji je sastavljen od 5 članova i to: kao komandant Operativnog štaba drug Stevan Opsenica, oper. oficir VI divizije, a članovi drugovi: Popović J. Tomo, komandant L.P.O., Ilija Radaković, Š.O.C.⁶ I udarne brigade, Maričić Vlado, zamj. politkomesara L.P.O. i Uzelac Miloš, oficir pri Štabu L.P.O.

4) Kratak opis borbi: bataljoni prije nego što je formirana grupa istih nalazili su se i to: bataljon »Marko Orešković« u Gračacu, IV bataljon L.O. u selu Grabu, a II udarni (bataljon) L.P.O. u Popini. Po dolasku bataljona »M.O.«⁷ i IV bataljona L.P.O. iz Gračaca, koji su kretali prugom prema Otriću, gdje su stupili u borbu sa neprijateljom na Otriću, zaselak Rutalji, na dan 9. III. 43 g. u 8 časova, neprijatelj je napustio, pod pritiskom naših snaga, selo Otrić i povukao se u selo Rastičevo. Ova dva bataljona zaposjeli su položaje oko istog sela. U ovoj borbi nije učestvovao II udarni bataljon L.P.O. 10 marta o. g. došao je u sastav ovih bataljona i II bataljon L.O. gdje je istog dana vršena akcija na selo Rastičevo, koja nije uspjela iz razloga što je našim snagama, koje su bile protjerale četničke bande iz navedenog sela, zašao iza leđa neprijatelj jačine do 200 četnika koji su nastupali sa pravca Cerovac—Viojla, Mala Popina—Rastičevo. Naše su se snage uslijed novonastale situacije morale povući na polazne položaje. Ova akcija izvodila se bez obrazovanja operativnog štaba, kao i prethodno izrađenog plana za napad. Po dolasku komandanta Operativnog štaba druga Steve Opsenice i po obrazovanju operativnog štaba, naše snage su se povukle u selo V. Popinu, na odmor i pripremanje ljudstva i plana za napad. Snage su povučene iz razloga što je neprijatelj sve svoje raspoložive snage bio privukao, t. j. koncentrisao na ovaj sektor, uslijed čega se moralo pristupiti izvršenju zadataka na drugi način.

11. III. o. mj. upućeni su ob.⁸ povjerenici da prikupe podatke o stanju neprijateljskih snaga prema Plavnu i Benderu, kao i da li se nalaze naše snage u Tiškovcu. Iste podatke dobili smo u toku 13. III. ov. mj., t. j. da je neprijatelj skoncentrisao snage I svoje brigade, 700—800 ljudi, a pored toga dobio je pojačanje od Krupe, oko 400 naoružanih ljudi koji su se nalazili u Turovcu, dok oko Plavna i Bendera nema jačih snaga već samo neki manji djelovi. Usljed ovakove situacije stvoren je plan da se 13. III. o. mj. u 24 časa sva tri bataljona krenu pravcem V. Popina, Ljubina Poljana, Međugorje, Plavno, sa zadatkom da se poruši Bender i pročisti Plavno kao i zaseoci oko Bendera. Samim polaskom naredeno je bataljonima da rasture po zaseocima V. Popine vijesti: da smo dobili naredenje da se povučemo u pravcu Srba, a da dolazi na V. Popinu I udarna brigada iz pravca Gračac. Sa ovim je neprijateljska koncentracija vezana za sektor Otrić—Popina, a naš odlazak nije bio poznat sve dotle dok se nije čula detonacija na Benderu.

Već oko 15 časova istog dana naše snage sa eksplozivom nalazile su se kod Savića stanova više Plavna, sa sjeverne strane. Stvoren je plan

⁶ Šef obavještajnog centra.

⁷ »Marko Orešković« (Prvi bataljon Prve NOU brigade).

⁸ Obavještajni.

i izvršen raspored jedinica. Na ovom mjestu nađena je i jedna četa X krajiške brigade. Plan i raspored bio je sljedeći:

Krajiška četa i dvije čete II bataljona L.P.O. dobile su zadatak da zaposjednu kote Konjska Glava, Bobija, Crni Vrh i kote južno od samog tunela na prugi sjeverozapadno od Bendera. Jedna četa II bataljona L.O. ostala je u rezervi. I bataljon »M. O.« dobio je zadatak da napadne sami Bender sa sjeverne i zapadne strane. IV bataljon L.O. da sa dvije čete napadne Bender sa istočne i dađe osiguranje sa južne strane prema Otunu i Pađanima. Jedna četa ovog bataljona da pročisti selo Plavno i ostane kao osiguranje prema Strmici, Radljevcu i Golubiću. Napad je trebao otpočeti u 23 časa.

Podilazeći k cilju I i IV bataljon naišli su na neprijateljske predstraže na Kiti i u selu Plavnu, koje su naše predstraže uspjele pobiti i veći dio zarobiti, dok je posada od 40 boraca sa 2 teš. mitraljeza sa Bendera i stanice Plavno uspjela blagovremeno pobjeći. Minersko odjeljenje već 15. III u 2 časa pristupilo je svome zadatku, t. j. miniran je jedan stub, koji je u cijelosti porušen sa dva raspona u dužini od oko 45 metara.

Usljed dalekog marša i hladne noći u toku 15. o. mj. jedinice su ostale na zauzetim položajima radi odmora, dok su jače patrole pretresale sumnjive kuće gdje je nađeno nešto odjeće i obućne spreme i 14 naoružanih ljudi koji nisu htjeli pobjeći.

16. o. mj. oko 7 časova dobivamo izvještaj od ob. službe da neprijatelj koji je koncentrisan namjerava da zaposjedne Poštak, Kučinu Kosu i Konjsku Glavu. Odmah je povraćen IV bataljon u Međugorje gdje je stajao kao rezerva, II bataljon, koji je držao položaje od Bobije do tunela prema prugi, rokiran je u lijevo a IV bataljon pojačao naše desno krilo. Istog dana oko 11 časova neprijatelj je pokušao da zauzme Bobiju i Konjsku Glavu ali se susreo sa našim osmatračnicama i vidjevši da su položaji posjednuti povratio se bez borbe natrag. Oko 15 časova istog dana njihov bataljon »Marić« nadirao je od Zrmanje prugom prema Benderu gdje je držao položaje bataljon »M. O.«. Istom je bila planski priređena klopka, ali »hrabri« »Marić« nije se usudio prići bliže od 1.500 metara odakle je od 15 do 18 časova ispucao more metaka u zaklone naših boraca, a poslije 18 časova, vidjevši da »Marić« ne smije naprijed, bataljon »M. O.« zaletio se u protunapad i u trku za »Marićem« već do 20 časova upao u Pribudić i Prljevo, dok je »Marić« dospio pravo u Zrmanju. Već u toku noći prebačen je II bataljon L. O. na sektor »M. O.« t. j. Bender, Plavno, Pribudić i Prljevo, dok je »M. O.« imao zadatak da pre dsamu zoru 17. o. mj. ujutro napreduje prugom prema Mrčaju, Nad Vrelom i Rastičevu, a IV bataljon L.O. da potisne neprijatelja sa kota između Konjske Glave i Rastičeva, da se rokira desnim krilom ispod Poštaka sa zapadne strane i da napadne sa sjeverne i istočne strane Rastičevo. 17. o. mj. oko 6 časova naše jedinice stegle su u vidu potkovice obruč oko Rastičeva, t. j. sa sjeverne, istočne i južne strane.

Usljed dana i slabe borbenosti kao i rukovodilaca⁹ IV bataljona L.O. neprijatelj je isti uspio zaustaviti, tako da ni »M. O.« nije mogao sam da prodire unutra pošto se neprijatelj utvrdio u špiljama i kamenjarima Nad Vrelom i Rastičeva. Na ovim položajima ove dvije jedinice ostale su čitavi dan. 17. o. mj. oko 18 časova pripremljen je energičan napad, koji je »M. O.« opet najozbiljnije shvatio, dok je IV bataljon opet zatezao i nije imao smjelosti ni odvažnosti da napadne neprijatelja energično i brzo, te je neprijatelj pod pritiskom »M. O.« uspio pobjeći preko Nad Vrelom i M. Popine u pravcu Viojle i Turovca.

Gubici neprijatelja za vrijeme ovih akcija iznose: 11 mrtvih i 20 ranjenih i 32 zarobljena.

Sopstveni gubici: 6 mrtvih i 25 ranjenih.

Zarobljeno je 28 pušaka raznog kalibra, većinom francuske, po 100 metaka za pušku, jedno postolje od franc. teš. mitraljeza i ostale razne vojničke spreme.

U svim ovim akcijama utrošeno je za p. mitraljeze jug. i tal. 2020 metaka a puščane municije 3750 metaka, mina za mali bacač utrošeno je 15 kom.

Akcije su izvođene po izrađenom planu za napad od strane Operat. Štaba, sem akcije koje je izvođena na selo Rastičevo na dan 10 o. mj. koja je vršena bez prethodno izrađenog plana za napad. U svim ovim akcijama koje su vršene neprijatelj je davao otpor, ali s obzirom na naše male snage i na veliki prostor neprijatelj je uvijek uspijevao pobjeći ispred naših snaga.

U ovim akcijama naročito se istakao bataljon »Marko Orešković«, koji je kroz cijelo vrijeme trajanja operacija pokazao visoku svijest i borbenost, te iz navedenog razloga ovaj štab mišljenja je da se pohvali.

Neprijatelj je zauzimanjem ovih sela od strane naših snaga teško pogođen s obzirom što su četnički banditi, koji su iz ovih sela, otišli od svojih kuća, a kod kuće ostala im je familija nesposobna za rad, a sada su u jeku poljski radovi, a s druge strane što banda u pravcu kuda je pobjegla nema hrane, jer su se isti hranili iz svoga sela, t. j. iz svojih kuća.

Sada se naše snage nalaze u zauzetim selima na odmoru i držanju položaja oslobođenog teritorija i to: I bataljon »M. O.« u selu Rastičevu, II udarni bataljon na položaju iznad Prljeva do kote Kita prema Benderu, a IV bataljon u Otriću.

Po prikupljenim podacima o neprijatelju, njegovim namjerama, izrađićemo plan za napad i akcije ćemo izvoditi po izrađenom planu gdje to bude najzgodnije, o čemu ćemo vas redovno izvještavati poslije svake završene akcije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar
Ilija Radaković v. r.

Za Operat. štab:
komandant v. r.
Stevo Opsenica

⁹ Ovaj dio rečenice u originalu je nejasan.

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 18. OŽUJKA 1943.
ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE
O FORMIRANJU NOVIH PARTIZANSKIH ČETA¹**

Okružni Komitet K.P.H. Knin
Broj: službeno
Dinarski punkt, 18. marta 1943.

ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE

Dragi drugovi,

Primili smo vaš [dopis] od 6. ov. mj. ali nam u njemu ne javljate ništa po pitanju čete, odnosno odreda kojega mislimo formirati u ovom kraju. Što se tiče ovoga punkta mi smo ga vojnički organizovali uglavnom od starijih drugova, njih 10.

Od novomobilisanih do sada, njih oko 25 formirali smo četuu. Za komandira smo postavili druga Đorđa Medića, ranije zamjenika komandira iz Krvavog bat.,² za politkoma Đuricu Kotoraša, a zamjenika Dušana Plenču. Mi smo ovu jedin. otcjepili od punkta i osamostalili je, a činit ćemo da ona što prije pošalje svoj izvještaj, kako bi vi i nad ovom jedinicom imali što bolju kontrolu. Do sada su izvršili dvije akcije i to u Topolju, gdje su zarobili dva četnika, 1 kravu i par ovaca, zatim u Biskupiji ubili dvojicu četnika iz Ramljana koji su toga dana pratili neke popove na Polaču.

Mišljenja smo da bi ova jedinica bila znatno bolja, kad bi među njima bilo starih boraca, a još bolje kad bi ovamo poslali jedan vod od onih koji su bili na bukovičkom ili prominskom terenu. Na taj način bi mobilizacija bila sprovedena brže, jer bi imali mogućnost vršiti veće akcije.

Što se tiče II. Bat.,³ ne možemo za sada da damo nikakovo pojačanje, jer naši drugovi svi idu na teren. Drugovi koji su otišli na drniški sektor gledaće da uhvate vezu sa II. Bat. i da mu gdje je potrebno budu od koristi.

Vojno-politička situacija u ovom kraju se dosta izmjenila. Uznemirnost koja je nastala približavanjem Njemaca jenjaje. Odnos Njemaca prema stanovništvu kao i prema četnicima nije nam poznat iz pouzdanih izvora. Koliko čujemo sa strane, da u toj vojsci ima svega više nego Njemaca, a prema stanovništvu se odnose dosta dobro. Odnos njihov prema četnicima nije jasan. Neki od ovdašnjih četnika tvrde da su bili u Drvaru i da su ih Njemci uputili nazad, a Njemci da idu istim putem nazad, a u mjestima da ostaje legija. Iz Peulja doznajemo da su veće

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 6/726.

² Odnosi se na Kninski bataljon koji je početkom veljače ušao u sastav Pete dalmatinske brigade. Vidi dok. br. 12. napomenu 3.

³ Vjerojatno se odnosi na Drugi bataljon Odreda srednje Dalmacije.

kolone Njemaca i hrvatske vojske, legionara i ustaša prošli za Livno. Partizanska straža u Uništima nije do sada uhvatila direktan kontakta ni sa vojskom ni sa civilima.

Sa našeg sektora doznajemo da su naše snage u Otriću i Plavnu, gdje su izgleda zapalili želj. stanicu.⁴ Četnici su se koncentrisali u Pađanima odakle su se Talijani spremali da iziđu, a to je jedino mjesto gdje Talijana ima sj. od Knina. Liku su svu ispraznili, a sada izgleda da iz Bukovice kreću preko Knina na jug. U Kninu su bili, skinuli sve topove sa tvrđava, ali su ih opet postavili, a poštu i želj. stanicu su napustili, koju su uzeli Hrvati. Ovo je dovelo četnike u priličnu pometnju i osjeća se među njima nedostatak jedinstvene komande. Ali sad kao pojedinci i grupe postaju dosta opasni i spremaju zasjede našim drugovima. U Polači su organizovali četnu od 25 boraca, zatim u Biskupiji oko 12 boraca, u Topolju ostao ostatak čete njih 8 boraca. Kroz svoje zasjede do sada su nam teško ranili jednoga druga a uhapsili petoricu. Nastojimo preko ove jedinice da očistimo kanale, jer su nam zatvorili najbolju vezu Biskupija—Vrbnik. Četnici koji se nalaze u Vrlici pod komandom su četničke brigade u Kosovu i na smjeni ostaju u Vrlici 15 dana. Sa nekim od tih četničkih komandira mi pregovaramo, ali nema uspjeha, iako su dosta popustljivi u svom držanju.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za

Okružni Komitet K.P.H. Knin

BROJ 109

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 19. OŽUJKA 1943. O OSNIVANJU KOTARSKOG NOO-a TROGIR¹

Položaj, 19. marta 1943.

I Z V J E Š T A J

o konferenciji NOO i formiranje K. NOO za Trogir.

Pri otvaranju konferencije, koju je otvorio drug Rožić Ivan na kojoj je pozdravio sve prisutne i time prikazao značaj ove konferencije i također osnivanje K. NOO, kao prvu Narodnu vlast, koja je birana od svog naroda. Predlaže radno predsjedništvo, koje je uzelo učešće u otva-

⁴ Vidi dok. br. 104, 107 i 250.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 29/207—208.

Polelaaj, 19. marta 1943.

Izveštaj
o konferenciji NOB i formiranje K. NOB za Trogir.

Pri otvaranju konferencije, koju je otvorio drug Rošić Ivan na kojoj je pozdravio sve prisutne i time prikazao značaj ove konferencije i također osnivajući K. NOB, kao prvu narodnu vlast, koja je izrasla od svog naroda. Prodrlaše radno predstavništvo, uz kojim je ustalo učesništvo u otvaranju dnevnog reda. Pri otvaranju dnevnog reda čuli su se sa poklicem od prisutnih, da živi drug Staljin, AVNOJ, MCR, i dr. Tite i t. d.

Radno predsjedništvo prodrlaše dnevni red.

- 1/Politička situacija
- 2/Formiranje K. NOB i podjela dužnosti
- 3/NOB
- 4/Eventualije

Radno predsjedništvo daje riječ po prvoj tački drugu Elektra.

Drug Elektro uzima riječ i prikazuje današnju političku situaciju, te kaže kako je došlo do rata između rodoljubivih naroda i njemačkog i talijanskog fašizma. Poslije toga je prešao na borbu fašizma protiv zemlje socijalizma ESSR u kojem kaže, da Sovjeti i S. ves i njegova Crvena Armija snosi najveći teret borbe, protiv fašističkih porobljivača. Dalje raslaše borba Crvena Armije, koja je uzdala neprijatelja sraznosne udarce kod Staljingrada i t. d., tako da goni i čisti fašističku gnazd iz svoje zemlje, tako da Crvena vojska ne ide sama na tlo, da intjera okupatora iz svoje zemlje, već da ide zatim, da oslobodi bitavo rodoljubivo nevještinstvo od najvećeg neprijatelja njemačkog i talijanskog fašizma. Time naglašava mudro vodstvo Crvene vojske sa čela sa drugim Staljinom.

Dalje drug prikazuje slabost njemačkog i talijanskog fašizma uzima se istočnom frontu, naglašujući kako dnevno se povlače sa desetke kilometara i kako fašistički pal, djubre zemlje, svojih liječnika, Sovjetskog Saveza. Nadalje prikazuje plijen kojega je crvena vojska zarobila od neprijatelja.

Zatim prikazuje naša unutrašnja situaciju, za koju kaže da ovih sadnjih dana, naši neprijatelji Njema i Talijani uz pomoć naših i četnika navaljuju sa naš krvlju oslobodjeni teritoriji, te naglašuje borbu naše hrabre vojske, koja po 8 dana ne spavajuć čeka neprijatelja na pololaj. Mišljenje okupatora i njegovih slugu, da će uništiti našu vojsku, oni nisu to uspjeli, a mišti će uspeti, već naprotiv naša vojska postaje sve veća, naoružanija i čvršća, vjerujući u pobjedu.

Drug je naglasio u unutrašnjoj situaciji, da treba budno paziti na građanska stranke, koji danas vode borbu protiv naše NOV, a naročite idejniško vodstvo HSE, koji danas uz pomoć brnda Draže Mihajlovića, skupa sa okupatorom, vodi borbu protiv našega naroda. Prikazuje unutrašnju situaciju drug je pozvao prisutne na čvrsto povezivanje fronta i pozadine, jer da jedino s time će moći pomoći naš NOB. Osvrćući se na političku situaciju Saveznika, kazao je, da već nekoliko dana traje ofenziva Saveznika u zraku, te bombardovanje najvećih gradova industrijskih Njemačke i Italije, te prikazuje borbu iz okupiranih zemalja Evrope, kao n. pr. Francuske, Grčke, Norveške, Poljske i t. d. Dakle uz pomoć Crvene vojske, Saveznika Engleske i Amerike i porobljenih zemalja, da nije daleko dan, kada će prestati fašistička čitaz kaziti našu zemlju.

Zatim se prelazi na drugu tačku dnevnog reda formiranje K. NOB.

Uzima riječ drug iz radnog predsjedništva Luka, te predlaže članove izvršnog odbora i to: Druga Rošića Petra iz Trogira, druga Zagorec i Lepušić, druga Lučića iz Vinišća te druga Majkovića iz Prganeza i Milat Toma iz Fegata.

Prisutni članovi jednoglasno primaju ovaj izvršni odbor, te ga sklanacijom pozdravljaju.

ranju dnevnog reda. Pri otvaranju dnevnog reda čuli su se poslici od prisutnih, da živi drug Staljin, AVNOJ, NOB, drug Tito itd.

Radno predsjedništvo predlaže dnevni red.

- 1) Politička situacija
- 2) Formiranje K. NOO i podjela dužnosti
- 3) NOB
- 4) Eventualije

Radno predsjedništvo daje riječ po prvoj tački drugu Elektru.²

Drug Elektro uzima riječ i prikazuje današnju političku situaciju, te kaže kako je došlo do rata između rodoljubivih naroda i njemačkog i talijanskog fašizma. Poslije toga je prešao na borbu fašizma protiv zemlje socijalizma SSSR u kojem kaže, da Sovjetski Savez i njegova Crvena Armija snosi najveći teret borbe, protiv fašističkih porobljivača. Dalje razlaže borbu Crvene Armije, koja je zadala neprijatelju smrtonosne udarce kod Staljingrada itd., tako da goni i čisti fašističku gamad iz svoje zemlje, tako da Crvena vojska ne ide samo za tim, da istjera okupatora iz svoje zemlje, već da ide zatim, da oslobodi čitavo rodoljubivo čovječanstvo od najvećeg neprijatelja njemačkog i talijanskog fašizma. Time naglašava mudro vodstvo Crvene vojske na čelu sa drugom Staljinom.

Dalje drug prikazuje slabost njemačkog i talijanskog fašizma na istočnom frontu, naglasujući kako dnevno se povlače na desetke kilometara i kako fašistički psi, đubre zemlju, svojim liješevima, Sovjetskog Saveza. Nadalje prikazuje plijen kojega je crvena vojska zarobila od neprijatelja.

Zatim prikazuje našu unutrašnju situaciju, za koju kaže da ovih zadnjih dana, naši neprijatelji Njemci i Talijani uz pomoć ustaša i četnika navaljuju na naš krvlju oslobođeni teritorij, te naglasuje borbu naše hrabre vojske, koja po 8 dana ne spavajući čeka neprijatelja na položaj. Mišljenje okupatora i njegovih slugu, da će uništiti našu vojsku, oni nisu to uspjeli, a niti će uspjeti, već naprotiv naša vojska postaje sve veća, naoružanija i čvršća, vjerujući u pobjedu.

Drug je naglasio o unutrašnjoj situaciji, da treba budno paziti na građanske stranke, koje danas vode borbu protiv naše NOV, a naročito izdajničko vodstvo HSS, koji danas uz pomoć banda Draže Mihajlovića, skupa sa okupatorom, vodi borbu protiv našega naroda. Prikazujući unutrašnju situaciju drug je pozvao prisutne na čvrsto povezivanje fronta i pozadine, jer da jedino s time će moći pomoći našu NOB. Osvrćući se na političku situaciju Saveznika, kazao je, da već nekoliko dana traje ofenziva Saveznika u zraku, te bombardovanje najvećih gradova industrijskih Njemačke i Italije, te prikazuje borbu iz okupiranih zemalja Evrope, kao npr. Francuske, Grčke, Norveške, Poljske i td. Dakle uz pomoć Crvene vojske, Saveznika Engleske i Amerike i porobljenih zemalja, da nije daleko dan, kada će prestati fašistička čizma gaziti našu zemlju.

² Josip Rožić-Elektro.

Zatim se prelazi na drugu tačku dnevnog reda formiranja K. NOO.

Uzima riječ drug iz radnog predsjedništva Luka, te predlaže članove izvršnog odbora i to: druga Rožića Petra iz Trogira, druga Zagorca iz Lepenice, druga Lučina iz Vinišća te druga Majkovića iz Prgometa i Milat Tomu iz Segeta.

Prisutni članovi jednoglasno primaju ovaj izvršni odbor, te ga akklamacijom pozdravljaju. Zatim se predlažu članovi plenuma i to: Radić Josip iz Okruga, Miše Šime Žedno, Tomo, Sapina Doca, Ante, Rastovac, Mandić, Sratok, Bašić, Trolokve, Luka, Vrsine, Joso, Modrić, Joso, Sevid, Rico, Trogir, Jareb, Gustirna, Sikira, Drvenik, Križan, Podorljak, Pinterić, Bristivica, Čaleta, Mitlo-Vinovac, Paško Prapainica, te predstavnici AFŽ, Mara iz Segeta i predstavnik USAOJ, Rilje iz Trogira.

Prisutni su jednoglasno prihvatili ovaj predlog i sa time je bilo završeno biranje K. NOO za ovaj Kotar.

Nakon što su prihvaćeni ovi predlozi da budu u plenumu gore spomenuti ljudi, poslije toga prešlo se na treću tačku dnevnog reda u kojoj je uzeo riječ drug Rožić Ivan, politički radnik od NOB.

Drug Rožić je tumačio historijsko značenje formiranja prve narodne vlasti ovoga Kotara t. j. NOO, te ocrta detaljno strukturu NOO, kao narodnu vlast, to je podvukao kako mora i dužnost je NOO da što čvršće mora biti povezana pozadina sa frontom i još je rekao, kako treba da rade i kako treba da mrze okupatora i sve njegove sluge kao što su četnici, ustaše i drugi. Drug Rožić apelira na odbornike SNOO, kao i ONOO, da vrše svoju dužnost najispravnije, da nebi svojim eventualnim nesvijesnim radom rušili čast i ugled naše svete narodne oslobodilačke borbe, koja bi išla u korist naših neprijatelja, te kaže da neispravan rad, kao sabotiranje i drugo, da će pozvati na odgovornost sve takve odbornike.

Na kraju toga, on je pozvao sve prisutne na bratsku saradnju i pomoć, koju moraju pružiti NOO ovoga Kotara. Nakon završetka govora druga Rožića o NOB, drug Elektro u ime sviju delegata čita pozdrave NOO za Dalmaciju i OK KPH za srednju Dalmaciju, koji su prihvaćeni burnim aplauzom i poklicima da živi Komunistička Partija i KNOO kao prva narodna vlast. Poslije toga bilo je izrečeno 2 minute šutnje za pale borbe.

Prelazi se na četvrtu tačku dnevnog reda t. j. eventualije. U ovoj tački delegati su iznašli pojedine greške NOO seoskih, kao i samih općinskih. Tu su drugovi Općine Marine zatražili, da se ponovo izabere ONOO za Marinu, pošto predsjednik NOO za Marinu on je išao u oslobođeni teritorij, a poneki članovi ovoga odbora nisu bili ispravni u radu. Također i NOO općine Trogir, zatražio je ponovno formiranje usljed toga što nije najispravnije formiran, a također i njegov predsjednik je otišao u vojsku, tako da rad ONOO za Trogir prestao je da funkcioniše. Tako su još po neki drugovi prikazali greške njihovih članova NOO i s time je bila iscrpljena četvrta tačka dnevnog reda uz veliki aplauz i pjesmu našoj narodnoj vlasti, OB, drugu Titu i Crvenoj Armiji.

Na završetku je drug Elektro pozvao prisutne još jednom dali su svi zato da KNOO onako kako su to prije oni izabrali, da se nebi dogodilo, da poslije toga pojedincima nebi bilo pravo.

Drug Elektro pozdravio je prisutne delegate i zahvalio im na njihovo učešće u ovoj konferenciji, te je pozdravio novi KNOO uz poklik da živi prva prava istinska narodna vlast, da živi NOB itd.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za K.K., Trogir

Elektro v. r.

P. S. Prisutni broj delegata je bio 56 t. j. svi NOO su bili zastupani osim četiri NOO.

BROJ 110

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR ZRMANJA OD 20. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADU NA ČETNIČKE POLOŽAJE U DOLINI ZRMANJE¹

OPERATIVNI ŠTAB ZA
SEKTOR ZRMANJA
20. III. 43 g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj od 19—20 o. mj.

19. III. 43 g. naše snage imale su slijedeći raspored.

2 udarni bataljon² držao je selo Plavno, Bender, Pribudić i Prljevo, t. j. Plavno i Bender kontrolisao je sa manjim patrolama, dok su snage bile skoncentrisane u Prljevu i Pribudiću.

1 bataljon »M.O.«³ držao je položaje od želj. stanice Pribudić do zaseoka Nad Vrelom sa prugom, također sa manjim dijelovima, dok se je veći dio ljudstva na okupu odmarao u Rastičevu.

4 bataljon⁴ držao je položaje kod Otrića, kontrolišući sa patrolama zaselak Sučevići i V. Popinu.

Neprijateljske snage: Ukupne jačine oko 700—800, držali su Zrmanju, t. j. sa bataljonom »Marić«.⁵ Na ovom položaju neprijatelj je držao kote sa istočne strane Zrmanjske doline, od Nad Vrelom do Pribudića,

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 18/2. k. 105.

² i ⁴ Ličkog NOP odreda.

³ »Marko Orešković« (Prvi bataljon Prve NOU brigade Seste ličke divizije).

⁵ To je četnički bataljon.

ispred naših položaja. Dok su ostala dva bataljona bili skoncentrisani: bataljon Špire Lukića u Vrbici, zapadno od Zrmanjskog Vrela, na kotama, a 3 bataljon držao je položaje na Viojli (kota 875), D.⁶ Brdo sjeverno od Viojle, uza kotu 851, od D. Brda sjeverozapadno prema prugi. Ovo su snage 1 četničke brigade. Dok smo obaviješteni da su snage 2 četničke brigade skoncentrisane oko Krupe i Golubića i da su povezane sa četničkom bandom koja se nalazi sa južne i istočne strane Gračaca, po čukama.

Ovakvi raspored naše snage morale su imati radi otsijecanja (odvajanja) četničke bande od sela V. Popine i ostalih sela do Plavna i Bendera i spriječiti bandi iznošenje i snabdijevanje sa hranom iz pom.⁷ sela, u čemu im je na ovom sektoru zadat najteži udarac. Dok banda u svojoj pozadini uopšte hrane nema.

U toku dana 19. o. mj. stvoreni su plan da se napadnu u prvi sumrak sa 1 bataljonom kote između želj. pruge i doline Zrmanje na liniji Zrmanjski klanac, Palanka, a sa 4. bataljonom da se napadne i zauzme kota Viojla (875), pročisti Mala Popina, zaposjedne D. Brdo i kota 851 sjeverozapadno od D. Brda. Tačno u 21 čas ova je akcija izvedena i neprijatelj je osjetivši naše snage odmah napustio pom. položaje te se je povukao i to: bataljon »Marić« u padine Koma sjeverno od Palanke, a ostala dva bataljona: jedan se povukao — Špire Lukića — na kote Vrbice, dok se 3 bataljon povukao u Turovac i prema želj. stanici Malovan.

Pretreseno selo Zrmanja i M. Popina. Narod u Zrmanji dočekao je mnogo bolje partizane nego u ostalim dosad selima, a također i u M. Popini.

20. o. mj. oko 8 časova neprijatelj je iz Vrbice i pravca Turovca napao na naše položaje Viojla i D. Brdo koje je držao naš 4 bataljon. Neprijatelj je pod zaštitom teš. mitraljeza i jednog malog bacača mina podilazio prema našim položajima i kad je došao na 200 metara, naši su borci iskočili iz svojih zaklona i izvršili snažan protunapad. Neprijatelj je u paničnom bjegstvu pobjegao na kamenjare Vrbice i u pravcu Turovca ostavivši na položajima 4 mrtva i 8 ranjenih.

Na našoj strani bila su 3 druga mrtva i 5 ranjenih, među kojima je ranjen u desnu ruku i komesar 4 bataljona drug Ilić Stevan.

Oko 14 časova pobjegli su iz četničke bande, t. j. kamenjara Koma, 11 prisilno mobilisanih četnika i došli u Prljevo naoružani sa francuskim puškama i po 200—300 metaka na svaku i predali se našem 2 bataljonu. Jednovremeno pobjegla su iz Vrbice trojica naoružanih ljudi i predali se bataljonu »M.O.«. Svi su jednovremeno izrazili želju da se žele sa nama boriti protiv okupatora kao i protiv terora popa Đuića i Špire Lukića i njegovih pomagača.

19. o. mj. pobjegao je jedan bez oružja, tj. Prodanović Rade iz Zrmanje. Isti je pobjegao iz bataljona »Marić«, sav je isprebijan, te je isti izjavio da je pobjegao sa strelišta zato što nije htio ići u borbu protiv partizana. Također izjavljuje da ih ima još nekolicina ovako ispre-

⁶ Debelo.

⁷ Pomenuth.

bijanih koji nisu uspjeli pobjeći. Dalje isti izjavljuje da je ovo svakodnevna pojava u njihovim redovima i da su sad postavili u svaku desetinu po jednog do dva zagrižena četnika koji će kontrolisati i prijavljivati sve one koji budu pokazivali i najmanji trag neoposlušnosti. Inače svi izjavljuju da im je najteži udarac taj što su otsječeni od sela u kojima još nešto ima hrane, da dobar dio ima onih koji su prisilno mobilisani koji će prebjeći sa oružjem na našu stranu.

Što se tiče kombinacije i upotrebe naših snaga mi možemo na jednom sektoru uzeti sve neprijateljske položaje, dok u tom slučaju na drugom sektoru neprijatelj upada u sela, pljačka sve do čega dođe i ponovno zauzima naše položaje. Jasno je da ovo dolazi otuda što neprijatelj ima skoro duplo veće snage sa kojima drži mnogo širi sektor, sve čuke sa kojih blagovremeno otkriva naše položaje i manevre i ne da se nipošto ni noću ni danju obuhvatiti i »urakljiti«. Što se tiče njihove borbenosti ona je ispod svake kritike, i do sada se to [po]kazalo da nam se nisu nigdje u stanju suprotstaviti.

Nezgodna je stvar ta što se sa ovim snagama sa kojima mi raspoložemo ne može izvesti jedan veći obuhvatni manevar u kome bi se neprijatelju nanijeli što veći gubitci ili prisilio na predaju, nego se ganjamo sa kote na kotu sa njima, usljed čega je dobar dio naših boraca ostao potpuno bos.

Neophodno bi trebalo bilo da nam se stavi na raspoloženje još jedan bataljon L.P. Odreda, sa kojim bi upoznavši se sa taktikom neprijatelja mogli učiniti mnogo više.

Četnički štab brigade, kao i zborna mjesta i koncentracije, prema tačnim obavještenjima svakog dana i svaku noć mijenja svoje mjesto, tako da ne možemo stvoriti plan sa kojim bi kombinovali i upotrebili sve naše snage za uništenje njihovih jezgra.

Danas oko 12 časova dobili smo dopis X krajiške brigade iz Grahova od kojega doslovno prepis šaljemo tome Štabu. Mi smo se obraćali Štabu X brigade još 15. o. mj. i 16. o. mj. ali, kako se iz dopisa vidi, ova je brigada još uvijek u pripremanju.

Pošto je danas neprijatelj oступio i sve se više koncentriše sa svojim snagama prema zapadu, t. j. Rujištima, Erveniku, Žegararu i Krupi, to mi izgleda da X krajiška brigada ne bi željela na tome sektoru učestvovati u akcijama.

Inače prema informacijama to je novoformirana⁸ jedinica, većim dijelom od omladinaca i novomobilisanih boraca koji nisu prekaljeni u borbi, koji su više vezani za svoj sektor, familije i t. d., iz koga razloga ne možemo na njih puno računati. Njihov je izgled cilj pročititi Strmicu i onda ostati na tome sektoru.

Kod naših boraca, t. j. svih bataljona, moral je svakim danom bolji, a naročito bi se popravio ukoliko bi se borcima mogla poboljšati ishrana, a naročito obuća.

Što se tiče municije, sa municijom francuskom stojim vrlo dobro, a također prilično i sa talijanskom, dok Mauzer municije nedostaje u

⁸ Deseta krajiška NO brigada formirana je 4. veljače 1943. god. kod Drvara od ljudstva Komande drvarskog područja i novopridošlih boraca.

potpunosti, t.j. na p. mitraljeze Z. B.⁹ imamo od 30—50 metaka i na puške od 6—8 metaka.

Važno je napomenuti da su borci na ovaj sektor došli sa vrlo malim brojem Mauzer municije, a u ovim borbama što smo zarobili većinom je skoro sva francuska, koje imamo preko 200 metaka na pušku.

Uslovi su za formiranje jedinica na ovom sektoru dosta dobri.

Molimo taj Štab ukoliko je to moguće da nam se najhitnije bar koliko dade Mauzer municije, ako je iste što uhvaćeno u borbama oko Lovinca.

Opravili smo opširan izvještaj¹⁰ o akcijama na ovom sektoru od 10 do 18 o. mj. Isti je upućen 19 o. mj.

Naše snage ovog momenta drže sljedeće položaje: 4 bataljon drži kote: kotu 851, zapadno od Otrića, Sučevića Brdo i D. Brdo. 1 bataljon drži kotu Viojla (875), Z. Klanac, kotu 503 više Vrela¹¹ i zapadne padine iznad doline Zrmanje zapadno od Mračaja. 2 bataljon sa patrolama kontroliše Plavno i Bender, dok sa snagama nalazi se u Prljevu i Pribuđiću kontrolišući Zrmanjsku dolinu od Mrkića do Palanke.

Neprijatelj se nalazi sa jednim bataljonom u padinama Koma kod Palanke, drugi na kotama Vrbice i prema Turovcu, a treći Turovac, vezujući se kod stanice Malovana sa bandom koja se nalazi prema Gračacu.

O svim novim promjenama situacije na ovom sektoru blagovremeno ćemo izvještavati.

Pošto smo uputili na sve strane ob. povjerenike kako bi doznali gdje se koncentrišu neprijateljske snage kao i štabovi, stvorićemo plan za izvođenje akcija, a o istim izvijestićemo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar:
Ilija Radaković v. r.

Komandant Operat. štaba:
Stevo Opsenica v. r.

P. S. Okupatorskih snaga nema bliže nego u Kninu, a po izgledu i po obavještenjima da se i oni pripremaju za evakuaciju, svaki ih je dan sve manji broj.

⁹ Zbrojevka.

¹⁰ Vidi dok. br. 107.

¹¹ Zrmanja Vrelo.

**PISMO PREDSEDNIŠTVA NOO-a DALMACIJE OD 22. OŽUJKA 1943.
KOTARSKOM NOO-u HVAR O NAČINU IZBORA NO ODBORA
I NJIHOVIM ZADACIMA¹**

PREDSEDNIŠTVO N.O.O. DALMACIJE
SEKRETARIJAT
Br. 7/1943.
22. III. 1943.

Kotarskom Narodno-Oslobodilačkom Odboru

H v a r

Primili smo izvještaj Kotarskog N.O.O. Hvar od 3. III. 1943 (sa sjednice 15—16/III. 1943). U vezi primljenog izvještaja i na osnovu onoga što smo iz izvještaja mogli zaključiti šaljem vam slijedeće primjetbe i direktive.

1. Organizaciono pitanje N.O.O.

a) **Izbor N.O.O.** — N.O.O. kao nova, narodna vlast, treba da bude biran i kontroliran od naroda. Gdje god to prilike dozvoljavaju pri formiranju N.O.O. N.O.O.-i treba da budu izabrani na zboru čitavog sela (žena i muškaraca). Tim u vezi potrebno je da se izvršio izbor N.O.O. u Selcima i to na izboru naroda iz sela. U onim pak mjestima, gdje je nemoguće održati zborove, ipak treba putem sastanaka da u izboru učestvuje što veći broj ljudi.

b) **Kontrola rada N.O.O.** Da bi N.O.O. bili zaista organi prave narodne vlasti potrebno je da ih narod kontrolira. Da bi se narodu dala mogućnost kontrole N.O.O. mora svakih barem 15 dana sazivati konferencije mjesta sa dnevnim redom: polaganje računa narodu o radu N.O.O. i upoznavanje mišljenja naroda mjerama i zaključcima koje su preduzete ili se kane preduzeti. Na taj način otpada mogućnost da se N.O.O. udalje od masa. Koliko možemo zaključiti iz vašeg izvještaja u vašem kotaru N.O.O. ne provode ove konference. Stoga neka svi N.O.O. u praksi provedu: **redovno sazivanje konferencija s narodom radi polaganja računa o radu.**

c) **Smjenjivanje N.O.O. ili odbornika.** U vezi sa izvještajem N.O.O. Jelsa o raspuštanju N.O. Zastražišće: Kotarski N.O.O. i općinski N.O.O. mogu radi nepravilnog, nemarnog ili protunarodnog rada da smjene čitav odbor ili pojedine odbornike. Ali ne treba zaboraviti da pravo smjenjivanja ima i narod putem zborova ili sastanaka. Uputno je da bilo K.N.O.O. ili Općinski N.O.O. prigodom smjenjivanja sazovu konferenciju s narodom, na kojoj će iznijeti štetni i nemarni rad odbornika ili N.O.O.

¹ Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 7/709—511.

i tako raskrinkavajući ih pred očima naroda tražiti suglasnost naroda za njihovo smenjivanje.

d) **Odnos između N.O.O. — A.F.Ž. — S.M.G.**² U ovom pitanju kod vas postoji iz osnova pogrešno postavljanje odnosa. Treba da imate u vidu da su N.O.O. organi vlasti (odnosno organi borbe i klice buduće vlasti gdje se neposredno nalazi okupator) A.F.Ž. i S.M.G. su samo masovne omladinske odnosno ženske antifašističke organizacije, bez obzira na političku, nacionalnu i vjersku pripadnost. A.F.Ž. i S.M.G. nisu vlast, pa prema tome ne mogu ni da naređuju ni da nastupaju ni prema narodu ni prema N.O.O. kao vlast.

A.F.Ž. i S.M.G. su samostalne organizacije. One nisu ni organizaciono podređene ni za rad odgovorne N.O.O. Odboru, već svojim višim forumima unutar organizacije A.F.Ž. i S.M.G.

N.O.O. su narodna vlast. Ona ne bi bila narodna vlast da u njima nije zastupana omladina i žene, koje čine polovinu naroda. Stoga omladina i žene imaju pravo da biraju i da budu birani u N.O.O. I što je bitno: u N.O.O. ulazi predstavnica žena uopće, a ne ženske organizacije. Ulazi najsvijesnija i najradinija žena sela bez razlike je li organizirana ili nije u A.F.Ž. Ona u N.O.O. zastupa žene uopće, a ne organizaciju A.F.Ž. Isto važi i za omladinu.

Prema tome ni A.F.Ž. ni S.M.G. nemaju pravo da delegiraju (imeuju) svoje članove za članove N.O.O. niti da za njih budu rezervirana mjesta u N.O. Odborima.

Predstavnici omladine i žena mogu da budu i poželjno je da budu u N.O.O. Ali to ne biva na taj način što ih A.F.Ž. i S.M.G. delegira, već na taj način, što ih narod bira. Žene i omladinci treba da tako aktivno učestvuju u današnjoj borbi, buđenju i organiziranju pozadine da narod u njima doista vidi borce odane narodu, pa da ih narod prema tome u izborima za N.O.O. i bira u N.O.O. — ali ne zato što su oni (žena ili omladinac) članovi A.F.Ž. ili S.M.G., već zato što su svijesni i požrtvovani borci i predvodnici naroda. Pri tome u većini slučajeva narod će izabrati u N.O.O. ženu ili omladinca učlanjene u A.F.Ž. i S.M.G., ali on mora da ih bira ne zato što su učlanjeni već zato što su najodaniji i najborbeniji.

A.F.Ž. i S.M.G. nisu organizaciono podređeni i odgovorni N.O. Odborima niti N.O.O. ima pravo da ih kontrolira i da se miješa u te organizacije. Ali i A.F.Ž. i S.M.G. kao antifašističke masovne organizacije imaju isti cilj kao N.O.O., tom razlikom da N.O.O. su vlast i kao vlast imaju širi djelokrug rada od A.F.Ž. i S.M.G. i povezuju čitav narod u borbi. Pošto ih veže isti cilj, iako su samostalne organizacije, A.F.Ž. i S.M.G. moraju da pruže punu podršku N.O. Odborima u njihovom radu. N.O.O. provode svoj rad uz podršku A.F.Ž. i S.M.G., ali ne na taj način što im to naređuje N.O.O. već na taj način što A.F.Ž. i S.M.G. bivaju poznati preko žena ili omladinaca u Odboru sa mjerama koje N.O.O. u interesu borbe kane provesti, i tako A.F.Ž. i S.M.G. uviđajući i raspravljajući opravdanost predloženih mjera i donesenih zaključaka

² Savez mlade generacije.

po N.O.O. preko svojih članova provode masovnu propagandu za provođenje donesenih zaključaka od strane N.O. Odbora.

Između A.F.Ž. — S.M.G. — N.O.O. treba da postoji uska saradnja, ali pri tome i A.F.Ž. i S.M.G. imaju svoju samostalnost, kao samostalne organizacije sa samostalnim rukovodstvima.

2. U vašem izvještaju često se pominje N.O.O. kao privremena vlast. To nije ispravno postavljeno. Stvar stoji ovako: ondje gdje se neposredno nalazi okupator tu N.O.O. usljed toga ne mogu biti vlast, ali su oni zato i moraju biti organi borbe, koji okupljaju u borbu sav narod bez razlike na političku, nacionalnu ili vjersku pripadnost. Oni danas svojom borbom moraju da steknu toliki autoritet i povjerenje naroda da sutra, nakon izbacivanja okupatora postanu organi vlast. Ondje, gdje nema okupatora, ondje su N.O.O. i organi vlasti već danas, a istodobno klica sutrašnje narodne vlasti. Ako su se N.O.O. svojim požrtvovanim radom afirmirali već u toku borbe u narodu nema razloga sumnjati da će narod i u sutrašnjici ostati povezan s tom vlašću i neće ni tražiti ni htjeti drugu. Stoga je suvišno i pogrešno govoriti o privremenoj vlasti, ako su svi izgledi da će se narod vezati uz N.O.O. i da prema tome ta narodna vlast neće biti ukinuta, već samo usavršavana.

3. **Politička djelatnost.** U samom izvještaju izvještavate o manjkavom radu na političkom polju. Tim u vezi skrećemo vam pažnju na slijedeće:

N.O.O. moraju što više raditi na podizanju svijesti naroda pravilnim i svakodnevnim objašnjavanjem situacije i događaja putem zborova, štampe, konferencija it.d. Međutim to nije dovoljno. Nije dovoljno samo čisto teoretsko-političko uzdizanje naroda. Svijest naroda može se pravilno i trajno podignuti samo kroz praksu, kroz svakodnevnu upornu borbu, stalne napore i odricanja. Naša borba je teška i treba savladati još mnogo i mnogo teškoća. Slobode bez žrtava nema. Narod moramo naučiti na žrtve na istrajno svladavanje. Moramo odgojiti narod da ne klone pred teškoćama, da se ne prepušta trenutačnim raspoloženjima. Istrajnost i spremnost na žrtve: to su osnovni uslovi uspjeha naše borbe. Treba kidati lokalno uskogrudno gledanje. Sve ovo vam ističemo obzirom na vašu primjedbu o premalom radu na podizanju borbenog raspoloženja naroda, a borbenost se stvara samo kroz žrtve i borbu. Ovim u vezi prelazimo na kritiku vašeg rada na sabdjevanju N.O. Vojske i na kritiku rada vašeg N.O. Fonda.

4. **Narodno-Oslobodilački Fond.** N.O.O. su organi narodne vlasti. Narodna je vlast ona koja se bori za osnovni interes naroda. Osnovni interes naroda danas jest: izvojevanje nacionalne slobode i onemogućavanje da na grbaču naroda zasjednu neprijatelji naroda i sluge okupatora. Taj cilj možemo izvojevati i slobodu osigurati samo N.O. Vojska. Ta vojska nema nikakvih magazina, liferanata, državnih banaka i tvornica. A tu vojsku — jedinu uzdanicu naroda — moramo sačuvati i pojačati, mora pojačati narod, ako ne želi da ostane bez vojske i da bude prepuštena na milost i nemilost fašizma i reakcije. Naša vojska nije samo ona, koja se bori pred našim očima, već bilo gdje u našoj domovini. Vojska nema druge pomoći do naroda. Narod u svom interesu mora sve

dati za vojsku. U tom je smisao parole druga Tita: »Sve za front — Svi na front!« Medutim Vaš Kotarski N.O.O. i njemu podređeni N.O.O. to nisu u cjelosti ni shvatili ni primjenili. Iz vašeg N.O. Fonda tek vrlo neznatni dio dodijeljen je vojsci. Medutim obratno, treba sve dati našoj uzdanici vojsci, a tek najviše 30% za potrebe naroda. N.O. Fond postoji radi Vojske. Mi smo svijesni da je narodu teško, ali vojsci je još teže, a bez vojske i nebi dočekaao ljepšu budućnost. U mnogim krajevima naše domovine, gdje je narod bio na manjoj političkoj visini nego u Dalmaciji, narod već pune dvije godine izdržava vojsku, ogromnu vojsku od nekoliko desetaka hiljada ljudi, i ako se tu neprestano vode borbe i neprijatelj uništava sve (slučaj Like, Bos. Krajine, Korduna, Banije, Glamočkog i Livanskog Polja). To treba da neprestano ukazujete narodu svog kotara i da mu ukažete da se na Hvaru nisu niti vidile uništavajuće akcije, niti je taj narod izdržavao desetke hiljada boraca, kao drugi krajevi koji su neprestano u borbi i kroz koje prolazi vojska. Prema onome što naš narod očekuje od svoje vojske ni najveće žrtve za vojsku nisu velike. Potrebno je da i narod Hvara ostvari parolu: »Sve za front!«

Tim u vezi pozivamo vas:

a) Sakupljajte što više, sve više doprinosa od naroda za vojsku. Ukažite narodu na važnost toga i žrtve drugih krajeva. Treba ukloniti lokalnu ograničenost.

b) Iz N. O. Fonda — koji mora da se svakodnevno upotpunjava — šaljite sve za vojsku, a najviše zadržite za potrebe naroda 30%. Isto tako i sa novcem. Držanje većih količina materijala i hrane na skladištu opasno je i zbog toga da okupatori ne opljačkaju.

c) Šaljite nam redovno mjesečne izvještaje o stanju Fonda sa tačnim podatcima u količini u kg, lit, i novcu. O prihodima i rashodima. Koliko je dato za vojsku. Izvještaj o N.O. Fondu šaljite svaki 15 dana i Komandi Područja Biokovo.

d) Organizujte kupovanje hrane za vojsku od okupatora. U tom pogledu, kao i u svim ostalim pitanjima oko slanja i prebacivanja hrane za vojsku sporazumite se sa intendantom Komande Biokovskog Područja Žarkom Despotom, koji dolazi u tu svrhu k vama.

e) Iz vašeg fonda jedan dio para šaljite N.O.O. Dalmacije, koji će ih upotrebiti za potrebe vojske i današnje borbe.

f) Čim unovčite veće sume zajma pošaljite nam novac.

Prema stanju Fonda i pomaganju vojske cijeni se i rad N.O.O i odanost naroda borbi.

5. Nepravilna je i oportunistička — obzirom na gore navedeno — odluka Kotarskog N.O.O. od 17/II. 1943. br. 10 o povlačenju odluke Općinskog N.O.O. Jelsa, da se od sakupljenih priloga za pogorelce odvoji izvjesna količina za vojsku.

Isto tako nerazumljiv je bio i zahtjev da se za ranjenike iz Biokova (18 na broju) koji su bili prebačeni na Hvar, šalje hrana iz Biokova, dok tamo vojska oskudijeva na svemu.

6. U pogledu ostalih točaka vašeg izvještaja javit ćemo vam se kasnije. Inače sa izvještajem smo zadovoljni — izuzevši iznesene nedostatke. I u buduće nam redovito šaljite iscrpne izvještaje.

Svojim samoprijegornim i požrtvovanim radom učinite sve i ujedinite napore naroda Hvara za ovu borbu, podižite borbenost naroda i spremnost na žrtve, koje današnja borba traži. Samo kroz borbu narod će se čeličiti a N.O.O. će steći potrebni autoritet narodne vlasti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

SEKRETAR N.O.O. DALMACIJE:

P.S. U buduće sve dopise iz konspirativnih razloga šaljite na adresu: »za druga Duju«.

BROJ 112

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA KOTARSKKE KONFERENCIJE KPH VIS ODRŽANE 23. OŽUJKA 1943. NA KOJOJ JE IZABRAN KOTARSKI KOMITET¹

Z A P I S N I K

sa Kotarske konferencije Komunističke Partije Hrvatske za otok Vis održane dne 23 marta 1943. g.

Prije početka same Konferencije odana je pošta poginulom drugu Vojku uz pola minute šutnje.

Član Kotarskog Komiteta pozdravlja konferenciju sa borbenim pozdravom SMRT FAŠIZMU — našta prisutni odgovaraju SLOBODA NARODU — te predlaže dvojicu predsjedatelja konferencije kao i zapisničara. Konferencija jednoglasno imenovala presjedništvo i zapisničara koji zauzimaju svoja mjesta i predlažu slijedeći dnevni red:

- 1) Vojno-politička situacija,
- 2) Narodno-oslobodilački front i njegove organizacije,
- 3) Organizaciono pitanje i forme rada,
- 4) S.K.O.J.
- 5) Izbor Kotarskog Komiteta,
- 6) Eventualije.

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—29/550.

Konferenciji prisustvovalo 17 delegata od toga jedna žena. Starost partijnosti svih delegata iznosi 47 godina tako da prosjek iznosi 3 godine i 2 mjeseca.

Socijalni sastav: 11 seljaka, 4 radnika, 1 intelektualac i 1 obrtnik. [...]

Uporedo sa stvaranjem NO odbora u našoj zemlji počeli su da niču i na našem Otoku NO Odbori. Po mjestima i selima Otoka svi iskreni i pravi rodoljubi a na inicijativu K. Partije počeli su se ujedinjavati i organizirati u pojedine grupe. I ako naš Otok još stenje pod jarmom okupatora i nisu mogli biti sprovedeni slobodni izbori, ipak današnji NO Odbori na našem Otoku, koliko po mjestima tako i po selima, predstavljaju odraz narodne volje. Čitav narod uviđa značaj NO Odbora i u svakom ga pogledu pomaže.

Kao vrhovni organ postoji Kotarski NOO na Otoku koji rukovodi cijelom borbom kao i političkom radu na Otoku.

Kotarski NOO imade 11 članova. Biran je uži biro od 3 člana. Kotarski NOO rukovodi sa dva općinska NO Odbora, u kojima je obuhvaćeno 853 odbornika, više 376 članica AFŽ i 360 omladinaca i omladinki članova USAOJ. Ukupno je organizirano 1589 osoba.

Da bi se dobio jasan organizacioni pregled referent se je oslonio na pojedine općine, te prikazao brojno stanje organiziranih članova u pojedinim općinama:

Općina Vis:

Postoji jedan mjesni i 2 seoska NO Odbora. Općinski NOO imade 12 članova koji rukovode sa 12 Odbora i 73 grupe sa ukupno 483 člana.

Općina Komiža:

Postoji jedan mjesni i 3 seoska NO Odbora. Općinski NOO imade 12 članova, koji rukovode sa 12 Odbora i 64 grupe sa ukupno 370 članova.

Organizacijom žena na Otoku rukovodi Kotarski Odbor AFŽ, koji ima 11 članica i rukovodi sa 2 općinska Odbora AFŽ.

Općina Vis:

Postoji jedan mjesni i 2 seoska Odbora AFŽ. Općinski AFŽ rukovodi sa 8 Odbora, 35 grupa, sa ukupno 192 članica.

Općina Komiža:

Postoji jedan mjesni i 8 seoska Odbora AFŽ. Općinski AFŽ rukovodi sa 7 Odbora, 22 grupe, sa ukupno 184 članica.

Organizacijom USAOJ-a rukovodi Kotarski Odbor USAOJ-a, koji ima 5 članova i rukovodi sa 2 općinska Odbora USAOJ.

Općina Vis:

Postoji jedan mjesni i 2 seoska Odbora USAOJ, tako da općinski Odbor USAOJ rukovodi sa 8 Odbora, 40 grupa sa ukupno 187 članova.

Općina Komiža:

Postoji jedan mjesni i 3 seoska Odbora USAOJ-a, tako da općinski Odbor USAOJ rukovodi sa 7 odbora, 30 grupa sa ukupno 173 članova.

Prestavnici AFŽ i USAOJ-a ulaze u sastav mjesnih i Kotarskih NO Odbora.

U povedenoj diskusiji pokazalo se je, da NO Odbori u svojem dosadanjem radu nisu uspjeli dovoljno da se osamostale i potpuno sami sobom rukovode. Izdata su razna uputstva i date smjernice za rad NO Odborima, za njihovo potpuno osamostaljenje.

Kao politička vlast NO Odbori su uspjeli da prodru u široke narodne mase, dok kao organi borbe nisu se pokazali dovoljno aktivni. Stavljajući se u zadatak NO Odborima, t. j. njihovim predstavnicima na konferenciji, da u buduće ovome posvete više računa, kako bi u potpunosti odgovorili svojoj svrsi.

Provedenom diskusijom [o] organizaciji AFŽ došlo se do zaključka da rukovodeći organi nisu dovoljno posvetili pažnje ovoj organizaciji. Borbeni duh naših žena je dosta visok, što su već dosta puta pokazale pogotovo prilikom posljednje proslave 8. marta. Ustanovljeno je da bi se još dublje moglo prodrijeti kod naših žena i da se organizira još veći broj. Zadatak žena nije mali i njihova pomoć u pozadini je od velike koristi našoj borbi. Žena u pozadini kao i na frontu može mnogo da doprinese uspjehu borbe. Zato je potrebno da rukovodeći posvete više računa u radu AFŽ, da organiziraju sve sposobne i svijesne žene našeg Otoka, jer kako je gore navedeno naše su žene dokazale visoku svijest, pak je naša dužnost da iskoristimo za uspjeh današnje borbe.

Borbeni duh omladine je prilično jak. Mnogi omladinci su dobrovoljno stupili u redove NO Vojske i Partizanskih odreda. Međutim ustanovljeno je, da intenzivnijim radom rukovodećih organa USAOJ-a bi se dalo postignuti još većih uspjeha, naročito u pogledu okupljanja omladinki. Primjećeno je da su omladinci i omladinke u pojedinim grupama USAOJ-a bili odjeljeni te se stavlja u dužnost rukovodećim da se spoje i stvore pomiješane grupe omladinaca i omladinki radi boljeg i uspješnijeg rada.

Time je druga tačka dnevnog reda iscrpljena i prelazi se na treću tačku dnevnog reda.

Ad 3) ORGANIZACIONO PITANJE I FORME RADA:

Historijat same Partije bi se mogao podijeliti na dva dijela i to na općinu Komiža i općinu Vis.

U općini Komiža partijska organizacija je prilično stara, ali jer su njome neko vrijeme rukovodili stari oportunistički drugovi, nije postizavala vidnijih uspjeha. Odstranjivanjem tih oportunističkih elemenata iz same Partije mlađi drugovi proveli su reorganizaciju Partije, i sprovođili u djelo direktive viših foruma. Reorganizacija koja je nastala poslije dolaska okupatora okupila je sav rodoljubivi narod u Komiži i počela ga u borbu protiv okupatora. Stvaranjem NO Odbora po inicijativi Partije, narod je počeo da gleda u njoj svog prethodnika u borbi, tako da Partija danas uživa simpatije i povjerenje najširih narodnih masa.

U općini Vis Partijska organizacija je vrlo mlada ali ipak je postigla vidnih rezultata. Kao i u općini Komiža Partija je svojim radom, raskrinkavajući protunarodne elemente, likvidirajući razne ustaško-četničke ban-

dite i špijune, koji su samo štetili interesima narodne borbe, stekle sveopće simpatije i privrženost cijelog naroda.

Cijelom organizacijom Komunističke Partije na Otoku rukovodi Kotarski Komitet KPH za otok Vis, koji ima 6 članova. Njemu su podređena 2 općinska Komiteta i to Vis i Komiža. Općinski Komitet Vis imade 6 članova, predstavnika 5 partijskih jedinica i predstavnika omladine. Ukupan broj Partijaca u općini Vis je 24, od toga dvije žene. Postoji 5 kandidatskih grupa sa ukupno 19 članova, od toga 3 žene. Postoji 21 grupa simpatizera sa 78 članova, od toga 5 žena.

Općinski Komitet Komiža imade 5 članova, predstavnika 4 partijske jedinice i predstavnika omladine. Ukupan broj partijaca u općini Komiža je 19 od toga 3 žene. Postoje 3 kandidatske grupe sa 15 članova od toga dvije žene. Nadalje 10 simpatizerskih grupa sa 35 članova od toga 4 žene.

Partijci cijelog Otoka su dosta mladi kao Partijci. Ne posjeduju dovoljno teoretske naobrazbe, te je tome potrebno posvetiti što veću pažnju. Nadalje primjećeno je dosta zanemarivanja žena, te je potrebno žene još više uvlačiti u Partiju razumije se samo one, koje bi mogle da koriste samom radu Partije. Preporučuje se da se posveti ovom puna pažnja, kako bi se taj nedostatak čim prije otklonio da se dođe do jednog jakog kadra samih Partijaca.

Primjećeno je, da članovi Kotarskog Komiteta ujedno su i članovi pojedinih općinskih Komiteta. Zato je zaključeno da Kotarski Komitet bude potpuno osamostaljen i da njegovi članovi vrše kontrolni rad i potpomažu općinske komitete u njihovom radu.

Radi uspješnijeg i povoljnijeg rada na samom terenu u obim mjestima općine Vis i Komiža mjesne jedinice se spajaju u jednu i dijele se u grupe, čiji sekretari sačinjavaju mjesni biro koji odlučuje o cijelom radu u dotičnom mjestu. Sekretar biroa ulazi u općinski Komitet te skupa sa seoskim jedinicama, kao i predstavnikom omladine i AFŽ riješavaju pitanja u dotičnoj općini.

Ukidaju se kandidatske grupe. Kandidati koji su sposobni da uđu u Partiju biti će proglašeni partijcima ali zato se stvaraju šire i masovnije organizacije simpatizerskih grupa i iz toga će se najbolje simpatizere kandidovati kao kandidate. U koliko kandidovani dotični kandidati kroz 6 mjeseci ne budu sposobni da uđu u Partiju prestati će da budu kao kandidati.

Poslije diskusije prešlo se na četvrtu tačku dnevnog reda.

Ad 4) S.K.O.J.

SKOJ u obim općinama je vrlo mlada organizacija. Do otrog godine dana Skojem je rukovodila u obim općinama sama Partija, ali direktivama dobivenim za osamostaljenje Skoja Partija je to pokušala te je formirala Kotarski Komitet Skoja za otok Vis. Isprija Kotarski Komitet Skoja pošao je dobrim putem, ali odmah iza njegovog formiranja bili su skoro svi članovi raspršeni. Pošto se nije raspolagalo sa dovoljnim

brojem kadrova da se Komitet popuni, a i članovi koji su ostali na terenu — naročito sekretar Skoja — radi svog oportunističkog držanja bio je dosta kriv, tako da je i dalje Partija rukovala njime. Otrag 5—6 mjeseci bio je ponovno formiran Kotarski Komitet Skoja i pošao je dobrim putem. Okupio je oko sebe svu komunističku omladinu na otoku i preko nje dao inicijativu za stvaranje SMG u kojoj je okupio svu rodoljubivu omladinu.

Organizacijom Skoja rukovodi Kotarski Komitet Skoja koji ima 5 članova od toga jedna žena, koji vrši kontrolu nad dva općinska Komiteta — Vis i Komiža. U općinski Komitet Visa imade 4 člana. U općini Vis imade 4 aktiva u kojima je obuhvaćeno 73 Skojevca od [toga] 24 žene.

Općinski Komitet Komiža ima također 4 člana, sa 4 aktiva, u kojima je organizirano 77 Skojevaca od [toga] 35 žena.

Prema tome Kotarski Komitet Skoja imade kontrolu nad 8 aktiva sa ukupno 150 Skojevaca od toga 59 žena.

Glavna greška u radu je ta što se nije posvetilo dovoljno pažnje ženama i one koje su bile organizirane bile su u posebnim grupama te su izdana uputstva za stvaranje mješovitih aktiva i grupa.

Nadalje nije stvoren dovoljan broj kadrova tako da su morali u pojedinim općinama rukovoditi općinski komiteti a ne općinska rukovodstva. To je uglavnom krivnja odašiljanjem naših najboljih omladina u partizane. Ali ustrajnim radom Kotarskog Komiteta stvoreni su novi kadrovi te su date direktive za stvaranje općinskih rukovodstava u obim općinama.

SKOJ se sastoji većinom od mladih i novih ljudi u radu te je potrebno posvetiti više pažnje političko-teoretskoj naobrazbi. I ako je SKOJ bio inicijator za stvaranje USAOJ-a potrebno je da daje više podrške kao i da aktivno učestvuje i da Skojevci u USAOJ-u budu primjer ostaloj omladini.

Poslije ovog referata prešlo se na izbor Kotarskog Komiteta:

Predsjedništvo je predložilo komisiju od tri člana koja će ispitati i kasnije predložiti najbolje i najsposobnije članove Partije za sastav Kotarskog Komiteta čiji je broj određen na 7 članova.

Konferencija je ovaj predlog prihvatila jednoglasno i Komisija se povukla na vijećanje.

Nakon izvjesnog vremena komisija je Konferenciji predložila Kotarski Komitet kojeg je konferencija jednoglasno odobrila.

Nakon biranja Kotarskog Komiteta prešlo se na eventualije.

Povela se diskusija o manje važnim pojavama u radu te su članovi konferencije izmijenili razna mišljenja i u svemu je postignuta saglasnost.

Poslije ovoga konferencija je završena pjevanjem himne »INTERNACIONALE«!

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR ZRMANJA OD 24. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVOG KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA NA PODRUČJU PLAVNO—PRLJEVO¹

28. 3. 43
O. br. 44/43²

OPERATIVNI ŠTAB ZA SEKTOR
ZRMANJA
24 marta 1943 god.

Operativni izvještaj za
23 i 24. III. 1943 god.

ŠTABU I KORPUSA NOV HRVATSKE

23 marta:

Četničke bande toga dana napale su položaje 2 udarnog bataljona L.P.O.³ i jedne čete bataljona »M.O.«⁴ i to: položaj Kitu—Šijanovu Glavu i kote iznad Mračaja. Jačina neprijatelja bila je 450—500 četnika. Neprijatelj je uspio da zbaci sa položaja Kita (kota 676) i Šijanova Glava (kota 633) jedinice 2 udarnog bataljona L.P.O. koje su se povukle na liniju Plavno—Prljevo. Na sektoru bataljona »M.O.« neprijatelj je bio odbijen. Tada je ubačen u borbu 3 bataljon I udarne brigade na prostor između bataljona »M.O.« i 2 udarnog bataljona L.P.O. Sva tri bataljona dobili su zadatak da ponovo zbace neprijatelja sa novozauzetih položaja i gone ga. 2 udarni bataljon L.P.O. imao je zadatak da zauzme Kitu, 3 bataljon I udarne brigade imao je zadatak da zauzme Šijanovu Glavu a bataljon »M.O.« da napadne neprijatelja bočno dolinom Zrmanje. Navече je izvršen napad i neprijatelj je u panici napustio položaje i utekao.

Neprijateljski gubici u toku ove borbe iznose: oko 20 mrtvih i nepoznati broj ranjenih (na bojnom polju ostalo je 13 četničkih lešina).

Sopstveni gubici: 2 mrtva i 9 ranjenih.

Zarobljena dva četnika, a dvojica su se dobrovoljno predala.

Plijen: jedan mali bacač, jedan sanduk malih mina, jedan p. mitraljez (šoša), 14 pušaka, 1500 metaka, 4 konja sa samarima, 180 paketa duhana, 2 kazana sa gotovom večerom, nešto bombi, šatorskih krila, čebadi i drugog materijala.

24 marta:

Toga dana u ranu zoru četničke bande napale su položaj Viojla (kota 885), Debelo Brdo i Popova Muda (kota 851). Te položaje držao je

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 53/5, k. 421B.

² Datum i broj pod kojim je izvještaj zaveden u Štabu Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske.

³ Lički NOP odred.

⁴ »Marko Orešković«.

4 bataljon L.P.O. Neprijatelj je napadao sa snagama jačine 200—300 četnika (bataljon Špire Lukića i Krupljanska četa). 4 bataljon L.P.O. povukao se sa položaja Viojla i Debelo Brdo, nakon kratke i bliske borbe. Odmah je izdato naređenje 2 i 4 bataljonu I udarne brigade da neprijatelja zaobiđe s obadva krila i na taj način pokušaju uništiti. 4 bataljon krenuo je iz Doljana pravcem Doljani—Vršak (kota 725)—Zekićevo Stan, a Drugi bataljon I udarne brigade krenuo je sa jednom četom pravac Debelo Brdo, dok sa ostale dvije čete sedlom između Debelog Brda i Popovih Muda. Četnici čim su osjetili ovaj manevar pobjegli su u pravcu Turovca.

Neprijateljski gubici: neprijatelj je imao nepoznat broj mrtvih i ranjenih, ali se cijeni da svakako taj broj nije velik.

Sopstveni gubici: jedan mrtav i 3 ranjena.

Broj zarobljenih četnika jest 4 i jedan se dobrovoljno predao.

Plijen u oružju i materijalu: 7 pušaka, 700—800 metaka, nešto bombi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar

Branko⁵ v. r.

Komandant:

M.⁶ Sakić v. r.

P.S. Lista gubitaka naknadno će se dostaviti.

BROJ 114

**IZVJEŠTAJ INSTRUKTORA CK KPJ SVETISLAVA STEFANOVIĆA
OD 26. OŽUJKA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO-
-POLITIČKOJ SITUACIJI U DALMACIJI NAKON POVLAČENJA
DEVETE DIVIZIJE IZ DALMACIJE¹**

26. III. 1943. godine.

**CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE**

Dragi drugovi!

Pokušavali smo da se sa vama povežemo direktnim putem, ali uslijed toga što nismo znali mjesto vašeg prebivanja to nam nije uspjelo, te smo prisiljeni da s vama dođemo u kontakt ovim malo zaobilaznim putem i da vas istovremeno obavjestimo o prilikama kod nas.

⁵ Branko Desnica.

⁶ Mićun Sakić.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 26/579—583.

1) POLITIČKE PRILIKE

I. Poslije napuštanja Imotskog, povlačenja naše divizije² sa terena Dalmacije, kao i uopće u vezi sa neprijateljskom ofanzivom³ političko stanje u Dalmaciji je slijedeće. Narod je u priličnoj mjeri zastrašen i živi u stalnom strahu od neprijateljskih ofanziva, jer Talijani, ustaše i Nijemci stalno se prijete time, a s vremena na vrijeme tu i tamo načine i po koji manji ispad. Okupator, ustaše, četnici i razni petokolonaški i drugi protinarodni elementi iz raznih bivših građanskih stranaka na sva zvona trube kako je Narodno-Oslobodilačka Vojska razbijena, uništena i još mnogo drugih laži. Isto tako i priličan broj ranije prikrivenih neprijatelja n.o. borbe iz redova HSS i drugih građanskih stranaka sada sve jasnije pokazuju pravu boju lica svoga, govoreći: »pa da bome, znali smo mi da će to tako biti, mi smo vam lijepo govorili da se ne treba prenageliti, da se treba malo razmisliti, pričekati i t.d.« Sve to skupa, a naročito u početku tu i tamo uspjelo im je da unesu zabunu, pokolebaju povjerenje i vjeru naroda u našu snagu. Svemu tome u priličnoj meri su doprineli i razni dezerteri (neki dolaze čak i od Jablanice), koji su se razmilili po selima i da bi opravdali svoje dezerterstvo izmišljali trista čuda, unose paniku u narod, kako smo razbijeni opkoljeni, kako je naša vojska raspuštena i t.d. Tim dezerterima iz naših brigada pridružuju se i onih 800 novomobilisanih, koje smo slali za Glavni štab Hrvatske za brigadu Rade Končar,⁴ a koji se usljed neprijateljske ofanzive nisu mogli dalje od Grahova, a kada je neprijatelj nadirao dalje sve se to rasulo i oni se raznim putevima vraćali kućama i unose paniku i demoralizaciju među narod. Uporedo s tim okupator, ustaše i četnici povećavaju teror na narodom i vrlo je aktivna avijacija. Skoro svakodnevno bombarduju nam pojedina mjesta naše oslobođene teritorije, a naročito Primorje. Učestale su blokade Talijana i četnika u Sjevernoj Dalmaciji, kaznene ekspedicije po Pelješcu i Korčuli, sve žešće represalije i proganjanja partizanskih familija.

II. Problem prehrane naroda, kao i same naše vojske iz dana u dan postaje sve gorućiji problem, koji nas u priličnoj mjeri zabrinjava. Narod je ekonomski strašno iscrpljen, glad sve više zahvaća sela, i to je postalo opća pojava. Sve su češći slučajevi smrti od gladi. To teško ekonomsko stanje iskorištava neprijatelj i ustaše, te tu i tamo dijele izvjesne mrvice, te poslije toga rastrube na sav glas, kako pomažu narodu istovremeno govore kako smo mi narod doveli do gladi. Na Braču u jednom selu bio je slučaj smrti od gladi. Došli su Italijani, ljubili mrtvacu i podijelili narodu nešto hrane. Istu tu taktiku u nekim mjestima primjenjuju i ustaše. Ustaše, kada upadaju sada u sela, koja smo mi ranije držali, ili koja su pod našom kontrolom, ponašaju se prema narodu prilično blago, a po nekad im donesu i po nešto hrane.

III. Povlačenje jednog dijela naših vojničkih snaga iz Dalmacije, teror i represalije okupatora i njegovih slugu, glad, pojačano neprijatelj-

² Deveta dalmatinska divizija.

³ Riječ je o Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

⁴ Trinaesta proleterska brigada »Rade Končar« koja je djelovala u Žumberku.

sko proganjanje, sve jače aktiviziranje neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe sve se to odražava na raspoloženje masa, koje se izražava u izvjesnoj utučenosti, zabrinutosti, pa do izvjesne mere zamorenosti i straha. Ne gledajući na sve te teškoće i nedaće narod Dalmacije je naš pored ostalih činjenica govori nam i ta da mi još uvijek imamo mogućnosti za mobilizaciju i to na dobrovoljnoj osnovi. Mi smo sada privremeno obavili mobilizaciju, a neke mobilisane usljed prehrane i oskudice u oružju privremeno ostavili kućama i čim nam se ukaže mogućnost precacivanja za Glavni Štab Hrvatske i k vama, ponovo ćemo ih mobilisati.

IV. Pavelić i Nijemci usiljenim tempom pojačavaju mobilizaciju za vojsku i za radove u Njemačkoj. U nekim mjestima narod nešto zbog straha pred represalijama, nešto od gladi odaziva im se. Neki od tih mobilisanih pišu nam pisma u kojima nas mole da im ne zamjerimo, da su oni bili i ostaju naši, ali da su prisiljeni.

U vezi sa svim tim događajima i stanjem Pokrajinski Komitet Partije i Oblasni SKOJA uputili su jedno cirkularno pismo⁵ svim Partijskim i Skojevskim organizacijama, isto tako upućena su i cirkularna pisma od strane N.O.O. Dalmacije svim N.O. Odborima,⁶ kao i pismo upućeno svim organizacijama A.F.Ž. Istovremeno izdali smo jedan letak narodu što vam sve to u prilogu dostavljamo. Letak pored Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije i Grupe Partizanskih odreda Dalmacije potpisan je i od Štaba IV. Operativne Zone. Štab IV. Operativne Zone smo potpisali s jedne strane zbog toga, što je on jako popularan kod naroda Dalmacije, a s druge strane što neprijatelj širi laži kako se je Štab IV. Zone rasturio, razbijen i tome slično i samim tim želi da prikaže kako se naše dalmatinske jedinice raspale. Istovremeno održavamo po selima konferencije i zborove na kojima objašnjavamo narodu sve događaje, bodrimo ga i ukazujemo daljnju perspektivu naše uspješne borbe kao i zadatci koje stoje pred njim.

2) VOJNIČKI POLOŽAJ

I. Poslije zauzimanja Duvna od strane Nijemaca jedan deo njihove vojske uputio se je izgleda nam prema Prozoru, a jedan dio skupa sa ustašama, došli su u Aržano. Istovremeno oko 1.000 četnika (Hercegovača),⁷ koji su bili u Zagvozdu, krenuli su od Zagvozda prema Imotskom. Uput su pljačkali palili i ubijali. U Imotskom su također popljačkali, nisu se dugo zadržavali i produžili put prema Hercegovini. Poslije toga dolazi do zauzimanja Imotskog od strane Nijemaca, domobrana i ustaša. Onih Nijemaca, koji su bili u Aržanu, a djelomično i onih, koji su ostali u Duvnu. Kroz sva sela gdje su prolazili Nijemci i ustaše, odmah su proglašavali opću mobilizaciju i kupili narod. Prema obavještajnoj službi, koja nas izvještava u Imotskom ima sada oko 2.000 koje Nijemaca, ustaša i domobrana, koji izjavljuju da će u najskorije vrijeme krenuti prema

⁵ Vidi dok. br. 93.

⁶ Vidi dok. br. 58.

⁷ Odnosi se na hercegovačke četnike majora Bačovića koji su iz Kninske krajine povučeni u Hercegovinu radi sudjelovanja u Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

Primorju, koga misle da zaposjednu. Međutim njihov se broj svakodnevno mijenja, pošto jedni odlaze, a drugi dolaze u raznim pravcima. 7. o. m.j. Talijani su od Vrgorca prema Rašćane—Kozica uputili oko 700 crnogorskih i hercegovačkih četnika, koji su, zauzevši Rašćane i Kozicu, pokušali prodor prema Biokovu (Šošiće) i došli do Saranča.⁸ Uslijed panike kod samog Štaba Biokovskog Odreda, kao i slabog morala boraca, mi smo se bili povukli u Biokovo. Međutim četnici od Saranča nisu dalje prodirali u Biokovo, te su se sutra dan naglo povukli i pošli prema Vrgorcu. Prema podacima obavještajne službe Talijani su skoro ispraznili svoj garnizon u Vrgorcu, ali je istovremeno došlo do 800 domobrana ustaša i nešto Nijemaca. Oni su izdali naređenje seljacima da odmah pristupe opravljajući cesta od Vrgorca prema Zagvozdu, cestu Vrgorac—Makarska, koja ide preko Biokova, kao i neke druge ceste. Isto tako obavještajna služba nas obavještava da oni govore da će u najskorije vrijeme preduzeti akcije čišćenja Biokova i zaposjedanje obale u Primorju, koju mi držimo.

II. Ma da nemamo potpunih podataka, ali time što raspoložemo, vidi se da se u Sinju vrši izvjesna koncentracija neprijateljskih snaga. U Sinju, prema podacima, ima oko 3.000 ustaša i domobrana, oko 6.000 Talijana. U posljednje vrijeme Talijani sve u većim količinama dovlače ratni materijal i hranu. Isto tako ima nešto Talijanske, ustaške i domobranske vojske u Trilju, ali veće koncentracije neprijateljskih snaga u Trilju. Ovi iz Sinja stalno nagovještavaju da će preuzeti ofanzivu prema našem oslobođenom teritoriju Muć—Lečevica i da bi ona navodno trebala otpočeti krajem ovog mjeseca. Neko naročito pojačavanje neprijateljskih garnizona u Sjevernoj Dalmaciji ne primjećuje se, ma da su na tome sektoru, naročito s onu stranu Krke, učestale blokade od strane Talijana i četnika. Prema podacima, koje dobivamo, od O.K. Knin, da se Talijani povlače iz Knina, kao i to da su jedan dio svojih snaga povukli iz Like i sa sobom sve povlačili, čak da su i dizali i šine sa željezničke pruge, kao i to da u Kninu skidaju i prozore sa svojih kasarna. Prema pričanjima Talijani su trebali da predadu vlast četnicima, a po nekim verzijama i ustašama.

3) NAŠA VOJSKA

I. Za ovo kratko vrijeme, od kako je formiran štab Grupe Odreda,⁹ postignuto je dosta na formiranju odreda u Dalmaciji. Tako na pr. formiran je odred Srednje Dalmacije sa tri bataljona, 400 boraca, 800 pušaka, 6 puškomitraljeza.¹⁰ Mosorski bataljon 190 boraca — 150 pušaka, 2 puškomitraljeza,¹¹ Sinjski bataljon 129 boraca 100 pušaka 1 puškomitraljez.¹² U Sjevernoj Dalmaciji 3 čete 100 pušaka, 5 puškomitraljeza.¹³ Isto tako formiran je i Biokovski Odred sa tri bataljona 550 boraca — 400 pušaka, 9 automatskih oružja.¹⁴ U svim ovim jedinicama formirani

⁸ Vidi dok. br. 119.

⁹ O formiranju Štaba grupe NOP odreda Dalmacije vidi dok. br. 64, 66 i 98.

¹⁰ Vidi dok. br. 114.

¹¹ i ¹² Vidi dok. br. 102 i 114.

¹³ Primorska, Šibensko-drnjska i Prominska četa.

¹⁴ Vidi dok. br. 119.

su Štabovi i komande, ma da tu i tamo nedostaje nam po koji politički komesar ili zamjenik. Mi nastojimo da te praznine u najskorije vrijeme popunimo, ma da je u formiranju štabova, kao i cjelokupne naše vojske u velikoj mjeri pomogla Partija davajući priličan broj kako političkih, tako i vojničkih rukovodilaca, što ćemo i ubuduće činiti.

II. Ogromna većina ljudstva, koje se nalazi u ovim našim odredima i bataljonima, to su drugovi sada novomobilisani prilično sirovi, te zbog toga i sami odredi i bataljoni nisu u dovoljnoj mjeri organizaciono, vojnički i politički utvrđeni, što smo za ovo kratko vrijeme prilično uspjeli, ali sve to nije ono, što bi trebalo biti. Naročito nastojimo da u tom tako sirovom elementu pojačamo partijsko i skojevsko jezgro.

III. Kao jedan od preduslova za vojničko i političko učvršćenje naših odreda i bataljona postavilo se i izvođenje akcija. Za ovo vrijeme oni su izveli nekoliko manjih uspelih akcija. Tako na pr. jedna Šibenska četa nedaleko od Trogira napala je jednu grupu od 50 talijanskih vojnika, koji su gradili bunkere na jednom brdu poviše Trogira.¹⁵ U borbama maši su ubili 42 vojnika, među njima i oficira, 5 zarobili, a ostalo je ranjeno. Zaplijenili su 26 pušaka, 3 puškomitraljeza, nešto municije i druge ratne sprema. Mi smo imali samo jednog ranjenog i 1 mrtav. Kao represalija na tu našu akciju streljano je u Trogiru 19 taoca, koji su većinom iz Trogira i okolice. — Oko prvog o.m.j. ustaše iz Dicma i Sinja bili su zauzeli selo Neorić u namjeri da se odatle probiju prema Muću. Naši su ih izbacili iz Neorića, tako da je sada Neorić u našim rukama. — Na pruži Sinj—Split jedinica Splitskog odreda postavila je nagaznu minu na koju je naletjeo jedan neprijateljski tenk, koji je odleteo u zrak, a istog momenta na razbijeni tenk naletjeo je i jedan talijanski kamion, koji je također nastradao.¹⁶ 8. ovog mj. ustaše su pokušale ispad iz Makarske prema Tučepi. Poslije nekoliko sati borbe naši su ih ponovo vratili u Makarsku sa izvjesnim gubitcima.¹⁷ — Oko 20 o.m.j. ustaše su od Neretve pokušali ispad u neka naša sela. Jedinica Biokovskog Odreda sačekala ih je i nanijela im gubitke oko 15 mrtvih. — Isto tako na području Biokova svakodnevno se vode manje borbe sa ustašama, a nekad i sa Talijanima, koji upadaju u naša sela radi pljačke i teroriziranja stanovništva.¹⁸

4) PARTIJSKA ORGANIZACIJA

I. Prema predviđenom planu, koga smo izradili na posljednjom sastanku P.K., u vezi sa održavanjem Okružnih Partijskih Konferencija i učvršćivanjem partijskih organizacija do sada smo uradili slijedeće. Održana je okružna konferencija za Srednju Dalmaciju,¹⁹ na kojoj je bilo prisutno 43 delegata iz partijskih, organizacija sa terena i vojske. Konferencija je i pored izvjesnih nedostataka ipak uspjela. Na njoj su se pretresla sva goruća pitanja partijskog rada, a naročito se sa svom ozbiljnošću postavljalo pitanje organizacionog učvršćivanja naše Partije,

¹⁵ Akcija je izvedena 10. ožujka 1943. Vidi dok. br. 102, 238, 239, 242 i 243.

¹⁶ Vidi dok. br. 102, 106, 115 i 260.

¹⁷ i ¹⁸ Vidi dok. br. 119.

¹⁹ Vidi dok. br. 86.

kao i to da se poveća političko-ideološki nivo partijskih članova, kako već postojećih, tako i onih, koje ćemo u buduću primati. Na konferencijama se detaljno raspravljalo i pitanje pomoći vojsci. Konferencija je izabrala nov Okružni Komitet. Isto tako održana je okružna konferencija za Južnu Dalmaciju i otoke Hvar—Brač—Vis. Predviđena konferencija zbog učestalih neprijateljskih blokada i racija te je ona za izvjesno vreme odgođena.²⁰ Drug Stevo,²¹ koji je bio tamo od strane P.K. izvršio je predviđenu reorganizaciju toga okružja na dva okružja tako, da sada tamo imamo okružje Zadar i okružje Šibenik, sa dva okružna Komiteta O.K. Šibenik pridodat je drug Bunko,²² Valent²³ i Giljak,²⁴ a O.K. Zadar drugovi Karlo,²⁵ Stevo²⁶ i Vodopija.²⁷ Ova rukovodstva će u najskorije vrijeme pripremiti konferencije za obadva okružja. — Mi sada vršimo pripreme za konferenciju Makarskog okružja, koja će se održati kroz koji dan. Istovremeno koristimo naš boravak na ovome Okružju, te održavamo jedan srednji partijski kurs, na kome učestvuju oko 17 kursista. Pošto ne raspoložemo sa tačnim podacima kako su u detaljima tekle održane konferencije, to ćemo vam u našem slijedećem izveštaju detaljnije pisati i obavjestiti vas. U ovom međuvremenu isto tako održano je i nekoliko kotarskih konferencija A.F.Ž. kao i Kotarskih N. Oslobodilačkih Odbora, na kojima su pretresena pitanja današnjice i postavljeni konkretni zadatci.

II. Sa svima našim Okružjima imamo vezu izuzev sa O.K. Livno za koga ne znamo u kome se pravcu povukao i gdje se sada nalazi. Nešto su nam otežane veze sa O.K. Knin. I pored donekle promjenjenih uslova rada Agitprop i tehnika funkcionišu normalno.

*
*   *
*

Dok pišemo ovaj izvještaj stiže nam kurir iz Srednje Dalmacije, koji je donio izvještaj o neprijateljskoj ofenzivi na sektoru Muć—Mosor.²⁸ Talijani su 19. o.mj. naveče izašli sa jačim snagama iz Klisa Grla na Kočinje brdo popravljati put i noću se povukli. 20. izjutra otpočela je ofenziva u tri pravca Klis—Grb,²⁹ Dicmo—Neorić i Hrvace—Zelovo. U ofanzivi je učestvovalo oko 5.000 Talijana predvođeni ustašama i izbjeglicama. Neprijatelj je upotrebio tenkove, blindirana kola, topove i bacače. Naši postavili 4 nagazne mine, koje su sve eksplodirale. Jedna je od njih razbila tenk. Poslije podne prodrli su u Muć i predvečer se uspjeli na Mosec sa istočne strane predvođeni domaćim izrodima, koji su teren dobro poznavali, dok su prije toga te položaje dobro očistili topovima i bacačima. Naši borci nisu bili najbolji. Oni koji su imali braniti

²⁰ Vidi dok. br. 244, 253, 255 i 257.

²¹ Andrija Božanić-Stevo.

²² Nikola Sekulić-Bunko.

²³ Ivo Družić-Valent.

²⁴ Ante Bego-Giljak.

²⁵ Marijan Zuvčić-Karlo.

²⁶ Lukica Belamarić-Stevo.

²⁷ Srećko Vodopija.

²⁸ Vidi dok. br. 106, 263, 265, 266, 268, 269, 270 i 272.

²⁹ Tako stoji u originalu.

Zelovo, bez borbe su se povukli u Svilaju, gdje se nalazi i Štab Grupe odreda. Drugih podataka o toku ofanzive za sada nemamo. U slučaju da nas neprijatelj potisne sa jačim snagama, kojima se mi nećemo moći oduprijeti i momentalno budemo prisiljeni sa ovoga terena Mosor—Bio-kovo, mi ćemo se povlačiti svakako Kamešnica—Dinara. To će biti u krajnjoj nuždi.

Nama se radi jedna prijemno-predajna radio-stanica. Fale nam još izvjesni detalji, preduzeli smo korake da ih nabavimo i mi se nadamo da ćemo je u najskorije vrijeme imati sposobnu za rad. Njen kapacitet bi bio 250—300 kilometara da može predavati. U tom slučaju, ako nam pođe za rukom, da je osposobimo za rad, potrebno bi bilo da nam vi vašom prvom vezom pošaljete potrebna uputstva kako i na koji način ćemo preko nje sa vama održavati vezu. Mi ovdje imamo radiotelegrafistu, koji može da prima na morzeovoj azbuci. Za sada ovoliko.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Čeća,³⁰ s. r.

BROJ 115

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SPLITSKOG NOP ODREDA OD 29. OŽUJKA 1943.
OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
O FORMIRANJU ODREDA¹**

Š T A B

Splitskog Partizanskog Odreda

Broj službeno

29. marta 1943. godine

Položaj

Drugarskom O.K. K.P.H. za srednju Dalmaciju

Dragi drugovi!

Kako vam je poznato da je osnovan ovaj Odred² koji u svom sastavu ima 41 partijca, većinom mladih, odnosno, nedavno primljenih u Partiju.

Obzirom na zadatke koji se postavljaju pred naš Odred, potrebno je da nam dadete pomoć u svim pravcima, kao literaturi, tako po mogućnosti i u partijskom kadru. U koliko imate jedan raspoloživi Šapirograf to nam ga pošaljite odmah, jer nam je isti nužno potreban.

Drugarski Vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkoma,

B. Pecić v. r.

³⁰ Svetislav Stefanović-Čečo.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 7/535.

² O formiranju Splitskog NOP odreda vidi dok. br. 102 i 106.

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 29. OŽUJKA 1943.
ŠTABU SPLITSKOG NOP ODREDA O MOGUĆNOSTI USMJERAVANJA
AKCIJA PREMA KOSOVSKOJ DOLINI¹**

OKRUŽNI KOMITET K.P.H.

KNIN

Broj: službeno
29 marta 1943 god.

Drugarskom

Štabu Splitskog Partizanskog Odreda

Položaj

Dragi drugovi,

Primili smo Vaše dopise od 28—III ov. god. te Vam na iste odgovaramo:

na našem sektoru mogli bi vršiti akcije u pravcu Kosovske doline po selima: Polaći, Biskupiji, Orliću i Turiću. Po ovim selima okupator je organizovao vrlo male četničke bande koje su dosta slabo naoružane (po izvještajima bez automatskog oružja) a osim toga vrlo su slabog morala. Do sada te bande nisu vršile nikakovih vojničkih akcija već su terorisali i pljačkali naše simpatizere. Čišćenjem pomenutih sela mi bi mnogo dobili kako u vojničkom tako i u političkom pogledu jer bi onemogućili upliv četničke organizacije. Ne raspoložemo sa podacima o snazi neprijatelja u ostalim selima Kosovske doline već ćemo Vas povezati sa Centrom II Odsjeka ob. službe za Sjever. Dalm. da Vas detaljno obavjesti.

Pitanje ishrane, mišljenja smo, da bi mogli riješiti putem smjene koja se vrši ovdje i na Uništima preko Partizanski Straža. Bili smo obavješteni da na Uništima kod naše Straže postoji izvjesna količina vojničke soli te bi se ta so mogla u Bosni zamjeniti za žito i grah. U pogledu te soli zatražite podatke od komandira Part. straže sa Uništa. Osim toga čišćenjem pomenutih sela postoji mogućnost rekviriranja hrane od narodnih neprijatelja ali ne u velikoj količini.

Za sada nismo u mogućnosti da Vam pružimo pomoć u literaturi, jer već duže vremena naša tehnika ne radi uslijed pomanjkanja radio aparata. Kako vam je javljeno na Vještica gori postoji jedan radio-aparat te smo se bili obratili Štabu G.P.O.D.² da nam dozvoli da ga predignemo, jer time bi riješili pitanje literature i vijesti koje su neophodno potrebne. U koliko se kod vas nalazi drug Milić zamolite ga da nam što hitnije

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 7/534.

² Štab Grupe partizanskih odreda Dalmacije.

izda odobrenje da isti predignemo. Što se tiče Partijskog kadra za naše
Odrede za sada nismo u mogućnosti da vam dademo pomoć.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za
OKRUŽNI KOMITET K.P.H
K N I N

Potpis nečitljiv

OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
K N I N
Broj:službeno
29 Marta 1943. god.

Drugaraku

Stabu Splitskog Partizanskog Odreda

P o l o ž a j

Dragi drugarci,
primili smo Vaše dopise od 28-III ov. god. te Vam na isto
odgovaramo:

na našem sektoru mogli bi vršiti akcije u pravcu kosovske doline po selima: Polnači, Biskupiji, Orliću i Turidu. U ovim selima okupator je organizirao vrlo male četničke bande koje su dosta slabo naoružane i po izvještajima bez automatskog oružja, a ova toga vrlo su slabog morala. Do sada te bande nisu vršile nikakvih vojničkih akcija već su terorisali i pljačkali naše simpatizere. Činjenje pomenutih sela ni bi mnogo dobili kako u vojničkom tako i u političkom pogledu. Jer bi omogućili upliv četničke organizacije. Ne raspoloženo su podatcima o našim neprijateljima u ostalim selima kosovske doline već ćemo Vas povesti na Centar ili Odojeka ob. službu na Ujev. Dalm. da Vas detaljno obavjesti.

Pitanje ishrane, stajanja svojda bi mogli riješiti putem seljeno koja se vrši ovdje i na Uništima preko partizanski Straža, bili smo obavješteni da na Uništima kod naše Straže postoji izvjesna količina vojničke soli te bi se ta so mogla u jednom zamjeniti za žito i grah. U pogledu te soli zatražite podatke od komandira part. Straže za Uništa. Osim toga činjenjem pomenutih sela postoji mogućnost razviranja hrane od narednih neprijatelja ali ne u velikoj količini.

Za sada nismo u mogućnosti da Vam pružimo pomoć u literaturi, jer već dugo vremena naša tehnika ne radi uslijed pomankanja radio aparata. Iako nam je javljeno da na Vještica gori postoji jedan radio-aparat te smo se bili obratili Stabu G.P.O.D. da nam dozvoli da ga predignemo, jer time bili riješili pitanje literature i vijesti koje su neopodno potrebne. U koliko se kod vas nalazi drug. Lilić zamolite ga da nam štohitnije izda odobrenje da isti predignemo. Što se tiče Partijskog kadra za naše Odrede za sada nismo u mogućnosti da vam dademo pomoć.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Za
OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
K N I N

Faksimil dokumenta broj 116

PROGLAS MJESNOG KOMITETA KPH SPLIT IZ OŽUJKA 1943. GRAĐANSTVU SPLITA U POVODU UBOJSTVA FAŠISTE GIOVANNIJA SAVO S POZIVOM U JOŠ OŠTRIJU BORBUI PROTIV OKUPATORA I NJIHOVIH SLUGU¹

RODOLJUBI — SPLIĆANI!

Već skoro 2 godine našim lijepim hrvatskim Splitom vršljaju bijesni fašistički psi. Uklonili su sve vanjske znakove hrvatskoga Splita, nemilosrdno uništavaju naš živalj, odnarođuju našu omladinu, obeščašćuju naše žene, majke i sestre.

Uveli su Rimsku civilizaciju ćuškanje i batinanje mirnih prolaznika ulicom, izgladnjavanje našeg svijeta pomoću deka, silovanja koja vrše policijski agenti, zvjerska mučenja na policiji, umorstva nevinih, streljanja maloljetnika, teror kriminalnih tipova — počam od questora pa do questurina itd. itd.

To su nam dinijeli ti »civilizatori«, to nam je propovjedao fašista Giovanni Savo, koji je prvi počeo vlastoručno ćuškat prolaznike i razbijati hrvatske natpise po splitskim ulicama. Giovanni Savo u svom kriminalnom nagonu organizira umorstvo druga LUČIĆ-LAPČEVIĆA,² shrvanog dugim zatvorom, bolesnog izvlače iz Osamnice i u vojničkom kamionu ga strijeljaju i bajonetom probadaju.

Stigla je zaslužena kazna Giovannu Savu³ tog ubojicu ali još žive njegovi pomagači.

I najnovije žrtve iz Trogira traže osvetu i oni će biti osvećene.⁴

Ali još to društvo nije potpuno. Dok London spominje da su rodoljubi izvršili atentat na Giovanni Savu dotle prodane duše, splitski četnici, koji si prisvajaju naziv anglofila uzveličavaju svojim prisustvom pogreb G. Save zajedno sa svojim takozvanim neprijateljima a u stvari saveznicima, ustašama.

RODOLJUBI — SPLIĆANI!

Povedimo još oštriju borbu protiv fašističkim okupatorima i njihovim slugama ustašama i četnicima Draže Mihajlovića.

Osvetimo naše borce, borce za slobodu našeg naroda!

Nedajmo da nam fašistička gamad zulumčari našim Splitom!

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 32/1—2, k. 571.

² Lavčević je ubijen 23. prosinca 1942. godine. Vidi knj. 4, dok. br. 168 i 343.

³ Vicefederala fašija u Splitu, ranio je 11. veljače 1943. godine skojevac Ante Čerina. Podlegao je ranama u vojnoj bolnici u Splitu 18. ožujka 1943. g. Vidi dok. br. 200, 202 i 257.

⁴ Talijani su 12. ožujka 1943. godine za odmazdu strijeljali u Trogiru 19 talaca. Vidi dok. br. 243.

SLAVA DRUGU LUČIĆ-LAPČEVIĆU!
SLAVA TROGIRSKIM ŽRTVAMA!
SLAVA ŽRTVAMA ZA SLOBODU NAŠEG NARODA!
SMRT FAŠISTIČKIM UBICAMA I IZDAJICAMA ČETNICIMA I
USTAŠAMA!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Split — ožuljak 1943

MJESNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
S P L I T

RODOLJUBI - SPLIĆANI !

22/1-2
571

Već skoro 2 godine našim lijepim hrvatskim Splitom vršljaju bijesni fašistički psi. Uklonili su sve vanjske znakove hrvatskoga Splita, nemilo srčno uništavaju naš živalj, odnarođuju našu omladinu, obeščašćuju naše žene, majke i sestre.

Uveli su Rimsku civilizaciju čuškanje i batinanje mirnih prolaznika ulicom, izgladnjavanje našeg svijeta pomoću deka, silovanja koja vrše policijski agenti, zvjerska mučenja na policiji, umorstvo nevinih, streljanje maloljetnika, teror kriminalnih tipova - počam od questora pa do questura na itd. itd.

To su nam donijeli ti "civilizatori", to nam je propovjedaio fašista Giovanni Savo, koji je prvi počeo vlastoručno čuškat prolaznike i razbijati hrvatske natpise po splitskim ulicama. Giovanni Savo u svom kriminalnom nagonu organizira umorstvo druga LUČIĆ-LAPČEVIĆA, sbrvanog dugim zatvorom, bolesnog izvlače iz Osamnice i u vojničkom kamionu ga strijeljaju i bajonetom probadaju.

Stigla je zaslužena kazna Giovanniu Savu tog ubojicu ali još žive nje govori pomagači.

I najnovije žrtve iz Trogira traže osvetu i oni će biti osvećene.

Ali još to društvo nije potpuno. Dok London spominje da su rodoljubi izvršili atentat na Giovanni Savu dotle prodane duše, splitski četnici, koji si prisvajaju naziv anglofila uzveličavaju svojim prisustvom pogreb G. Save zajedno sa svojim takozvanim neprijateljima a u stvari saveznicima, ustašama.

RODOLJUBI - SPLIĆANI !

Povedimo još oštriju borbu protiv fašističkih okupatora i njihovim slugama ustašama i četnicima Draže Mihajlovića.

Osvetimo naše borce, borce za slobodu našeg naroda!

Nedajmo da nam fašistička gamad zulumčari našim Splitom !

SLAVA DRUGU LUČIĆ - LAPČEVIĆU !

SLAVA TROGIRSKIM ŽRTVAMA !

SLAVA ŽRTVAMA ZA SLOBODU NAŠEG NARODA !

SMRT FAŠISTIČKIM UBICAMA I IZDAJICAMA ČETNICIMA I USTAŠAMA !

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

Split - ožuljak 1943

MJESNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
S P L I T

Faksimil dokumenta broj 117

**PORUKA PJESNIKA VLADIMIRA NAZORA IZ OŽUJKA 1943.
UPUĆENA DALMATINCIMA ZA VRIJEME ČETVIRTE
NEPRIJATELJSKE OFENZIVE¹**

»Drugovi i braćo Dalmatinci!

Negdje iz veličanstvenih planina što prave zaleđe naših jadranskim žalima, šaljem vam pozdrav i ovu poruku.

Pobjegao sam iz ropstva i sramote takozvane Nezavisne Države Hrvatske, da se nadišem svoje slobode i da se prožmem osjećajem nacionalne časti i ljudskog dostojanstva. Izložio sam se tvrdom načinu života, pomanjkanju i najčednijih udobnosti, tjelesnim naporima i mukama, ali se čovjek u meni oslobodio težine, dobio nova krila, našao cilj, kojem mora težiti u ove dane toliko kobne ne samo za naš narod nego i za čitavo čovječanstvo. Jadan je svaki koji u ovome sudbonosnom sukobu i obračunu mora sjediti na kućnom pragu, da bojažljiv, mlitav i malodušan misli samo na svoje lične i sitne koristi!

Braćo i drugovi iz moje rodne pokrajine, nema nikoga koji bi nam mogao predbaciti da smo ikada bili mlitavci, ljudi bez ponosa i bez kičme, krotka ljudska marva u tuđem ropstvu.

Kod nas se ustrojila hrvatska država pod narodnim vladarima; vodili su borbu s Venecijom, braneci naše zaljeve i otoke, naša sela i gradove; Neretljani bijahu trepet i strah negdašnjih Mlečana na moru; senjski su uskoci bili naše primorske krvi; Ravni Kotari bijahu kolijevka junačkih serdara, zagorski su se Dalmatinski borili s Turcima, a u novije doba Poljičani se opirali generalima silnog osvajača cara Napoleona; brodovi talijanskog admirala Persana utapali se kod Visa smjelošću i vještinom dalmatinskih mornara.

Hrvatski ponos, hrvatski prkos i hrvatsko junaštvo pokazalo se kroz vjekove djelima naših otaca i pradjedova. Mlitavost, ravnodušnost, prilagođavanje tuđim autoritativnim zahtjevima, savijanje šije pred otimačima, puzanje pod tuđinskom petom i sve te sramote i svi ti poroci nisu još nikada okaljali Dalmatince. Pa neće ni u dane što ih sada proživljavamo. U zaleđu Dalmacije rasplamsao se i gori uvijek jačom žestinom rat partizana protiv fašizma. Hrvati i Srbi, katolici, pravoslavni i muslimani digoše se protiv okupatora, protiv Nijemaca, Talijana i njihovih slugu i robova, ustaša i četnika, koji pale kuće, kolju ljude, uništavaju imanja, sela i varoši.

Ili se pustiti zaklati i istrijebiti zauvijek, ili se dignuti i obraniti.

Trećega nema.

Jao mlitavcima i strašljivcima!

Njima nema spasa: oluja će ih zahvatiti, ma koliko se čuvali i pri-tajivali.

¹ Poruka je objavljena u listu »Dnevne vijesti«, organ Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, br. 39 od 12. travnja 1943. Muzej narodne revolucije — Split.

Drugovi i braćo Dalmatinci!

Partizani su od negdašnjih pojedinih, gotovo nenaoružanih skupina sastavili čete i bataljone, pa brigade i divizije, narasli su u korpuse, u čitavu vojsku, koja dobro vođena i uvijek bolje opremljena — tuče u našoj zemlji okupatora, bije, goni i kažnjava i četnike i ustaše, brani narodu život i njegovo imanje.

Narod je progledao i diže se na ustanak, pridružuje se nama, počinje ma gdje bilo — kupiti se, organizirati se i ulaziti u borbu na partizanski način. Već postoji čitava dalmatinska divizija i Dalmatinci su se istakli kod Jajca, Prozora i Jablanice. Ali što više to korisnije i časnije!

Neka se svaka dalmatinska planina pretvori u partizansku tvrđavu, svaki naš zaljev u gusarsko gnijezdo protiv otimača našeg naroda, svaki naš otok u klisuru o koju će se razbiti leđa grabežljivog okupatora.

Dalmatinsko Zagorje i Primorje neka listom stanu!

Sve se može kad se hoće.

Stupite, drugovi, u naše redove, dižite ustanak, započnite što življe djelovanje ma gdje bilo i ma koliko bilo, a uspjeh je siguran, pobjeda je neizbježiva.

Pomognimo i mi Slovenstvu, prodičimo Hrvatsku, budimo i mi dalmatinski narod u novom građenju sudbine čovječanstva!

Čuvajmo svoju čast i obraz svoj!

A kad nas pobjeda ovjenča, mi ćemo s ponosom gledati na minule napore i muke svoga naroda i svojih obitelji, te kazati: »Nismo uzalud živjeli. Nismo izdali čast svojih pradjedova. Pridonijeli smo i mi uništenju zla i uzvišenju dobra. Dostojni smo i mi da živimo na suncu božjem, u novom bratskom savezu oslobođenih i preporođenih naroda.«

Mart 1943 — u jednom mjestu Hercegovine.

Vladimir Nazor

IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA BIOKOVSKOG NOP ODREDA ZA PERIOD OD 3. DO 30. OŽUJKA 1943. GODINE¹

Naređenjem Štaba IX Dalm. N.O.U. Divizije br. 62 od 3. III. 43 (4^h) Odred Ratne Mornarice pretvorio se u Biokovski Partizanski Odred.²

Odmah nakon toga prebačena je jedna četa mornara na sjevernu stranu Biokova, na pravac Saranač—Osoje, gdje je 7 marta imala borbu sa oko 500 četnika, koji su se htjeli probiti na Biokovo.³ Nakon višesatne borbe neprijatelj se je povukao uz gubitke: više mrtvih i ranjenih. Sa naše strane 1 ranjen.

Napadom četnika na Biokovo, stvorena je panika među narodom, osobito u Primorju, jer je narod strepio od bojazni pred dolaskom toliko ozlogašenih razbojnika — četnika, koji bi razumije se palili, pljačkali i ubijali. Ovu su paniku iskoristili oni tipovi, koji su se radi rovarjenja uvukli u partizanske redove i brzo su to javili ustašama u Makarskoj, tobože, da su se partizani rasuli. — U vezi s time ustaše su dana 8. III. iz Makarske izvršili napad u pravcu naše oslobođene teritorije — prema Tučepi. Međutim bili su dočekani od naše I mornaričke čete. Borba je trajala čitav dan i neprijatelj je odbijen natrag uz gubitak od 7 mrtvih. Sa naše strane bio je jedan ranjen.

8—9. III. — Povlačenje na Biokovo.

10—12. III. — Izvršen raspored boraca Odreda Ratne Mornarice, pri-došlih boraca iz okolice Imotskog i dr., koji su navodno izgubili svoje jedinice. Formiran je I i II Bataljon, a III Bataljon od jedne čete (III četa) mornarice, boraca I čete III bat. V. D.N.O.U. Brigade i Hercegovačkog bataljona »Sloboda« (16 boraca), koji je formiran dana 14. III. 1943.

Nakon formiranja ovi Bataljoni uzeli su svoje položaje i to: I Bataljon upućen je u pravcu Kljenak—Saranač, na sektoru oko Vrgorca; II Bataljon Primorje za obranu obale Makarska—Ploče, a III Bataljon prema Neretvi.

Štab I. Bataljona nalazi se u Dugim Njivama. I četa ovog Bataljona (k-da u Ravči — dva voda zaposjednuli Stilju, Prapatnice i Banju, gdje su postavljene zasjede, jer na tom predjelu, dok nisu došli naši borci, ustaše su vršile pljačku, pod vodstvom sina neke špijunke. Treći vod vrši patrole u Kokoriće i Rebrne glavice.

II četa I bataljona nalazi se u Kljenku.

III četa I bataljona nalazi se u »Dobri Dub«.

14—15. III. — Izvršena ekonomska akcija kod jedne špijunke (majke vođe ustaške milicije) i tom prilikom zaplijenjeno 6 l. rakije, 4 ovce i 1 mazga. Špijunka, koja je imala biti uhapšena, pobjegla je.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 28—1/11, k. 1101A.

² O formiranju Biokovskog odreda vidi dok. br. 98.

³ Vidi dok. br. 114.

17. III. — Borbeni čamac »Pionir« zaustavio motorni jedrenjak sa Brača. Brod, koji je bio prazan, kao i posada propušteni, jer su poznati ljudi.

Izvjestaj I. bataljona od 18. III. 43.

16. III. — Borci I čete I bataljona iz zasjede su sačekali i razoružali patrolu od 3 ustaše i zaplijenili 3 puške (jugosl.) 120 pušč. metaka i 1 pištolj. Ova patrola ustaške milicije išla je za selo Kašće.

17. III. — 28 boraca I čete I bataljona imali su okršaj sa 200 talj. vojnika na položaju Prapatnica—Stilj. Neprijatelj je potisnut i u sumraku, tek mu je uspjelo pokupiti svoje poginule (8—10) i ranjene, što su naše predhodnice zapazile. Sa naše strane jedan mrtav (Jeričević Frane, brijač iz Žrnova na Korčuli) i tri lakše ranjena. 3 sata poslije, nego što se je povukao neprijatelj, naši borci napustili su svoje položaje. Naknadno smo saznali da je poginulo 12 nepr. vojnika.

Po naređenju K-danta Odreda I četa I. bataljona, povukla se u Kljenak, II četa upućena je na Soranač, a III četa ostala na starom položaju.

18. III. 43. — Ustaše su opkolili dovoljno nezaštićen (od III čete III bat.) logor štaba III. Bat. i K-de III čete, te zauzevši zasjedu otvorili vatru. Neprijatelju je uspilo, jer nije naišao na otpor, raniti 2 naša druga i 1 drugaricu, zatim zarobio dvije drugarice a 3 druga sa se predala neprijatelju sa jednim puškomitraljezom. Neprijatelj se razbjegao jer od nekoga je dočuo da dolazi naša vojska. On se povukao u pravcu Dusine.

19. III. 43. — Naređenje Štaba Odreda: da III četa III bataljona izvrši pokret u pravcu Šošića.

20. III. 43. — I četa III bataljona (borci Herc. bataljona »Sloboda«) krenula za Hercegovinu, da uhvati vezu sa svojom glavninom.

Na terenu sektora III bataljona ostala je samo II četa III bataljona.

Na traženje N.O.O. Brista, ostali su do daljnog kao seoska zaštita borci: Rončević Ilija, Rončević Stipe, Usorac Mate (Tič), Usorac Mate Filipov, Musulin Ivan-Čup, Mateljak Ante i Rončević Tomislav.

I četa III bataljona (na putu za Hercegovinu) postavila je zasjedu ustašama, koji su iz M. Prologa, kretali za selo Dropuliće. Kada su ovi došli u selo Rujica, naši borci otvorili su na njih vatru iz automatskog oruđa. Ustaše su u paničnom bijegu napustili selo. Borci iz zasjede prisilili su ustaše da skaču u rijeku i tako im je uspjelo, da je u grupicama pregaze, ali ipak uz gubitke, jer su imali priličan broj ranjenika.

21. III. 43. — Jedan borac I čete I bataljona pribjegao talijanima u Vrgorac, jer je radi neopreznosti ranio 2 druga (Glamuzina Ivana u obe noge i Milat Nedeljka u jednu).

Po naređenju K-danta I bataljona, I četa I bataljona (u 23^h) zaposjela je položaje Prapatnica—Stilje—Gornje Kašće, jer su se u tom pravcu kretali ustaše.

Jedan vod III čete I bataljona upućen je (od Štaba I bataljona) prema Paklini, radi hapšenja jedne špijunke. Ovaj vod ostaje na položaju do daljega.

Ustaše naredili cestarima na području Dragljana, Vlaka, Ravča, Kozica, da poprave porušene ceste. Međutim Štab I bat. upozorio je N.O.O., da se taj rad ne smije vršiti.

22. III. 43. — Jedna patrola I čete I bat. u 22^h izvršila je prepad na neprijateljske položaje zapadno od Stilja i otvorila puškomitraljesku vatru. Neprijatelj u ustaškim uniformama, prisiljen je na uzmak i on se povlačio u pravcu Prapatnica—Banja.

Neprijatelj je u Zavojanima (komšiluk Buklijaš), ostavio posadu od 40—50 vojnika, a u Turićima 50—60 vojnika. Podigao je i fašističku zastavu u Privorac—Vrbe.

Položaji naših snaga nepromijenjeni.

Neprijatelj je poslije podne zauzeo položaje, koje je trebala zauzeti I četa I bat. I četi poslato je kao pojačanje III četa III bat, ali je ipak neprijatelj zadržao svoje položaje.

Nakon toga I četa je povučena na položaje 2¹/₂ km. od Vrgorca prema Rebinim Glavicama, dok se III četa nalazi u Vlaki, gdje drži položaje oko sela Vulete.

Međutim neprijatelj se je probio do u Zavojane, komšiluk Zakulić sa snagama od 3—4 satnije.

I i III četa zadržale su spomenute položaje.

Borbeni čamac »Pionir« zaustavio je dva talij. motor. jedrenjaka i zaplijenio nekoliko vagona voća, kao i veliku količinu željeza.⁴

27. III. 43 — Jedan vod čete I bataljona prihvatio je borbu sa 120 neprijateljskih (ustaša) vojnika blizu Kokorića. Borba je trajala 1¹/₂ sat. U toj borbi poginulo 2—3 ustaša. Borba je pak nastavljena do 4 sata posl. podne. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

Prema izvještaju Štaba I. bataljona jedinice tog bataljona nalaze se na ovim položajima:

I. Položaj: Kokorići, snage se sastoje od 15 boraca, bez automatskog oruđa.

II. Položaj: Ravče (kote, koje dominiraju Ravčom). U Ravči dolazi neprijatelj sa snagama od 200 ljudi. Jedna stotina dolazi od Matokita, druga stotina od Vrgorca, a treća kolona od 50 ljudi spušta se od Zekulića preko Kumca na Ravču.

III. Položaj: III četa drži položaje Vlaka—Dragljane—Zavojane i najuže je povezana sa neprijateljem.

Borci III čete III bataljona napali su ustašku patrolu od 3 vojnika u Zavojanima. Jedan od te trojice je ubijen, dok su ostala dvojica ranjeni, koji su uspjeli pobjeći. Ovom prilikom zaplijenjen je 1 puškomitraljez »Škoda« sa 200 metaka. Naknadnim saznanjem doznajemo da su umrla i dvojica ranjenih ustaša.

⁴ Vidi dok. br. 271.

I bataljon izvještava, da su zasjede stalno na položajima, koje budno paze na kretanje neprijateljskih vojnika.

Izvještaj Štaba II. bat. o jačini neprijatelja u Makarskoj. — Najveća opasnost ustaša u Makarskoj je ta: što postavljaju jake straže, bojeći se tobože napada partizana.

Jedna desetina ustaša sa puškomitraljezom, pokušala se probiti između sela Puharića i Vel. Brda ali su ih naši borci odbili.

28. III. 43 — Borci I. bataljona u 7^h prihvatili su borbu sa 200 ustaša, koji su došli od Kokorića i Rebinih Glavica. U toku borbe, koja je trajala 4—5 sati stiglo je pojačanje ustašama iz Vrgorca. Ipak se neprijatelj pod jakim pritiskom sa naše strane morao povući. U ovoj borbi poginulo je 5—6 ustaša i priličan broj ranjenih. Neprijatelj se je povukao u 15^h, dok su naši borci i dalje ostali na položajima, gdje su borbu prihvatili.

Ustaše iz Prologa u jačini od 60 vojnika približili su se položajima II čete II bat. Borci ove čete protjerali su ih.

29—30. III. — Na sektoru I bat. nikakvih promjena.

Svojedobno naređenjem Štaba Odreda upućena je III četa III bat., kao pojačanje I bat. I bataljon izvještava da se ta četa sada nalazi u Juriljima. Ona ima zadatak da šalje patrole i pravi zasjede prema Zavojanima, a povezana je sa I i III četom I bat.

31. III. 43 — Jedna patrola I čete I. bat. zarobila je ustaškog kurira u Ravči, koji je sobom nosio naloge za mobilizaciju. — (Ovaj je pušten kući od Štaba Odreda 2. IV. 43 — nakon preslušavanja i zaplijene materijala, kojeg je nosio).

Naređenjem k-danta I. bataljona jedan vod II čete sa teškim mitraljezom, uputio se u Kljenak, budući neprijatelj sa pojačanjem od 500 vojnika, ima prema izvještaju I čete I bat. namjeru 1. IV. 43 doći u Kljenak. Drugi vod II čete, da dođe u sastav III čete I bat. na Vlaku, III četa III bat. da ostane na svom položaju do daljega.